

Присвячується 80-річчю із дня заснування

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Досвід перетворень

2000 – 2010 роки

ХАРКІВ
2010

УДК 378 (09)

ББК 74.58г.Х-23

Х-21

*Рекомендовано до видання рішеннями вченої ради
Харківського національного економічного університету
(протокол № 2 від 18.10.2010 р.)*

**Харківський національний економічний університет: Досвід
Х-21 перетворень, 2000 – 2010 роки : [Монографія] / Під заг. ред.
В. С. Пономаренка. – Х. : Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2010. –
424 с. Укр. мова**

Авторський колектив: д-р екон. наук Пономаренко В. С., д-р екон. наук
Кизим М. О., канд. істор. наук Михайличенко Д. Ю., канд. екон. наук Афа-
насьєв М. В., канд. екон. наук Єрмаченко В. Є., канд. екон. наук Зима О. Г.

ISBN 978-966-392-329-1

У монографії розглянуто досвід перетворень, здійснених у Харківському національ-
ному економічному університеті протягом 2000 – 2010 років. Визначаються концепту-
альні засади розвитку одного з провідних вищих навчальних закладів України в умовах
викликів сучасної економіки та основні напрями їхньої реалізації.

Аналізуються шляхи реформування провідних напрямів діяльності університету:
інтеграція науки та освіти, створення системи соціального партнерства, адаптація по-
ложень Болонського процесу, входження до європейського наукового та освітнього про-
сторів, інформатизація, запровадження компетентнісного підходу та діяльнісного прин-
ципу в навчанні, виховання лідерських якостей та інноваційно спрямованої поведінки
у студентів тощо.

Видання розраховане на педагогів, науковців, студентів, усіх, хто цікавиться про-
блемами реформування вищої освіти України

ББК 74.58г.Х-23

ISBN 978-966-392-329-1

© Колектив авторів, 2010

© ВД «ІНЖЕК», 2010

ЗМІСТ

СЛОВО РЕКТОРА	4
Глава I. МОДЕЛЬ ВИБОРУ	7
Глава II. СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ РОЗВИТКУ	37
Глава III. ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ ТА ОСВІТИ	71
Глава IV. НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ ДЛЯ «ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ»	121
Глава V. ВИХОВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕЛІТИ	179
Глава VI. ВХОДЖЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО І ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРІВ	235
Глава VII. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ	283
Список використаних скорочень	325
Література	326
ДОДАТКИ	331
Додаток А. Працівники Харківського національного економічного університету, які відзначені державними та відомчими нагородами	332
Додаток Б. Доктори наук Харківського національного економічного університету	340
Додаток В. Дисертації на здобуття наукових ступенів кандидатів та докторів наук, захищені в спеціалізованих учених радах ХНЕУ 2002 – 2009 рр.	342
Додаток Г. Перелік наукових конференцій, що відбувалися на базі ХНЕУ в 1999 – 2010 рр.	361
Додаток Д. Монографії вчених ХНЕУ 1999 – 2010 рр.	368
Додаток Е. Визначні результати фундаментальних досліджень у галузі природничих, суспільних і гуманітарних наук	380
Додаток Ж. Конкурентоспроможні прикладні розробки та новітні технології за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки	400

СЛОВО РЕКТОРА

Упродовж 80-річної історії наш вищий навчальний заклад, змінюючи назву від інженерно-економічного інституту до національного економічного університету, за якістю підготовки фахівців посідає одне з провідних місць у системі вищої освіти нашої країни. Про це свідчить невпинне зростання за останні сім років в університеті кількості студентів контрактної форми навчання, незважаючи на несприятливу демографічну ситуацію в Україні.

На міжнародному рівні ми також здобули визнання, оскільки університет прийнятий дійсним членом Європейської асоціації університетів (European University Association – у м. Брюссель, Бельгія, 2009 р.) та Асоціації економічних університетів південно-східної Європи та Чорноморського регіону (ASECU у м. Фесалоніки, Греція, 2008 р.), а у 2004 році я був запрошений до Болонського університету і підписав Magna Charta Universitatum – (Велику хартію світових університетів). Про рівень підготовки наших випускників свідчить також те, що в рамках спільних магістерських програм нашим випускникам крім вітчизняних дипломів видаються магістерські дипломи Ліонського університету (Франція) та дипломи Віденського технічного університету (Австрія).

Стратегічною метою розвитку університету є подальше підвищення якості підготовки фахівців до рівня, що забезпечить їм роботу за фахом у розбудові суспільства, яке базується на економіці знань.

Сьогодні пріоритетним завданням розвитку університету є досягнення світових стандартів вищої освіти на засадах соціальної справедливості, толерантності, суспільної злагоди й партнерства всіх учасників освітньої діяльності; поєднання фундаментальності та фаховості освітніх програм, що базуються на індивідуалізації змісту підготовки економічних кадрів залежно від попиту; соціальної обґрунтованості та інноваційності змісту вищої освіти, її безперервності, системності та систематичності; адаптації світового досвіду та збереження кращих вітчизняних освітянських програм.

Реалізація цього завдання дозволить формувати інтелектуальну еліту країни у сфері економіки та готувати справжніх професіоналів.

Шановні викладачі, співробітники, аспіранти та студенти, єднаймося – і вперед до світових стандартів вищої освіти, до праці на благо рідної України.

Ректор
Харківського національного
економічного університету,
доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

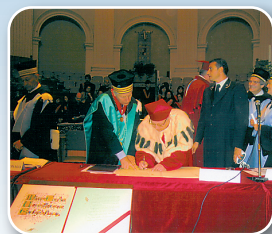
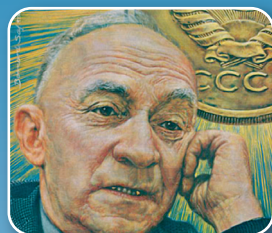
В. С. ПОНОМАРЕНКО

Глава I.

Модель вибору

...національні системи освіти завжди піддаються кризовим явищам. Кожна з них періодично зазнає браку коштів, викладачів, приміщень, навчальних посібників – геть усього, окрім учнів.

Кумбс Ф. Г. «Криза освіти у сучасному світі»

Серед широкого загалу тривалий час була розповсюджена думка про переваги вітчизняної вищої освіти порівнянно з освітніми системами зарубіжних країн. Ми були впевнені, що маємо вищу школу, яка аж ніяк не поступається якщо й не кращим університетам країн заходу, то загальному рівню світової освіти напевно. Але чи має подібний настрій реальні підстави? Адже протягом останніх двох десятиліть, які пройшли після проголошення незалежності та відкриття України світові, фахівці з українськими дипломами не продемонстрували своїх конкурентних переваг на світових ринках праці. За винятками, що носять поодинокий характер і не можуть бути свідченням загального стану речей, середній інженер, менеджер, фахівець гуманітарного профілю, підготовлений в Україні, виявився не здатним скласти реальну конкуренцію своїм колегам з країн OECD та виконувати свої професійні обов'язки на високому конкурентному рівні. Треба визнати, що рівень підготовки кадрів для вітчизняної економіки, їх готовність (чи не готовність) гнучко та ефективно працювати в економічних умовах, що змінюються, самі по собі виступили чинником розгортання кризових процесів в економіці країни.

Ситуація, що склалася, не має дивувати. Жоден з вітчизняних вищих освітніх закладів не посів місця в авторитетному Академічному рейтингу університетів світу, який складається фахівцями Інституту вищої освіти Шанхайського університету Цзяо Тун та включає 500 провідних освітніх закладів¹. З усіх університетів країн пострадянського простору до рейтингу були включені лише Московський державний університет ім. М. В. Ломоносова та Санкт-Петербурзький державний університет. У той же час застосовувана методика оцінки діяльності університетів, ефективність якої визнана у міжнародному співтоваристві, дозволила включити до рейтингу вищі навчальні заклади країн, що ще донедавна не належали до числа розвинених – університети Туреччини, Ірану, Мексики, Чилі, Саудівської Аравії. Дані, наведені на рис. 1.1 та 1.2, промовисто свідчать про реальну ефективність національних освітніх систем.

Отже, вихідною точкою, що має надати розуміння напряму здійснюваних перетворень, є короткий аналіз розвитку вітчизняної системи вищої освіти.

¹ Академічний рейтинг університетів світу («Шанхайський рейтинг») розраховується з 2003 року.

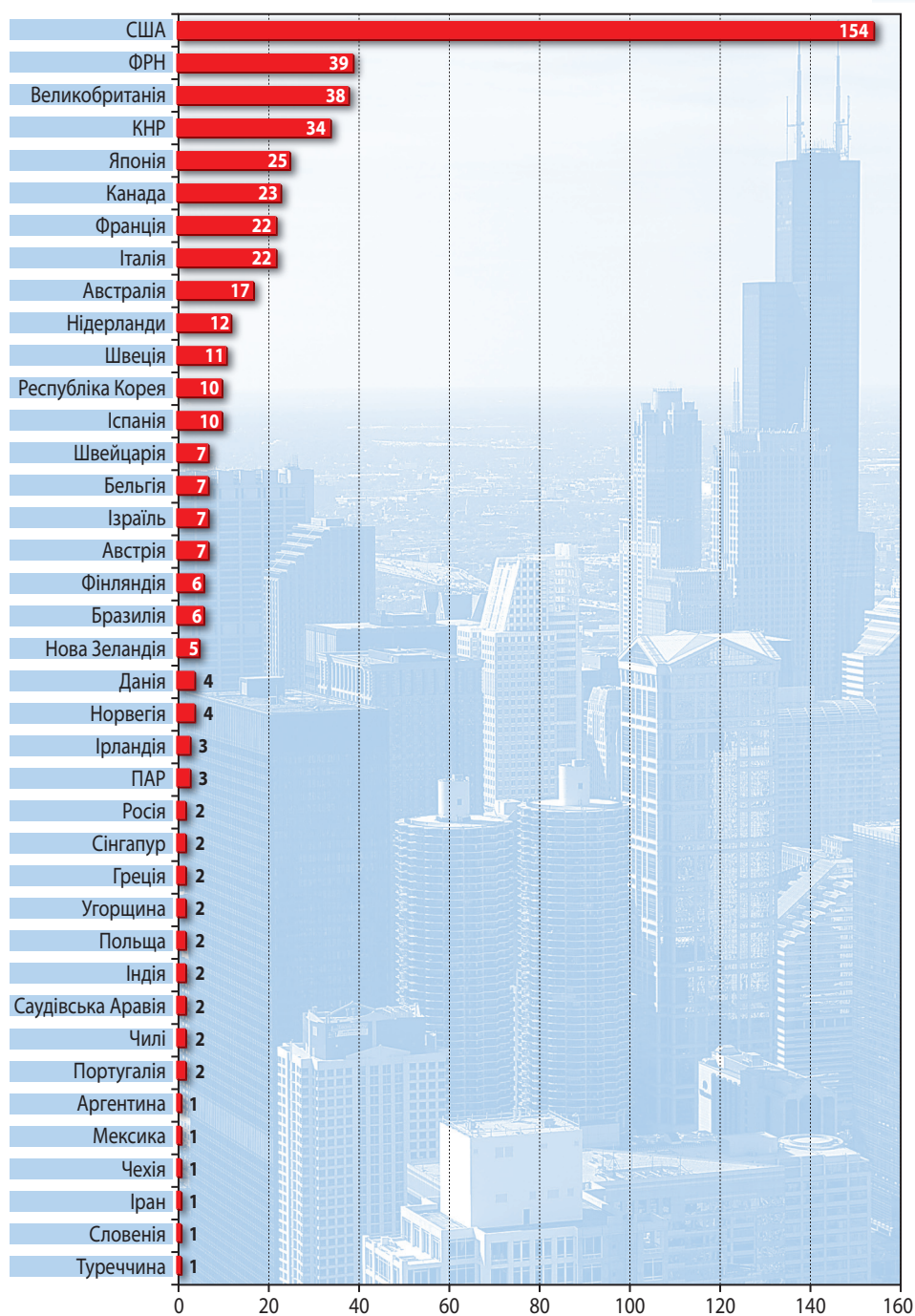
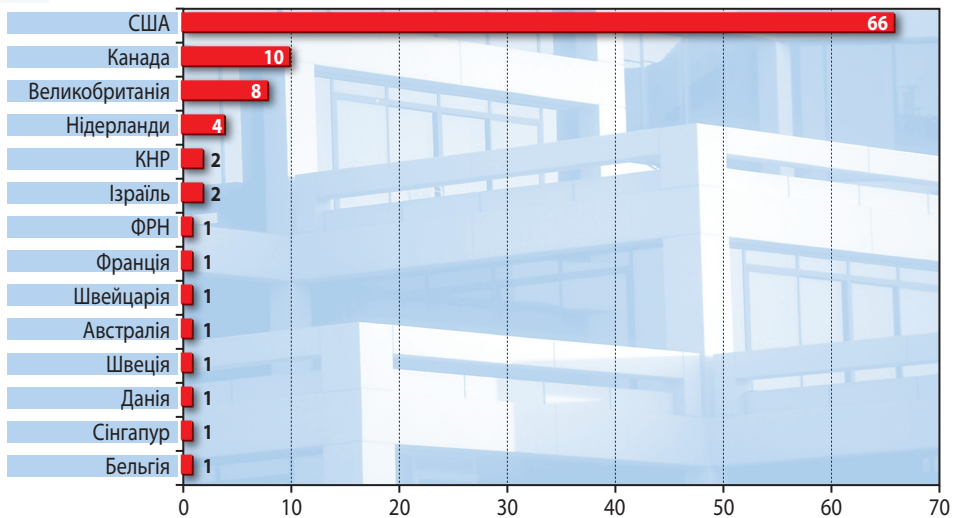

Рис. 1.1. Розподіл вищих навчальних закладів, наведених у Академічному рейтингу університетів світу, за країнами походження (2010 р.)

Рис. 1.2. Розподіл вищих навчальних закладів, наведених в Академічному рейтингу університетів світу у напрямку економічних наук та бізнесу, за країнами походження (2010 р.)

До кінця XIX ст. спеціальної економічної освіти як системи не існувало. Мережа спеціальних комерційних освітніх закладів складалася з декількох освітніх установ середнього рівня, які були утворені протягом століття з ініціативи окремих осіб та громадськості та діяли на підставі окремих статутів.

Активна діяльність зі створення широкої мережі закладів спеціальної економічної (комерційної) освіти розгорнулася в останньому десятилітті XIX ст. У громадських колах відбувалася жвава дискусія щодо її практичної постановки, та активно досліджувався досвід європейських країн. Так, представники ділових кіл Харкова у своїх виступах тих років, акцентуючи увагу на швидкому впровадженні нових технічних прийомів і методів роботи в торгівлі, фінансовій справі, управлінні підприємствами, відзначували відчутний дефіцит підготовлених фахівців, здатних працювати в нових на той час умовах швидко зростаючої індустріальної економіки¹. Потрібні були фахівці, знайомі з сучасним виробництвом, з сучасни-

¹ «При масі технічних винаходів у всіх галузях виробництва, при послідовному розповсюдженні таких чинників, як телеграфи та залізниці, природно мали ускладнитися як внутрішні комерційні обороти, так і міжнародна приватна торговельна, промислова кореспонденція – повинні були з'явитися складні прийоми та засоби комерційної техніки, а разом із тим виявитися неспроможними старі рутинні прийоми ведення торгівлі.

За таких умов стала усвідомлюватися потреба не лише в спеціально освічених другорядних агентів, підготовлених до практичної діяльності систематичною освітою в середніх та елементарних комерційних закладах, але й в добре підготовлених та цілком освічених представниках торговельних фірм, адміністраторах широких промислових закладів, банківських установах і т. п., які отримали вищу освіту в комерційних інститутах та академіях» (З промови голови опікунської ради училища, комерції-радника М. В. Орлова). – Краткий отчёт о состоянии учебно-воспитательной части в Харьковском коммерческом училище Императора Александра III за седьмой год его существования с 3 октября 1899 г. по 3 октября 1900 г. – Х., 1900. – С. 165–166.

ми методами організації праці; такі, що мають добру загальноосвітню підготовку і великий обсяг спеціальних знань в галузі математики, економіки, права, ділового етикету, володіють іноземними мовами. «Навчання на практиці» підприємців вже не задовольняло. Рівною мірою визнавалася такою, що не відповідає зазначеним вимогам, середня та вища класична освіта, яка надавалася гімназіями, реальними училищами та юридичними факультетами імператорських університетів. Освіта спеціалістів профілю, якого вимагало господарство, мала поєднувати загальну теоретичну освіту зі спеціальною фаховою підготовкою.

З ухваленням Положення про комерційні навчальні заклади від 15 квітня 1896 р. розрізнена мережа окремих навчальних закладів комерційної освіти (комерційних училищ, комерційних гімназій, комерційних відділів при реальних училищах) перетворювалася на струнку систему спеціальної освіти, яка включала три основні рівні підготовки, спрямовані на задоволення відповідних кваліфікаційних запитів господарської зайнятості. Вдалим було визначення рівнів учбових закладів. Вони спрямовувалися на підготовку та підвищення кваліфікації фахівців усіх службових щаблів торговельно-промислових закладів. Положенням встановлювалися типи комерційних навчальних закладів, загальні вимоги щодо навчального плану, створювалися правові засади їх діяльності.

Від початку видатна роль у створенні перших закладів комерційної освіти належала широкій суспільній ініціативі. Участь ділових кіл і громадськості міста, об'єднаних у станові та професійні представницькі організації – Харківське купецьке товариство, Товариство взаємної допомоги прикажчиків – була вирішальною у справі фінансування відповідних проектів, встановлення організаційних засад їх діяльності. Опікунським радам учбових закладів, окрім завідування їх господарською частиною, надавалися права обрання директора або завідувача учбовим закладом та можливість надавати висновки з питань педагогічного характеру.

Положення надало лише загальні правові норми діяльності. Для кожного окремого навчального закладу вироблявся особливий статут, що затверджувався міністром фінансів. На практиці участь міністерства обмежувалася консультативно-дорадчою допомогою, яка, за свідченням джерел, була важливою при здійсненні підготовчої роботи з відкриття шкіл та класів. На прохання опікунських рад міністерство в поодиноких випадках йшло на надання разових субсидій щодо фінансування будівельних робіт або покриття первинних дефіцитів їх бюджетів. Створення ж закладів, їх фінансове утримання і матеріальне забезпечення, організація роботи, формування навчального плану і змісту дисциплін, кадрового складу було цілковитою компетенцією опікунських рад і учбових комітетів.

У Харкові передбачена Положенням система освітніх закладів була розгорнута повною мірою вже у 1893 – 1900 рр. (рис. 1.3).

Харківське комерційне училище (ХКУ) було націлене на підготовку фахівців вищої кваліфікації. За своїм рівнем воно займало перехідне положення між середніми (гімназія) і вищими (інститут) навчальними закладами, найбільш наближу-

ючись за статусом до сучасного фахового коледжу. Тут вивчалися загальноосвітні предмети за курсом реальних училищ, блок спеціальних комерційних дисциплін, три іноземні мови. До викладання залучалися професори й приват-доценти Харківського університету і Харківського технологічного інституту. Кращим випускникам ХКУ надавався академічний ступінь кандидата комерції. Училище було добре оснащене матеріально. У ньому цілеспрямовано відтворювалися висока культура навчання і поведінки.

Як правило, значна частина випускників ХКУ продовжувала освіту у вищих навчальних закладах.

Рис. 1.3. Виникнення перших закладів комерційної освіти, передбачених Положенням від 15 квітня 1896 р. у м. Харкові

Якщо комерційне училище було спрямованим на підготовку кваліфікованих фахівців вищих ланок управління та розвивало в навчально-виховному процесі елементи елітаризму, то перша в Росії Харківська торговельна школа мала готувати фахівців-виконавців середньої ланки. Відмінною її рисою був ретельний підбір висококваліфікованих учителів і талановитих педагогів, що було предметом постійної уваги опікунської ради. Показником рівня викладання у торговельній школі був стабільно високий конкурс на вступ до неї. Попит на працю переважав над пропозицією і при працевлаштуванні випускників.

Максимально демократичним навчальним закладом були Торговельні класи, що надавали можливість пройти обрані короткострокові фахові курси усім бажаючим незалежно від віку та попереднього професійного досвіду. На початку ХХ ст. велика частина торговельних службовців нижчої й навіть середньої ланки якнайчастіше мала знання в об'ємі курсів міських чи сільських початкових училищ, або поступали на службу будучи «напівписьменними». Доступність, гнучка та ефективна організація навчання були відмінною рисою ХТК. Плата за навчання стягувалася попредметно і була низькою. Поширеною була практика, коли навчання своїх співробітників сплачували власники підприємств. Розширяючи діяльність, торговельні класи відкривали навчальні курси з некомерційних дисциплін. Склад предметів постійно змінювався залежно від набору слухачів. За рівнем підготовки учні розбивалися на групи. Усвідомлюючи зайнятість тих, хто навчається, торговельні класи проводили заняття увечері та без завдань для домашньої роботи.

Курси мали велику популярність у місті. Незабаром навчання на них проходили вже не лише недоосвічені службовці-практики, але й широке коло людей, які бажали поліпшити свою освіту в обраному напрямі. Більшість з тих, хто поступали, прагнули до вищого службового становища або відчували недолік своїх знань для успішної роботи за фахом. Висока мотивація слухачів сприяла успішності результатів діяльності класів.

По мірі насичення ринку кваліфікованими фахівцями комерційної сфери у місті стали відкриватися інші приватні короткострокові фахові курси, що пропонували підготовку за обраним напрямом.

За своїм змістом Положення від 1896 року було рівнозначним великій реформі у галузі фахової економічної освіти. До 1896 р. в Росії існувало 10 комерційних училищ (у тому числі Харківське), що діяли на основі індивідуально затверджених статутів. У 1900 році у веденні міністерства фінансів перебували вже 56 комерційних учбових закладів, у тому числі 19 комерційних училищ, 16 торговельних шкіл, 9 торговельних класів і 12 курсів комерційних знань. Ще 25 навчальних закладів перебували у стані утворення.

Мережа освітніх закладів задовольняла потреби в освіті фахівців усіх рівнів підготовки та відзначалася гнучкістю організації і високим рівнем організаційної та академічної самостійності. Сильним боком комерційної освіти була робота на результат. Тісний зв'язок закладів із засновниками та залежність від основних

**Випускне фото учнів Харківського комерційного училища
Імператора Олександра III 1914 року**

джерел фінансування – благодійних виплат і плати за навчання – обумовлювали високу чутливість закладів до ситуації на ринку праці та постійну орієнтацію на запити практичного господарства.

Наступним етапом формування системи спеціальної економічної освіти ставало створення Вищих комерційних курсів та комерційних інститутів.

З 1890-х рр. у статусі вищих шкіл діяли лише комерційні відділи Ризького та Санкт-Петербурзького політехнічних інститутів. Положення про комерційні навчальні заклади 1896 р. припускало відкриття так званих курсів комерційних знань. Будучи по суті професійними курсами, вони не задовольняли потреб суспільства у вищій комерційній школі.

Справа створення вищих комерційних навчальних закладів певний час гальмувалася законодавчою невизначеністю, спричиненою позицією консервативних кіл міністерств і Державної ради, які, будучи орієнтованими на тип «класичної» університетської освіти, відмовлялися визнавати відповідний статус вищих шкіл інших типів.

Становище змінилося у 1905 р. після схвалення Імператором доповіді міністра народної освіти графа І. І. Толстого, який запропонував радикально спростити порядок заснування спеціалізованих вищих навчальних закладів, зокрема й комерційних.

Вже в наступні декілька років з'являється низка вищих комерційних шкіл, зокрема: Вищі комерційні курси у м. Києві (1906 р.), Вищі комерційні курси М. В. Побединського у м. Петербурзі (1906 р.), Комерційний інститут Московського товариства поширення комерційної освіти (1907 р.) та ін. У м. Харкові 1906 року відкриваються подібні до них Вищі комерційні курси М. Чадова, які, втім, діяли нетривалий час. Відкриття у Харкові вищої комерційної школи відбулося у 1912 році та стало результатом широкого суспільного руху, в якому рівною мірою взяли участь академічні й підприємницькі кола міста. Шлях заснування всіх вищих комерційних курсів Росії був у чомусь типовим. У суспільстві існували ефективні механізми реалізації подібних громадських ініціатив.

Розвиток вищих комерційних шкіл не був гладким. Лише результатами своєї діяльності вони домоглися визнання з боку влади. Офіційне затвердження Київського комерційного інституту як вищого навчального закладу відбулося лише у 1912 році; Московський комерційний інститут до 1913 року не видавав випускникам дипломів¹. Лише закон про вищу комерційну освіту, ухвалений 1912 року юридично урівняв випускників та викладачів вищих комерційних навчальних закладів у правах з випускниками й вихованцями урядових вузів. 29 березня 1916 р. було офіційно надано статус комерційного інституту Харківським вищим комерційним курсам, вимогам до якого курси відповідали вже з першого року своєї діяльності.

Вироблена організаційна схема діяльності курсів дозволяла досягати ефективного зв'язку навчання з реальним господарством. Так, у ВКК ХКО Опікунська рада, сформована з представників провідних промислових, фінансових і торговельних установ міста, та Навчальний комітет, що складався з професорів, доцентів і викладачів інституту, організаційно взаємодіяли не лише у питаннях схвалення уставу, розробці бюджету та обранні директора закладу. Опікунська рада брала участь у виробленні навчального плану курсів, розглядала й затверджувала навчальні програми, обирала викладачів, делегувала своїх представників до навчального комітету (рис. 1.4).

Хоча нерівність юридичного статусу комерційних інститутів та урядових вузів до певного часу була проблемою їх становлення, інші засадничі риси тогочасної системи вищої комерційної освіти – організаційна та фінансова незалежність, громадське самоврядування, академічна автономія, конкурсне заміщення посад – навпаки створювали умови для розвитку гнучких за організацією, оригінальних за спрямованістю навчання та високоефективних за результатами діяльності навчальних закладів.

¹ Елютин В. П. Высшая школа общества развитого социализма. – М., 1980. – С. 141 – 142.

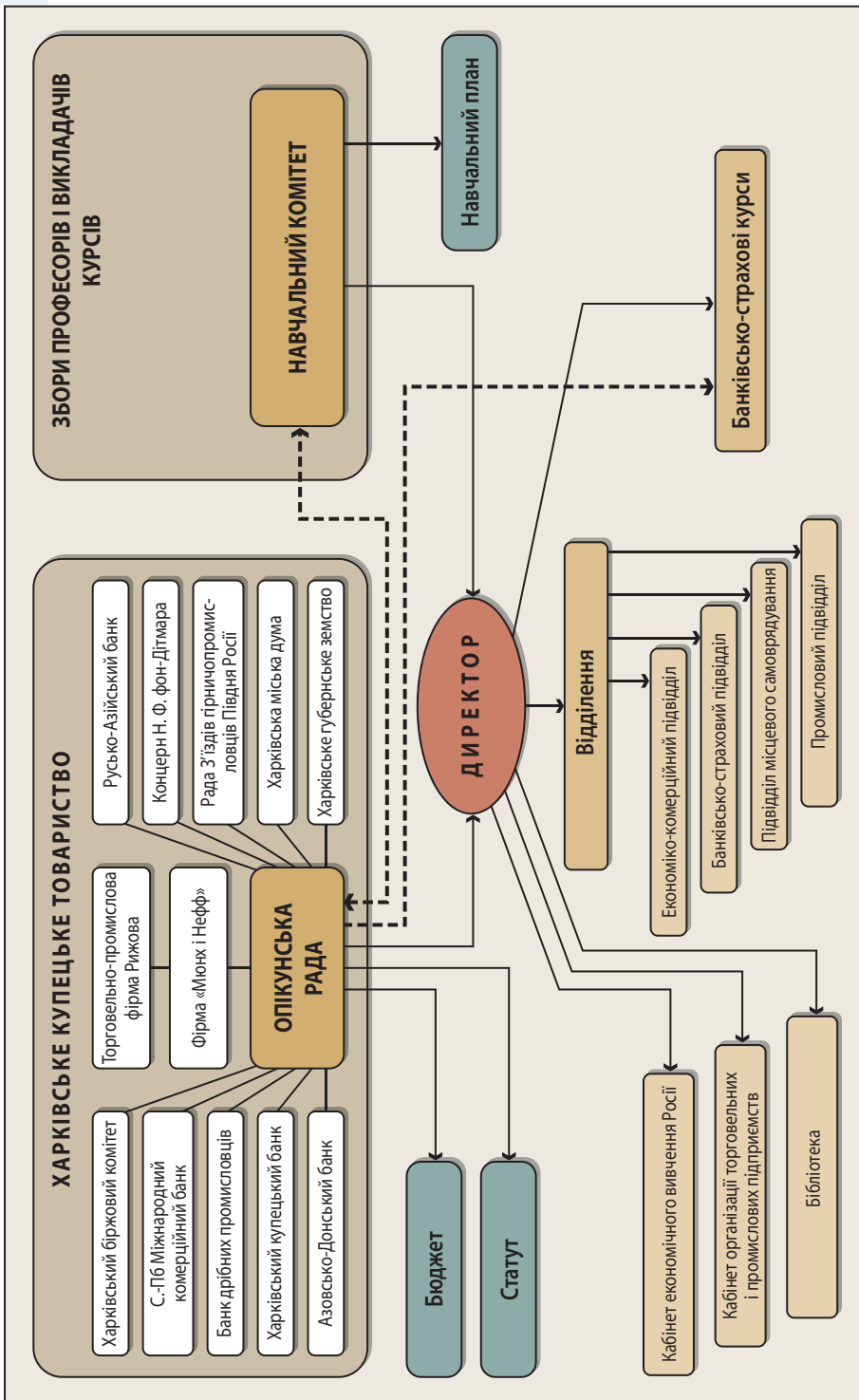

Рис. 1.4. Організаційна схема управління Вищих комерційних курсів Харківського купецького товариства

Висока академічна культура, гнучкість, персоналізованість навчання обумовлювали появу у вищій школі початку ХХ століття низки оригінальних та яскравих освітніх концепцій, а саме: концепції вищої інженерної освіти проф. В. В. Гриневецького (МВТУ), концепції вищої фахової (промислової) освіти проф. П. І. Фоміна (ХКІ) та інших.

Погляди професора П. І. Фоміна справили великий вплив на становлення Харківського комерційного інституту. П. І. Фомін – учений-економіст, до початку своєї академічної кар'єри тривалий час працював секретарем Ради з'їздів гірничо-промисловців півдня Росії й відзначався як глибиною своїх наукових поглядів, так і широким досвідом практичної діяльності у реальному господарстві та великим хистом дослідника. У найузагальнішому вигляді пропозиції П. І. Фоміна¹ зводилися до таких положень:

- «практична» спрямованість навчання, тобто його орієнтація на вимоги реального господарства;
- індивідуалізація навчання, орієнтація на активну, талановиту особистість;
- зв'язок навчання з дослідницькою діяльністю.

Серед інших закладів свого типу Харківський комерційний інститут відзначався великою питомою вагою практичних занять, лабораторних практикумів, семінарів². При інституті було створено першу в Росії і першу у вітчизняній галузі вищої економічної освіти дослідну установу – Кабінет економічного вивчення Росії, до діяльності якого залучалися студенти, які мали здібності до дослідної роботи. Величезну роль у становленні інституту як вищої школи та великого наукового центру країни відіграла й наукова школа П. І. Фоміна, все значення якої для вітчизняної економічної науки ще належить дослідити³.

Зміни в галузі вищої економічної освіти, як і в галузі освіти в цілому, які відбувалися в 1917 – 1920-х рр., означали початок сутнісного здвигу у парадигмі вищої освіти.

Відбувся швидкий перехід від елітарної системи освіти до системи максимального широкого доступу⁴. Було ліквідовано академічну, адміністративну та господар-

¹ Фомин П. И. Практическая постановка промышленного образования. – Х., 1912. – 16 с

² Высшее образование в России: Очерк истории до 1917 года. / Под ред. проф. В. Г. Кинелёва. – М., 1995. – С. 175 – 176.

³ Наразі неможливо скласти більш-менш повний перелік учнів П. І. Фоміна. Їх виявлення потребує здійснення додаткових досліджень, які мають розширити наше уявлення про розвиток економічної науки в Україні на початку століття. Так, заслуговує на увагу висловлена В. М. Московкіним думка щодо впливу наукових поглядів П. І. Фоміна на методологію досліджень нобелівського лауреата з економіки Саймона Кузнеця, який у 1918–1920 рр. навчався у ХКІ. – Московкин В. М. Неизвестный Саймон Кузнец: Учёба в Харькове // Universitates. – № 1. – 2010 р. – С. 58.

⁴ За декретом «Про правила прийому до вищих навчальних закладів» від 2 серпня 1918 р. до ВНЗ могла вступити будь-яка особа, що досягла віку 16 років не залежно від наявної освітньої підготовки, статі, громадянства. Декрет під загрозою покарання забороняв вимагати від тих, хто вступає, будь-які посвідчення про попередню освіту, скасовував результати вже проведених конкурсних іспитів та скасовував плату за навчання. Водночас з декретом було ухвалено постанову «Про переважний прийом до вищих навчальних закладів представників пролетаріату та найбіднішого селянства».

ську автономію вищих навчальних закладів. Навчальний процес та адміністрування у вищій школі політизувалися.

Хоча з початком здійснення нової економічної політики революційний темп перетворень відчутно загальмувався, обличчя вітчизняної вищої школи було докорінно змінено.

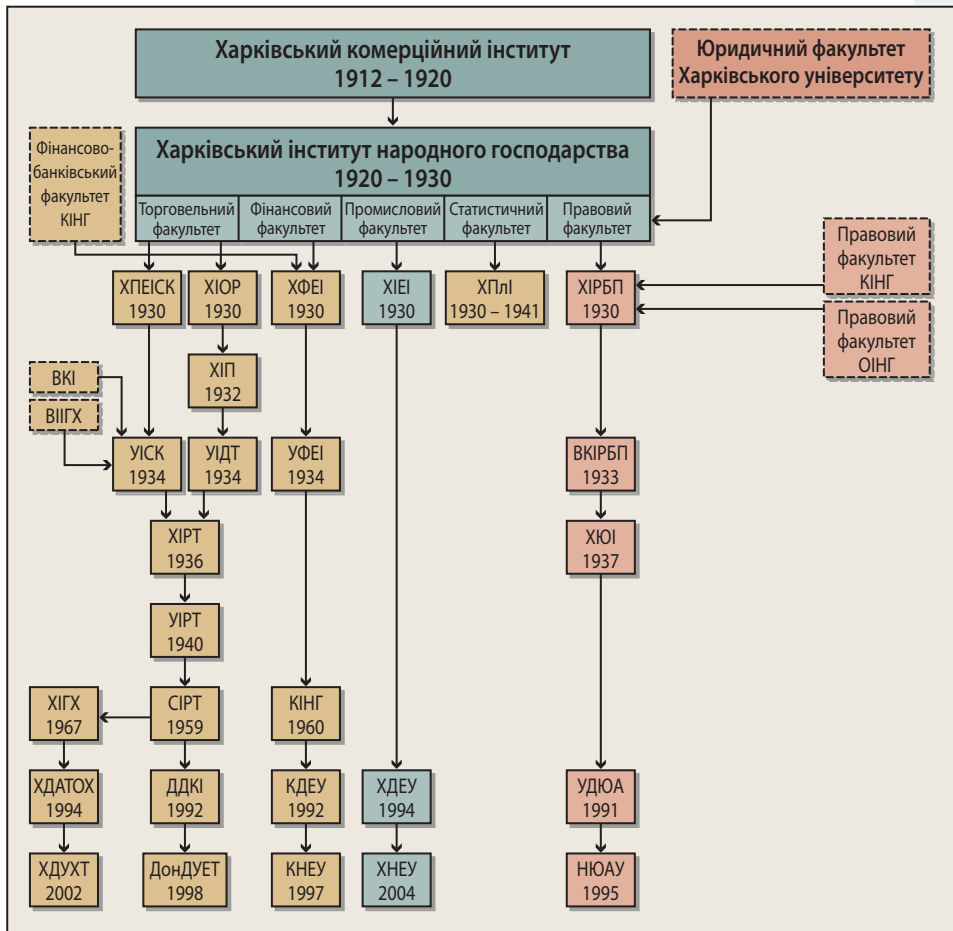
Вища школа втратила свою самоврядність і гнучкість. Неухильно зростала її залежність від вертикалі радянських органів влади. Було утворено систему централізованого бюрократичного управління освітньою галуззю, яка поєднувалася з жорстким контролем з боку партійних організацій ВКП(б). Знизилася якість кадрового складу інститутів, особливо на керівних адміністративних посадах, які заміщувалися висуваннями партійних органів. Відбувався культурний перелом – розповсюджувалися безініціативність, формалізм, втрата духу змагання та наукової дискусії, партійний кар’єризм, орієнтація на посередність. Під натиском ідеологічних кампаній руйнувалися фундаментальні наукові школи.

Бюрократизована, централізовано керована та ідеологізована освіта стала схильною до такого явища як «кампанійщина». Кожний черговий напрям освітньої політики набував рис масової кампанії з невідворотними «перегинами», «звітами про виконання» та хвилеподібною динамікою з піком та неминучим затуханням тенденції. Протягом наступних десятиліть можна було спостерігати декілька хвиль «підвищеної уваги» до студентської науки, «зв’язків з виробництвом», виробничої практики та ін. В кінцевому підсумку жодній з них так і не вдалося закріпити досягнуті позитивні результати на тривалий час та справити відчутний системний ефект.

В 1929 – 1930 рр. вищу освіту було реформовано за галузевим принципом. Реформа, започаткована рішеннями листопадового 1929 року пленуму ВКП(б), диктувалася бажанням у короткий термін збільшити кількість інженерів для господарства, яке переживало форсовану індустріалізацію.

З цією метою великі багатопрофільні вузи реорганізовувалися шляхом поділу на відносно невеликі спеціалізовані навчальні заклади, які утворювалися переважно на базі їх факультетів. Таким чином були розділені провідні ВНЗ країни зі світовим визнанням: Московське вище технічне училище, Харківський і Київський політехнічні інститути та інші. Реорганізовувалися й інститути народного господарства. На їх базі створювалися планові, торгово-економічні та інженерно-економічні навчальні заклади. Зокрема, на базі факультетів ХІНГу утворили шість галузевих інститутів для підготовки фахівців для окремих галузей промисловості, торгівлі, фінансово-банківської сфери та у сфері права (рис. 1.5).

Новостворені вузи в перше десятиліття свого існування були невеликими як за кількістю студентів, так і за кількістю професорсько-викладацького складу. Безпосереднім ефектом реформи було зростання адміністративно-бюрократичного навантаження на діяльність закладів. На фоні нестачі кваліфікованих професорів і викладачів створені в окремих вузах численні кафедри часто дублювали одна одну; великого поширення набуло сумісництво. Ці «хвороби зростання» у подаль-

Рис. 1.5. Реорганізація Харківського інституту народного господарства і створення галузевих ВНЗ

ВІІГХ – Ворошиловградський інститут інженерів громадського харчування
 ВКІ – Воронежський кооперативний інститут
 ВКІРБП – Всеукраїнський комуністичний інститут радянського будівництва і права
 ДДКІ – Донецький державний комерційний інститут
 ДонНУЕТ – Донецький національний університет економіки і торгівлі
 КДЕУ – Київський державний економічний університет
 КІНГ – Київський інститут народного господарства
 КНЕУ – Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана
 НІЮАУ ім. Ярослава Мудрого – Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого
 ОІНГ – Одеський інститут народного господарства
 СІРТ – Сталінський інститут радянської торгівлі

УДЮА – Українська державна юридична академія
 УІДТ – Український інститут державної торгівлі
 УІРТ – Український інститут радянської торгівлі
 УІСК – Український інститут радянської торгівлі
 УІСК – Український інститут радянської торгівлі
 УФЕІ – Український фінансово-економічний інститут
 ХДАТОХ – Харківська державна академія технології та організації харчування
 ХДЕУ – Харківський державний економічний університет
 ХДУХТ – Харківський державний університет харчування та торгівлі
 ХІГХ – Харківський інститут громадського харчування
 ХІЕІ – Харківський інженерно-економічний інститут
 ХІОР – Харківський інститут обміну і розподілу
 ХІП – Харківський інститут постачання

ХІРБП – Харківський інститут радянського будівництва і права

ХІРТ – Харківський інститут радянської торгівлі

ХНЕУ – Харківський національний економічний університет

ХПЕІСК – Харківський планово-економічний інститут споживчої кооперації

ХПлІ – Харківський плановий інститут

ХФЕІ – Харківський фінансово-економічний інститут

ХЮІ – Харківський юридичний інститут

шому вдалося перебороти. Проте більш відчутними були більш кардинальні, системні наслідки реформи.

Реформа 1929 – 1930 рр. не зводилася лише до організаційного розділення великих багатопрофільних вузів та утворення галузевих навчальних закладів. Змінювався сам профіль підготовки спеціаліста. Змінювалися засадничі принципи діяльності вищої освіти. З'являвся вищий навчальний заклад іншого типу, який поряд з відновленими у 1932 році університетами на півстоліття ставав основою радянської освітньої галузі.

У галузевому інституті організаційно розділялися сфери наукової та освітньої діяльності. Вузкопрофільзовані вузи у переважній більшості від початку не мали достатньої лабораторної бази, достатньої кількості фахівців та допоміжного персоналу для здійснення наукових програм. Малі обсяги діяльності та вузька спеціалізація робили це недоречним та недоцільним з суто економічного боку. Фундаментальна наука і прикладні дослідження передавалися до науково-дослідних інститутів Академії наук, галузевих міністерств і відомств та, до деякої міри, до університетів. При цьому університетам надавалася виразна орієнтація щодо підготовки педагогічних кадрів вищого фахового рівня і кадрів дослідників. Їх самостійна роль у науковій сфері, за винятком декількох провідних університетів країни, лишалася відверто слабкою.

Освітня реформа припала на переломний час ствердження тоталітаризму – будь-які дискусії, громадська ініціатива, самостійна думка починали сприйматися вороже та тягти за собою репресії.

У державному управлінні, господарстві, сфері культури, військовій справі та інших галузях суспільного життя стверджувався новий, радянський тип управлінської культури, визначений умовами тієї доби. Його відмінною рисою була спроба компенсувати недостатню некомпетентність виконавців та пасивність нижніх і середніх ланок управління ефективними рішеннями стратегічного рівня. Головне при цьому було домогтися чіткого та автоматичного виконання внутрішньосистемних «управлінських імпульсів» «згори». Повною мірою цей тип управлінської культури проявився й у галузі вищої освіти.

Невеликі інститути з нечисленним і строкатим кадровим складом, серед якого було вже багато «висуванців» і «червоної професури», у більшості не були здатними до реальної академічної самостійності. Прагнучи швидко збільшити кількість випускників вузів, держава не мала достатньої для цього кількості підготовлених викладачів. Компенсувати брак кваліфікованого персоналу уряд намагався шляхом

посилення бюрократичного контролю за діяльністю вищої школи та дріб'язковою регламентацією.

На практиці ж досягався високий ступінь стандартизації освіти та зниження ролі викладача у навчальному процесі. Викладачеві відводилася роль гарного репетитора, який роз'яснював студентам на лекційних і практичних заняттях зміст «затверджених» програм і підручників. Наука ставала не безпосередньою сферою професійної діяльності викладача, а побічною справою, що мала бути виконаною для формального звіту або, у разі захисту дисертації, сприяти кар'єрному зростанню і підвищенню посадового окладу.

Не дивно, що вже протягом десятиліття 1930-х рр. з'явився та набував усе більшого розповсюдження новий тип викладача – який ніколи не брав участі у здійсненні дослідницьких проектів, не мав справи з практичним господарством, та який після захисту дисертації припиняв публікувати результати своєї дослідницької роботи і, як правило, до неї вже не звертався. Швидке відставання освітніх програм від вимог науково-технічного та господарського розвитку вже з кінця 1930-х рр. починають часто, навіть систематично часто, згадуватися серед «окремих недоліків» радянської освітньої системи. Викладач, доцент або професор, який читає лекції за конспектом двадцятирічної давності, вже не викликав подиву в академічному середовищі.

Справа була далеко не в особистостях. До професійної деградації викладачів підштовхували самі умови роботи: відсутність лабораторної бази, адміністративний порядок заміщення посад і вакансій, несамостійність у навчальному процесі, дріб'язкова регламентація, відсутність конкурентного академічного середовища. Науково-педагогічні працівники вузів не мали й фізичної можливості займатися науковими дослідженнями. Розглядаючи викладача виключно як вчителя-репетитора, що веде заняття за затвердженими програмами і підручниками, його робочий час завантажувався максимальною кількістю аудиторних годин лекційних та семінарських (репетиторських за змістом) занять. Адже за освітньої системи, що складалася, проміжні та кваліфікаційні іспити перетворювалися на тестування здатності студентів запам'ятовувати точний зміст конспекту або підручника і відтворювати його «близько до тексту».

Схожим було становище і студентів. Уже вища освіта «масового доступу» 1920-х рр. суттєво знизила рівень їх підготовки, призвівши до тривалої тенденції щодо зниження культури навчання. Документи ХІІІГ вже у 1920-ті рр. були повні згадок про не підготовлених до навчання студентів, яких навіть професор П. І. Фомін в розпачі називав «чавунними чушками», заклопотаних побутовими проблемами викладачів-сумісників, здачею заліків і іспитів «на арапа» і т. п.¹ Швидко збільшити кількість випускників вузів при зниженій якості підготовки фахівців на початку 1930-х рр. намагалися знову ж таки за рахунок стандарти-

¹ Аналіз важких умов життя та навчання харківського студентства 1920-х рр. надано у роботі Сірополко С. Історія освіти в Україні. – К., 2001. – С. 746 – 759.

зації навчального процесу і стандартизованої масової підготовки. Створювалося порочне коло.

На початку 1930-х рр. у публіцистиці, керівних документах правлячої партії, академічній дискусії проводиться пряма аналогія між навчальним процесом у вищій школі та фабричним виробництвом. В освітній реформі у вузах починається запровадження спеціалізації на молодших курсах, була скасована залікова сесія, основою навчального процесу стали семінарські заняття. Термін навчання було скорочено до чотирьох років. Програми по усіх предметах частково опрацьовувалися в інститутах, а частково освоювалися на заводах. Найбільш одіозним явищем доби став так званий бригадно-лабораторний метод навчання.

Від інститутів вимагали максимально наблизити навчання до безпосередніх вимог виробництва та не захоплюватися «теоретизуванням» й намаганням перетворюватися «на храми чистої науки». У запровадженні виробничої практики вбачали найдієвіший засіб швидкої підготовки кваліфікованих фахівців у необхідній кількості¹.

Вища освіта переорієнтовувалася на масовий (середній чи навіть посередній) рівень підготовки, що було радикальним розривом з академічною культурою, яка складалася у попередній час.

Реформа вищої освіти 1930-го року мала призвести до зниження реального рівня радянського інституту. Випускники інститутів нового освітнього профілю були фахівцями-виконавцями з гарною прикладною підготовкою за конкретною галуззю виробництва або сферою діяльності. Тоді як за елітарною моделлю підготовки спеціалістів, яка домінувала до 1920-х рр., основна ставка робилася на високий фаховий рівень випускників, їх фундаментальну освіту, високу академічну культуру та здатність до нестандартного, дослідницького підходу у вирішенні виробничих ситуацій. Ректор МВТУ проф. В. В. Гриневецький, аналізуючи у 1918 році перспективні шляхи розвитку вітчизняного господарства, вказував на слабкість загальної технологічної та організаційної культури у молодій російській промисловості. Але в той же час відзначав, що завдяки високому фаховому рівню російського інженера саме на ньому могли «триматися» і трималися великі підприємства². Теза, на доведення якої можна навести багато фактичних підтверджень³.

¹ В одному з медичних інститутів Пермі цю кампанію довели до логічного завершення, перейменували вузівську клініку на фабрику, палати на цехи, а пацієнтів – на сировину. Там же надсилали майбутніх лікарів на виробничу практику у медичні заклади як швейцарів. (Див.: Хаит И. Выше качество подготовки специалистов. – М., 1932. – С. 38). Звичайно, це були крайні випадки, які згодом засуджувалися як «перегини». Але кампанійщина у гіперболізованому вигляді відобразила загальну тенденцію.

² Гриневецкий В. И. Послевоенные перспективы русской промышленности. – М., 1918. – С. 52.

³ Одне з них – життєвий шлях проф. П. І. Введенського, в 1930-ті – 1950-ті рр. – професора ХІЕІ, декана хімічного факультету, наукового співробітника Державного науково-дослідного та проектного інституту основної хімії НІОХІМ. Закінчивши у 1914 році ІМВТУ, П. І. Введенський, як один з кращих студентів, був рекомендований своїми вчителями групі підприємців, які планували побудувати на Уралі завод з виробництва солей хрому. П. І. Введенський взявся за справу, а через рік став керуючим Єнакієвським аміачно-содовим заводом. Кваліфікації молодого інженера, випускника престижного навчального закладу, для вирішення цих завдань виявилось достатньо.

Правильність ухвалених вищим партійним керівництвом рішень, які змінювали освітню парадигму, не була очевидною для сучасників. З її гострою критикою виступали провідні діячі науки, вчені зі світовим ім'ям. Різкій критиці реформу піддали, зокрема, академіки-«неповерненці» – О. Є. Чичибабін та В. М. Іпатьєв¹. Вони відстоювали ту точку зору, що фахівець повинен мати широку теоретичну підготовку, а глибокі знання виробничих процесів отримати в ході практичної діяльності на виробництві. В той же час, вони підкреслювали принципове значення, яке має дослідницька діяльність для становлення студента як кваліфікованого фахівця. На думку О. Є. Чичибабіна, низка істотних рис реформи могла мати наслідком знищення вищої освіти у СРСР як такої².

Отже, навряд чи можна погодитися навіть з тим, що освітня система, породжена реформою 1930 р., була справою свого часу та відповідала умовам індустріальної економіки СРСР³. Нова освітня система знижувала інноваційний потенціал радянського суспільства, будучи сама по собі одним з відчутних факторів стагнації.

Найбільш одіозні риси реформи 1930 року незабаром стали очевидними для її ініціаторів. Вже на початку 1930-х рр. засудженню було піддано бригадно-лабораторний метод навчання, «метод проектів» і т. ін. Відбулось часткове відновлення традиційних академічних принципів організації навчального процесу. Знов були запроваджені традиційні лекції та семінари, введені конкурсні вступні іспити. У 1934 р. відновлюється ліквідована 1918 року система вчених ступенів і звань. Суттєво поліпшило стан вищої освіти відновлення якісної підготовки у середній школі, яка в переднє десятиліття теж зазнавала кризових явищ.

У спеціальній постанові РНК СРСР та ЦК ВПП(б) від 23 червня 1936 р. «Про роботу вищих навчальних закладів та про керівництво вищою школою» було зазначено, що без науково-дослідної діяльності навчати фахівців на рівні вимог су-

---

Для повного розуміння ситуації слід зазначити, що не меншій уваги ніж навчанню фахівців вищої кваліфікації, в освітній моделі початку сторіччя приділялося підготовці фахівців із середньою освітою – «вмілих виконавців», за виразом Положення 1896 р., на досвід та фаховість яких інженер або кандидат наук (перший із трьох академічних ступенів у царській Росії) завжди міг покластися у своїй роботі.

¹ В. М. Іпатьєв (1867 – 1952) – академік Російської Імператорської Академії наук та АН СРСР, генерал-лейтенант, голова Хімічного комітету Головного артилерійського управління, організатор вітчизняної хімічної промисловості, розробник реалізованої у 1915 – 1917 рр. програми створення коксохімічної промисловості на Донбасі; в 1936–1952 рр. професор Northwestern University, голова лабораторії Universal Oil Products Company, один з фундаторів нафтохімії США.

О. Є. Чичибабін (1871 – 1945) – академік АН СРСР, професор ІМТУ, видатний вчений, чий роботи мали основоположне значення для низки напрямів сучасної органічної хімії. Під час Першої світової війни – голова Московського комітету сприяння розвитку фармацевтичної промисловості, ініціатор проекту зі створення імпортозаміщуючих виробництв ліків. Створені ним лікарські речовини і до сьогодні рятують життя і здоров'я мільйонам людей. Останнє, 7-ме видання підручника А. Є. Чичибабіна «Основні начала органічної хімії», за яким навчалися покоління вітчизняних та закордонних хіміків, вийшло у 1963-му році.

² Волков В. А. А. Е. Чичибабин и В. Н. Ипатьев – трагические судьбы // Российские ученые и инженеры в эмиграции. Под редакцией В. П. Борисова. – Москва, 1993. – С. 53.

³ Навроцкий А. И. Высшая школа: теория и практика модернизации. – Х., 2007. – С. 68.

часної науки неможливо, а готувати викладачів навіть «немислимо»¹. Від кафедр зажадали розгорнути науково-дослідну роботу. У вузах вводилася штатно-окладна система оплати праці, де поряд із навчальною та методичною було передбачено і дослідницьку роботу. Вищим навчальним закладам було дозволено здійснювати дослідження за господарськими угодами з підприємствами і організаціями. На початку 1946 р. були в декілька разів підвищені посадові оклади викладачам вузів, що суттєво перевищили існуючий на той час середній рівень заробітної плати по країні. На деякий час це надало можливість залучати до викладання крупних науковців та фахівців-практиків з великим досвідом виробничої діяльності. В 1947 р. було дозволено відряджати наукових працівників інститутів до найбільших вузів та науково-дослідних закладів для завершення роботи над докторськими дисертаціями за найбільш дефіцитними спеціальностями.

Але все ж таки радянська освітня система, яка остаточно сформувалася на початок 1950-х рр., знаходилася у виразному контрасті з тенденціями розвитку освітніх систем провідних розвинених країн світу.

В освітній сфері країн Заходу як раз в 1930 – 1940 рр. відбувається становлення дослідницького університету. Його концепція вперше була реалізована на практиці відомим американським вченим і адміністратором, «інженером американського століття» Ванневаром Бушем. В 1932 – 1938 рр. будучи деканом та віце-президентом Массачусетського технологічного інституту (МТІ), Ванневар Буш разом із президентом МТІ Карлом Комптоном здійснили рішучі зміни у навчальному плані інституту та реорганізували його діяльність, послідовно провівши принципи розширення й фундаменталізації навчальних курсів та зближення науки і навчання.

Якщо до початку 1930-х рр. підготовка фахівців у Массачусетському технологічному інституті провадилася за «практичним» принципом – більшу частину свого навчального часу майбутні інженери проводили за кресленнями та в майстернях, набуваючи навичок практичної діяльності, – то після здійснених перетворень викладачі і студенти зосереджували свою увагу на вивченні «дійсних», фундаментальних наук та на дослідницькій роботі у лабораторіях.

У роки Другої світової та Холодної війн вчених і дослідників МТІ було широко залучено до роботи у рамках фінансованих урядом дослідницьких програм військового спрямування. В інституті зросла питома вага науково-дослідницького персоналу, з'явилися фундаментальні науково-дослідні лабораторії світового значення. Акцент у підготовці фахівців змістився на програми післяступеневої підготовки, а дослідницька компонента стала невід'ємною частиною навчальних курсів. Здійснені протягом 1930-х рр. зміни перетворили МТІ на один з провідних науково-освітніх центрів світового значення, заклад, з яким на цей час пов'язана діяльність 75 нобелівських лауреатів.

¹ Высшая школа. Сборник основных постановлений, приказов и инструкций. – Ч. 2. – М., 1978. – С. 100.

Досвід, отриманий В. Бушем у МТІ, та поширений під час організації Управління наукових досліджень та розвитку, був викладений у його спеціальних доповідях президентам США Ф. Рузвельту та Г. Трумену. Схвалення пропозицій В. Буша щодо розвитку й інтеграції науки і вищої освіти відкрило шлях для створення системи дослідницьких університетів та федеральних наукових фондів, що остаточно закріпило провідні позиції США у світовій науці, освіті та технологічній сфері у післявоєнний період.

Виразно виявилася тенденція інтеграції вузівської науки та реального господарства. У 1950-ті рр. у США на базі Стенфордського університету виникла перша науково-технічна зона, яка стала прообразом майбутніх «технополісів». У середині 1980 рр. у ній діяли близько 8 тис. інноваційних фірм. Поширюється практика створення спільних дослідницьких консорціумів, у яких брали участь дослідницькі університети та промислові корпорації. Подібну кооперацію стимулювала держава через Національний науковий фонд, який надавав фінансування на першій, найменш стійкій стадії здійснення спільних наукових проектів¹. Практично всі крупні науковці провідних університетів країни брали безпосередню участь у наукових дослідженнях, які проводилися фірмами, керували дослідницькими проектами або залучалися як консультанти до промислових корпорацій і урядових установ. В свою чергу, провідні фахівці корпорацій брали участь у адмініструванні університетів, у розробці нових спеціалізованих навчальних програм та курсів. Корпорації систематично практикували попередній відбір найбільш здібних та талановитих студентів й аспірантів з метою найму їх на роботу.

У 1960 – 1970 рр. на ґрунті змін у суспільстві й переходу до постіндустріальної економіки у провідних країнах світу відбувається стрімке зростання контингентів учнів вищих навчальних закладів. Більшість країн переходять до більш чи менш обмеженої системи відкритого доступу у вищій освіті.

У США тривав розвиток гнучкої високоефективної системи ступеневої і після-ступеневої підготовки, де професійно спрямовані технічні коледжі із 2 – 3-річним навчанням та великі багатопрофільні університети з гнучкою організаційною структурою пропонували висококласні програми підготовки бакалаврського, магістерського і докторського рівнів прикладного або фундаментального спрямування й забезпечували потреби національної економіки у фахівцях усіх кваліфікаційних рівнів.

Починаючи з 1970-х рр. в університетах США ще більше змінюється співвідношення часу, який приділяється на аудиторні заняття та на самостійну роботу студентів. Якщо у 60-ті роки воно становило у всіх вузах 1 : 2, то у 70-ті роки в багатьох вузах вже 1 : 3; питома вага навчального часу, що відводиться на самостійну роботу, досягла 55 – 60%. У ФРН та Великобританії на кожну годину аудиторних

¹ Высшая и средняя специальная школа за рубежом: Обзорная информация. Вып. 8. Связь обучения с производственной деятельностью и научно-исследовательской работой в зарубежной высшей школе / НИИВШ. – М., 1981. – С. 16 – 17.

занять рекомендувалося 2 години самостійної роботи за загального добового навантаження студентів 45 – 60 годин¹. В СРСР тижневе навантаження студентів обов'язковими заняттями сягало 36 годин формально, та ще більше на практиці, практично не залишаючи студентів часу на самостійну роботу. Лише в кращих вузах м. Москви та м. Ленінграду її обсяг доводився до 20 – 25 годин².

В навчальні плани у все більшому розмірі стали включатися дисципліни за вибором та факультативні курси. У вузах США, ФРН, Великобританії, Франції усі навчальні дисципліни стали підрозділятися на обов'язкові та такі, що вивчаються за вибором студента, причому діапазон їх співвідношення варіювався у залежності від циклу навчання. У навчальній програмі американського університету, розрахованій на чотирьохрічне навчання з отриманням ступеня бакалавра, обов'язкові загальнотеоретичні та загальнонаукові дисципліни становили 40 – 60% загального обсягу програми. Запроваджується система «керованої факультативності»: вищі школи США надавали широкі можливості щодо вибору факультативних курсів, які відповідали індивідуальним потребам студентів. У разі їх відсутності в програмі відділення або вузу можливість для їх вивчення могла бути наданою іншим відділенням або вузом.

Цікаво, що схожі за ідеологією зміни згодом охоплюють у США і систему середньої освіти³.

В узагальненому вигляді відмінність між системами вищої освіти США і СРСР може бути визначена за ключовими характеристиками, представленими у табл. 1.1.

Звичайно, радянська освітня реформа 1930-го року, сформувавши загальні обриси освітньої моделі 1930 – 1980-х рр., не вичерпувала усі наявні тенденції розвитку вищої школи у період, що розглядається. Серед вітчизняних учених та педагогів, організаторів освіти було багато людей, які по іншому бачили завдання вищої школи. Досвід найбільш відомих вузів СРСР був пов'язаний не з гнітючою уніфікацією та «програмованим навчанням» Єлютінського типу, а з рішучою відмовою від бюрократичного шаблону, розвитком наукових шкіл, впровадженням творчих засад у навчання.

¹ Галаган А. И., Тарасюк Л. Н., Цейкович К. Н. Основные тенденции развития высшего образования в развитых зарубежных странах / Проблемы зарубежной высшей школы: Обзор. информ. НИИВШ. Вып. 2. – М., 1988. – С. 36 – 38.

² Маланчук В. Ю., Попов В. М., Новомінський А. Н. Вища школа УРСР: Здобутки і перспективи (1966 – 1970). – К., 1971. – С. 99.

³ Перша хвиля шкільної реформи у США, що відбулася в часи адміністрації Р. Рейгана «являла з себе спробу отримати від тих, хто перевіряє, «відмінно» за звітність з тестового контролю». З приходом адміністрації Дж. Буша-старшого новий міністр освіти оголосив, що попередні реформи «провалилися». Із зростаючим визнанням цієї невдачі прийшла друга хвиля реформи – розпливчато сформульована вимога «реструктурування», що характеризується місцевою шкільною автономією, увагою до ініціативи учителів, до індивідуальності дітей, закликів про заміну пасивного стилю активним «конструктивістським» навчанням. Іншими словами, і в американській середній освіті цінності демократичної традиції отримали більшу увагу унаслідок фіаско спроби ствердження централізовано контрольованої ефективності. – Навроцкий А. И. Высшая школа: теория и практика модернизации. – Х., 2007. – С. 41 – 42.

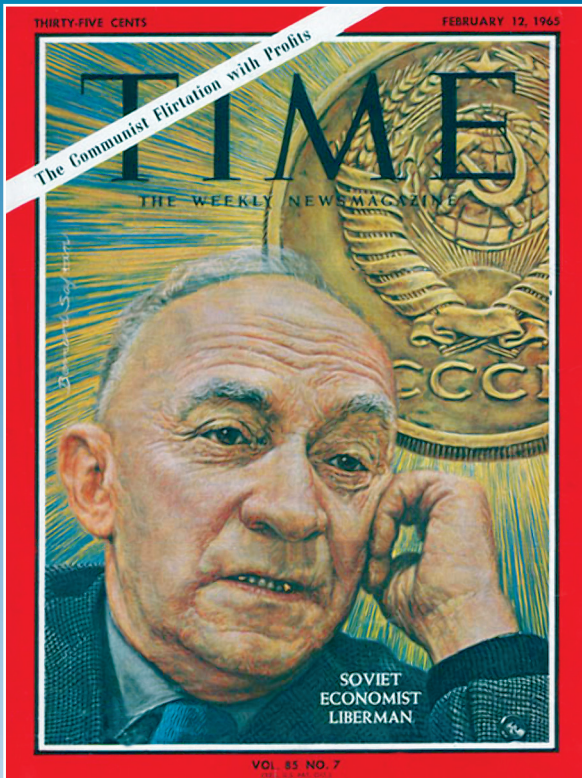

Таблиця 1.1

Порівняльна таблиця моделей вищої освіти США та СРСР

Ознака	Американська модель	Радянська модель
Адміністративний статус	Автономність, самоврядування. Акредитація здійснюється громадськими організаціями.	Централізоване управління, бюрократизація діяльності.
Структурна гнучкість	Гнучка, децентралізована.	Жорстка, централізована.
Навчальний план	Гнучкість, широкий спектр вибору програм підготовки.	Уніфікація, формалізованість. Спеціальності і напрями підготовки визначаються централізовано.
	Академічна спрямованість, фундаментальність.	Переважає професійна спрямованість. Обмежена фундаментальність.
Академічна мобільність	Широка. Наявність широкого спектру навчальних програм до- та післяступеневого навчання.	Дозволяється як виняток; обмежена процедурами дозволу. Жорсткий деталізований перелік спеціальностей підготовки.
Роль науки	Концепція дослідницького університету. Навчальна та наукова діяльність університетів не розділена. Програми підготовки містять дослідницьку компоненту.	Розділення науки (НДІ) та навчання (ВНЗ). Дослідницька робота використовується як допоміжний засіб для підвищення якості підготовки; НДР є факультативною до навчальної діяльності.
Роль викладача та студента	Персоналізоване навчання; студент має можливості свідомо обирати і формувати індивідуальну навчальну програму. Авторські навчальні курси, евристичні навчальні завдання, висока питома вага самостійної роботи студентів.	Уніфіковане навчання. Зміст курсів і лекцій визначається уніфікованими програмами, стереотипні навчальні завдання, висока питома вага аудиторної і керованої роботи студентів.

Успіхи, досягнуті Харківським інженерно-економічним інститутом у 1950 – 1970 рр., були пов'язані зі становленням наукових шкіл у напрямках економіки машинобудівної (О. Г. Ліberman, С. У. Олійник та ін.), гірничої (К. Д. Наumenko, В. Б. Сивий), металургійної (Л. М. Ліberman, К. А. Штець), хімічної (П. Ю. Сект) промисловості; організації виробництва і соціології праці (І. П. Алдохін); економічних проблем якості (Р. М. Колегаєв); технології хімічного (П. І. Введенський), металургійного (О. А. Александров) та машинобудівного (В. В. Кононенко та ін.) виробництв і математичних методів в економічному дослідженні й економічної кібернетики (С. Н. Воловельська, С. А. Куліш).

◀ Обкладинка журналу TIME (лютий 1965 р.)

Найбільшу відомість отримала наукова школа проф. О. Г. Лібермана. Професор О. Г. Ліберман, – людина високої особистісної культури, – він володів кількома іноземними мовами, здобув університетську освіту у дорадянський час та сформувався як фахівець, працюючи у 1920-х рр. у науково-дослідних установах Харкова та Харківському інституті народного господарства. У 1920 – 1930 рр. О. Г. Ліберман брав участь у налагодженні діяльності нових машинобудівних підприємств Харкова, двічі відвідував Німеччину, де вивчав досвід застосування автоматизованих засобів обліку на виробництві, створив першу у вітчизняній практиці машинооблікову станцію на заводі «Серп і Молот». На початку 1930-х рр. він брав участь у становленні ХІЕІ, у виробленні нового освітнього профілю інженера-економіста, розробці навчальних планів реорганізованого інституту. З 1930 р. обіймав посаду завідувача кафедри економіки та організації машинобудівної промисловості.

О. Г. Ліберман був послідовним прихильником ідеї інтеграції науки, викладання та навчання, впроваджуючи цей принцип протягом усієї своєї діяльності. Невтомний дослідник, він користувався загальною відомістю та величезним авторитетом серед професійних кіл міста – керівників та службовців економіч-

них підрозділів підприємств. У 1947 р. О. Г. Ліberman, разом зі своїми колегами з ХІЕІ, запропонував ініціативу, яка набула регіонального значення, «Харків вузівський повинен допомогти Харкову індустріальному», в рамках якої вузами та підприємствами були здійснені десятки спільних проектів оптимізації виробництва, впровадження нових організаційних та виробничих технологій¹. З початку 1950-х рр. під його керівництвом було започатковано велику дослідницьку програму, яка охопила 25 підприємств міста, та, в кінцевому підсумку, послужила основою для пропозицій щодо удосконалення господарського механізму радянської економіки. За ініціативи проф. Лібермана при інституті почала діяти науково-дослідна лабораторія з економіки і планування промисловості. Економічна реформа 1965 року, пов'язана з іменами О. Г. Лібермана та О. М. Косигіна, дала видатний господарський ефект «золотої п'ятирічки» 1965 – 1970 рр. Ідеї реформи набули світового розголосу та викликали світову теоретичну дискусію щодо шляхів розвитку соціалістичної та капіталістичної економік і можливостей їх зближення, породивши термін «ліберманізм».

Випускниками ХІЕІ ставали висококваліфіковані спеціалісти, які досягали визначних результатів у своїй професійній діяльності. Цікавим і непоодиноким прикладом до характеристики підготовки фахівців у ХІЕІ є творчий шлях М. К. Кулакова – провідного інженера Державного інституту з проектування підприємств коксохімічної промисловості (ГПРОКОКС), який створив низку проектних рішень світового рівня, що вже більш як півсторіччя визначають технологічне обличчя коксохімічної галузі².

¹ Нариси з історії Харківського національного економічного університету: Монографія / Під заг. ред. В. С. Пономаренка. – Х., 2005. – С. 101 – 105.

² М. К. Кулаков був творчим і знаючим інженером. Син потомственного шахтаря, свою трудову діяльність він почав в дванадцятирічному віці, працюючи котлочистом і мастильником, вагонником, кріпильником, породчиком, плитовим на шахтах Донбасу. Наполегливість, працьовитість, потяг до знань допомогли йому увійти до числа молодих людей, направлених на навчання в роки індустріалізації. У 1929 р. він їде вчитися в Харків, де закінчив робітфак, а потім і гірничий факультет Харківського інженерно-економічного інституту. У 1937 р. М. К. Кулаков поступив на роботу в Гіпрокок інженером-дослідником, пройшовши щабелі роботи керівника коксової групи, головного технолога, начальника коксового відділу, заступника головного інженера інституту. Йому належать основні конструктивні і технологічні рішення з низки нових промислових установок інституту в післявоєнні роки. Справжній знавець коксохімічного виробництва, М. К. Кулаков величезну увагу приділяв проблемам механізації трудомістких робіт, захисту довкілля від шкідливих викидів, постійно стежив за зростанням кваліфікації співробітників свого відділу. Характерною рисою творчого «почерку» М. К. Кулакова було його прагнення всіяко заохочувати творчу ініціативу своїх підопічних. У складі відділу була дослідницька група, фахівці якої практично цілорічно були у відрядженнях на заводах, обстежуючи, перевіряючи і відлагоджуючи нові технічні рішення, які передбачалися відділом. Рисою діяльності М. К. Кулакова було поєднання дієвих інженерних та економічних рішень. Розроблювані ним проекти (кокові батареї великої ємкості, установки сухого гасіння коксу, пекококовий виробництва, проектні рішення з реконструкції коксохімічних виробництв Горлівського, Єнакіївського, Магнітогорського підприємств та ін.) відзначалися великою економічною ефективністю та призводили до етапного зростання продуктивності у галузі. Так, розроблена під його керівництвом установка сухого гасіння коксу закладала умови екологічної безпеки виробництва коксу. Отримувана за її допомогою ресурси енергії, яка раніше ніяк не використовувалася, дозволили виробляти де-

Реагуючи на вимоги часу, керівництво радянської вищої школи у 1960 – 1970 рр. здійснило низку суперечливих кроків, спрямованих на підвищення ефективності галузі вищої освіти.

В цей час було розпочато процес відновлення великих багатопрофільних вузів. В галузі економічної освіти відтворювалися інститути народного господарства (в Україні – Київський – у 1960 р., Одеський – у 1966 р.). Розширювався профіль підготовки в галузевих ВНЗ. Було розпочато інформатизацію навчального процесу, впроваджувалася підготовка фахівців з автоматизованих систем управління, електронно-обчислювальної техніки. З 1956 р. при вузах починають створюватися науково-дослідні проблемні лабораторії, а згодом і НДІ. Відкриваються нові, нешаблонні програми післядипломного навчання.

Економічна реформа 1965 р. створила додаткові можливості для розвитку вузівської науки. Діставши можливість працювати над дослідними проектами за угодами з суб'єктами господарювання, вузи швидко поширили цю діяльність. Подібні проекти притягли суттєві наукові сили, даючи відчутний економічний результат.

Ціла епоха в радянській освітній політиці пов'язана із ім'ям В. П. Єлютіна, в 1954 – 1985 рр. міністра вищої, потім – вищої та середньої спеціальної освіти. Як вчений-теоретик і адміністратор освіти В. П. Єлютін був автором низки робіт, в яких висловив свій погляд на стан вітчизняної вищої освіти, її проблеми та шляхи розвитку.

Взагалі В. П. Єлютін виступає як яскравий прибічник тієї освітньої системи, яка була замислена та впроваджена у життя реформою 1930-го року. Єлютін свідомо обґрунтовує принциповий поділ науки та освітньої сфери на дві не зв'язані адміністративно-господарчі системи – академічні й відомчі НДІ та ВНЗ. На думку радянських теоретиків, подібна організація була новітньою історичною тенденцією та модерним етапом розвитку науки, який вимагає її «концентрації» у спеціалізованих установах. Вузівська наука цікавить В. П. Єлютіна скоріше з точки зору утилізації наукового потенціалу численного професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, який доцільно було використовувати у народному господарстві.

Звичайно, очолюване В. П. Єлютіним Міністерство вищої та середньої спеціальної освіти не заперечувало загальноновизнану ідею щодо необхідності науково-дослідної роботи для підвищення рівня професійної підготовки як науково-педагогічного персоналу, так і студентів. З цієї метою поширювалися всесоюзні та республіканські студентські наукові олімпіади та конкурси. Запроваджувалися стимулюючі рішення щодо активізації наукової роботи викладачів і студентів.

шеву електроенергію у обсягах, порівняних з продуктивністю теплових електростанцій. Ліцензії на установку були придбані підприємствами ФРН та Японії, з 1970-х рр. і по сьогодні установки сухого гасіння коксу проектів Гіпрококсу посідають сильні позиції на світовому ринку (але не затребувані українськими підприємствами). – Див.: Гіпрокок: история и современность: Монография / Автор-составитель: Михайличенко Д. Ю.; Под ред. В. И. Рудыки. – Х., 2009. – С. 71, 76, 88.

Створювалися «комплексні» наукові колективи в інститутах, від вузів вимагалось ліквідувати «дрібнотем'я» і т. ін. На практиці справа десятиліттями обмежується адміністративними кампаніями, зі службовою та статистичною звітністю як їх головними результатами. За умов збереження поділу науки і вищої освіти все це було не більш ніж паліативними заходами, які мали відносно короточасний ефект.

Не можна казати, що керівництво країни недооцінювало значення вищої освіти. Навпаки – було глибоко впевненим в його можливостях щодо розвитку країни. Вища освіта розглядалася як важливіший якісний фактор суспільного і економічного зростання. Неодноразово ухвалювалися спільні постанови ЦК правлячої партії та Ради міністрів щодо розвитку вищої школи і підвищення якості навчання.

На практиці першорядна увага приділялася досягненню кількісних результатів діяльності. Керівництво мінвузу було охоплене «магією цифр», бачачи запоруку успіху радянської освітньої системи у зростанні показників «насиченості» народного господарства фахівцями з вузівським дипломом. В СРСР тривало нарощування кількості студентів та збільшення випуску фахівців вищих кваліфікаційних рівнів, що було основним напрямом державної політики в галузі. З цією метою здійснювалися відповідні реорганізації, нарощувалися капіталовкладення, відкривалися нові вищі навчальні заклади. За показником кількості студентів на 10 тис. осіб населення СРСР займав провідні позиції у світі, поступаючись лише США (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Кількість студентів вищих та середніх спеціальних навчальних закладів на 10 тис. осіб населення у деяких провідних державах ОЕСР та РЕВ, 1960/61 – 1985/86 навчальні роки¹

Країна	Навчальний рік					
	1960/61	1965/66	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86
США	176	245	310	334	332	307
Японія	67	96	135	155	158	154
Великобританія	24	27	42	48	61	61
Франція	61	108	135	152	160	168
ФРН	38	45	67	135	166	134
ПНР	56	80	101	137	127	91
ЧССР	69	102	91	104	123	109
СРСР	111	166	180	190	197	185

Проте якщо в 1970-ті рр. в провідних країнах Заходу випереджаючими темпами зростав випуск спеціалістів з управління та економіки, у СРСР робили ставку на підготовку інженерів-виробничників. За період 1971 – 1983 рр. у США випуск

¹ Проблемы зарубежной высшей школы. Вып. 2. Основные тенденции развития высшего образования в развитых зарубежных странах. – М., 1988. – С. 12; Народное хозяйство СССР в 1960 г.: Статистический сборник. – М., 1960. – С. 683.

спеціалістів з управління та економіки зріс із 142 тис. до 293 тис. чол. (у тому числі бакалаврів зі 115 тис. до 227 тис. й магістрів з 26 тис. до 65 тис. чол.). Питома вага спеціалістів цього профілю в загальному випуску спеціалістів виросла у США з 12,9% в 1971 р. до 22,8% у 1983 р. У Японії цей показник досяг 26%, Великобританії і ФРН – 12%. З урахуванням кількості студентів, що проходили економічну підготовку за іншими спеціальностями, питома вага випускників економічної освіти в США і Японії на початку 1980-х рр. досягла 30%.

СРСР з 1950 р. перевищив США за кількістю інженерів-виробничників, як тих, що випускалися вищими навчальними закладами, так і тих, що вже працювали у народному господарстві, і продовжував закріплювати це суперечливе досягнення. За станом на 1960 р. СРСР вже у 3,37 рази перевищив США за випуском та у 2,12 рази за загальною кількістю. У розвинених країнах найбільша питома вага студентів, які навчалися з інженерних спеціальностей, була у Японії – 18,9% у 1984 році; у США цей показник складав 9,2%, у Франції – 13,8%, у Великобританії 14,2%. Основна ж маса студентів навчалася за університетськими спеціальностями¹.

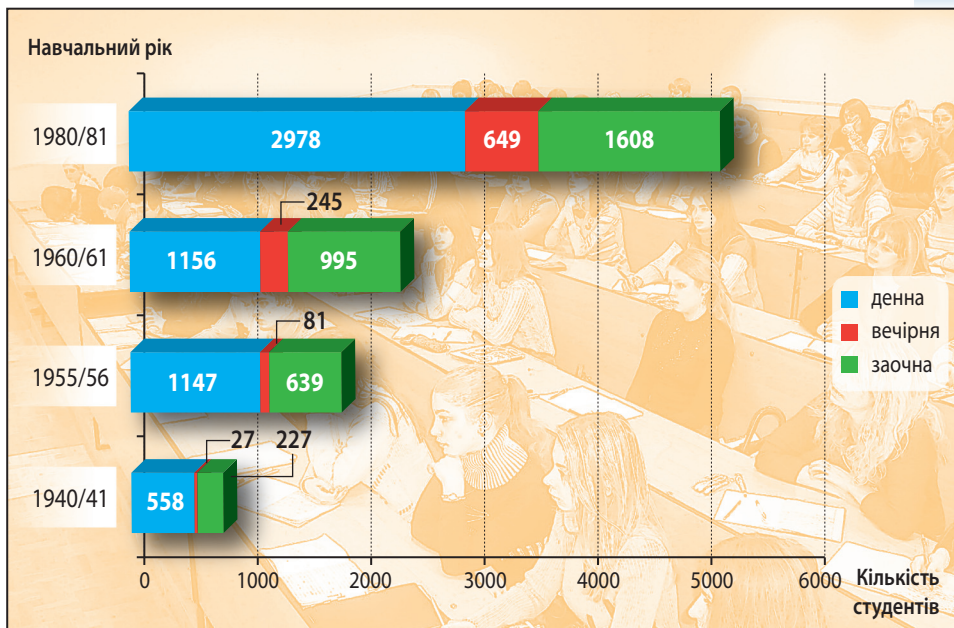
Намагаючись збільшувати випуски фахівців з вищою освітою та не маючи для цього достатніх бюджетних ресурсів, мінвуз СРСР вдається до ще більш сумнівного засобу. З 1960-х рр. різко збільшується питома вага студентів, які навчалися за вечірньою та заочною формами навчання (рис. 1.6). Швидке зростання контингенту учнів само по собі становило відомі ризики щодо погіршення якості навчання; якість же заочної та вечірньої освіти, як правило, була набагато нижчою, ніж за його денною формою.

У 1959 – 1960 рр. в СРСР було здійснено одіозну спробу «подолати відрив навчання від практики» та створити єдину систему, яка б поєднувала очну, заочну та вечірню форми навчання. Передбачалося, що студенти на перших етапах навчального процесу будуть навчатися без відриву від роботи, а оволодівши загальними теоретичними навичками, встануть з-за парт, продовжуючи навчання у поєднанні із трудовою діяльністю. У вузах технічного профілю навпаки: центр ваги освіти на виробництво передбачалося переносити на перші роки навчання. Для забезпечення «цільової» практичної підготовки та використання напіврабської праці студентів передбачалося розгорнути широку мережу заводів-втузів, вузів-колгоспів та промислових цехів при вищих навчальних закладах. Не важко передбачити, якого удару по вітчизняній освіті могла завдати ця ремінісценція освітніх «новацій» початку 1930-х рр. у разі її послідовної реалізації.

Радянська вища школа, отже, стає не лише масовою, але й «дешевою». Фінансова недостатність освітньої системи часто починає призводити до того, що матеріально-технічне забезпечення навіть великих вузів виявляється недосконалим. Спостерігалася нестача сучасної електронно-обчислювальної техніки, навчальних

¹ Проблемы зарубежной высшей школы. Вып. 2. Основные тенденции развития высшего образования в развитых зарубежных странах. – М., 1988. – С. 6, 12; Народное хозяйство СССР в 1960 году: Статистический ежегодник. – М., 1961. – С. 198.

Рис. 1.6. Чисельність студентів у вищих навчальних закладах СРСР за формою навчання, 1940/41 – 1980/81 навч. рр., тис. чол.¹

приміщень, бібліотек, гуртожитків, лабораторного та іншого спеціального обладнання, видавничих потужностей. Яскравий контраст зі становищем матеріально-технічної бази навіть провідних радянських вузів становили університети США, сформовані як великі навчально-наукові комплекси з розвинутою інфраструктурою, висококласним професійним обладнанням.

Упевненість, з якою міністерство йшло на такі кроки, можна пояснити лише глибоким переконанням у можливостях радянської освітньої моделі, побудованої на централізованому адміністративному регулюванні та нормативних показниках, та такої, що неодноразово і свідомо порівнювалася з конвеєром. Явище, яке автори «Основних напрямів перебудови вищої та середньої спеціальної освіти» влучно назвали «валовим навчанням»².

Розмірковуючи над долею популярної у 1970-ті рр. концепції програмованого навчання, В. П. Єлютін зокрема зауважує, що «найбільш вдалий зразок програмування надає радянська вища школа з її детальним навчально-методичним забезпеченням, побудованим за програмно-цільовим принципом, коли загальні цілі навчання, зафіксовані в кваліфікаційних характеристиках спеціальностей, послідовно розгортаються і конкретизуються в навчальних планах, навчальних програмах

¹ Народное хозяйство СССР в 1960 г.: Статистический справочник. – М., 1960. – С. 766; Народное хозяйство СССР в 1990 г.: Статистический справочник. – М., 1991. – С. 723.

² Основные направления перестройки высшего и среднего специального образования в стране. – К., 1987. – С. 12.

дисциплін і т. д., аж до методичних документів, які визначають завдання, зміст і методи конкретних навчальних занять... у вітчизняній вищій школі реалізована глобальна модель програмування, яка передбачає наскрізне управління усією системою освіти та враховує системний характер як педагогічного процесу у цілому, так і особливо пізнавальної діяльності...»¹

Не дивно, що за таких підходів лекції у вузах перетворювалися на «натаскування» студентів, коли лектор під диктовку надавав студентам «канонічні» формулювання на всі випадки життя, а заклики провідних вчених і педагогів «відмовлятися від таких викладачів, позбавляти їх права вести лекційні курси, довіряти читання лекційних курсів тільки справжнім вченим»² десятиліттями лишалися гласом волаючого у пустелі.

Центром уваги міністерства у 1970-ті рр. було запровадження технічних засобів навчання – електромеханічних машин для тестування, обладнаних телевізійними системами показових аудиторій і т. ін. У цьому і вбачали шляхи закріплення лідируючих позицій «вищої школи суспільства розвинутого соціалізму» у світі.

У другій половині 1980-х рр. в освітніх колах почала знаходити певне усвідомлення думка, що за існуючої моделі виникало протиріччя між навчанням, наукою та практикою і що навчальний процес був орієнтований на «школу знань (відомостей)», тоді як була «потрібна школа мислення, школа, яка не передує життю, а сама являє собою реальне життя»³.

Міністерство вищої і середньої освіти УРСР здійснювало спроби реформи навчального процесу в університетах та інститутах. Вона полягала в істотному посиленні фундаменталізації і міждисциплінарної інтеграції освіти, спробах посилити наукову компоненту навчання у вищій школі та ввести до нього елементи змагальності. В структурі навчального процесу різко скорочувався обсяг аудиторних занять, центр ваги пропонувалося перенести на самостійну роботу студентів. Розширювалися права вузів у визначенні змісту, форм і методів організації навчального процесу. Зміні підлягала ідеологія провідних форм його організації – лекційних та практичних занять. Якщо раніше лекції й практичні заняття розглядалися як головний засіб повідомлення стандартного набору знань, то відтепер повинні були «дати напрям для творчої праці студента»⁴.

Передбачалося створення так званих міжгалузевих науково-технічних комплексів (МНТК), до складу яких мали належати вузи і наукові установи, конструкторсько-технологічні бюро, експериментальні виробництва й дослідні заводи наукових підрозділів подвійного (ВНЗ – АН УРСР) підпорядкування⁵.

Відбувалася спроба відійти від руйнівного принципу «дешевої» вищої освіти, увівши у практику угоди щодо підготовки фахівців між вищими навчальними за-

¹ Елютин В. П. Высшая школа общества развитого социализма. – М., 1980. – С. 245.

² Маланчук В. Ю., Попов В. М., Новоміський А. Н. Вища школа УРСР: Здобутки і перспективи (1966 – 1970). – К., 1971. – С. 100.

³ Каніщенко Л. О., Литвин В. М. Вища школа: шляхи перебудови. – К., 1988. – С. 4 – 5.

⁴ Там само. – С. 12 – 13.

⁵ Там само. – С. 33.

кладами та роботодавцями. Підприємства мали брати певну частку витрат на підготовку спеціаліста, яка повинна була зрости від 3 тис. крб та досягти в умовах госпрозрахунку 20 – 30 тис. крб.¹

На практиці зміни гальмувалися. Скорочення кількості обов'язкових занять і введення самостійної роботи студентів часто виявлялося лише в заміні одного виду аудиторного навчання на інший. Обсяг самостійної роботи в середньому по вузах становив менше як 8,2 годин навіть при встановленому нормативі 12 – 16 годин. У багатьох випадках вона перетворюється в обов'язкове опрацювання в аудиторії у присутності викладача окремих тем, розділів, курсів. У 1987 р. лише 3 тис. студентів навчалися за індивідуальними планами².

До кінця XX століття в усіх без виключення країнах системи вищої освіти, які були в якійсь мірі ефективними, практично неможливо було розділити науку і вищу освіту. Кращі університети, інститути, факультети були єдиними учбово-науково-виробничими комплексами, на науково-дослідну детальність яких викладацький склад в них витрачав більше половини свого робочого часу. У розвинених країнах Заходу велика частина науково-дослідних розробок виконувалася і виконується саме у вищій школі, причому, як правило, більше половини з них припадає на фундаментальні дослідження (55% в Японії, 60% в США і Німеччині, більше 90% у Франції і Великобританії)³. У СРСР же на кінець 1980-х рр. все ще точилася дискусія щодо первинності наукової чи викладацької роботи у діяльності викладача ВНЗ. У той самий час із 1800 докторів наук вищих навчальних закладів Мінвузу УРСР третина щорічно читала не більше як 50 годин лекцій, половина не керувала аспірантами, 60% не вела досліджень, три чверті не займалися підготовкою підручників і навчальних посібників⁴.

Найбільш амбітна за часів Перебудови 1980-х рр. програма перетворень у галузі вищої освіти, що була сформована затвердженими ЦК КПРС та Радою міністрів СРСР у березні 1987 р. «Основними напрямками перебудови вищої та середньої спеціальної освіти у країні», передбачала багато декларативних цілей та обмежених за змістом заходів, що не виходили за межі «поліпшень» попередньої освітньої політики.

Треба сказати, що дещо зверхню позицію впевненості у високому рівні та перевагах вітчизняної освітньої системи, яка підігрівалася пропагандистськими висловлюваннями недостатньої ерудиції «середнього американця», поділяло й суспільство. У роки перебудови та перше десятиліття незалежності України проблема розвитку вищої освіти практично випала з поля широкої суспільної дискусії. Серед резонансних публікацій років Перебудови, які осмислювали кардинальні проблеми розвитку суспільства, жодна не була присвячена вищій освіті.

Звертатися до питань розвитку та шляхів реформування освітньої сфери суспільство почало лише на початку XXI ст., коли кризові процеси у ній, посилені загальними тривалими процесами суспільної трансформації, досягли критичного рівня.

¹ Каніщенко Л. О., Литвин В. М. Вища школа: шляхи перебудови. – К., 1988. – С. 15.

² Там само. – С. 12 – 13.

³ Навроцкий А. И. Высшая школа: теория и практика модернизации. – Х., 2007. – С. 64.

⁴ Каніщенко Л. О., Литвин В. М. Вища школа: шляхи перебудови. – К., 1988. – С. 40 – 41.

Глава II.

Стратегічні цілі розвитку

...Стратегічною метою розвитку нашої держави має бути розбудова суспільства, що базується на економіці знань, де головним буде підвищення якості та рівня життя українського народу, де економіка буде для людей, а не навпаки

(Ректор ХНЕУ проф. В. С. Пономаренко «Економічний університет – концептуальні засади розвитку»¹)

Економічні трансформації, які відбуваються в Україні протягом двох останніх десятиліть, разом із наявною тенденцією до демократизації і децентралізації українського суспільства самі по собі виявилися серйозним викликом традиційній, жорстко регульованій та усталеній системі вищої освіти, яка у своєму нинішньому вигляді формувалася у 1930 – 1950-ті рр. минулого століття та орієнтувалася на потреби жорстко регульованого суспільства з адміністративно керованою економічною системою. Складність завдань, що стоять перед вітчизняними університетами, зростає із входженням України до світового ринку та її інтеграцією до світового освітнього простору.

Задля досягнення успіху в сучасних умовах виявляється потрібним здійснення глибоких перетворень практично в усіх напрямках діяльності закладу освіти. Зміст і напрям цих перетворень має визначатися адекватним аналізом тенденцій суспільно-економічного розвитку та глибоким розумінням тих вимог, які суспільство висуває до фахівців з вищою економічною освітою. Їх розуміння має визначати структуру, кількісні, і, що не менше важливо, якісні характеристики потреб суспільства у фахівцях.

Важливо розуміти, що формування потреб у професійно підготовлених працівниках народного господарства обумовлюється не тільки поточними замовленнями, а й тенденціями розвитку суспільства на середньо- та довготривалий термін. З огляду на тривалість процесів управління в освітній галузі (формування наукових шкіл, підготовка співробітників вищих кваліфікаційних рівнів – науковців і викладачів) потрібно зробити прогноз змін на перспективу майбутніх 15 – 20 років. Необхідно враховувати перехідний, часом біфуркаційний характер розвитку суспільства, і передбачити власний організаційний, інтелектуальний і методичний вплив на їх трансформацію, оскільки університет повинен не тільки існувати у зовнішньому середовищі, а й активно його формувати.

¹ Пономаренко В. С. Економічний університет. Концептуальні засади розвитку // Новий колегіум. – 2006. – № 3 (34). – С. 4.

Визначаючи стратегію розвитку університету, маємо використовувати переваги ситуаційно-ресурсного підходу, який дозволяє ставити і вирішувати задачі управління в умовах відсутності формалізованих мети і процесу функціонування підприємства, та ухвалювати більш ефективні рішення за рахунок структурування ресурсів, встановлення локальних цілей розвитку та розробки характерних для кожної з них методів та інструментів стратегічного управління¹.

Успішні перетворення, які здійснені у Харківському національному економічному університеті протягом десятиліття 2000 – 2010 рр., базуються на концептуальному баченні та обґрунтованому систематичними дослідженнями прогнозі:

- тенденцій розвитку сучасної економіки;
- узагальненому портреті вимог до працівника, що висуває роботодавець;
- стану розвитку передових освітніх систем світу;
- конкурентних переваг, набутих досвідом минулого.

Сучасний розвиток університету засновується на чіткому усвідомленні декількох провідних тенденцій, які визначають напрям та динаміку суспільного поступу у XXI ст.

Ректор ХНЕУ професор В. С. Пономаренко

¹ Пономаренко В. С. Стратегічне управління підприємством: Монографія. – Харків, 1999. – 620 с.

Відповідно до усталеної у науковому середовищі думки, панівною тенденцією останніх десятиліть є перехід до постіндустріального типу суспільного розвитку. У роботі Деніела Белла «Прийдешнє постіндустріальне суспільство: Досвід соціального прогнозування»¹ (1973 р.), що на цей час стала вже класикою економічної думки, акцентуються шість взаємопов'язаних змін у господарстві та соціумі, що визначають цей процес.

По-перше, для постіндустріального розвитку є характерним зростання питомої ваги послуг у валовому внутрішньому продукті. За загального зростання промислового та сільськогосподарського виробництва доля послуг зростає висшими темпами, досягаючи величин, що роблять сектор послуг найбільш масштабним та динамічним у народному господарстві.

По-друге, важливість некваліфікованої, фізичної праці швидко зменшується. Провідного значення набуває кваліфікована праця професійно підготовлених фахівців високого хисту. У тому числі це стосується науковців. Виникає «інтелектуальний клас», який, за висловом Пітера Друкера, «стає якщо і не більшістю, то лідером суспільства»².

По-третє, зростає важливість теоретичного, фундаментального знання. Для успішної праці в умовах нової економіки вже недостатньо лише набутих практикою навичок та навіть багатого досвіду. Теоретичне знання стає важливим ресурсом інновацій. В постіндустріальну добу ми можемо спостерігати експоненційне зростання систематизованого теоретичного знання. Здійснення великих наукових проєктів відкриває шляхи до проривного прогресу у низці пов'язаних наукових галузей та відбивається у сотнях і сотнях тисяч інновацій. Одним з найбільш відомих прикладів тут стало дослідження геному людини, що протягом 1999 – 2003 рр. провадилося за державної підтримки світової спільноти вчених.

По-четверте, управління складним суспільством та складною економікою постіндустріальної доби, попередження можливих негативних наслідків технологічних новацій потребує впровадження все нових інтелектуальних технологій, таких як кібернетика, теорія інформації, теорія нейронних мереж, теорія ігор та ін.

В постіндустріальний час встановлюється новий, тісний зв'язок між технологічним розвитком та науковим суспільством. Економіка вимагає більшої кількості фахівців з університетською освітою, а університети стають своєрідною «рушійною силою» постіндустріального суспільства.

Проведений Деніелом Беллом аналіз довів свою ефективність на практиці, наочно спрогнозувавши напрямок розвитку суспільства та економіки 1980 – 2000 рр. Висловлені ідеї дістали подальший концептуальний розвиток у доктринах інформаційного суспільства Фріца Махлупа і Йонежі Масуда, інноваційної економіки або

¹ Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования. Пер. с англ. / Иноземцев В. Л. (ред. и вступ. ст.). – М., 1999. – 956 с.

² Drucker P. F. The Age of Social Transformation // The Atlantic Monthly. – November, 1994. – Vol. 274, No. 5. – P. 53 – 80.

економіки знання Крістофера Фрімена, Джовані Досі, Річарда Нельсона, електронного суспільства Ніколааса Негропonte.

Досвід економічного поступу останніх десятиліть безумовно свідчить про невинне зростання ролі інформації, випереджаючий розвиток засобів обробки інформації та інформаційних мереж, охоплення електронними інформаційними технологіями всіх сфер суспільної діяльності.

Ідея інформатизації суспільства була висунута та блискуче розроблена колективами японських дослідницьких інституцій у 1970-ті рр., діставши своє теоретичне завершення у роботі Й. Масуди¹, засновника и президента японського Інституту інформаційного суспільства та Японського інституту з розробки використання комп'ютерів. Контури інформаційного суспільства було окреслено у представлених японському урядові дослідницьких звітах, які стали одним з перших і вкрай вдалих прикладів успішного та планомірного державного сприяння інформаційному розвитку.

Сприяння становленню інформаційної економіки у 1980 – 2000 рр. стало загальною рисою політики економічно розвинутих країн. У 1993 р. уряд США випустив доповідь з планом розвитку національної інформаційної інфраструктури. Європейська спільнота з 1994 р. поставило завдання побудови інформаційного суспільства як один з найбільших пріоритетів, ухваливши відповідний план дій. В його рамках вже здійснені і здійснюються великі проекти, що охоплюють перш за все галузь освіти: «Супермагістралі в освіті – шлях уперед» у Великобританії, «Школи у мережі» у ФРН. До виконання плану дій було залучено понад 30 урядових агенцій. У 1999 р. Європейська Комісія започаткувала ініціативу «Електронна Європа – інформаційне суспільство для всіх», провідні положення якої увійшли до «Лісабонської стратегії», програми підвищення конкурентоспроможності європейської економіки на період до 2010 р. У Канаді доповідь міністерства промисловості «Побудова більш інноваційної економіки» (1994 р.), що передбачала шлях до досягнення низки цілей економічного і соціального розвитку, послужила основою для двох масштабних програм – створення Канадської мережі для розвитку досліджень, промисловості й освіти та SchoolNet, однієї з провідних світових освітніх мереж.

Знаковим етапом є підписання на міжнародному рівні в 1999 р. Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства, а також проведення Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (Женева, 2003; Туніс, 2005).

Державні програми, що мають на меті прискорення інформатизації суспільства та економіки, з успіхом здійснюються і в країнах, які мають тотожний з Україною рівень суспільно-економічного розвитку. В Естонії створення інформаційного суспільства набуло статусу національної ідеї та було підкріплено низкою фінансованих урядом програм. Розвиток інформаційних технологій у цій країні було тісно пов'язано з адміністративною реформою та створенням ще одного феномена ін-

¹ Masuda Y. The Information Society as Postindustrial Society. – Bethesda, MD, 1981. – P. 29.

формаційної доби – «електронного уряду». За оголошеними міністерством економіки і комунікацій намірами, естонці мають дістати можливість за допомогою мережі Інтернет голосувати на виборах, заповнювати податкові декларації, реєструвати підприємства, оформляти пенсії, узнавати шкільні оцінки дітей та стан своїх банківських рахунків і не тільки. Від «електронного уряду» та за допомогою мережі Інтернет стало можливим отримати майже всі державні послуги, використовуючи для авторизації пластикову картку з цифровим підписом. У Казахстані програма зниження інформаційної нерівності, розпочата 2007 р., передбачала відкриття більш 2,5 тис. класів, де кожен бажаючий міг пройти єдиний курс комп'ютерної грамотності з підсумковим тестуванням та отримати сертифікат. Цілі програми передбачали збільшення питомої ваги грамотного населення у сфері комп'ютерних технологій до 20% та до такого ж рівня підвищити поширення мережі Інтернет.

Щодо інформатизації, ведення сучасного бізнесу ставить перед українцями ті ж вимоги, що і перед громадянами інших країн. За індексом розвитку інформаційних та комунікаційних технологій (ICT Development Index), який вимірюється Міжнародним телекомунікаційним союзом, з 2002 по 2007 рр. Україна просунулася на 8 позицій, посівши 51-ше місце серед 154 охоплених індексом країн, та перейшла до держав з високим рівнем розвитку телекомунікацій. Уже сьогодні сектор інформаційних технологій (IT) в Україні демонструє більш високі темпи зростання порівняно з іншими галузями промисловості. Наприклад, у 2003 році при зростанні ВВП на 9,3% та промислового виробництва на 16% сектор IT збільшився на 25%, а експорт IT-послуг зріс на 40%. За оцінками експертів, у довгостроковій перспективі (2025 – 2030 рр.) розвиток інформаційного суспільства має стати одним з важливих чинників структурної перебудови економіки країни та еволюційного переходу до європейської соціальної стратифікації.

У найбільш економічно розвинутих країнах світу (країнах-членах ОЕСР) інформація і знання стають провідною рушійною силою виробництва.

Якщо на перших етапах становлення індустріального суспільства, маючи капітал, завжди можна було організувати масове виробництво будь-якого товару та зайняти відповідну нішу на ринку, то з розвитком конкуренції, особливо міжнародної, розмір капіталу вже не гарантує від провалу та банкрутства. Сам по собі капітал вже не може автоматично забезпечити появлення ноу-хау, необхідного для комерційного успіху. Для успіху обов'язково необхідна інновація.

Навпаки, в постіндустріальних секторах економіки наявність інноваційних робок дозволяє легко залучити необхідний капітал навіть без наявності власного. Так, сучасна IT-індустрія розвинулася з дрібних фірм, які не мали суттєвих власних фінансових ресурсів, але швидко залучили їх, маючи інноваційний продукт та пропозиції. У той самий час корпорація IBM не змогла утримати лідерство на ринку, незважаючи на потужну виробничу і фінансову базу. Характерною рисою економіки сучасного типу є все більше поширення таких гнучких та динамічних форм господарської організації (чи кооперації), як аутсорсинг.

На сьогодні в країнах ОЕСР обсяги капіталовкладень у нематеріальні активи, що формують національні бази знань, зокрема в професійну підготовку кадрів, наукові дослідження, патентування та ліцензування, програмне забезпечення для обчислювальних систем, маркетинг, дорівнюють, а інколи й перевищують капіталовкладення в основні фонди. За даними Світового банку, 85% сукупних світових інвестицій в науку здійснюють країни-члени ОЕСР, 11% – Індія, Китай і Бразилія та нові промислово розвинені країни Східної Азії, і лише 4% – решта країн світу, до яких належить і Україна.

Ухвалені у 1999 році Верховною Радою України «Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку» та 2009 року Кабінетом Міністрів України «Концепція розвитку національної інноваційної системи», що залишаються нерезалізованими, відзначаються амбіційністю щодо спектру передбачуваних засобів та масштабів фінансування як бюджетного, так і комерційного. За умов своєї реалізації концепція мала сприяти формуванню такої моделі організації науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт в Україні, яка б поєднувала в собі елементи ринкової економіки із збереженням гнучких важелів державного регулювання цією найважливішою сферою життєдіяльності суспільства¹.

Для досягнення високих економічних показників Україні ще належить розбудувати суспільство за моделлю «Електронне суспільство». Необхідно, щоб інформація стала у повній мірі товаром, і тільки після цього в Україні визначаться передумови щодо формування суспільства, що базується на симбіозі інформаційно-комунікаційних технологій та людського інтелекту, суспільства, де креативні фахівці створюють нові знання, де працює колективний розум, і в результаті продукуються знання, що не є сумою індивідуальних інтелектуальних результатів, а мають синергетичну компоненту і суспільний характер.

Більш конкретно нова стадія розвитку суспільства характеризується такими рисами.

Кардинально змінюється технологія синтезу нових знань. Вона починає будуватися на інтелектуальній мережі, яка створюється за принципом самоорганізації, основними елементами якої є креативні фахівці, що не пов'язані між собою місцем проживання, організаційними формами, а мають тільки інформаційні зв'язки та

¹ За ухваленню у 1999 році Концепцією передбачалося створення ефективних інноваційних структур – інкубаторів, центрів, інформаційних та інфраструктурних підприємств, інноваційних банків та фондів довгострокового кредитування технологічних змін, інноваційних асоціацій, державних галузевих науково-технічних центрів тощо. Установлювалися орієнтири бюджетних асигнувань наукової сфери: до 1,7% ВВП у 2000 р. та 2,5% ВВП у 2003 році. Декларувалося запровадження податкових пільг для підприємств за умови збільшення ними витрат на НДКР, звільнення від оподаткування бюджетних наукових установ, безповоротні субсидії до 25% суми витрат на створення і впровадження інновацій для малих і середніх науково-виробничих організацій, звільнення від оподаткування коштів, спрямованих на підвищення кваліфікації і перепідготовку наукових кадрів, пільгової системи рефінансування інвестиційних проектів і т. ін. (Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 37. – С. 336). Аналогічні за змістом заходи декларує й Концепція 2009 р.

спільні творчі інтереси. Для роботи у такій мережі вимоги до кожної особистості дуже високі як з позиції креативності й фаховості, так і з позиції морально-етичних якостей. Останні знаходяться у протизаставі чистому індивідуалізму та деструктивному егоцентризму та вимагають творчої фаховості на противагу дилетантизму та тривіальному виконавству.

Суттєво зросла важливість інтелектуального капіталу у суспільному житті. Рентабельність інтелектуального капіталу набагато перевищує відповідний показник інших видів капіталу. Інвестиції в інноваційну діяльність стають найбільш прибутковими.

Унаслідок бурхливого розвитку інформаційних технологій в цілому та щодо збору, обробки, зберігання, відображення та передачі інформації практично ліквідуються обмеження за обсягами інформації, що зберігається, швидкості її обробки та передачі. Це, у свою чергу, обумовлює необхідність створення нових технологій її використання як для синтезу нових знань, так і для прийняття управлінських рішень¹.

У своїй роботі «Праця націй: підготовка до капіталізму 21 століття» Р. Рейх продемонстрував, що модель масового промислового виробництва 1950-х років усе більш застаріває, будучи чимось на зразок соціального динозавра. Р. Рейх доводив, що зараз вимагаються нові уміння для роботи і навчання – навички символічного аналізу. Вони включають:

- абстрагування – здатність упорядковувати і сприймати зміст масованого потоку інформації;
- системне мислення – здатність бачити частини у взаємозв'язку з цілим, для того щоб виявити, чому проблеми виникають і як пов'язані окремі компоненти;
- експериментальне дослідження – здатність створювати процедури для перевірки і оцінки альтернативних ідей;
- співпраця – потреба в активній комунікації для встановлення різноманітності перспектив, а також здатність досягати консенсусу, коли це необхідно².

Висококваліфікований фахівець економіки, що засновується на інноваційному типі розвитку, має виявляти інноваційний характер поведінки. Такий тип поведінки, перш за все, властивий особистості з достатнім рівнем креативності та загального інтелекту. При цьому далеко не кожна високоінтелектуальна особистість має інноваційну поведінку. Високий рівень креативності й загального інтелекту є передумовою та незаперечним підґрунтям для виховання інноваційності, або, як іноді кажуть економісти, підприємливості.

¹ Пономаренко В. С. Концептуальні засади розвитку економічного університету // Економіка розвитку. – 2006. – № 1 (37). – С. 5 – 6.

² Reich R. B. The Work of Nations: Preparing Ourselves for 21-th century Capitalism. – New York, 1991. – XII, 286 p.

Під час переходу до нового типу суспільства, що базується на економіці знань, виникають нові вимоги до особистості, які обумовлені специфікою колективного створення новітніх знань. Можна погодитися з думкою, що традиційні піраміди та вертикалі влади не зможуть забезпечити мережний характер діяльності щодо формування нових знань¹. Вони створюються у розгалуженій мережі людей та організацій без урахування внутрішніх і зовнішніх кордонів. Така технологія створення нового інтелектуального продукту обумовлює його суспільний характер і вимагає низького рівня індивідуалізму та високого рівня організації і моральності творчої особистості. Виховання такої особистості є непростою проблемою і потребує багато часу та зусиль, але без цього швидкий розвиток суспільства знань навряд чи можливий.

В Україні ми спостерігаємо розрив між рівнем розвитку процесів навчання і виховання як складових освіти, що руйнує духовно-моральні засади формування прогресивного світогляду сучасних економістів. За відсутності, або негативної спрямованості виховної компоненти вищої економічної освіти їх функції зводяться до рівня вузьких спеціалістів з обмеженим сприйняттям ситуацій. Стримується гармонійний розвиток господарства як феномена культури.

Досвід реалізації концепції дослідницького університету у сучасний час активно вивчається науковим співтовариством країн, що декларують своє бажання стати на шлях інноваційної моделі розвитку. В нещодавній статті дослідників Вищої Школи Економіки МДУ ім. М. В. Ломоносова (Російська Федерація) та Центру досліджень економічної політики І. Хованської, К. Соніна та М. Юдкевич «Динамічна модель дослідницького університету»² розглянуто сценарії розвитку дослідницького університету в залежності від вибору різних моделей фінансування та оцінки якості наукових досліджень і навчального процесу. Створена математична модель виявила повну відповідність з відомими емпіричними фактами:

- фундаментальна наука створюється талановитими студентами і аспірантами в лабораторіях провідних професорів дослідницьких університетів;
- якість досліджень в університетах визначається наявністю стабільного, прозорого та конкурсного фінансування, а також наявністю власних коштів, університетських і лабораторій, що забезпечують стабільність, незалежність та гнучкість реагування на нові, інноваційні ідеї;
- лише декілька відсотків лабораторій створюють переважну кількість наукових результатів, що виключає тенденції щодо зрівнялівки в оплаті праці та щодо визначення кваліфікації в науковому співтоваристві (або вказує на їх крайню контрпродуктивність);

¹ Згуровский М. Путь к информационному обществу – от Женевы до Туниса // Зеркало недели. – 2005. – № 34. – 3 сентября.

² Khovanskaya I., Soniny K., Yudkevich M. A Dynamic Model of the Research University. – October 2009. – SSRN Working Papers 1103291.

- конкуренція за провідних вчених набула міжнародних масштабів та визначається ресурсами, які університети і дослідницькі інституції здатні запропонувати вченим-лідерам незалежно від країни походження.

В останні десятиліття усвідомлення глухого куту, у якому опинився розвиток вищої освіти у попередні часи, викликало до життя низку освітніх проектів, спрямованих на відновлення зв'язку науки та вищої освіти. В Російській Федерації з 2004 року впроваджується спільна програма Американського фонду громадянських досліджень та ініціатив і Міністерства освіти і науки РФ «Фундаментальні дослідження і розвиток» (CRDF). У її рамках було створено 16 науково-освітніх центрів (НОЦ) у вищих навчальних закладах, що розглядається як перший крок до перетворення вузів Росії у сучасні дослідницькі університети. В Україні з 2007 року введено спеціальний статус дослідницького університету, що надається, за умови відповідності визначеним критеріям, великим навчальним закладам та передбачає надання їм низки прав та інструментів для прискореного розвитку наукових програм, зокрема вищого ступеня університетської автономії.

Набуває принципового значення принцип прозорості, ефективності та незалежності експертного середовища у науковому співтоваристві, що і визначає визнання професійних досягнень дослідника та його фахову компетентність. Створені діючі критерії визначення академічного рейтингу на кшталт реферативних баз даних SSIE, SSCI та AHCI, міжнародного та національних рейтингів університетів і т. ін.

У США визначилася спеціалізація закладів вищої освіти (post-secondary education – букв. після-середньої освіти), що пропонують професійно-орієнтовані або фундаментальні програми підготовки, та організаційна структура, що, як правило, включає низку коледжів, професійних шкіл, науково-дослідних центрів, фондів та лабораторій. Склалася гнучка та ефективна система академічних ступенів (кваліфікацій) (табл. 2.1).

Позитивні риси, що притаманні організації вищої освіти в США, стали об'єктом уваги, вивчення та адаптації в інших передових країнах світу.

На Європейському континенті їх осмислення стало основою творення Болонського процесу, до якого ХНЕУ долучився у 2004 році як в рамках змін, які відбуваються у вищій освіті України в цілому, так і безпосередньо, шляхом участі у європейських університетських об'єднаннях.

У Сорбонській декларації (1998 р.) міністрів освіти чотирьох країн (Франції, Німеччини, Італії та Великобританії) було окреслено мету створення у Європі відкритої системи вищої освіти, яка могла б з одного боку зберігати і берегти культурне різноманіття окремих країн, а з іншого – сприяти створенню єдиного простору викладання та навчання, забезпечуючи широку академічну мобільність викладачів та студентів. Відповідно до Декларації, на території всіх країн Європи має діяти двоступенева система освіти, що має забезпечити всім охочим доступ до вищої освіти протягом усього життя.

Таблиця 2.1

**Порівняльні показники масштабів діяльності деяких провідних
університетів США, 2009 р.¹**

Університет	Форма власності (п – приватна, д – державна)	Кількість студентів, які навчаються		Чисельність професорсько- викладацького складу	Власні кошти **, млрд долл. США
		за програмами доступного навчання	за програмами післяступенево- го навчання		
Harvard University	п	7181	14044	13171*	25,62
University of Chicago	п	5134	10304	2168	5,57
MIT	п	4232	6152	1009	8,0
Stanford University	п	6878	8441	1878	12,6
Columbia University	п	7169	17065	3566	7,1
University of California, Berkeley	д	25530	10313	2131	2,34
Princeton University	п	5113	2479	1172	12,6
University of Pennsylvania	п	10337	10306	4127	5,67
Yale University	п	5247	6169	3619	16,3

* У тому числі 10674 осіб медичного персоналу.

** Endowment.

Болонський процес був формально започаткований на зустрічі міністрів освіти 29 європейських країн в 1999 році у місті Болонья (Італія). Він визначив за мету створення Європейського простору вищої освіти на засадах зобов'язань, сформульованих у Болонській декларації 1999 року та подальших офіційних документах Болонського процесу, зокрема, Празькому (2001 р.), Берлінському (2003 р.), Бергенському (2005 р.), Лондонському (2007 р.), Левенському (2009 р.) комюніке самітів міністрів освіти європейських держав.

У Болонській декларації (1999 р.) було проголошено шість цілей, які країни-сигнаторії планували досягти до 2010 року:

- запровадження системи прозорих та порівнянних ступенів, зокрема за допомогою додатка до диплома;
- запровадження системи, заснованої на двох основних циклах вищої освіти;
- запровадження порівняльної системи виміру навчальних досягнень та успіхів;
- сприяння мобільності студентів та викладачів;
- сприяння європейській співпраці в забезпеченні якості освіти;

¹ Відібрані університети, які за Академічним рейтингом університетів світу у 2010 році посідають провідні позиції у напрямку економіки та бізнесу (порядок рейтингу).

- сприяння розвитку співпраці між європейськими закладами вищої освіти, особливо відносно розробки навчальних планів, розробки схем мобільності та інтегрованих програм навчання і досліджень.

На Празькому саміті (2001 р.) міністри наголосили на необхідності в подальшому обговоренні трьох важливих аспектів Європейського простору вищої освіти, а саме:

- проблем навчання впродовж життя;
- проблем ролі вищих навчальних закладів і студентів у контексті Болонського процесу;
- проблем сприяння забезпеченню привабливості Європейського простору вищої освіти.

На Берлінському саміті було підкреслено необхідність встановлення більш тісних зв'язків між Європейським простором вищої освіти та Європейським простором досліджень. Бергенська та Лондонська зустрічі остаточно визначили трирівневу систему циклів навчання (академічних ступенів, кваліфікацій).

В Комюніке конференції в м. Левені та м. Лувен-ла-Нев (2009 р.) було відзначено, що вища освіта на всіх її рівнях має засновуватися на сучасних наукових дослідженнях і тим самим сприяти розвитку інноваційних та творчих засад суспільства. Було підтверджено високий потенціал програм вищої освіти, у тому числі програм, заснованих на прикладній науці, для активізації інноваційної діяльності; обґрунтовувалася ідея збільшення кількості людей, які мають науково-дослідницькі компетенції. Міністри підкреслили, що в наступному десятилітті 2010 – 2020 рр. європейська вища освіта має зробити істотний внесок до розвитку знання, що має творчий та новаторський характер.

Цілі Болонського процесу, як бачимо, аж ніяк не спрямовані на уніфікацію освітніх систем європейських країн, але необхідність зближення цих систем в єдиній Європі на засадах проголошених цілей вже не викликає сумнівів у переважної більшості європейців, причетних до вищої освіти. Зараз Болонський процес являє собою потужне загальноєвропейське явище і охоплює вже 47 держав, а поза його межами формально знаходяться лише Білорусь та Казахстан.

Політика керівництва Міністерства освіти і науки України відначально була спрямована на забезпечення вступу нашої держави до Болонського процесу на Бергенському саміті у травні 2005 року. Про це свідчить ряд документів і низка масштабних заходів, які здійснювалися протягом 2003 – 2004 років.

24 квітня 2003 року Колегія Міністерства освіти і науки України ухвалила рішення «Про проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації» яким було розпочато запровадження в вищих навчальних закладах країни сумісної з ECTS моделі організації навчання.

Концептуальні документи щодо розвитку освітньої сфери в Україні, ухвалені протягом останнього десятиліття, зокрема ухвалена 2002 року Концепція розвитку освіти в Україні, в цілому орієнтовані на забезпечення інноваційного шляху розвитку країни. Щодо вищої освіти ними враховуються провідні положення Болонського процесу, до якого Україна долучилася у травні 2005 р. на конференції у Бергені¹.

Проблеми розвитку вищої економічної освіти мають свою специфіку та свої завдання, обумовлені її станом на початок ХХІ століття та викликами новітніх тенденцій суспільно-економічного розвитку. Уже на початку десятиліття відчувалася гостра потреба творчого осмислення

В 1990-ті рр. ми могли бачити некритичний підхід до неоліберальних засад економічного знання. Їх суперечність історико-культурним і духовним, моральним традиціям українського народу робила їх маложиттєвими у ситуації конкретного суспільства з його культурними традиціями та соціально-психологічними настановами. Важливо було зрозуміти, що прогресивний розвиток економічної сфери значною мірою є обумовленим характером життєдіяльності людини-господаря, її світоглядом, соціально-відповідальною поведінкою. З іншого боку, методологія неоліберального напрямку в економічній науці, особливо при її поверхневому, а іноді й відверто вульгарному трактуванні, орієнтована на поверхнево-описовий аналіз економічних процесів і не сприяє формуванню основ соціально-орієнтованої економіки.

Перенесення догматичних, соціально нейтральних економічних положень й висновків у свідомість майбутніх економістів гальмує гуманізацію та соціалізацію суспільних процесів, не сприяє спрямованості економічної діяльності на підвищення рівня життя й добробуту всього українського народу. Не сприяє це й позитивному вирішенню завдань національної самоідентифікації. У той самий час у світі можна спостерігати перехід до постнеокласичної науки, об'єктом якої є «людинорозмірні» комплекси, а метою – формування прогнозних знань для своєчасного ухвалення та реалізації соціально відповідальних рішень.

Можна відзначити наявний розрив між рівнем розвитку процесів навчання і виховання, як складових освіти. Унаслідок руйнування духовно-моральних засад формування прогресивного світогляду сучасних економістів їх функції в процесі фахової підготовки зводяться до рівня вузьких спеціалістів з обмеженим сприй-

¹ Порядок денний на 2005–2010 рр. передбачав реалізацію таких завдань: адаптація законодавчої та нормативної бази до європейських вимог; створення нової національної системи кваліфікацій; введення нового скороченого переліку напрямів та спеціальностей; реалізація принципів наступності змісту освіти у загальноосвітній школі та вищій освіті шляхом перерозподілу навчальних дисциплін загальноосвітнього циклу; запровадження нової системи організації і підготовки науково-технічних кадрів через аспірантуру як третій цикл системи вищої освіти; вдосконалення системи зарахування до вузів шляхом переходу до вступних іспитів у вигляді незалежного зовнішнього тестування; реалізація завдання навчання протягом всього життя. – Станіслав Николаенко: «МОН можна назвати міністерством будущего Украины» // Зеркало недели. – 2005. – № 38 (566). – 1 – 7 октября.

няттям ситуації. Можливості щодо праці такого фахівця в умовах мережевих структур новітньої економіки теж є обмеженими.

У діяльності вищих навчальних закладів наявна проблема розриву між освітньою та науковою діяльністю. За слушним зауваженням М. З. Згуровського, в Україні й досі сектор вищої освіти не бере на себе роль лідера в проведенні передових наукових досліджень у закладах освіти, які є основою елітної університетської підготовки. Це призвело до другорядності університетської науки як у системі державних пріоритетів, так і в принципах її фінансування, що не відповідає світовій практиці¹.

З одного боку це призводить до падіння якості викладання, морального застаріння навчальних курсів, а відтак – і до падіння якості підготовки фахівців. З іншого – до неповного використання можливостей науки в справі розвитку у студентів здатності до нестандартного творчого мислення, інноваційного типу фахової поведінки. Побудова освіти за моделлю, яка склалася у СРСР у 1930-ті рр. і є заснованою на розмежуванні навчальної та наукової діяльності, ігнорує передовий світовий досвід, зокрема концепцію дослідницького університету. Як наслідок, вітчизняні вищі навчальні заклади, за винятком окремих прикладів, не є науково-освітніми центрами сучасного зразка (наявність визнаних наукових шкіл, дослідницьких центрів, лабораторій, розвинутої інфраструктури, здатність провадити адекватну підготовку студентів за магістерськими та докторськими програмами), і у той же час не є спрямованими на професійну підготовку фахівців-виконавців нижчої та середньої ланок закладами на кшталт технікумів.

Несамостійність провідних викладачів – професорів і доцентів – у навчальному процесі, неефективний розподіл повноважень та відповідальності, формалізм зменшують можливості щодо творення ефективних навчальних курсів, оновлення навчальних програм, запровадження освітніх інновацій.

Навчальний процес у переважній більшості випадків спрямовувався на прищеплення студентові набору відомостей теоретичного характеру та контроль здатності відтворити їх у письмовій чи усній формі. Студент не був суб'єктом навчання. Часто він не мав розуміння логіки навчального плану, потреби та змісту окремих навчальних курсів.

Бачення завдань розвитку економічної освіти, і вищої економічної освіти зокрема, у нашій державі було викладено у проекті Концепції розвитку економічної освіти в Україні, розробленому фахівцями Харківського національного економічного університету В. С. Пономаренком, М. В. Афанасьєвим, Г. В. Задорожним на основі матеріалів круглих столів, що відбулися на базі Київського національного економічного університету у вересні 2003 р. та Харківського державного економічного університету у листопаді 2003 р.² Положення проекту було покладено в осно-

¹ Згуровський М. З. Стан та завдання вищої освіти України в контексті Болонського процесу. – К., 2004. – С. 18.

² Пономаренко В. С., Афанасьєв М. В., Задорожний Г. В. Концепція розвитку економічної освіти // Економіка розвитку. – 2003. – № 4 (28). – С. 5–17.

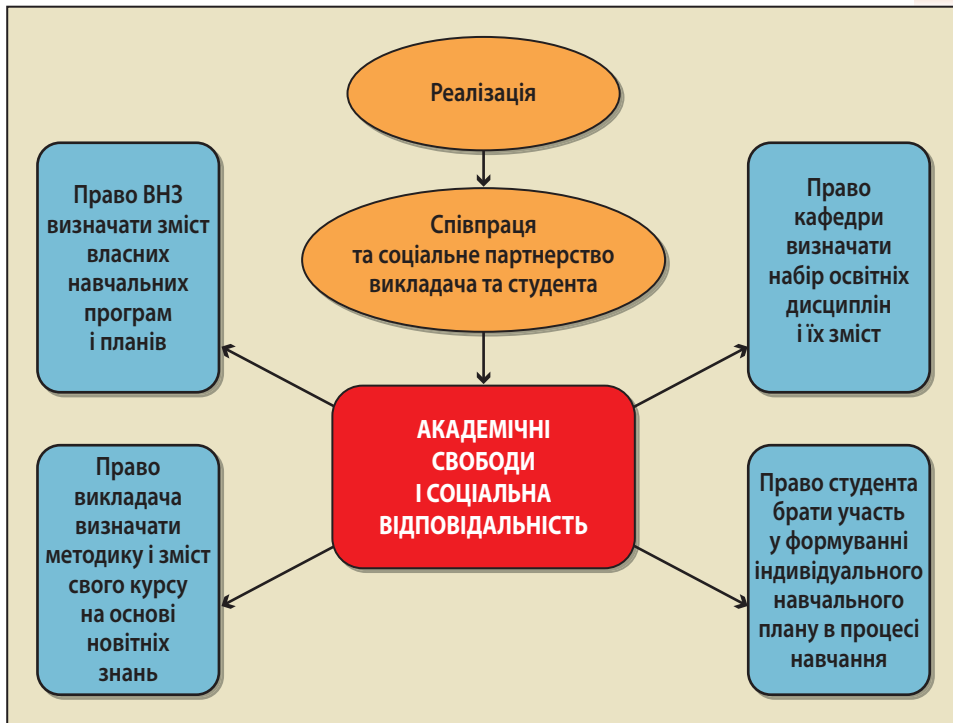

Рис. 2.1. Реалізація ціннісних орієнтирів економічної освіти

ву Концепції розвитку економічної освіти, затвердженої колегією МОН України 4 грудня 2003 року.

Стрижневим пунктом концепції є зміна ідеології побудови вищої економічної освіти на засадах академічної свободи, університетської автономії та соціальної відповідальності. Охоплюючи коло базових питань розвитку економічної освіти, у тому числі вищої, реалізація концепції мала вирішити його ключові проблеми (див. рис. 2.1).

Ряд положень Концепції спрямувався на завдання реінтеграції вищої економічної освіти з наукою та практичною економікою. Концептуальним напрямом документу було вироблення тісних зв'язків та досягнення взаємодії у ланцюгу «освіта – наука – виробництво», де розвиток економічної науки у вищих навчальних закладах мав стати основою забезпечення постійного оновлення змісту, підвищення якості навчання в освітніх установах, а залучення роботодавців до соціального партнерства в організації професійної економічної освіти мало найбільш повно задовольнити потреби ринку праці.

Серед засобів досягнення поставленої мети відзначилося відродження практико-орієнтованих наукових шкіл та побудова принципово нових моделей прикладних досліджень, що сприяють розвитку економічної освіти та інтеграція академічної науки і науки у ВНЗ, створення організаційних форм спільної наукової

та науково-педагогічної діяльності. Для впровадження наукових досліджень у навчальний процес потрібно забезпечити залучення науковців системи НАН України та інших державних академій до педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах (рис. 2.2), орієнтацію економічної науки у ВНЗ на розвиток відповідних економічних спеціальностей, відродження практико-орієнтованих наукових шкіл і побудову принципово нових моделей прикладних досліджень, що сприяють розвитку економічної освіти.

Рис. 2.2. Інтеграційні процеси в системі «освіта – наука – виробництво»

Сучасні суспільні умови, традиції університетської освіти, європейські стандарти потребують оновленого визначення завдань державної політики та державного регулювання галузі.

У стандартах вищої економічної освіти необхідно забезпечити віддзеркалення сучасних тенденцій розвитку освіти, її диверсифікацію, випереджуваність, безперервність, інтенсифікацію та інформатизацію, створити єдині підходи освітніх процесів до формування змісту економічної освіти, розробки навчально-методичної документації, наскрізних програм навчання, підручників, навчальних посібників та іншого навчально-методичного забезпечення. Розвиток стандартів економічної освіти передбачає модернізацію галузевих стандартів вищої освіти різних освітньо-кваліфікаційних рівнів; запровадження в навчальний процес форм і методів, що забезпечують його посилену орієнтацію на практичну або наукову підготовку студентів залежно від ступеня освіти.

Перш за все необхідно мати дієві механізми для оптимізації мережі вищих економічних навчальних закладів відповідно до потреб суспільства. Зрозуміло, що необхідним є посилення вимог щодо ліцензування й акредитації вищих навчальних закладів усіх форм власності. Вищі навчальні заклади мають реально забезпечити задекларований ними рівень кваліфікаційної фахової підготовки студентів своїм кадровим, навчально-методичним, інформаційним, матеріальним забезпеченням.

Роль державного управління щодо економічної освіти залишається особливо великою в питаннях моніторингу і контролю якості освіти, що можливо шляхом налагодження взаємодії між провідними державними організаціями та громадськими асоціаціями і об'єднаннями. Державні інституції мають сприяти забезпеченню прозорості й публічності діяльності вищих навчальних закладів, виробленню об'єктивних показників і критеріїв їх рейтингової оцінки.

Бажаним є залучення вищих навчальних закладів до участі у галузевих програмах економічного розвитку.

Концепцією визначається сумісна з Болонським процесом схема академічних кваліфікацій. Зокрема передбачене визначення завдань підготовки за спеціальними фаховими 2 – 3-річними програмами підготовки кваліфікаційного ступеня молодшого спеціаліста чи бакалавра, що провадиться навчальними закладами I – II рівнів акредитації та програмами підготовки у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації, що передбачають підготовку за кваліфікаційними рівнями бакалавра, магістра (у тому числі магістрів за професією або магістрів наук) та доктора філософії (кандидата) і доктора наук (рис. 2.3).

Пропонується таке визначення цього рівня вищої освіти. Бакалавр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти отримала повну вищу освіту, володіє компетенціями, що передбачені державним стандартом для певної спеціальності, на рівні, який дозволяє в достатній мірі здійснювати професійну діяльність на первинних посадах у відповідному виді економічної діяльності.

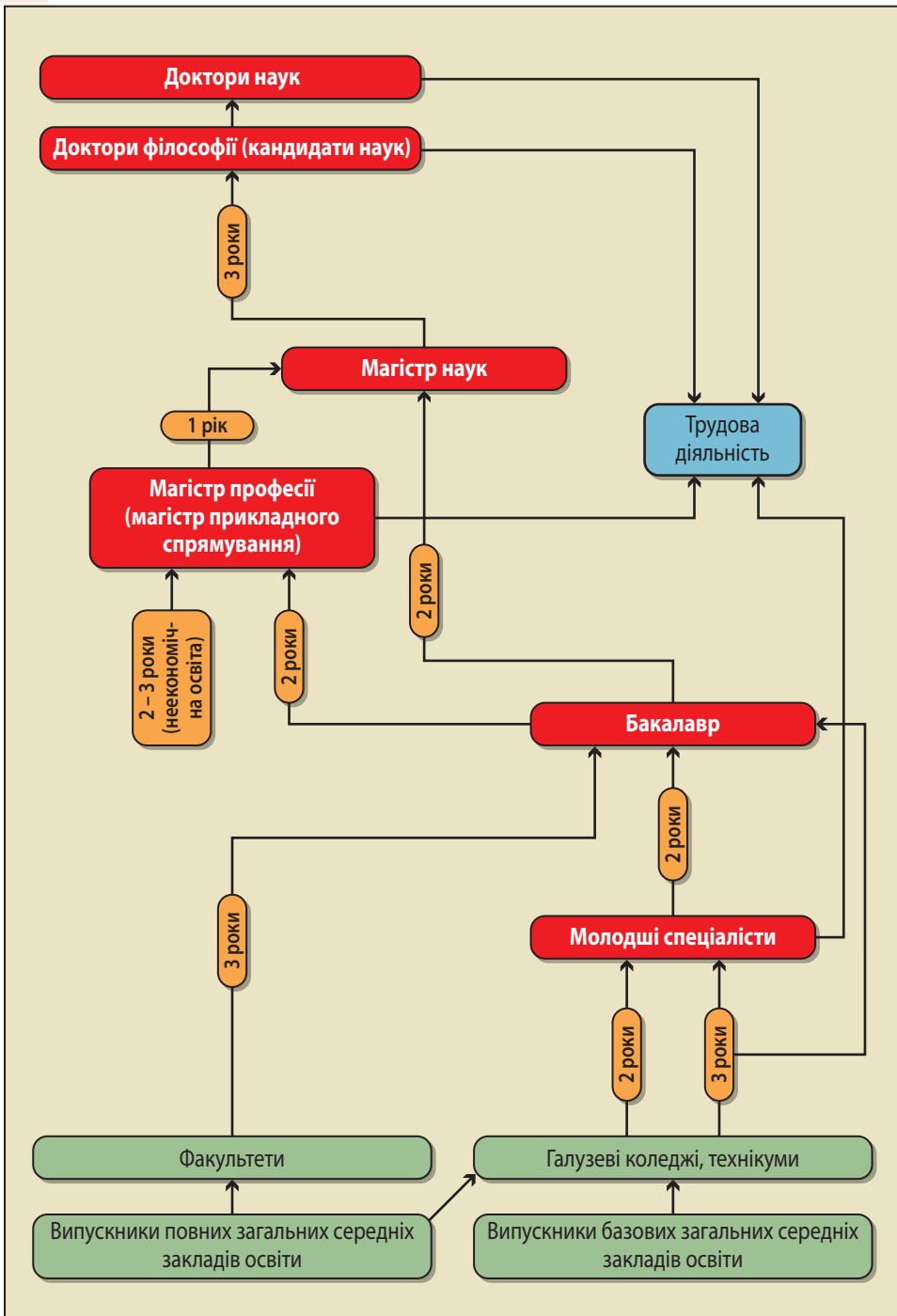

Рис. 2.3. Ступенева підготовка за сумісною з вимогами Болонського процесу системою освітньо-кваліфікаційних рівнів

У рамках кожної спеціальності на бакалаврському рівні в університеті формуються спеціалізації. З точки зору потреб студента та суспільства, вони формуються на підвалинах солідної фундаментальної підготовки з метою поглиблення професійності випускника, скорочення терміну його адаптації на робочому місці за рахунок закріплення вмінь та навичок, необхідних у конкретній сфері його майбутньої діяльності.

З точки зору змісту навчального процесу, вони окреслюються набором додаткових компетенцій (або поглибленням перерахованих у стандарті за даною спеціальністю) і забезпечуються набором пакетів варіативних дисциплін за вибором студента та місцем практики.

Магістр за професією (магістр практичного спрямування) має цілісні знання про функціонування та розвиток соціально-економічної системи, її рівнів, прогнозування змін і оцінку соціальних наслідків економічних трансформацій, уміння самостійно аналізувати й моделювати типові економічні ситуації в мікро- і макропредметно-просторовому середовищі з орієнтацією на керування останніми, якісно виконувати комплексні економічні експертизи, приймати практичні поточні рішення.

Уведення освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр професії» (магістр прикладного спрямування) для спеціальностей за окремим списком передбачає навчання протягом двох років на базі бакалаврату за спеціальностями відповідної групи з акцентуванням практичної діяльності (при загальній тривалості двох виробничих практик не менше 6 місяців на відповідних посадах). Вступ до аспірантури можливий тільки після одного року навчання за окремою програмою для отримання ступеня «магістр наук».

Магістр наук (магістр наукового спрямування) має розвинутий апарат наукового дослідження, науково-педагогічні вміння та цілісні знання про функціонування і розвиток соціально-економічної системи, її рівнів, прогнозування змін і оцінку соціальних наслідків економічних трансформацій, уміння самостійно аналізувати й моделювати типові економічні ситуації в мікро- і макропредметному середовищі з орієнтацією на керування останніми, якісно виконувати комплексні економічні експертизи, приймати практичні поточні рішення.

Введення освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» (магістр наукового спрямування) за спеціальностями за окремим списком передбачає навчання протягом двох років на базі бакалаврату за спеціальностями відповідної групи з акцентуванням наукових досліджень, науково-педагогічної діяльності з поглибленим вивченням методології, методик, методів наукових економічних досліджень, психолого-педагогічних наук. Вступ до аспірантури при цьому здійснюється без додаткового навчання.

Магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної вищої освіти здобула компетенції, передбачені державним стандартом для певної спеціальності, на рівні, який дозволяє повною мірою здійснювати високо-

професійну діяльність інноваційного характеру та керівну роботу у відповідному виді економічної діяльності.

У рамках кожної спеціальності провідними професорами формуються магістерські програми професійного та наукового спрямування.

Магістерські програми наукового спрямування мають надати майбутньому магістру знання, вміння та навички, необхідні для проведення науково-дослідної, проектно-конструкторської та викладацької роботи, і сформувати у нього додаткові компетенції та поглибити ті, що передбачені стандартом з даної спеціальності.

Магістерські програми професійного спрямування формуються для реалізації потреб суспільства у фахівцях, які можуть здійснювати високопрофесійну діяльність інноваційного характеру та керівну роботу в рамках даної спеціальності. Кожна магістерська програма професійного спрямування має сформувати у майбутнього магістра додаткові компетенції та поглибити передбачені стандартом з даної спеціальності.

Докторів філософії (кандидатів наук) і докторів наук готують заклади освіти, які визначені й відповідають окремим положенням.

Кандидат економічних наук (доктор філософії) – науковий ступінь. Його надають особам, які мають повну вищу освіту на рівні магістра, глибокі фахові знання і захистили дисертацію, що містить нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання і мають істотне значення для економічної науки.

Доктор економічних наук – вищий науковий ступінь. Його надають особам, які мають науковий ступінь кандидата наук, глибокі фахові знання і значні досягнення в економічній науці, підтверджені публікаціями у вітчизняних та закордонних спеціальних виданнях.

Присвоєння вищого наукового ступеня здійснюється після захисту докторської дисертації (або положень монографії), що містять нові науково обґрунтовані результати у галузі економічної науки, які у сукупності розв'язують важливу наукову або науково-прикладну проблему.

Запропонованою системою було забезпечено реалізацію принципів безперервної економічної освіти.

Предбачалося здійснення оптимізації структури спеціальностей і спеціалізацій відповідно до тенденцій розвитку економічної освіти та з урахуванням переходу до ступеневої підготовки – близькі за змістом підготовки і характером майбутньої трудової діяльності спеціальності мали бути інтегровані у групи. Надалі спеціалізації і магістерські програми мали розвиватися гнучко, реагуючи на вимоги практики, віддзеркалюючи регіональну специфіку та науково-педагогічний потенціал окремих вищих навчальних закладів.

Концепцією передбачалось запровадження сумісного з вимогами Болонського процесу кредитно-модульного принципу побудови навчального процесу.

Отже, вже на початку десятиліття відбулося визначення на рівні державної політики та нормативно-правове закріплення нових рамок умов розвитку вищої економічної освіти. Приєднання до Болонського процесу створило сприятливі обставини для вільного розвитку конкурентних переваг університету на засадах єдиного європейського простору освіти. Університет отримував можливість для реалізації свого становища як одного з національних лідерів вищої економічної освіти інноваційного закладу України.

Втім, інтеграція у загальноєвропейський та світовий освітній простір поряд із загостренням конкуренції на українському ринку освітніх послуг вимагали пришвидшення перетворень. Необхідним було вироблення такої стратегії розвитку університету, яка у перспективі забезпечила б реалізацію у ХНЕУ стандартів освіти відповідних до кращого вітчизняного та європейського рівнів.

Вирішення цього завдання було можливим лише за декількох принципових умов, а саме. Університет повинен був гнучко орієнтуватися на потреби розвитку сучасної економіки, швидко та ефективно коригуючи свою освітню політику. ХНЕУ мав зайняти лідируючі позиції у процесі реформування вищої освіти, запобігаючи догматизмові та шаблонності і реалізуючи їх як простір можливостей щодо творчого розвитку та реалізації власних конкурентних переваг на ринку освіти. Зокрема щодо запровадження Болонських принципів, які спрямовані аж ніяк не на безоглядну уніфікацію навчальних систем, а на їх зближення, підвищення академічної мобільності та організаційної гнучкості.

Ректор ХНЕУ проф. В. С. Пономаренко, проректори, декани факультетів, провідні вчені університету під час міських урочистостей щодо початку нового навчального року. 1 вересня 2010 р.

Нарешті, необхідним було здійснити перехід до випереджального, інноваційного шляху розвитку навчального процесу. Лише таким чином можна забезпечити не таке, що доганяє, а прискорене, а надалі і випереджальне зростання якості навчання.

З кількісної точки зору формування потреб суспільства у фахівцях з вищими рівнями кваліфікації обумовлено не тільки, і навіть не стільки замовленнями того чи іншого виробничого сектора економіки або потребами домогосподарств, а й духовними, творчими потребами кожного громадянина. Причому духовні та творчі потреби особистості в суспільстві, що базується на економіці знань, будуть відігравати все більшу роль, оскільки формування знань матиме мережний характер і не буде пов'язане обов'язково з конкретним робочим місцем.

При цьому необхідно враховувати перехідний, часом біфуркаційний характер розвитку суспільства, і передбачити власний організаційний, інтелектуальний і методичний вплив на їх трансформацію, оскільки університет повинен не тільки існувати у зовнішньому середовищі, а й активно його формувати.

Система заходів, спрямованих на досягнення зазначеної мети, склалася у цілісну стратегію розвитку університету, зведену у ряд програмних документів. Зокрема, «Концептуальні засади розвитку Харківського національного економічного університету» (2005 р.) та у «Комплексну програму прискореного підвищення якості освіти» (2008 р.). Метою стратегії є виведення університету на рівень провідних в Україні і досягнення світових стандартів вищої освіти. Реалізація цього завдання розраховувалась на 15 років (2000 – 2015 рр.).

З 2001/2002 н. р. університет здійснює перехід до реалізації принципу елітарності у своїй освітній діяльності.

Однією з головних вимог до економістів, менеджерів вищих кваліфікаційних рівнів (їх підготовки, що і є змістом діяльності економічних університетів) у сучасній економіці є інноваційний характер їх поведінки, особливо тієї, яка пов'язана з управлінською та науковою діяльністю. Якісного менеджменту без інноваційної поведінки фахівців-економістів досягти неможливо. Немає і науки без інновацій.

Дослідження показали, що інноваційний характер поведінки притаманний тільки особистості з достатнім рівнем креативності та загального інтелекту. При цьому далеко не кожна високоінтелектуальна особистість має інноваційну поведінку. Однак високий рівень креативності і загального інтелекту є солідними підвалинами для виховання інноваційності.

Виходячи з вказаних міркувань та маючи на увазі загальну необхідність зростання економіки України, університет узяв курс на формування економічної еліти нашої держави, яка має складатися з висококваліфікованих фахівців – економістів з інноваційною поведінкою. При цьому принцип загальної доступності освіти не тільки не ігнорується, а й всебічно реалізується через підвищення загального рівня навчальної, методичної та наукової роботи в університеті.

Першим кроком у цьому напрямку є відбір молодих людей з високим рівнем креативності та інтелекту незалежно від матеріального стану і місця проживання. Друга складова реалізується через підвищення загальної рівня навчальної, методичної, наукової, виховної, кадрової та організаційної роботи в університеті за наявності солідної матеріальної бази та розвинутих міжнародних зв'язків. Третя – завдяки врахуванню ефекту співнавчання (peer-effect). Відомо, що середній рівень якості навчання в академічній групі суттєво впливає на рівень якості навчання кожного студента цієї групи. Якщо середній рівень високий, то він змушує кожного краще вчитися і навпаки. Тому, по-перше, не слід приймати на навчання, навіть на контрактну форму, тих, хто не відповідає заданому в університеті рівню знань, а по-друге, необхідно формувати академічні групи за рівнем успішності у навчанні та за науковими інтересами і не тримати в університеті студентів, які не хочуть і не можуть вчитися.

Швидкій модернізації навчального процесу та адаптації навчальних технологій та методів роботи передових освітніх систем світу має сприяти реалізація вимог Болонського процесу. Визначаючи ставлення до входження країни у Болонський процес, адміністрація університету спочатку розглядала його як простір можливостей: запровадження сумісних стандартів освіти, відкритість загальноєвропейського освітнього простору, академічна мобільність, гнучкість організаційних форм навчання. Зокрема це стосується Європейської кредитно-трансфертної системи (ECTS).

Сучасна освіта повинна мати випереджальний характер, орієнтуватися на перспективу розвитку всіх сфер економіки та на розв'язання важливих завдань суспільства. Усе це потребує перебудови змісту і форми навчальної роботи.

Постійно зростаючі обсяги навчального матеріалу, доступність великих масивів інформації, необхідність розвитку інноваційного мислення ставлять перед навчальним процесом питання про більш ефективну організацію навчання, перенесення акцентів з викладання на засвоєння та творчу реалізацію знань студентами. Інформаційний вибух, який стався в світі, потребує від

Ректор В. С. Пономаренко знайомить гостей ХНЕУ (заступника Харківського міського голови М. І. Фатєєва, заступника міністра освіти і науки України Є. М. Суліму, народного депутата України М. В. Чечетова) з останніми науковими виданнями університету.
Жовтень 2010 р.

викладачів перенесення акцентів з пасивних методів передачі знань, спрямованих на відтворення студентами обмеженого кола вмінь та навичок, на всебічне розширення активної самостійної роботи студентів і слухачів, прищеплення їм навичок оптимального пошуку та засвоєння необхідної інформації.

Єдність фундаментальності та фаховості змісту освіти передбачає пріоритетність математичної, гуманітарної, економіко-теоретичної підготовки на перших курсах та поглиблене вивчення дисципліни, спеціалізованої підготовки на старших курсах. Базова дисципліна має вивчатися, починаючи з історії розвитку її теоретичних засад та новітніх наукових досягнень і до практичного використання у реальній економіці. Її вивчення має завершуватися формуванням компетенцій за фахом. Фаховість підготовки забезпечується на старших курсах також формуванням необхідних для даної спеціальності компетенцій у рамках інших нормативних та варіативних дисциплін.

Системну основу освіти складають 4 блоки дисциплін, які формують сучасний економічний світогляд і актуалізують потребу в постійному оновленні соціально-економічних знань, умінь, навичок: філософсько-світоглядний, критично-осмислювальний, інноваційно-прикладний і блок дисциплін спеціальної підготовки. Дисципліни, що входять у названі блоки, забезпечують комплексне багатоаспектне вивчення закономірностей економічної сфери суспільства. При цьому визначальними дисциплінами філософсько-світоглядного блоку є економічна філософія, економічна історія, політична економія, соціологія, основи соціальної економіки, психонетика; критично-смыслового блоку – мікро- і макроекономіка, основи економічних процесів; основу інноваційно-прикладного блоку дисциплін складають економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, логістика, фінанси, облік і аудит, основи зовнішньоекономічної діяльності, культура ділового партнерства, господарське право, сучасні інформаційні технології, економіка і менеджмент знань; до четвертого блоку належать профілюючі дисципліни конкретної економічної спеціальності.

Формування економічних знань реалізується через поєднання пізнавальних, інтелектуальних і діяльних компонентів навчання. Причому пізнавальні компоненти створюють не тільки систему фінансових, технологічних, технічних, економічних і правових знань, а й визначають внутрішню культуру молоді, формують її готовність до свідомої гармонізації стосунків «людина – суспільство – природа – економіка». До інтелектуальних компонентів навчання належать світогляд і вміння творчо мислити, які і створюють підґрунтя для економічно доцільних і водночас соціально відповідальних рішень, дослідницьких навичок, практичних вмінь.

Діяльні компоненти економічно освіченої людини складають мотивування та вміння постійно нарощувати компетентність і практично використовувати нові знання для вдосконалення та розвитку технічного, технологічного, фінансового, соціально-економічного, правового та іншого забезпечення організаційно-економічних та управлінських процесів, розвивати особистісний та колективний

потенціал економічної діяльності на засадах соціального партнерства та соціальної відповідальності.

Структура і зміст навчальних планів підготовки бакалаврів і магістрів має враховувати необхідність фундаменталізації вищої економічної освіти. Підсилення ролі фундаментальної підготовки фахівців диктує стратегія розвитку світової економіки, її перехід до економіки знань, а значить до мережних форм синтезу нових знань. По відношенню до економічної освіти це значить підсилення економіко-теоретичної, економіко-математичної та комп'ютерної підготовки фахівців.

Особливої уваги потребує розвиток економічної теорії, оскільки тільки вітчизняні вчені та їхні колеги з постсоціалістичних країн мають необхідну суспільну практику для розробки теорії переходу від адміністративно-командної економіки до економіки знань. Ця теорія має стати першою складовою фундаменталізації підготовки фахівців економічного спрямування. Суттєве підвищення теоретичної підготовки студента за профільною для даної спеціальності дисципліною має базуватися як на досягненнях світової наукової думки, так і на університетських наукових дослідженнях. Тематика науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт та структура підготовки фахівців вищої кваліфікації (кандидати, доктори наук) теж має бути узгоджена з вимогою фундаменталізації економічної освіти.

Фундаменталізація економічної освіти потребує відбору абітурієнтів з математичним, логічним (суворим) складом мислення і відповідними здібностями. Тому профорієнтаційна робота має провадитись серед відповідного контингенту в спеціалізованих та точних науках в середній школі.

На практиці набуває значення формування диференційованих вимог до вступників, виходячи з особливостей різних спеціальностей. В тому числі за допомогою тестування з метою виявлення характеристик особистості та їх зв'язку з успішністю роботи.

Принципового значення набуває нова для вітчизняної педагогіки категорія – компетенція, що передбачає здатність до реалізації набутих знань. Оволодіння знаннями, уміннями та навичками не повинно давати просту суму формально заучених теоретичних положень та фахових процедур. Навчальний процес має нести синергійну компоненту. Під час підготовки фахівців рівня бакалавр та магістр робота викладача має бути спрямована на кінцевий результат формування у студента компетенцій, які йому необхідні як фахівцю з тієї чи іншої спеціальності, спеціалізації або магістерської програми згідно із затвердженою освітньо-кваліфікаційною характеристикою (ОКХ).

Стимулювати набуття учнями компетенцій має адекватна система діагностики, заснована на принципах об'єктивності, прозорості, оперативності, спрямованості на заохочення неформального мислення та творчого потенціалу особистості. Підсумковий контроль (діагностика) з тієї чи іншої дисципліни, пакету дисциплін, спеціальності має бути таким, аби з'ясувати якість оволодіння студентом конкретної компетенції або кола необхідних компетенцій. Простий переказ змісту конспектів

та навчальних посібників не є підтвердженням освоєння матеріалу – необхідне показати вміння його застосування.

Сенс підсумкового контролю полягає у перевірці вмінь та навичок студента застосовувати отримані знання, перевірці ступеня опанування студентом тієї чи іншої компетенції або їх сукупності. Зміни в системі діагностики навчального процесу є інтегральною частиною перетворень, спрямованих на запровадження у навчання компетентнісного принципу.

Інтенсивність навчання має бути підвищеною завдяки запровадженню в навчальний процес новітніх освітніх технологій та розвитку педагогічної майстерності. Шляхом до цього є більш активне застосування так званих активних методів навчання: ділових, рольових ігор, семінарів-дискусій, колоквиумів, ситуаційних вправ (кейсів).

Суттєво підвищує інтенсивність навчання широке запровадження сучасних технологій дистанційного навчання (як для заочної, так і для денної його форми) та використання комп'ютерних мереж. Сучасні технології значно розширюють доступ студентів до інформації як у кількісному, так і у якісному аспектах. Робиться більш комфортною і доступною комунікація з викладачами і експертами, скорочується непродуктивне використання навчального часу. За умов системного запровадження інтенсивні навчальні технології здатні забезпечити нову якість навчальному процесу.

Інноваційність освіти передбачає розвиток творчих здібностей кожної особистості та використання результатів наукових досліджень не тільки при формуванні підручників, навчальних посібників, текстів лекцій, лабораторних робіт та інших навчальних матеріалів, а і при формуванні організаційних форм (технології) проведення освітянської діяльності.

Іншим наслідком інформаційно-технологічного виклику сучасного господарства є необхідність побудови систем безперервної освіти.

Причому йдеться не тільки і не стільки про засвоєння зростаючої кількості інформації, скільки про навчання як самовираження, як нове сприйняття світу та свій зв'язок з ним, як розширення можливості творити. Швидкість наукового процесу, динамізм технологічних змін сучасної епохи вимагають постійного удосконалення професійних компетенцій.

Підґрунтям безперервної економічної освіти є економіка як наука, що відображає закономірності складної економічної системи. При цьому знання організаційно-економічних відносин і відповідних галузей допоможе створювати матеріальні блага, а знання соціально-економічних відносин і загальної економічної теорії дозволить так організувати процеси відтворення всіх ресурсів, щоб неухильно підвищувати добробут усіх і кожного індивіда зокрема предметно-просторового середовища, його склад, функціонування, причини деградації, перспективи розвитку розумінні понять і законів економіки, відомостей про основні перспективні напрями економічних досліджень і господарських трансформацій, знання правових аспектів економічної діяльності.

Система безперервної економічної освіти включає, перш за все, післядипломну економічну освіту. Для розвитку післядипломної економічної освіти необхідно постійно проводити державно-громадські заходи, спрямовані на пропаганду ідей безперервної освіти, самовдосконалення людини протягом усього життя, сформувати нормативно-правову базу її організації, створити умови для її фінансування й розвитку за рахунок коштів держбюджету, підприємств, фондів і організацій різних форм власності, розробити єдині принципи створення та оновлення освітніх програм різних її рівнів.

Освітній процес буде тільки тоді ефективним, коли професор і студент співпрацюють, при формуванні у останнього необхідних компетенцій, коли студент хоче і може вчитися, а професор хоче і може навчати. З цієї тези витікають права і обов'язки як професора, так і студента.

Ефективність навчального процесу суттєво збільшується за умови зацікавленості та свідомої участі у ньому студентів. В такому випадку має місце не механічна трансляція обмеженого набору знань від лектора до студента, а встановлення відносин співпраці між студентом та викладачем. За умов активності повною мірою виявляються та зазнають розвитку творчі здібності студента. Стимулюється самостійна робота. В процесі самостійного пошуку ідей, шляхів та рішень формується тип інноваційного мислення. Активна, діяльнісна позиція студента у навчанні спричиняє розвиток ефекту синергії.

Впровадження діялісного принципу у навчання може бути стимульовано послідовним наданням студенту можливостей (і необхідності) щодо реалізації власної самостійності у навчальному процесі. Це може бути досягнуто за рахунок інформованої участі студента у навчанні – ознайомлення його з логікою та структурою навчального плану, предметних зв'язків навчальних дисциплін, календарним графіком навчального процесу тощо.

Отже потребується й індивідуалізація навчання. Студент має отримати можливість самостійно, за допомогою куратора спеціалізації або керівника магістерської програми, формувати свій індивідуальний навчальний план, обираючи частину навчальних курсів та виходячи при цьому з власних міркувань про майбутню фахову кваліфікацію та власну професійну кар'єру. Змістовно це забезпечується формуванням індивідуальних планів навчання, а організаційно – складанням відповідного графіка навчання.

Одним із головних завдань вищої освіти є формування і виховання творчої особистості та її соціалізація з використанням тих надбань, які історично притаманні нашому народу.

Неможливо реалізувати діялісний принцип та принцип індивідуалізації навчання без виховання самостійної, відповідальної особистості. Для цього студент має мати потребу саморозвиватися та намагатися об'єктивно оцінювати свій професійний рівень. На жаль, в сучасних соціокультурних умовах українського суспільства розуміння того, що майбутнє кожного залежить від його власної напо-

легливої праці, надбання компетенції упродовж всього життя, а не від впливовості, грошей батьків та знайомих, не є чимось само собою зрозумілим, або навіть поширеним. Безвідповідальність, деструктивний індивідуалізм руйнують здатність людей до співпраці, до формування властивих новій економіці мережових структур. Розвиток суспільства, пов'язаного з економікою знань, не можливий без виховання громадянина з відповідними якостями.

На сьогодні в ролі основного ресурсу та фактора розвитку дедалі частіше виступає інформація, що змінює і роль людини в суспільстві. До людини висуваються вимоги не просто як до пари робочих рук, а як до носія інформації, її генератора та користувача. Особисті та професійні якості стають дедалі більш невіддільними одне від одного та дедалі важливішими для суспільства. У зв'язку з цим постає завдання подолання обмеженості освітнього процесу, характерного для етапу індустріального суспільства. Тому в центрі уваги освіти постає особистість кожної людини, єдина і неповторна, з лише їй властивими рисами, навичками та інтересами. Забезпечення сталого розвитку суспільства стає можливим лише на основі всебічного розвитку особистості кожної людини. Характер сучасного виробництва вимагає від працівника не тільки професійних навичок, а й реалізації його особистих якостей, сформованих на основі його всебічного виховання.

А отже виховна робота в університеті має бути спрямована на формування соціально активної освіченої молоді через залучення її до участі в освітніх, наукових, громадських і культурних заходах.

Реалізація зазначених принципів навчання неможлива без зміни усталеної протягом десятиліть тоталітарного ладу парадигми вищої освіти, що відводила викладачеві роль ґвинтика, позбавляючи його відповідальності і самостійності, піддаючи його дріб'язковій опіці, обмежуючи творчі засади навчальної діяльності та відводячи йому роль ретранслятора «затверджених» вище навчальних курсів.

У навчальному процесі необхідно підвищити роль провідних викладачів – професорів і доцентів, надавши їм повноваження й відповідальність щодо формування спеціалізацій та розробки магістерських програм. Необхідними є індивідуалізація навчального процесу щодо учнів і персоналізація навчального процесу щодо тих, хто навчає. Зокрема через посилення авторського начала у навчальних курсах, самостійності викладачів щодо обрання відповідних технологій і методів навчання.

Керівникам різних рівнів потрібно нарешті зрозуміти, що центральна фігура у навчальному закладі – це Вчитель з великої літери. Є Вчитель – є і наукова та педагогічна школа, а немає його – ніякі чиновники не зможуть забезпечити гідне місце університету у вітчизняній та світовій ієрархії.

Кадрова політика має стати одним з провідних напрямів стратегії розвитку університету. Забезпечення університету висококласним професорсько-викладацьким складом потребує вдосконалення системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. Ідеться про розробку системи пошуку та відбору талановитої молоді для вступу до аспірантури, створення більш сприятливих

Під час вручення державних нагород вченим ХНЕУ.

Проф. О. І. Пушкар, проф. Ю. Б. Іванов, проф. М. П. Хохлов, А. Б. Аваков,
проф. М. А. Сіроштан, ректор ХНЕУ, проф. В. С. Пономаренко. 2006 р.

Д-р екон. наук, ▶
професор
М. П. Хохлов,
д-р екон. наук,
професор
І. О. Пушкар,
д-р екон. наук,
професор
Ю. Б. Іванов

Нагороди ХНЕУ

Орден Дружби
Соціалістичної Республіки В'єтнам.

2005 р.

Почесна грамота
Кабінету Міністрів України.

2005 р.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ
УКРАЇНИ

НАГОРОДЖУЄ
ПОЧЕСНОЮ ГРАМОТОЮ

*Трудовий колектив
Харківського національного
економічного університету*

*За вагомий внесок у забезпечення розвитку
освіти, підготовку висококваліфікованих
спеціалістів, багаторічну сумлінну працю*

Прем'єр - міністр
України

4. [signature] Юрій Єхануров

м. Київ

№ 10810

14 грудня 2005 року

матеріальних та творчих умов для підготовки у вищих навчальних закладах кандидатів і докторів наук та забезпечення сталого складу кадрів з науковими ступенями, реорганізації системи перепідготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників з орієнтацією на інноваційні зміни в системі економічної освіти, використання сучасних інформаційних і комунікаційних засобів. Важливим є також удосконалення процедури конкурсного відбору на заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників і керівного персоналу вищих навчальних закладів та технології їх атестації за підсумками роботи.

Не меншу роль, ніж організаційно-технічні процедури, може відіграти поліпшення морально-психологічного клімату у колективі та формування високих стандартів університетської культури.

Як свідчить світовий досвід, плідний розвиток університетської освіти без інтеграції освіти і науки не можливий. А отже, наукова робота професора та провідного доцента по відношенню до викладацької первинна. Базою університетської освіти є наукові школи. Їх розвиток забезпечує підготовку кваліфікованих викладачів, наповнення навчальних курсів оригінальним, актуальним та відповідним сучасним потребам змістом.

Дієвими шляхами розвитку науки в університеті та реалізації її досягнень у навчальному процесі є такі:

- підвищення якості та обсягів фундаментальних і прикладних наукових досліджень викладачів за всіма джерелами фінансування (як за обсягами фінансування наукових досліджень, так і за кількістю і якістю наукових монографій, дисертацій, студентських наукових робіт);
- диференціація проблематики наукових досліджень відповідно до профілю кафедр, особливо випускаючих;
- підсилення ролі дисциплін, що формують основи наукового мислення, методологію наукових досліджень у студентів та аспірантів;
- підготовка пропозицій ученими університету стосовно змін та доповнень до чинного законодавства для вдосконалення механізмів фінансування наукових досліджень підприємствами різних форм власності та забезпечення їхньої економічної зацікавленості;
- організація наукових лабораторій за основними напрямками наукових досліджень;
- наповнення текстів лекцій, лабораторних робіт, практичних занять результатами наукових досліджень університету;
- впровадження системи матеріального та морального заохочень викладачів відповідно до їхніх успіхів у науковій роботі.

Висока якість підготовки сучасного фахівця забезпечується поєднанням фундаментальних та спеціальних знань із практичною підготовкою. Для наповнення

цих процесів сучасними підходами і змістом дедалі більшої актуальності набуває розроблення системи заходів на державному рівні щодо надання підприємствами та організаціями різних форм власності необхідних умов для проходження практики студентами. Форми практичної підготовки студентів мають розвиватися, удосконалюватися, набувати відповідного сучасному станові господарства вигляду. Світовий досвід демонструє нам широкий спектр таких форм. Серед них навчально-тренінгові центри, бізнес-інкубатори, віртуальні фірми та підприємства. Практична підготовка студентів потребує послідовної індивідуалізації. У тому числі через випрацювання індивідуальних завдань, що предметно розвивають необхідні професійні компетенції та стимулюють творчий дослідницький підхід для свого вирішення.

Глибоке знайомство з практичною економікою особливо необхідно викладачам професійно-орієнтованих дисциплін спеціальної підготовки. Для них воно має значення ключового показника професійної компетентності та фахової придатності. Практична економіка має стати для викладача базою дослідної діяльності, джерелом пошуку інноваційних рішень та постачальником практичного матеріалу для вироблення творчих завдань, навчально-дослідних робіт, застосування методу кейсів.

Для викладачів бажаний досвід практичної діяльності, у тому числі у вигляді стажування. Вкрай бажаним є розвиток співробітництва між професорсько-викладацьким складом вищих навчальних закладів і фахівцями-практиками на взаємоконсультування. Цій же меті актуалізації навчального процесу може служити залучення до нього провідних фахівців діючих підприємств, організацій та установ.

Метою університету є всеосяжна інтеграція освіти, науки та практики реальної діяльності у реальній економіці.

Співпраця з реальною економікою, орієнтація на її потреби має набути характеру тісного соціального партнерства. Адже цим шляхом досягається корінна мета діяльності університету – підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців.

Орієнтуючись на потреби господарства, університет має виробити ефективну систему моніторингу, яка має давати достовірну відповідь і достовірний прогноз щодо потреб у фахівцях відповідного профілю та тих вимог, які роботодавець висуває до необхідних їм компетенцій. З урахуванням результатів моніторингу має коригуватися навчальний процес, спрямовуватися політика університету щодо напрямів науково-дослідної діяльності, його кадрова політика тощо.

Глава III.

Інтеграція науки та освіти

*Кожен викладач вищої школи має
бути перш за все дослідником...
викладач-дослідник, навіть якщо він
не педагог, заражає студентів любов'ю
до науки і робить з них справжніх
спеціалістів.*

Академік О. Є. Чичибабін

Харківський національний економічний університет має потужний науковий потенціал і вагомі наукові здобутки. Творчі наукові колективи під керівництвом провідних учених університету плідно працюють над розв'язанням актуальних наукових проблем трансформаційної економіки України. Наукові дослідження в університеті відповідають державній науковій та інноваційній політиці в системі вищої освіти України та стратегічним цілям соціально-економічного розвитку держави. Наукова діяльність в університеті характеризується вагомими результатами, динамізмом, спрямованістю на вирішення актуальних економічних проблем промисловості України. Ці позитивні зрушення спираються на традиції університету, широке використання нових підходів щодо організації науки, які сформовані вимогами часу.

Поступальний рух суспільства багато в чому залежить від розвитку сучасної науки. Саме науковцям належить провідна роль у забезпеченні інноваційного шляху розвитку економіки країни та зміцненні позицій нашої держави на світовому рівні. Європейський вибір України і, відповідно, необхідність її інтеграції у високотехнологічне конкурентне середовище зумовили необхідність формування інноваційної моделі розвитку, в якій роль головного джерела довготривалого економічного зростання відіграють наукові надбання та їх технологічне застосування, яке дасть можливість, передусім, підвищити конкурентоспроможність економіки, гарантувати їй економічну безпеку. Досвід економічно розвинутих країн світу доводить, що наука та освіта є головними чинниками забезпечення динамічного розвитку держави, конкурентоспроможності її економіки, поліпшення якості життя суспільства.

Інноваційний характер освіти передбачає розвиток творчих здібностей кожної особистості та використання результатів наукових досліджень не тільки при формуванні підручників, навчальних посібників, текстів лекцій, лабораторних робіт та інших навчальних матеріалів, а й при формуванні організаційних форм (технології) проведення освітньої діяльності. Болонський процес у вищій освіті об'єктивно підвищує роль та самостійність викладача. Він вимагає гнучкості та інноваційного підходу до створення і провадження навчальних курсів.

Повчальними можуть бути враження, наведені відомим американським вченим-фізиком Ричардом Фейнманом щодо стану вищої освіти у Бразилії у 1950-ті рр. Будучи запрошеним викладати в університеті м. Ріо-де-Жанейро, Р. Фейнман зіткнувся з явищем, яке неабияк його здивувало. Студенти могли не замислюючись відповідати на складні теоретичні запитання, але не були здатними впоратися з тим же за змістом завданням, якщо воно вимагало не механічного відтворення формулювань, а розуміння їх застосування на практиці, при вирішенні конкретних проблем.

«...я відвідав лекцію в Інженерному інституті. Проходила вона так:

«Два тіла... вважаються еквівалентними... якщо рівні обертальні моменти... виробляють... рівне прискорення. Два тіла вважаються еквівалентними, якщо рівні обертальні моменти виробляють рівне прискорення». Студенти сиділи і записували під диктування, а коли професор повторював речення, вони перевіряли, чи усе правильно записано. Потім вони писали наступне речення і ще одне, і ще одне. Тільки я один знав, що професор говорив про тіла з однаковими моментами інерції, а втямити це було важко.

Я не розумів, як вони зможуть розібратися в усьому цьому. Ось йшлося про момент інерції, але не було ніякого обговорення хоч би такого прикладу: ти хочеш відкрити двері і штовхаєш їх з одного боку, а з іншого боку їх підпирають вантажем то з краю, то у самих петель. Наскільки важче буде відкрити її в першому випадку, ніж у другому?

Після лекції я запитав одного студента:

– Ви ведете усі ці записи. Що ви з ними робите?

– О, ми їх заучуємо. У нас буде іспит.

– А яким буде іспит?

– Дуже простим. Я можу Вам прямо зараз назвати одне з питань, – він заглянув в зошит і сказав: «В якому випадку два тіла вважаються еквівалентними»?.. А відповідь: «Два тіла вважаються еквівалентними, якщо рівні обертальні моменти виробляють рівні прискорення».

Отже, як бачите, вони могли складати іспити, і «вчити» все це, і не знати абсолютно нічого, крім того, що вони визубрили»¹.

Відповідь на запитання, яке Р. Фейнман поставив перед академічним співтовариством країни – «як можливо отримати освіту за такої системи, що саморозвивається, де одні складають іспити та навчають інших складати іспити, але ніхто нічого не знає», – гадаємо, неважко знайти на початку розповіді американського фізика. Він зазначає, що у той час у Бразилії практично не було можливостей для наукової діяльності і університети готували виключно «професійних викладачів» вищої школи, вони ж і вели викладання. Вузька орієнтація на суто викладацьку діяльність, на механічне відтворення теоретичного знання кінець кінцем справила згубний вплив на цілу освітню систему великої країни.

¹ Фейнман Р. Вы конечно шутите, мистер Фейнман! – М., 2008. – С. 294.

Зрозуміло, що люди, від яких залежить рівень освіти, – провідні професори та доценти, не з'являються раптово, вони виховуються з аспірантів та асистентів на кафедрах та наукових лабораторіях у процесі проведення наукових досліджень. Для європейської вищої школи завжди аксіомою було таке положення: викладач має йти в аудиторію з власним науковим доробком, його лекція – це результат завершених чи виконуваних науково-дослідних робіт. У вищій економічній освіті найважливіше місце посідає наукова робота, і, передусім, наукова діяльність викладачів. В сучасному університеті складно знайти викладача, який читає основні курси і не є активним науковцем, не отримує дослідницькі гранти, не друкує свої роботи в провідних журналах світу.

Найбільш складним спільним завданням викладача та студента є формування у останнього вміння мислити і продукувати нові знання. Необхідним є забезпечення тісного взаємозв'язку між науковою та навчальною роботою викладача, оскільки тільки в такому випадку можна навчити студента використовувати свій інтелект для пошуку і засвоєння вже існуючих необхідних знань та синтезу нових знань, прищепити студенту цікавість до творчої роботи. Тільки власний приклад викладача, бажання, креативність та інтелектуальні здібності студента можуть дати потрібний результат. Лише в цьому випадку можна навчити студента використовувати свій інтелект для пошуку і засвоєння вже існуючих необхідних знань і синтезу нових знань, прищепити студенту цікавість до творчої роботи, а викладач не буде ретранслятором чи гучномовцем, який переказує підготовлений текст, оскільки наразі є технічні засоби, що роблять це більш ефективно, і студенти мають до них доступ.

Таким чином, для всіх студентів, а особливо для магістрів наукового спрямування, недостатньо вміти ефективно використовувати засвоєні знання – необхідно навчитися продукувати нові. Це є необхідною умовою формування інтелектуальної еліти країни у сфері економіки.

У ХНЕУ принцип інтеграції науки та освіти протягом останнього десятиліття є провідним щодо розвитку навчального закладу. У «Концептуальних засадах розвитку університету до 2012 р.» визначено, що наукова робота професора та провідного доцента є первинною по відношенню до викладацької.

Звичайно, на меті не маєтись «наука заради науки» – відірване від потреб реальної економіки та світового академічного процесу продукування паперової звітності.

Людські знання – один із найдинамічніших ресурсів, що лежить в основі формування та функціонування інноваційного середовища. Дослідницька діяльність є невід'ємною складовою існування вищої школи. Вона створює нові фундаментальні знання, які використовуються в навчальному процесі, а її результати – новітні технології, методики, рекомендації – започатковують виробництво нової продукції, послуг. Освіта, науково-дослідна та виробнича, підприємницька діяльність – саме в цьому інноваційному трикутнику можна знайти опору у виході країни на якісно новий рівень розвитку.

◀ Викладач
О. В. Писарчук –
переможець конкурсу
«Науково-педагогіч-
ний старт – 2009»

Нагородження лауреата конкурсу «Науково-педагогічний старт – 2009»
доцента кафедри оподаткування О. В. Ревенко.

Перший проректор проф. Ю. М. Великий, голова профспілкової
організації Г. О. Холодний. 26 жовтня 2009 р.

Для університету стратегічним є забезпечення, з одного боку, єдності наукової та освітньої діяльності, а з іншого – інтеграція їх з виробництвом. Такий підхід дає змогу динамічно реагувати на потреби економіки, ефективно використовувати нові знання для вдосконалення навчального процесу. Відповідно до досвіду передових країн світу університет повинен стати базовим осередком науково-дослідної діяльності та місцем, де забезпечується зв'язок між творенням нового знання, підготовкою інтелектуальної еліти, перетворенням знань у необхідні суспільству ноу-хау та технології.

Реалізація поставлених програмних завдань у 2001 – 2010 рр. потребувала дій, які можна навести у вигляді наведеної нижче послідовності напрямів та заходів.

Створення інфраструктури науково-дослідного процесу:

- оновлення кадрового складу викладачів університету;
- сприяння розвитку наукових шкіл;
- організація наукових лабораторій за основними напрямками наукових досліджень;
- забезпечення комунікації академічного середовища через сприяння проведенню наукових конференцій, семінарів та публікації результатів досліджень;
- розвиток наукового видавництва;
- створення в університеті атмосфери творчості та єдності наукового й навчального процесів.

Розробка й реалізація заходів організаційного, правового й соціального характеру, що створювали б умови та стимули для органічної взаємодії науки з навчальним процесом:

- стимулювання дослідницької діяльності викладачів, у тому числі через перерозподіл їх робочого часу з аудиторного навантаження на науково-дослідну діяльність;
- підготовка вченими університету пропозицій щодо змін чинного законодавства для підвищення матеріальної зацікавленості викладачів у проведенні наукових досліджень;
- впровадження системи матеріального та морального заохочень викладачів відповідно до їхніх успіхів у науковій роботі;
- підготовка пропозицій вченими університету стосовно змін та доповнень до чинного законодавства для вдосконалення механізмів фінансування наукових досліджень підприємствами різних форм власності та забезпечення їхньої економічної зацікавленості.

Активізація дослідницької діяльності вчених університету:

- створення творчих груп вчених і фахівців для кваліфікованого вирішення актуальних економічних проблем, що стоять перед конкретними підприємствами;
- підвищення якості та обсягів фундаментальних і прикладних наукових досліджень викладачів за всіма джерелами фінансування – досягнення позитивної динаміки щодо обсягів фінансування наукових досліджень, кількості і якості наукових монографій, дисертацій, студентських наукових робіт.

Розвиток наукової складової змісту навчального процесу:

- диференціація проблематики наукових досліджень відповідно до профілю кафедр, особливо випускаючих;
- підсилення ролі дисциплін, що формують основи наукового мислення, методологію наукових досліджень у студентів та аспірантів;
- наповнення текстів лекцій, лабораторних робіт, практичних занять результатами наукових досліджень університету;
- залучення студентів до участі в науково-дослідних роботах.

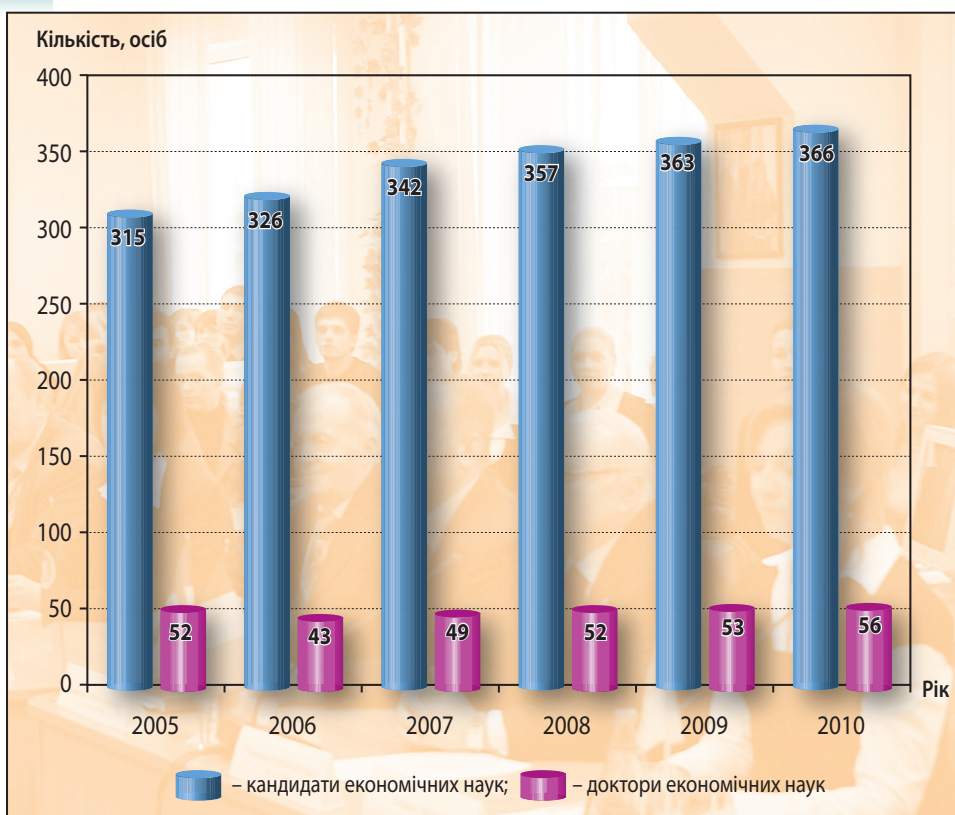
Отже, принцип пріоритету наукової роботи потребує здійснення глибокої організаційної перебудови, що так чи інакше відноситься до багатьох сфер діяльності університету. Перш за все це стосується створення сприятливих умов для науково-дослідної роботи, надання науковцю можливостей і стимулів для ведення дослідницької діяльності. Ідеться, власне, про побудову інфраструктури науково-дослідної роботи в університеті. У ХНЕУ провідні заходи в цьому напрямку були здійснені вже протягом 2001 – 2004 рр.

Рейтинг вищого навчального закладу визначається сильним професорсько-викладацьким складом із суттєвими науково-дослідними здобутками.

Важливою складовою комплексної системи підготовки фахівців є формування якісного складу викладацького корпусу, який повною мірою визначає і якість наших випускників. На сьогодні в університеті працює 702 викладачі. У 2009 році суттєво зросла питома вага викладачів з науковими ступенями та вченими званнями і досягла 59,0 %, що на 1,1 % вище, ніж у 2008 році. Незважаючи на прагнення університету, збільшення кількості молодих викладачів у 2009 році відбулося лише на 9,8 %. Проблема старіння викладацького корпусу залишається актуальною: на сьогодні 138 осіб (18,1 %) – це викладачі пенсійного віку.

Активно проводиться робота з підвищення професійного рівня викладачів, про що свідчить динаміка кількісного складу викладацького корпусу: докторів, професорів, кандидатів, доцентів за роками з урахуванням штатних сумісників (рис. 3.1).

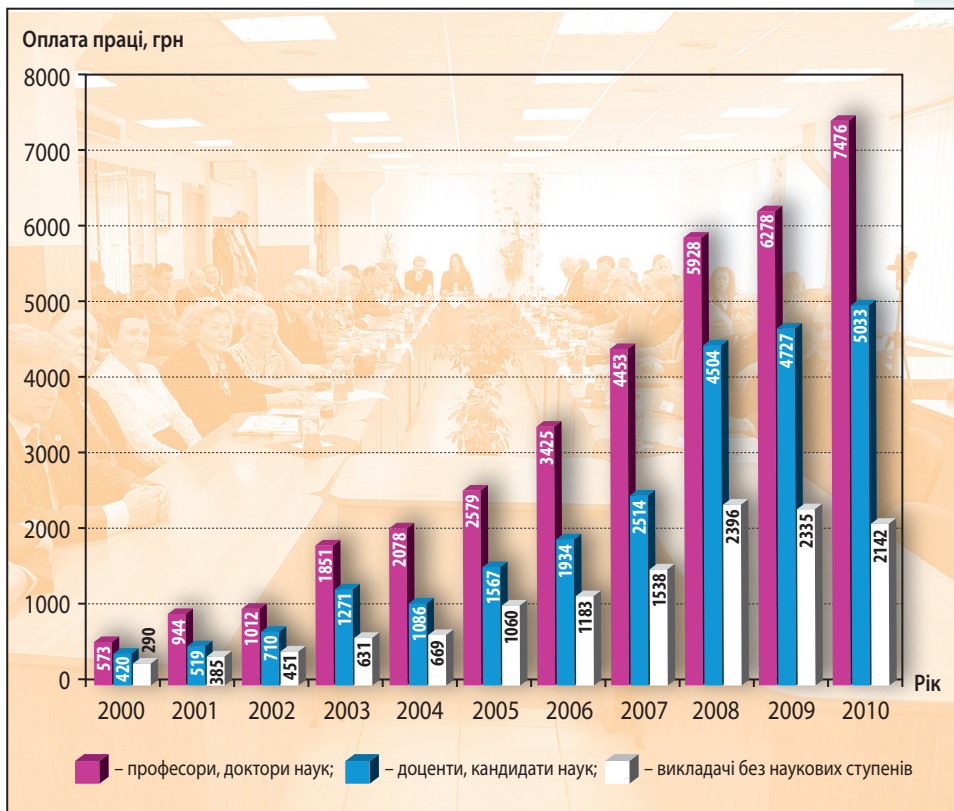

Рис. 3.1. Динаміка кількісного складу докторів наук, професорів, кандидатів наук, доцентів

Водночас, оплата праці викладацького складу була суттєво збільшена. Порівняно з 1999/2000 навчальним роком, у 2009/2010 навчальному році фонд оплати праці збільшився у 28,7 разів і складає 48 217 тис. грн, з них спецфонд становить 24 420 тис. грн. Було забезпечено випереджаюче зростання оплати праці викладачів з науковими ступенями і званнями – у професорів, докторів наук – у 13 разів; у доцентів, кандидатів наук – у 12 разів; у викладачів без наукових ступенів – у 7,3 разів (рис. 3.2).

Зміни у структурі оплати праці відіграли стимулюючу роль, надаючи позитивну мотивацію для підвищення викладачами власної наукової кваліфікації, та зміцнили конкурентні переваги університету у залученні до роботи компетентних фахівців, талановитих молодих науковців. У концептуальних засадах розвитку університету передбачено, що для забезпечення власних конкурентних переваг університет ХНЕУ має забезпечувати оплату праці докторів наук вищу за ту, що є у наукових організаціях та інших університетах. У поєднанні зі зменшенням наукового навантаження диференційоване зростання оплати праці створило набагато більш комфортні умови для науково-дослідної роботи.

Рис. 3.2. Динаміка зростання оплати праці викладачів ХНЕУ, 2000 – 2010 рр.

На початку десятиліття університету довелося вирішувати комплекс проблем, пов'язаних з загостренням питання кадрів та зміни поколінь у науці.

Глибока реорганізація навчального закладу на початку 1990-х рр. та набуття ним статусу економічного університету передбачали зміну напрямів підготовки студентів та перебудову навчального процесу. Створювалися нові факультети, кафедри та інші навчальні підрозділи, починалося викладання нових навчальних дисциплін, розроблялися навчальні плани, підручники. Забезпечення нового профілю вузу передбачало формування нових наукових шкіл.

Завдання ускладнювалися зміною пануючої парадигми економічної науки. Від властивого попередній історичній епосі абсолютного панування марксистського вчення вітчизняне наукове та освітнє середовище перейшло до плюралізму підходів, властивих сучасній економічній науці кінця XX – початку XXI століття.

Збільшення кількості викладачів потребувало і зростання масштабів діяльності університету, необхідне для забезпечення сталого розвитку ХНЕУ, та пов'язане з цим розширення контингенту студентів. До того ж, відтік талановитої молоді

у кризові 1990-ті рр. вже позбавив вищу освіту в Україні запасу гнучкості, особливо необхідного в час змін.

Якісно вирішити ці завдання було можливо лише шляхом широкого залучення нових кадрів задля кількісного і якісного оновлення викладацького складу ХНЕУ. Це завдання покликана була вирішити Програма прискореної підготовки кадрів професорсько-викладацького складу.

Порівняно з 1999 р., у 2010 р. кількість викладачів зросла у 2,08 рази, а кількість викладачів із вченими ступенями і званнями кандидатів наук і доцентів, які досягли пенсійного віку, зменшилася з 27,1 до 19,5% (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Порівняльна характеристика професорсько-викладацького складу ХНЕУ,
1999 – 2010 рр.**

Рік	Усього викладачів	Із них				% викладачів пенсійного віку		
		докторів, професорів	%	кандидатів, доцентів	%	докторів, професорів	кандидатів, доцентів	без ступеня
1999	341	43	12,6	233	68,3	5,2	16,8	5,1
2000	463	39	8,4	255	55,1	5,0	16,4	4,7
2001	518	44	8,5	273	52,7	5,8	15,0	6,2
2002	541	46	8,5	276	51,0	5,5	14,0	6,3
2003	595	48	8,1	286	48,1	5,2	11,5	4,9
2004	644	52	8,1	298	46,2	4,6	11,6	5,0
2005	664	52	7,8	315	47,4	4,2	11,0	4,2
2006	702	43	6,1	326	46,4	4,1	11,0	4,5
2007	715	49	6,8	342	48,0	4,0	10,8	5,2
2008	706	52	7,4	357	50,6	4,0	10,6	4,7
2009	722	53	7,3	363	50,3	3,7	10,1	4,6
2010	710	57	8,0	373	52,5	3,5	11,5	4,5

Завдяки здійсненим заходам кадрове питання було значною мірою вирішене. Широке залучення молодих фахівців забезпечило можливості для одночасного розширення масштабів діяльності ХНЕУ, зниження аудиторного навантаження та розвитку наукових шкіл університету.

Таке швидке кількісне зростання колективу за розширення масштабів діяльності організації може призводити, і часто призводить, до зниження середнього рівня кваліфікації співробітників. Особливо важливо в умовах швидкого зростання не допустити зниження якості підготовки викладацького складу.

Важливою перевагою Харківського національного економічного університету є можливість здійснювати підготовку фахівців за програмами кандидата і доктора наук з економіки. В університеті діє Спеціалізована вчена рада Д 64.055.01 для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора й кандидата економічних наук за фахом 08.06.01 економіка, організація і управління підприємствами.

За участю вчених університету у 2007 року було відкрито Спеціалізовану вчену раду на базі партнера ХНЕУ – Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України – за спеціальностями:

08.00.03 – економіка народного господарства;

08.00.04 – економіка і управління підприємствами (за видами економічної діяльності; виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення та ядерних матеріалів; машин та устаткування; металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів).

В середньому, протягом десятиліття 2001–2010 рр. в університеті захищалися більш як 20 кандидатських та 1 докторська дисертації на рік. Більшість із захищених кандидатів та докторів наук залишалися працювати в ХНЕУ, що відповідає принципу спираючись на власні кадри та потребам швидкого формування та оновлення наукових шкіл. За станом на 2010 р. вже передбачено готувати щорічно не менше 25 викладачів – кандидатів наук та 3 – докторів наук.

Університет систематично працює над розширенням переліку наукових спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців вищих рівнів кваліфікації, відкриття нових спеціалізованих рад та укладання угод щодо взаємного обміну здобувачами з іншими університетами та науковими організаціями. Зацікавленість професорів та провідних доцентів у керівництві підготовкою дисертацій підтримується низкою стимулів матеріального та морального заохочення успішних керівників.

Не є таємницею, що в останні роки авторитет присуджуваних в Україні наукових ступенів та звань впав. Властивий вітчизняній практиці формалізм, непрозорість, недостатня якість підготовки наукових кадрів потребують постійної уваги до вдосконалення системи підготовки аспірантів і докторантів в університеті. Переборення негативних тенденцій має бути пов'язане із вдосконаленням системи відбору кандидатів у аспірантуру, системи супроводження та експертної оцінки дисертацій, що надаються до захисту.

З цією метою відбір магістрів до аспірантури в університеті здійснюється, перш за все, з урахуванням наукових, а не лише навчальних досягнень, і з проходженням, як правило, річного стажування здобувачем як стажером-дослідником або викладачем-стажером. В аспірантурі магістри професійного спрямування мають дознавати академічну різницю у навчальних планах порівняно з магістрами наукового спрямування.

Об'єктом постійної уваги є якість попередньої експертизи на кафедрах та наукових семінарах, налагоджена система затвердження тем дисертаційних досліджень, що дає змогу уникнути їх дублювання і, як наслідок, претензій з боку ВАК. Відповідно до практики вищої освіти у розвинутих країнах, експертну оцінку та супроводження дисертації повинні здійснювати визнані фахівці, які мають досвід та безумовну компетентність у проблемах, які досліджуються дисертантом

та надаються до захисту. Задля підтримання високого фахового рівня дисертацій до участі у Спецраді залучаються вчені, які мають вагомі наукові праці, що відповідають спеціальності у раді, дотримується принцип спеціалізації при призначенні провідних установ і відповідних кафедр, опонентів і наукових керівників.

З метою активізації науково-дослідної діяльності з 2001 р. послідовно впроваджується система дієвого моніторингу роботи за так званою другою половиною робочого дня викладачів. Встановлені індикативні показники дослідницької активності, зокрема щодо участі у наукових конференціях та наукових публікацій. З 2007 р. посилено аналіз виконання індивідуальних планів викладачів у рамках другої половини робочого дня.

В університеті розроблено «Методику кількісної оцінки науково-педагогічної діяльності викладачів» – показника, що дозволяє складати діючий рейтинг викладачів вузу. Рейтинг передбачає нарахування премій за кращі результати роботи відповідно до зайнятої позиції. Серед факторів розрахунку провідне місце займають показники наукової діяльності.

Згідно з новими вимогами (Наказ МОН України № 30 від 21.01.2009 р.) було підготовлено до ліцензування та акредитації 21 справу, проведено:

- повторну акредитацію підготовки магістрів зі спеціальності «Державна служба» напряму підготовки «Державне управління»;
- повторну акредитацію підготовки магістрів зі спеціальності 8.000007 «Адміністративний менеджмент»;
- акредитацію підготовки бакалаврів, ліцензування підготовки спеціалістів та магістрів за напрямом підготовки «Туризм»;
- повторну акредитацію підготовки бакалаврів за напрямом підготовки 6.050101 «Комп'ютерні науки», підготовки спеціалістів зі спеціальностей «Інформаційні управляючі системи та технології», «Комп'ютерний еколого-економічний моніторинг»;
- ліцензування та акредитацію підготовки магістрів зі спеціальностей «Інформаційні управляючі системи та технології», «Комп'ютерний еколого-економічний моніторинг»;
- акредитацію підготовки магістрів зі спеціальності «Менеджмент інноваційної діяльності»;
- акредитацію підготовки бакалаврів за напрямом підготовки 6.051501 «Видавничо-поліграфічна справа», ліцензування та акредитацію підготовки магістрів зі спеціальностей «Комп'ютеризовані технології та системи видавничо-поліграфічних виробництв», «Технологія електронних мультимедійних видань»;
- ліцензування підготовки магістрів заочної форми навчання зі спеціальностей «Фінанси», «Оподаткування», «Банківська справа», «Управління персоналом та економіка праці»;

- ліцензування підготовки магістрів з нової спеціальності 8.000011 «Прикладна економіка» («Специфічні категорії»).

Дані про випуск літератури видавництвом ХНЕУ та іншими видавництвами у 2009 р. наведені в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Дані про випуск літератури видавництвом ХНЕУ
та іншими видавництвами у 2009 р.**

Видавництво	Монографії		Підручники		Навч. посібники та консп. лекцій		Наук.-метод. література		Усього
	кільк. один.	ум.-др. арк.	кільк. один.	ум.-др. арк.	кільк. один.	ум.-др. арк.	кільк. один.	ум.-др. арк.	
ХНЕУ	21	426,50	1	32,5	97	1509,00	410	1 503,00	3471,00
ВД «ІНЖЕК»	21	531,75	1	17,5	20	298,00	17	90,80	938,05
Інші вид-ва	21	250,31	2	55,1	6	142,54	2	23,37	471,32
Усього	63	1208,56	4	105,1	123	1949,54	429	1 617,50	4880,37

У 2009 році було видано 4 планові випуски наукового журналу «Економіка розвитку» обсягом 86,0 ум. друк. арк. та 21 номер збірників наукових робіт «Управління розвитком» обсягом 561,25 ум. друк. арк., з них 13 – студентських випусків, де надруковано 1 412 студентських статей, та 8 збірників – за результатами проведених міжнародних науково-практичних конференцій.

Усього в різних виданнях оприлюднено 1 794 наукові статті та тези доповідей студентів.

З 2010 року науковий журнал «Економіка розвитку» зареєстровано як передплатне видання, що було обов'язковою умовою для перереєстрування періодичних видань ВАК, де публікуються та оприлюднюються результати наукових досліджень.

Бібліотечний фонд університету постійно зростає (табл. 3.3 та 3.4) і за станом на кінець 2009 року становив 720 491 томів.

Таблиця 3.3

Динаміка вартості надходжень видань до бібліотеки ХНЕУ (у тис. грн).

Рік	Навчальна література та періодичні видання, тис. грн	Література за рахунок спонсорів, тис. грн	Усього
2006	714	37,6	751,6
2007	735	10,7	745,7
2008	1 658	39,2	1 697,2
2009	1 969	27,9	1 996,9

Таблиця 3.4**Динаміка надходжень видань до бібліотеки ХНЕУ (у примірниках)**

Рік	Кількість літератури, записаної на баланс	
	назв	примірників
2006	1398	86 500
2007	1961	73 894
2008	1994	76 457
2009	2834	99 403

Процес каталогізації проводиться в електронному вигляді для всіх типів і видів документів. На періодичні видання складається бібліографічний опис видань та статей.

У бібліотеці створено власний предметний рубрикатор, який постійно поповнюється новими рубриками.

У бібліотеці створені й упродовж 2010 року поповнювалися такі бази даних:

- нових надходжень за 2010 рік;
- статей періодичних видань;
- дисертацій і авторефератів;
- документів на електронних носіях;
- повнотекстових документів.

Електронний каталог бібліотеки на 30.12.2010 року містив 114 000 записів.

Бібліотечна мережа має 109 комп'ютерів. В усіх читальних залах працює система комплексного інформаційно-правового забезпечення «ЛІГА-ЗАКОН» та діє доступ до всесвітньої мережі Internet.

У жовтні 2009 року було відкрито базу повнотекстових документів у локальній мережі університету.

Упродовж 2009 року на основі пошукової системи, яка стала доступною, реалізована можливість електронного замовлення літератури з будь-якого комп'ютера локальної мережі університету, також читачі мають можливість переглядати свої картки в електронному вигляді.

З 2007 р. на базі бібліотеки ХНЕУ працює Центр інноваційних знань Світового банку в Україні для надання інформації про Групу Світового банку, проекти, програми, які ним фінансуються. На даний момент до бібліотеки надійшло 328 примірників від Світового банку. До онлайн-ресурсів Світового банку належать: показники світового розвитку, фінансування глобального розвитку, дані з оцінки рівня бідності й річні звіти щодо наданих Банком кредитних ресурсів. Економічні дослідження за секторами включають макроекономічний аналіз економіки України, аналіз розвитку окремих секторів та інші питання.

На базі бібліотеки ХНЕУ працює Інформаційний центр Європейського Союзу, основна мета діяльності якого спрямована на: розповсюдження інформації про Європейський Союз і його політику; надання допомоги університетам та дослідницьким центрам Харківської області в навчанні студентів і проведення дослідницької роботи з питань європейської інтеграції; сприяння участі студентів у дебатах з європейських питань. На даний момент до бібліотеки надійшло 49 примірників. Бібліотека отримала статус регіонального інформаційного центру Європейського Союзу.

Ще однією комунікаційною площадкою, де відбувається координація дій академічного співтовариства, обмін думками, ідеями та представлення досягнутих результатів, встановлення творчих зв'язків, є наукові конференції. Позбавлене можливостей для координації дослідницької діяльності, наукове товариство неминуче «провінціалізовується», втрачає адекватність світовому науковому процесу, розпорошує ресурси на тупикові напрями розвідок. У такому випадку є великий ризик швидкої деградації як тематики, так і рівня досліджень. Проведення наукових конференцій є невід'ємною складовою забезпечення діяльності наукових шкіл. Представницькі наукові форуми слугують підвищенню авторитету університету в академічному співтоваристві, створюють позитивний імідж університету та популяризують його досягнення. Вони ж є місцем взаємодії з представниками ділових кіл, знайомлячи їх з сучасними інноваціями та можливостями співпраці.

В університеті забезпечено фінансування, організаційне і технічне супроводження конференцій. Сформувалася плідна практика систематичного проведення академічних форумів різного рівня: міжнародних, всеукраїнських, регіональних, міжвузівських, факультетських та кафедральних, що стали невід'ємною складовою дослідницької роботи, навчального та виховного процесу.

З 2001 року проведення наукових та науково-практичних конференцій у ХНЕУ швидко активізується, що є наявним свідченням пожвавлення дослідницької активності вчених університету. Рекордну за багато років існування кількість конференцій було проведено в університеті у 2009/2010 навчальному році: у 2009 р. на базі ХНЕУ було проведено 14 міжнародних і всеукраїнських конференцій та семінарів, у 2010 р. – 22 міжнародних і всеукраїнських конференцій. У міжнародних і всеукраїнських конференціях беруть участь практично викладачі та наукові працівники, переважна більшість студентів старших курсів денної форми навчання.

Подією регіонального та державного значення стали конференції, присвячені розробці Програм соціально-економічного розвитку Харківської області 2001, 2004, 2010 рр. Низка конференцій стала традиційною та проводиться регулярно. З 2007 року університет став базовим науковим закладом при проведенні «Ліберманівських читань», присвячених пам'яті професора О. Г. Лібермана, за участю провідних вчених-економістів, з виданням тез, статей, монографій (III Міжнародна науково-практична конференція «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики», організована ХНЕУ та НДЦ ІПР НАН України, відбулася 17 – 18 грудня 2009 р.).

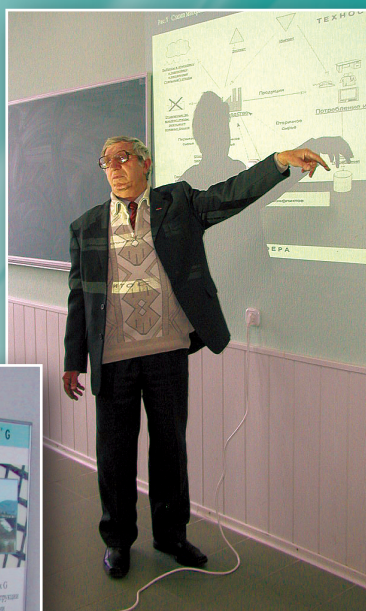
Огляд виставки Екологічного форуму, що відбувався на базі ХНЕУ. 2004 р.

► Співробітник Представництва Світового Банку в Україні Юлія Юрова виступає перед учасниками Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів і студентів «Актуальні проблеми освіти і науки молоді: теорія, практика, сучасні рішення», 16 квітня 2010 року

**Робочі моменти Екологічного форуму,
що відбувався на базі ХНЕУ. 2006 р.**

Офіційний візит
польської делегації
міста Сосновець
Сілезького
воєводства
республіки Польща
на чолі з мером
Казимиром Гурським

◀ Науково-практична конференція «Податковий кодекс: стратегія інноваційно-інвестиційного розвитку України». Виступ заступника міністра фінансів України Т. І. Єфименко.

Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та аспірантів «Інформаційні технології та молодь в XXI столітті». 25 квітня 2006 р.

Міжнародна
науково-практична
конференція молодих
учених та студентів
«Сучасні проблеми
інтеграції економіки
України у світове
господарство».
Пленарне засідання.
20 квітня 2007 р.

Всеукраїнська
науково-практична
конференція з питань
розвитку ІТ технологій.
21 березня 2007 р.

Ректор, професор В. С. Пономаренко відкриває традиційні
«Ліберманівські читання». 9 жовтня 2008 р.

Ліберманівські читання у ХНЕУ. 9 жовтня 2008 р.

Міжнародна
науково-практична
конференція
«Концепція
стратегії розвитку
Харківської області».
Голова державної
адміністрації
Харківської області
Є. П. Кушнар'ов
спілкується
з колективом
університету.
ХДЕУ, 2001 р.

Міжнародна
науково-практична
конференція
«Концепція стратегії
розвитку Харківської
області».
ХДЕУ, 2001 р.

Університет неодноразово був базою проведення представницьких міжнародних форумів за участю академічних та ділових кіл, урядовців. На початку десятиліття відбулися Міжнародна конференція з питань регіонального та місцевого економічного розвитку (2003 р.), Україно-російський інвестиційний форум (2003 р.), Міжнародний економічний форум «Регіональна співдружність» (2003 р.), надалі інші. У першому півріччі 2010 року на базі університету відбулися два заходи такого рівня: Міжнародний туристичний форум «Харків: партнерство в туризмі», організований за ініціативою Харківської міської ради та III-тя Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційна та економічна безпека (INFECO-2010)».

Характеризуючи масштаб заходів, зазначимо, що III-я Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційна та економічна безпека (INFECO-2010)» є місцем зустрічі відомих фахівців та науковців України, Росії, Білорусії, Молдови, Словенії, Німеччини, Франції, Болгарії, Мексики та інших країн світу. Щорічна кількість учасників цієї конференції перевищує 200 чоловік; конференція відбувається під егідою Міністерства освіти і науки України, Академії військових наук (м. Москва, Росія), Балтійського державного технічного університету («Воєнмех») (м. Санкт-Петербург, Росія), Молдавської економічної академії (м. Кишинів, Молдова), Академії управління при Президенті Республіки Білорусь (м. Мінськ, Білорусь), співорганізатором конференції виступив Вінницький національний технічний університет.

Тенденцією, що заслуговує на позитивну оцінку, є постійне збільшення кількості конференцій, де партнерами ХНЕУ виступають вищі навчальні заклади інших країн. Така практика є свідченням міжнародного визнання досягнутого науковцями університету рівня досліджень та зацікавленості у співпраці.

8 – 9 квітня 2010 року кафедрою Економічної кібернетики Харківського національного економічного університету разом з Науково-дослідним центром індустріальних проблем розвитку НАН України, Північно-західною академією державної служби (Росія), Санкт-Петербурзьким державним університетом економіки та фінансів (Росія), Католицьким університетом м. Любліна ім. Яна Павла II (Польща) була проведена міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем». В конференції взяли участь більш як 220 учасників з Коїмбри (Португалія), Санкт-Петербургу, Москви, Уфи, Серпухова, Волгограда, Вінниці, Донецька, Дніпропетровська, Запоріжжя, Києва, Луганська, Івано-Франківська, Кіровограда, Харкова, Одеси, Сум, Херсона, Черкас, Севастополя, Кривого Рогу, Полтави, Тернополя; серед них 36 докторів, 87 кандидатів економічних та технічних наук.

Доповіді конференції було присвячено питанням розробки та використання економіко-математичних методів та моделей для оптимізації й розподілу ресурсів, прийняття управлінських рішень у сферах економіки, виробництва, фінансів, техніки та технології, освіти, нерухомості. Розглянуто процедури пошуку та прийняття оптимальних рішень в системах підтримки прийняття рішень, які використовують різні способи опису ознак і ситуацій. Обговорювалася можливість використання

інформаційних технологій, що забезпечують необхідний рівень ефективності, надійності та якості функціонування соціально-економічних систем. Під час конференції відбулося дистанційне обговорення матеріалів у мережі Інтернет. За результатами конференції вийшов збірник тез доповідей учасників конференції. Найцікавіші статті були опубліковані в фаховому виданні «Бізнес Інформ». Також було видано монографію «Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем».

Протягом 2010 року відбулися також представницька Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку оціночної діяльності та інших консалтингових послуг» за участю широкого кола представників інвестиційних, консалтингових і фондових компаній, Міжвузівська науково-практична конференція «Регіональна політика: напрями її реалізації в Україні», Регіональний науково-практичний семінар з проблем інноваційного розвитку, організована кафедрами філософії і політології та українознавства II Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії» та ін.

На регулярній основі в університеті проводяться конференції студентів, аспірантів і молодих науковців. Традиційним є проведення на базі ХНЕУ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Популяризація здорового способу життя і формування безпечної поведінки студентської молоді» під егідою Фонду народонаселення ООН в Україні та МОНУ; Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених та економістів «Розвиток економіки України в умовах глобалізації», яку організовує рада молодих учених ХНЕУ; традиційні «Ліберманівські читання: економічна спадщина та сучасні проблеми», результатом яких є щорічні наукові монографії.

Для здійснення великих дослідницьких проєктів, які потребують координації зусиль наукових колективів, в ХНЕУ створено науково-дослідні лабораторії. За станом на 2010 р. в ХНЕУ діють три такі лабораторії.

Лабораторія наукових досліджень соціально-економічних проблем суспільства створена 2004 року. Колектив лабораторії брав участь у розробці Стратегії соціально-економічного розвитку Харківської області до 2011 р., на період до 2015 р. та на період до 2020 р., а також в дослідницькому проєкті з оцінювання рівня і якості життя населення та розвитку соціально-економічних систем. Роботи науковців лабораторії відзначилися задіянням сучасних інноваційних підходів та в широкому застосуванні методів моделювання економічних систем за допомогою новітнього економіко-математичного інструментарію. Лабораторія активно співпрацює з науковими установами Національної академії наук України, органами державної та місцевої влади, підприємствами та бізнес-структурами. За значний вклад у соціально-економічний розвиток країни керівника лабораторії д-ра екон. наук, професора М. О. Кизима було удостоєно звання «Заслужений економіст України».

Робота Лабораторії оцінки рівня креативності та інтелекту спрямовані на дослідження теоретичних та практичних питань, пов'язаних з розвитком сучасної освіти. Співробітниками лабораторії провадиться систематичне дослідження соціологічних та психологічних аспектів ситуації у студентському колективі та серед випускників, визначається порівняне становище щодо якості навчання та науково-дослідної роботи в Харківському національному економічному університеті у порівнянні із аналогічними показниками для інших вищих навчальних закладів м. Харкова і України. Протягом 2008 – 2010 рр. лабораторією здійснюється проект співпраці із випускниками ХНЕУ з метою оцінки результатів їх практичної, наукової, науково-технічної та науково-дослідної діяльності та визначення найбільш успішних серед них.

Результати діяльності лабораторії зводяться у щорічні звіти щодо результатів соціологічних досліджень з питань підвищення якості навчально-виховної роботи ХНЕУ та слугують основою для вироблення та аналітичного обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення навчально-виховної та науково-дослідницької діяльності, впровадження сучасних методів управління науковою та освітньою діяльністю університету. Матеріали досліджень, які провадяться вченими лабораторії є джерелом розвитку фундаментальних та прикладних досліджень з проблем формування інтелектуальної еліти в економіці та щодо розвитку економічної освіти в цілому.

Науково-практична лабораторія формування компетенцій фахівців в бізнес-освіті була утворена в Харківському національному економічному університеті з метою формування практичних навичок та професійних компетенцій у студентів в ряді сфер бізнесу, таких як оцінка майна, корпоративний та економічний консалтинг, туризм. Лабораторія виступає сполучною ланкою між університетом та різноманітними сферами бізнесу, сприяючи інтеграції дослідницької, навчальної діяльності з господарством. За її допомогою студент вже у стінах університету починає брати участь в бізнес-процесах, тобто набуває практичні навички, які допоможуть йому в майбутній професійній діяльності та успішному просуванні по кар'єрі. Завдяки налагодженій роботі лабораторії з підприємствами різноманітних сфер діяльності набуває практичного досвіду роботи в умовах реальної економіки.

Одним з головних напрямків діяльності лабораторії є працевлаштування випускників університету та вирішення завдання забезпечення першого робочого місця для студентів. У лабораторії здійснюються проекти створення інформаційного банку даних студентів і випускників, провадження бізнес-тренінгів, визначення схильності студента до тієї чи іншої сфери діяльності за допомогою психологічних тестів. Для вирішення конкретних реальних завдань за замовленням підприємств (у рамках госпдоговірної тематики) лабораторією формуються тимчасові трудові колективи (ТТК) зі студентів старших курсів під керівництвом викладачів.

Неабияким чинником, що сприяє розвитку науково-дослідної діяльності є її інформатизація. По мірі формування розгалуженої локальної мережі університету дослідники отримують можливість широко використовувати в навчальному проце-

сі та наукових дослідженнях сучасні Internet-технології, новітнє програмне забезпечення, технології баз даних. З метою залучення представників бізнесу до укладання госпдоговорів 2006 р. було створено мультимедійний каталог, на базі якого здійснено збір, зберігання та розповсюдження матеріалів науково-технічних розробок, інвестиційних та інноваційних проектів університету.

Створення і розвиток конкурентних переваг університету в науковій сфері можливі перш за все через формування нових та всебічну підтримку існуючих шести наукових шкіл як «точок зростання». Заходи з підтримки наукових шкіл в ХНЕУ включають формування їх іміджу засобами ЗМІ. Встановлені індикативні показники діяльності, що вказують на активність науково-дослідної роботи в рамках школи та забезпечують її розвиток. Передбачено, що у рамках кожної наукової школи має бути організовано не менш як одна міжнародна конференція на рік, не рідше одного разу на три роки за результатами досліджень має бути надрукована монографія. Встановлено, що кожен науковець протягом року має брати участь не менше як у трьох загальнонаціональних або міжнародних конференціях.

Звичайно, провідна увага приділяється провідним вченим, які є творцями наукових шкіл. Адже формування наукової школи є результатом творчої діяльності особистості, його оригінальних ідей, високої компетентності, видатних педагогічних здібностей. Немає вченого-лідера – немає школи. Згадуючи відому суперечку 60-х рр. минулого сторіччя, ми давно усвідомили, що навіть найбільший НДІ не здатний замінити одного Ейнштейна. Підтримка наукової школи повинна спиратися не лише і не стільки на формальні інституційні чинники, як на забезпечення максимально сприятливих умов діяльності вченого, створення творчої атмосфери, розвиток високих академічних традицій.

На сьогодні в університеті існують сім наукових шкіл, представлених визначними вченими:

- доктора економічних наук, професора В. М. Гриньової «Сучасна теорія організації виробництва та підприємницької діяльності»;
- доктора економічних наук, професора М. С. Дороніної «Теорія і практика гуманізації менеджменту»;
- доктора економічних наук, професора Ю. Б. Іванова «Наукові засади оподаткування в умовах трансформації економіки»;
- доктора економічних наук, професора М. О. Кизима «Проблеми соціально-економічного розвитку регіонів»;
- доктора економічних наук, професора Т. С. Клебанової «Розробка методів аналізу та раннього попередження дестабілізації функціонування систем різного визначення та рівня ієрархії»;
- доктора економічних наук, професора П. А. Орлова «Економічні проблеми відновлення основних виробничих фондів та амортизаційна політика»;
- доктора економічних наук, професора В. С. Пономаренка «Розробка систем стратегічного управління промисловим підприємством».

▲
 Церемонія надання звання «Почесний професор ХНЕУ».
 Жовтень 2010 р.

Д-р екон. наук, професор Т. С. Клебанова приймає привітання під час
 святкування 15-річчя кафедри економічної кібернетики.
 22 грудня 2009 р.

Усі значні досягнення й здобутки в діяльності університету так чи інакше пов'язані з діяльністю наукових шкіл. Вони відіграють ключову роль у виконанні господарських наукових досліджень на замовлення підприємств та установ, у впровадженні фундаментальних та прикладних науково-дослідних робіт, у підготовці кадрів вищої кваліфікації для наукової та викладацької діяльності.

Університет має потужний науковий потенціал і вагомі наукові здобутки. Неможливо говорити про доцільність науки без організаційних заходів щодо спрямування фундаментальних науково-дослідних робіт на вирішення актуальних проблем економіки держави. Наукові дослідження в університеті відповідають державній науковій та інноваційній політиці в системі вищої освіти України та стратегічним цілям соціально-економічного розвитку держави.

Умовою успішного планування дослідницької діяльності є врахування принципів інтеграції досліджень з практикою реального господарства, уваги до розробок, що є необхідним у навчальному процесі, диверсифікації досліджень за напрямками фахової підготовки спеціалістів в університеті, врахування стратегічних пріоритетів розвитку країни.

Науково-дослідна робота вчених університету спрямована на розвиток фундаментальних і прикладних досліджень у напрямках, що корелюють зі спеціалізацією фахівців, яких готують у вузі. Отримані в ході здійснення дослідницьких проектів результати дозволяють враховувати у підготовці навчальних курсів актуальні проблеми, з якими майбутні фахівці будуть мати справу у своїй професійній діяльності, і, як наслідок, надавати бакалаврам і магістрам ХНЕУ сучасний інструментарій і ефективні підходи до вирішення проблемних питань сучасної господарської практики.

До таких проблем відносяться, зокрема розробка стратегії розвитку підприємств в умовах реформування економіки України, розвиток менеджменту та маркетингу, вдосконалення економічної діяльності підприємств та адаптивних методів економіко-математичної підтримки прийняття рішень. Їх вирішення потребує використання глибокого математичного аналізу, сучасних економіко-математичних методів та інформаційних технологій.

Основними складовими наукової діяльності кафедр є дослідження процесів регіонального розвитку в умовах ринкової трансформації. Цей блок проблем знаходить свою реалізацію у проектах:

- розробка стратегії соціально-економічного розвитку Харківської області;
- оцінка рівня та якості життя населення;
- реформування власності та становлення інфраструктури фондового ринку;
- розвиток підприємництва у сфері виробництва, побуту, послуг;
- забезпечення зайнятості та ринок праці;
- інвестиційний супровід інноваційних процесів;
- ресурсозбереження та екологічна безпека.

За організаційним принципом наукова робота вчених університету поділяється на ту, що проводиться у рамках державних науково-технічних дослідницьких програм у рамках бюджетного фінансування, роботу, що виконується в межах договорів з підприємствами і організаціями, та роботу у межах другої половини робочого дня викладача. За масштабом досліджуваних проблем дослідницькі проекти розділяються на макро-, мезо та мікрорівні.

На макрорівні вчені університету здійснювали проекти в рамках бюджетного фінансування фундаментальних досліджень у вищих навчальних закладах з найважливіших проблем природничих, суспільних та гуманітарних наук за фаховим напрямом «Економіка».

Розробка цих проблем є важливим завданням сучасної економічної науки. Питанням дослідження впливу науково-технічного прогресу, інновацій та інвестицій на економічний розвиток країни присвячено чимало робіт наших учених. За умов ринкової трансформації економіки посилюється увага до теоретичного і практичного обґрунтування її інноваційно-структурної перебудови. Отримані наукові результати були оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, пройшли апробацію в роботі промислових підприємств Харківського регіону.

За дорученням Адміністрації Президента України розроблялися теоретичні засади організації малого та середнього бізнесу в умовах трансформаційної економіки.

На замовлення Головного управління державної служби було виконано проект «Розробка стандартів вищої освіти з урахуванням вимог ЄС», у рамках якого були розроблені освітньо-кваліфікаційна характеристика, освітньо-професійна програма та засоби діагностики якості вищої освіти стосовно підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за спеціальністю «Державна служба» на пряму підготовки «Державне управління» (науковий керівник – канд. екон. наук, професор М. В. Афанасьєв). Стандарт спрямований на професійну підготовку нової генерації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

На мезорівні вчені університету переважно виступають учасниками конкурсів проектів за новими науково-технічними програмами, що проводяться Харківською обласною державною адміністрацією та Харківською міською адміністрацією.

Вчені університету виступали виконавцями крупного дослідницького проекту з розробки стратегії соціально-економічного розвитку Харківської області.

Роботи над проектом було розпочато колективом учених університету за дорученням голови Харківської обласної державної адміністрації у 2001 році. В цілому, проект «Стратегії соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 р.» було завершено у 2003 році. Стратегія має яскраво виражений інноваційний характер. У її основу було покладено прогресивну ієрархію змісту та мети соціально-економічного розвитку: якість життя, економічний розвиток регіону, ефективність використання природно-ресурсного потенціалу. Причому саме

верхньому рівню – якості життя – було надано фундаментального й цільового значення. Використання низки нових методологічних підходів дозволило побороти хронічну проблему вітчизняного економічного планування. За цією концепцією мета економічної політики припиняє бути механічною сукупністю незавжди узгоджених між собою економічних і соціальних показників, вона набуває глибокого комплексного осмислення.

Аналіз стану й перспектив розвитку господарств області в регіональному й галузевому розрізах дав можливість обрати пріоритети, уточнити напрямки й стратегію зростання його галузей, провести моделювання можливих варіантів і сценаріїв. Зрозуміло, провести роботи такого обсягу над такою складною системою, як сучасна економіка одного з найбільших промислових регіонів нашої країни, можна було лише за умов володіння досягнутими сучасною економічною наукою засобами дослідження. Обраний підхід до визначення пріоритетних напрямків розвитку включив у себе розробку нових об'єктів управління: енерговиробничих циклів (ЕВЦ), кластерів галузей і підприємств, точок економічного зростання. Точність діагностики господарської ситуації забезпечило спільне застосування таксономічного методу інтегрування й ітеративного методу кластерного аналізу *k*-середніх. Вибір пріоритетів розвитку вимагав розробки матриці життєвого циклу й розвитку регіону, використання нейромережових карт Кохонена, *SWOT*-аналізу. Для моделювання варіантів розвитку регіону в цілому було застосовано модифіковану динамічну модель Леонтьєва.

Дослідження переконливо довели переваги інвестиційної моделі розвитку індустріально-аграрного ЕВЦ. Він найбільш повно забезпечує динамічне зростання соціально-економічної сфери регіону і, насамперед, підвищення якості життя громадян, а також служить своєрідним локомотивом розвитку, створюючи ланцюг наслідків, сприятливих для розвитку всього народного господарства області й країни. Стратегія містить комплекс конкретних рекомендацій з подолання кризових тенденцій або стимулювання розвитку пріоритетних галузей і секторів господарства, реструктуризації підприємств, створення ефективних фінансово-промислових об'єднань.

Роботи зі створення стратегії виконувалися творчим колективом вчених – В. С. Пономаренком, А. С. Кривцовим, М. О. Кизимом, П. Т. Бубенком, А. Л. Дуленком, В. В. Радченком, О. М. Тридідом, Т. С. Клебановою, Ю. Б. Івановим, О. М. Ястремською під загальним керівництвом губернатора Харківської області Е. П. Кушнарьова, на базі університетської науково-дослідної лабораторії соціально-економічних проблем суспільства. У роботах брали активну участь молоді фахівці – аспіранти університету.

У червні 2003 р. проект стратегії було розглянуто на організованих Міністерством економіки та у справах європейської інтеграції науково-практичних конференціях, що відбулися на базі ХДЕУ в м. Харкові та в м. Івано-Франківську, і затверджено де-

путатами обласної Ради. Був досягнений принциповий прорив у науково-дослідному напрямку роботи університету, який повернув свої позиції лідера, наукового центру, що забезпечував вироблення стратегії економічного розвитку регіону.

Співробітництво університету та його підтримка і розуміння з боку Харківської обласної державної адміністрації позитивно вплинули на подальший розвиток діяльності науковців. У 2006 році вченими університету спільно з Науково-дослідним центром індустріальних проблем розвитку Національної академії наук України під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора В. С. Пономаренка для Головного управління економіки Харківської державної обласної адміністрації були розпочаті дослідження щодо обґрунтування основних стратегічних напрямів розвитку експортного потенціалу Харківської області на 2006 – 2007 рр.

У 2006 році на замовлення Головного управління економіки Харківської державної обласної адміністрації університетом було розроблено Угоду про співпрацю між Кабінетом Міністрів України та Харківською державною обласною адміністрацією (науковий керівник розробки – д-р екон. наук, професор В. С. Пономаренко), мета якої – інтегрувати Харківську область як інтелектуальний центр України в стратегічний простір Східної Європи шляхом створення у регіоні науково-виробничих інноваційних кластерів, що дозволить забезпечити рівень і якість життя населення згідно з європейськими стандартами.

У 2010 р. дослідницькою групою у складі очільників державної та місцевої влади Харківщини та вчених ХНЕУ (М. М. Добкін, С. І. Чернов, Г. А. Кернес, Ю. А. Сапронов, В. С. Пономаренко, М. О. Кизим, С. В. Авершин) було запропоновано науково-практичну доповідь «Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 року»¹, яка стала передетапом до створення Стратегії розвитку регіону на нове десятиліття. Доповідь охоплює питання аналізу та вибору шляхів досягнення ключових цілей розвитку як Харківської області, так і країни в цілому. Фактично вона є практичним втіленням завдань програми Президента України В. Ф. Януковича «Україна для людей». При її підготовці було реалізовано рекомендації ООН щодо необхідності побудови стратегій країн світу та їх регіонів на основі концепції сталого розвитку.

Характерною рисою роботи дослідників, як і в 2003 році, стало використання сучасного методологічного інструментарію. Стрижнем доповіді стала концепція сталого розвитку, запропонована на конференції ООН у 1992 році та підтримана провідними світовими центрами вироблення економічної політики, та визначена у доповіді через гармонійну взаємодію трьох складових: соціальної, економічної та екологічної. Враховуючи положення теорії економічної безпеки, дослідники запропонували конкретні кількісні порогові індикатори, що забезпечують дієвий моніторинг сталого розвитку регіону.

¹ Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 року: Монографія / Авт. колектив: Добкін М. М., Чернов С. І., Кернес Г. А., Сапронов Ю. А., Пономаренко В. С., Кизим М. О., Авершин С. В. – Х., 2010. – 512 с.

Запропонована методика з використанням кластерної технології дозволила застосувати наявний світовий досвід щодо сталого розвитку економіки регіону. Виділення та аналіз кластерів сприяє дієвому досягненню низки цілей: підвищення рівня та якості життя населення, посилення конкурентоспроможності й конкурентних переваг бізнесу, переходу до комплексного використання потенціалу розвитку регіону. При цьому повністю враховуються особливості, що існують як на регіональному, так і на загальнодержавному рівнях, умови, фактори й переваги регіону. Для цілей прогнозування та здійснення оптимального вибору було розроблено динамічну модель можливих сценаріїв розвитку регіону до 2020 року. Аналіз одержаних за її допомогою можливих сценаріїв показав, що перевага повинна бути віддана групі інноваційних сценаріїв. Зокрема було визначено, що найбільш привабливим є комбінований сценарій, який припускає пріоритетний розвиток аграрно-переробного комплексу та машинобудування.

У цьому випадку робота дослідників університету є не стільки теоретичною роботою, скільки науковим обґрунтуванням вектора вирішення практичних проблем Харківського регіону. Запропоновані пріоритетні напрями сталого розвитку Харківської області доведені до викладу окремих конкретних проектів з їх реалізації.

На мікрорівні наукова робота університету характеризується подальшим поглибленням інтеграції науки та виробництва та спрямована на вирішення конкретних проблем розвитку та діяльності суб'єктів господарювання у рамках господарного фінансування, зокрема:

- ринкової адаптації державних підприємств;
- роботи над реструктуризацією;
- механізмів функціонування вільної економічної зони, технопарків, кластерів;
- вдосконалення умов роботи житлово-комунального господарства;
- впровадження європейських стандартів з реальної оцінки основних виробничих фондів;
- удосконалення менеджменту та корпоративного управління.

Вчені університету провадять розробки методичних положень щодо аналізу і прогнозування результатів виробничої та фінансової діяльності підприємств Харківського регіону з метою виявлення і використання резервів їх виробничого потенціалу, а також щодо управління фінансовою діяльністю підприємств в умовах ринкових відносин. У наукових дослідженнях значну увагу було приділено питанням удосконалення фінансово-кредитної, науково-технічної, інноваційної, інвестиційної, регіональної та економічної політики. Розробка цих проблем – важливе завдання сучасної економічної науки.

Питанням дослідження впливу науково-технічного прогресу, інновацій та інвестицій на економічний розвиток країни присвячено чимало робіт учених ХНЕУ. За умов ринкової трансформації економіки посилюється увага до теоретичного

й практичного обґрунтування її інноваційно-структурної перебудови. Значення результатів прикладних досліджень кафедр полягає в тому, що їх впровадження надає промисловим підприємствам України інструменти для покращення результатів діяльності.

Виконувані на макрорівні дослідження переважно включають прикладні розробки, що здійснюються на замовлення підприємств та організацій та є частиною так званої господарської тематики. Університет має активні творчі зв'язки з промисловими підприємствами Харківщини. Протягом останніх років партнерами ХНЕУ у виконанні дослідницьких проектів та впровадженні вироблених у їх рамках рекомендацій стали найбільші промислові компанії регіону: БАТ «Харківський тракторний завод», ДП «Завод ім. Малишева», БАТ «Харківський плитковий завод», БАТ «Світло шахтаря», БАТ «Завод «Турбоатом», ДП ХМЗ «ФЕД». Спільні роботи, а також виробнича та переддипломна практика здійснювалися на НВО «Автрамат», ВО «Комунар», БАТ «ХТЗ», ДП «ХМЗ», «ФЕД», БАТ «Турбоатом», БАТ «Світло шахтаря», БАТ «Харківська швейна фабрика ім. Тінякова», АТ «Автоматизовані системи управління», ХДНТЦ «Облікінформ», у регіональному відділенні ФДМУ по Харківській області, міській податковій інспекції та на інших підприємствах.

Значення результатів прикладних досліджень полягає і в тому, що їх впровадження надає промисловим підприємствам України, зокрема Харківського регіону, інструменти для оцінки фінансової стійкості підприємства, формування його сталої конкурентної позиції підприємства. Вчені університету неодноразово розробляли ефективні комплекси заходів щодо покращення фінансової діяльності промислових підприємств, підвищення ефективності їх роботи. Створювалися дієві перспективні плани розвитку підприємств. Дослідницькі проекти університету вирішували і проблемні питання державного регулювання господарської діяльності.

Розроблений під час науково-дослідної роботи концептуальний, методичний, а також економіко-математичний інструментарій утворює цілісну технологію підтримки ухвалення рішень при управлінні економіко-організаційними системами, які знаходяться в умовах кризи.

Принципово важливим для університету є включення у міжнародні дослідницькі проекти та вихід на міжнародний ринок дослідницьких послуг. Вирішення цього складного завдання матиме для університету цілу низку позитивних наслідків, починаючи від отримання передового наукового досвіду, адаптації організаційних та фінансових технологій дослідницької діяльності і закінчуючи переходом на більш високі рейтингові позиції у національному університетському співтоваристві. Питання участі науковців ХНЕУ у інтернаціональних дослідницьких проектах є предметом постійної уваги з боку адміністрації університету протягом останніх років.

Велика робота провадиться в університеті щодо вироблення діючої системи впровадження результатів науково-дослідної роботи у навчальний процес. У 2006 році в ХНЕУ було створено комісію, до завдань якої відносився аналіз на-

укової діяльності кафедр університету та стану використання її результатів у навчальних програмах і курсах. При аналізі особливу увагу було приділено профільним за кожною спеціалізацією дисциплінам. Перебудовою організації навчальної та науково-дослідної роботи в університеті було передбачено реалізацію ланцюга: звіт з наукової або проектної роботи – монографія – навчальний посібник – заведення на семінарське або практичне заняття, лабораторна робота – підручник як результат впровадження розробок.

Протягом 1999 – 2010 рр. обсяги фінансування дослідницької діяльності вчених університету зростали (табл. 3.5).

Таблиця 3.5**Кількість наукових статей та обсяги фінансування дослідницької діяльності**

Рік	Кількість статей у наукових виданнях	Обсяг фінансування наукових досліджень, тис. грн		
		госпдоговір	МОН України	інші джерела
1999	325	64,6	27,9	5,9
2000	286	51,3	34,5	–
2001	287	199,3	45,4	–
2002	261	293,5	51,0	9,0
2003	493	186,5	69,6	86,0
2004	428	215,8	88,7	–
2005	800	279,3	216,8	–
2006	1045	338,5	266,7	–
2007	1106	430,7	483,0	–
2008	1209	431,8	478,8	–
2009	1323	281,7	468,8	–
2010	1380	265,6	723,0	–

Слід зазначити, що розвиток науково-дослідної роботи вищих навчальних закладів України протягом поточного десятиліття (2000 – 2010 рр.) відбувається в умовах недостатнього сприяння. Діюче в Україні податкове законодавство не захоплює інноваційної діяльності університетів, а подекуди і обмежує її розвиток.

Особливо гострими проблемами в цій сфері, які потребують невідкладного законодавчого врегулювання, є відсутність у суб'єктів господарювання дієвих економічних стимулів для фінансування наукових досліджень, а також наявність необґрунтованих обмежень у формах і системах оплати праці науково-педагогічних працівників, що призводить до поступового згортання наукових досліджень у вузах.

Серед вад чинних законодавчих механізмів особливо негативну роль відіграє те, що:

- витрати обмежені тільки проведенням дослідно-експериментальних та конструкторських робіт, при тому, що такі види праці не охоплюють усього спек-

тру можливої науково-технічної діяльності та законодавче формулювання не відповідає видам науково-технічної діяльності;

- витрати підприємств на проведення фундаментальних наукових досліджень за договорами з вищими навчальними закладами не можуть бути віднесені до валових витрат;
- підприємство не зацікавлене у збільшенні витрат на наукові цілі, тому що додаткові витрати при інших рівних умовах не мають наслідком зменшення податкових зобов'язань з податку на прибуток;
- інвестиційний податковий кредит на практиці є пільгою, що до теперішнього часу не застосовується, оскільки термін «інноваційна програма» чинним законодавством не передбачений, відсутній і механізм надання цієї пільги, порядок визначення терміну відстрочки, узгодження з органами податкової служби, порядку обліку та звітності;
- неможливість оплати працівникам університету науково-дослідних розробок за трудовими угодами, які дозволяють у рамках кошторису встановлювати оплату виконавцям, виходячи з реального внеску кожного в кінцевий результат.

Відсутні дієві механізми створення економічних стимулів фінансування витрат на освіту, підготовку та перепідготовку кадрів суб'єктів господарювання. Має вади податковий облік освітніх витрат суб'єктів підприємницької діяльності з податку на прибуток підприємств.

В той же час практика податкового законодавства США, наприклад, передбачає зменшення суми податку на прибуток корпорацій на 20% приросту затрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи та 20% затрат на фінансування програм фундаментальних наукових досліджень, що здійснюються за договорами з університетами. Податковим же законодавством Канади передбачено надання податкового кредиту на науково-дослідні та конструкторські роботи (на рівні 10 – 25% капітальних і поточних витрат на НДДКР залежно від масштабу корпорації та її територіального розміщення). З метою стимулювання розвитку науково-технічної діяльності законодавством Франції передбачено пряме вирахування з податку 50% від приросту вкладень у наукові дослідження, а також інвестиційний податковий кредит на рівні 25% приросту витрат компанії на НДДКР порівняно з попереднім роком.

Усунення вказаних перешкод та створення більш сприятливих умов для розвитку наукової і науково-технічної діяльності закладів вищої освіти здатні суттєво поживати розвиток прикладних та фундаментальних наукових досліджень, які здійснюються в університетах. Законодавчі зміни у цьому напрямі можуть забезпечити додаткові джерела фінансування дослідницької діяльності та прискорити їх перетворення на великі наукові центри.

Дієвим засобом покращення фінансування науково-дослідної діяльності є більш ефективне використання наявної інтелектуальної власності університету та налагодження належно діючої системи її комерціалізації.

В 2007 році в університеті було проведено перший технологічний аудит інтелектуальної власності, що отримана в результаті виконання науково-дослідних робіт на кафедрах. У межах заходів щодо підвищення використання інтелектуального потенціалу та сприяння розвитку системи комерціалізації інтелектуальної власності університету в 2007 році було започатковане видання щорічника «Тематика наукових досліджень ХНЕУ».

Інструментом комерціалізації досліджень вчених ХНЕУ повинен стати науковий парк університету, роботи зі створення якого були розпочаті у 2009 році, після ухвалення Верховною Радою України Закону «Про наукові парки». Суть концепції дослідницького парку полягає у створенні особливої інфраструктури, яка забезпечує зв'язок дослідницького центру та бізнесу та підтримує на стартовому етапі малі високотехнологічні підприємства. В парках здійснюється технологічний трансфер, тобто передача нових технологій, створених у наукових центрах, у виробництво, і забезпечення таким чином промислового випуску нової продукції. У парках реалізується інтеграція університетської науки з бізнесом. Парки допомагають вченим, інженерам, програмістам довести свої ідеї до стадії комерційного продукту та створюють максимально сприятливі умови для їх взаємодії з бізнесом.

Підґрунтя проблемних дослідницьких методів є органічною частиною повноцінного процесу навчання. Університет є осередком не тільки освітньої та наукової діяльності у вузькому значенні, але й діяльності інноваційної. В університеті формується інформаційна культура фахівців, які в майбутньому становитимуть інтелектуальну еліту суспільства.

Колектив університету визнає, що наші студенти потребують і вимагають кваліфікацій, які вони можуть ефективно використовувати для свого навчання й кар'єри по всій Європі. Формування інноваційної поведінки майбутніх фахівців є чи не найбільш відповідальним та складним завданням сучасної вищої освіти. Його вирішення змушує шукати нові шляхи вдосконалення якості підготовки фахівців вищих рівнів кваліфікації, які так чи інакше пов'язані з посиленням творчого начала в навчанні.

Одним із найефективніших методів розвитку творчого, інноваційного мислення студентів є залучення їх до науково-дослідної роботи як у межах навчального процесу, так і в позааудиторний час. Навчальний заклад підтверджує свою здатність і готовність розвивати й базувати вищу освіту на основі наукових досліджень. Участь студентів у НДР сприяє селекції найбільш здібних з них, які зможуть продовжити навчання в магістратурі або бути рекомендованими для участі в інших навчальних програмах.

Участь студентів у науково-дослідній роботі важлива для забезпечення розвитку наукових шкіл. Розвиваючи наукову творчість молоді, університет забезпечує

генерацію наукових кадрів. Відповідно до стратегії університету до розробки інноваційних проектів залучаються і студенти, і молоді науковці.

Існує багато форм організації науково-дослідної роботи студентів (НДРС). Дослідницьку активність студенти можуть реалізовувати беручи участь у наукових та науково-практичних конференціях молодих учених, студентських олімпіадах та конкурсах, публікуючи статті й повідомлення у збірках студентських наукових праць, займаючись у гуртках студентських наукових товариств і навіть працюючи у складі дослідницьких груп над реалізацією наукових проектів під керівництвом провідних вчених університету. Університет надає студентам розгалужену інфраструктуру НДРС та створює систему позитивних стимулів для заохочення студентської дослідницької активності. Для розвитку дослідницьких здібностей молодого покоління на факультетах і кафедрах використовують різні форми роботи – це і щорічні наукові конференції, і круглі столи, і ділові ігри, і дебати з актуальних економічних питань, і ситуаційні вправи, і тестування. Ці форми роботи суттєво відрізняються від тих, що застосовувалися у попередні десятиліття: цікавою формою їх проведення, складністю завдань, рівнем організації. Виконання завдань творчого характеру та виступи з науковими доповідями дають можливість оцінити рівень фундаментальної економічної підготовки студентів, виділити найбільш талановиті та творчі особистості.

Опорними базами студентської дослідницької діяльності є створені протягом 90-х – початку 2000-х рр. навчально-виробничі комплекси, які діють у складі філій провідних кафедр університету на базі підприємств та органів державного управління. Протягом 1990-х – 2000-х рр. навчально-виробничі комплекси було створено разом з Державною податковою інспекцією Харкова, Казначейством у Харківській області, ЗАТ «Завод «Південкабель», ВАТ «Світло шахтаря», «Автрамат»; ВО «Комунар», ВАТ «Укрелектромаш», ВАТ «Харківський плитковий завод» та ін. Такими є Центр розвитку промислового комплексу, що почав діяти з лютого 1998 року на базі Управління промислової політики, транспорту й зв'язку Харківської обласної державної адміністрації й кафедри менеджменту та маркетингу ХНЕУ. Від жовтня 2002 р. працює філія кафедри аудиту та оподаткування при Контрольно-ревізійному управлінні Харківської області: у складі філії створено навчальну лабораторію, забезпечену методичними матеріалами КРУ, та навчальний центр, де за допомогою ПЕОМ здійснюється моделювання функціонування підприємства, його бухгалтерії та структур менеджменту. Філію кафедри статистики створено при Обласному статистичному управлінні Харківської області. Філії кафедри економіки і маркетингу працюють на промислових і фінансових підприємствах міста, у тому числі при кафедрі було створено лабораторію економічних проблем управління якістю продукції.

На базі НВК провідні фахівці підприємств читають лекції, студенти проходять переддипломну практику. Як наслідок, студенти дістали можливість на реальних

▲ 13 – 15 травня 2010 р. у Харківському національному економічному університеті відбувся II етап Всеукраїнської студентської олімпіади за напрямом підготовки «Економіка підприємства»

Журі перевіряє конкурсні завдання ▼

даних підприємств виконувати курсові та дипломні проекти, в яких вирішуються реальні проблеми розвитку суб'єктів господарювання та органів держаної влади.

Розвитком моделі НВК має бути створення науково-навчально-виробничого центру з інноваційної підготовки фахівців, концепція якого розроблена вченими університету. До такого центру увійдуть: як науковий заклад – науково-дослідний інститут НАН України; як навчальний заклад – університет; як споживачі (виробничники) – банк, промислове підприємство, обласна податкова адміністрація. У рамках центру можуть створюватися віртуальні підприємства та організації для виконання наскрізних лабораторних робіт, проходження навчальних практик та тренінгів. Для підтримки життєздатності центру необхідне забезпечення взаємної моральної та матеріальної зацікавленості кожного елемента в ланцюзі «науковці – викладачі – практичні працівники – студенти».

В університеті діє рада з науково-дослідної роботи студентів та рада молодих учених. Робота рад структурована на рівні факультетів і кафедр – працюють факультетські ради з НДРС, які очолюють декани факультетів, кафедральні ради. Науковий сектор функціонує у Молодіжній організації ХНЕУ. В університеті діють понад 50 наукових гуртків і проблемних груп, участь у яких беруть більше тисячі студентів.

Напрямки роботи наукових гуртків і проблемних груп відповідають напрямкам діяльності кафедр, що обумовлює їх розвинуту мережу, можливість охопити НДРС увесь спектр спеціалізацій підготовки та пов'язаних дисциплін. На сьогодні студенти, які беруть участь у діяльності студентського наукового товариства, мають можливість провадити спеціальні дослідження в напрямках:

- сучасних інформаційних технологій;
- стратегічного інвестування підприємств;
- проблем реінжинірингу;
- розвитку підприємництва;
- розробки моделей ситуаційного й нечіткого управління підприємствами;
- аналізу та аудиту фінансово-господарської діяльності підприємств;
- оподаткування;
- туризму;
- єврорегіонального та транскордонного розвитку;
- управління персоналом;
- менеджменту організацій;
- адміністративного менеджменту;
- бухгалтерського обліку;
- зовнішньоекономічної діяльності;
- маркетингової діяльності підприємств;
- основних напрямів філософського й політичного знання та ін.

У 2006 р. були внесені зміни до «Положення про організацію навчального процесу в ХНЕУ», якими передбачено можливість зарахування позааудиторної наукової роботи студента в рамках тематичного плану університету, статей у фахових виданнях та призових наукових робіт на олімпіадах як індивідуальних навчально-дослідних завдань, курсових, дипломних проектів та інших форм академічного контролю. Для викладачів, які активно залучені до керівництва науково-дослідною роботою студентів, передбачено списання нормованого навантаження та врахування цієї роботи при розрахунку розміру матеріального заохочення через нарахування бонусних балів завідувачем кафедри, деканом, проректором з наукової роботи.

Одним з пріоритетних напрямів розвитку НДРС в університеті є збільшення кількості студентів, що залучаються до роботи у складі колективів науковців ХНЕУ з виконання науково-дослідних проектів за бюджетним або господарським фінансуванням. Для забезпечення результативності наукової роботи сформовано студентський науковий бюджет через виділення 10% фонду оплати праці за кожним проектом для оплати праці студентів.

Розділи дипломних та курсових проектів, які мають науково-дослідний характер, можуть бути якісно виконані лише за умов активного обміну інформацією між студентами на наукових конференціях та семінарах. В університеті розгорнуто мережу таких заходів. Студентські наукові конференції проводяться майже на кожній кафедрі, а їх тематика охоплює провідні напрями діяльності кафедр і факультетів: економіка, інформатика, право тощо. У 2003 – 2010 роках проведено майже 300 таких конференцій.

Низка конференцій відбувається щорічно та стала складовою навчального процесу. У формі студентських наукових конференцій відбуваються захисти дипломних робіт на факультеті менеджменту і маркетингу. У конференціях беруть участь фахівці – науковці та практики господарської діяльності – представники Харківської обласної державної адміністрації та НДЦ Інститут промислового розвитку НАН України.

Традиційними на факультеті обліку і аудиту (декан, проф. Г. Ф. Азаренков) стали Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми обліку» (організатор – кафедра бухгалтерського обліку – зав. кафедри, проф. А. А. Пилипенко); фінансового факультету – Науково-практична конференція «Фінансові послуги очима студентів», яку проводять кафедра управління персоналом (зав. кафедри, проф. Г. В. Назарова) та кафедра управління фінансовими послугами (зав. кафедри, проф. Н. М. Внукова) за участі роботодавців Харківського регіону. Конференція демонструє професійні компетенції, які набули студенти, що є особливо важливим для роботодавців, та допомагає заявити про себе творчо мислячій та здібній молоді. У 2010 році у роботі цього форуму прийняли участь представники більш ніж двадцяти компаній фінансового сектора Харківщини. Останніми було відзначено, що рівень підготовки дослідників-студентів ХНЕУ вже сьогодні дозволяє їм обійняти посади провідних фахівців у фінансових установах регіону.

Мережа студентських наукових конференцій, семінарів та круглих столів охоплює не лише напрями фахової підготовки, але й напрями загальноосвітніх дисциплін. Щорічно у листопаді проводиться студентська наукова конференція до Дня української писемності та мови «Українська мова – загальнонаціональне надбання українського народу», в якій беруть участь студенти-першокурсники всіх факультетів та інші. ХНЕУ виступає місцем проведення наукових форумів студентів та молодих вчених всеукраїнського та міжнародного рівня.

В Україні діє порівняно розвинута мережа всеукраїнських, регіональних та університетських конкурсів студентських наукових робіт, участь у яких є наступними сходинками професійного та творчого зростання талановитої молоді. Як правило, переможцями конкурсів є саме ті студенти, які беруть активну участь у роботі наукових гуртків, проблемних груп та науково-практичних конференцій.

Протягом 2001 – 2010 рр. суттєво зросла активність студентів ХНЕУ щодо участі у подібних заходах. Загальна динаміка процесу може бути охарактеризована даними табл. 3.6 – 3.7.

Як свідчать дані щодо публікації студентами ХНЕУ наукових статей та тез доповідей (табл. 3.8), у 2009 році до НДРС буде тією чи іншою мірою залучено до 30% студентів денної форми навчання. Найбільшого прогресу було досягнуто на факультеті економічної інформатики, де у науковій роботі взяв участь кожен другий учень.

Урочисте нагородження першим проректором, професором Ю. М. Великих та проректором, професором М. В. Афанасьєвим переможців Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних, гуманітарних наук та їх керівників. 26 жовтня 2009 р.

Представник інформаційного партнера та спонсора Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Облік і аудит» видавничо-консалтингової корпорації «Фактор» Ю. В. Циганюк вітає переможців II-го етапу

Заслужений економіст України О. В. Кірш виступає перед учасниками Міжвузівської науково-практичної конференції «Регіональна політика: напрями її реалізації в Україні». 20 травня 2010 р.

▲
Учасники Міжвузівської науково-практичної конференції «Регіональна політика: напрями її реалізації в Україні» нагороджені деканом факультету економіки і права Т. М. Сєріковою пам'ятними відзнаками

Під час презентації Всеукраїнського конкурсу «Design Tomorrow» 27 квітня 2010 р. студентам розповіли про нові можливості для сучасної талановитої молоді. Темою цьогорічного конкурсу стало створення бренду України ▼

Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та студентів «Сучасні проблеми інтеграції економіки України у світове господарство». Пленарне засідання. 20 квітня 2007 р.

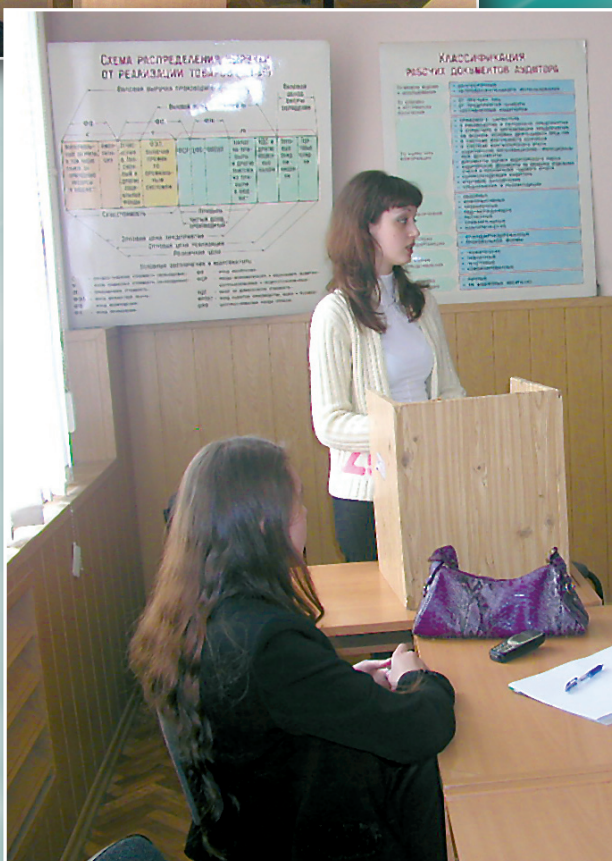
Студентська науково-практична конференція, присвячена Дню української мови

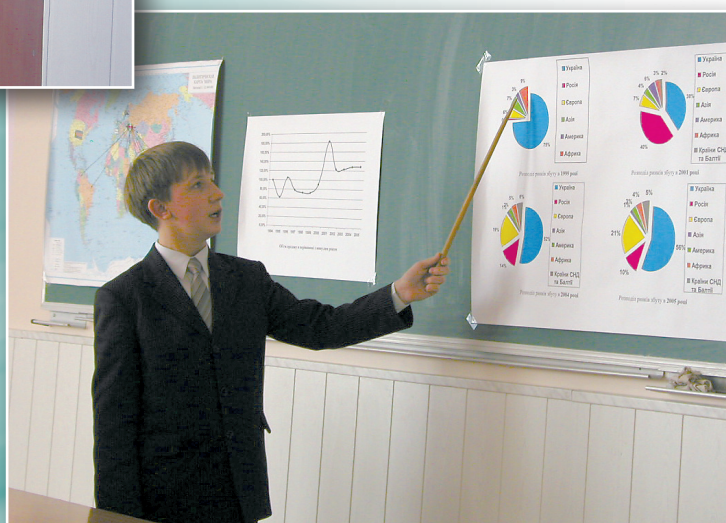
Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та аспірантів «Інформаційні технології та молодь у XXI столітті». 25 квітня 2006 р.

Свої дослідження представляють молоді вчені. Захист робіт членів МАНУ на базі ХНЕУ, 5 лютого 2006 р.

Таблиця 3.6

**Участь студентів ХНЕУ в конкурсах, конференціях, наукових гуртках
і проблемних групах (1999 – 2010 рр.)**

Рік	Наукові гуртки та проблемні групи		Конференції		Конкурси	
	Кількість гуртків	Кількість студентів	Кількість конференцій	Кількість студентів	Кількість конкурсів	Кількість студентів
1999	18	628	20	45	4	72
2000	26	782	18	39	3	70
2001	34	805	27	73	8	60
2002	34	750	28	98	9	62
2003	43	855	26	381	9	48
2004	50	900	29	405	12	50
2005	50	912	34	454	11	74
2006	50	1102	46	869	13	82
2007	52	1282	42	1026	15	176
2008	52	1282	48	1326	20	229
2009	50	1292	44	1342	18	345
2010	52	1310	47	1412	25	377

Таблиця 3.7

**Динаміка участі студентів ХНЕУ у Всеукраїнському конкурсі
студентських наукових робіт за 2006 – 2010 рр.**

Показник	Значення показника, чол.			
	2006 – 2007 рр.	2007 – 2008 рр.	2008 – 2009 рр.	2009 – 2010 рр.
Кількість студентів, які брали участь у I турі	212	248	255	258
Кількість переможців I туру	27	40	45	47
Кількість переможців II туру	27	40	45	47
Переможці, усього	16	20	20	25
У тому числі:				
диплом 1 ступеня	4	7	3	4
диплом 2 ступеня	4	3	8	10
диплом 3 ступеня	4	7	4	6
заохочувальні дипломи, грамоти, подяки	4	3	5	5

Тенденцією останніх років стало проведення на базі Харківського національного економічного університету студентських наукових форумів міжнародного рівня, у тому числі за участю вищих навчальних закладів інших держав – партнерів ХНЕУ, та відомих комерційних компаній та професійних асоціацій. Проведення таких заходів має принципове значення і є однією з ключових ланок у справі підвищення якості навчання у ХНЕУ та піднесення її до європейських і світових стандартів.

У першій половині 2010 р. відбулися два такі форуми. Друга Міжнародна науково-практична конференція молодих податкознавців «Актуальні проблеми податкової політики» (організатор – кафедра оподаткування, зав. кафедри, проф. Ю. Б. Іванов) відбувалася 16 квітня 2010 р. одночасно у трьох містах (Москва, Єкатеринбург, Харків) та відзначилася продуктивним обговорення питань сучасної податкової політики. Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми науки та освіти молоді: теорія, практика, сучасні рішення», що проходила 16 – 17 квітня 2010 р., проходила спільно з Університетом Люм'єр-2 (м. Ліон, Франція), Віденським університетом прикладних технічних наук (м. Відень, Австрія), представництвом «Microsoft Україна», Асоціацією «Інформаційні технології України», АТ. «СПАЕРО плюс».

В останній взяли участь 331 доповідач з регіонів України, а також доповідачі з Австрії, США. У роботі пленарного засідання прийняли участь 7 доповідачів, серед яких 2 співробітника ХНЕУ, а також представники Світового банку, Головного управління статистики в Харківській області, компаній Logic Nucleo, Service2Media. У коло питань, що стали предметом обговорення, потрапили провідні напрями наукових та освітніх інтересів студентів та викладачів факультету економічної інформатики ХНЕУ.

Відповідно студенти і аспіранти ХНЕУ беруть участь у аналогічних заходах, отримуючи гідну оцінку власного науково-освітнього рівня. Так, у березні 2010 року студенти Д. Третяк, Г. Сидор, що спеціалізуються по кафедрі економічної теорії, були відзначені дипломами III ступеня за кращу наукову доповідь на

Таблиця 3.8

Кількість опублікованих студентами ХНЕУ наукових статей та тез доповідей у 2000 – 2010 рр.

Рік	Кількість опублікованих студентами наукових статей та тез доповідей
2000	
2001	31
2002	74
2003	109
2004	112
2005	150
2006	625
2007	833
2008	1179
2009	1794
2010	1910

студентській науковій англomовній конференції «Economics: current affairs and development prospects», яку проводив приватний вуз «Європейський університет» (м. Київ) разом з Принстонським університетом (штат Вісконсин, США).

Таким чином, підсумовуючи досвід десятиліття 2000–2010 рр., можна констатувати, що:

- розроблена та успішно реалізується стратегія пріоритетного розвитку науково-дослідної роботи як одного з провідних напрямів діяльності університету та основи підвищення якості підготовки фахівців всіх академічних рівнів;
- розгорнуто розвинуту інфраструктуру науково-дослідної діяльності. Багатократно збільшено обсяги фінансування наукової діяльності вчених університету;
- створені науково-дослідні лабораторії, які стали базами проведення наукових досліджень у фундаментальних та прикладних напрямках;
- працює потужна видавнича база університету: безперерійно здійснюється видання наукових монографій, статей, тез доповідей, матеріалів конференцій.

В університеті в одному з перших вищих навчальних закладів України розпочато процес перерозподілу академічного навантаження викладачів з аудиторної роботи на користь науково-дослідної діяльності. Створено необхідні умови для залучення до дослідницької роботи здібних студентів.

Протягом останніх років в університеті спостерігається тенденція щодо переходу від пошвавлення науково-дослідної роботи до якісного зростання дослідницької активності. Зроблено принципові кроки щодо формування типу викладача-науковця як провідного фахівця та основи кадрового складу університету в цілому. Науково-дослідна робота перестала бути формальним розділом звітності викладача, перетворюючись на провідний напрям його діяльності та провідний фактор оцінки його професійної кваліфікації.

Роботу університету перебудовано таким чином, що завдяки систематичному впровадженню результатів науково-дослідної діяльності в навчальний процес, зміст навчальних курсів стає інноваційним: набуває якостей новизни, оригінальності, відповідності сучасним тенденціям вітчизняної і світової господарської практики та їх творчому переосмисленню.

Підтримку отримали наукові школи ХНЕУ. Завдяки оновленню кадрового складу викладачів університету та залученню молодих перспективних вчених вдалося уникнути актуальної для вітчизняної науки та вищої освіти загрози «старіння» та розпаду наукових шкіл.

Оцінюючи результати десятиліття в напрямі науково-дослідної роботи, можна констатувати – колектив ХНЕУ близький до здійснення першого етапу впровадження концепції дослідницького університету.

Глава IV.

Навчання фахівців для «інноваційної економіки»

Ми вважаємо, що недостатньо передати студенту знання – потрібно навчити їх ефективно використовувати.

Ми вважаємо, що недостатньо навчити ефективно використовувати знання – потрібно навчити їх продукувати.

Концепція розвитку ХНЕУ

«**Р**еформувати й спрямувати підготовку студентів згідно з вимогами сучасної економіки – одне з головних завдань, яке стоїть перед Харківським державним економічним університетом і вирішення якого дозволить готувати конкурентоспроможних фахівців» – таку мету було поставлено перед колективом Харківського національного економічного університету ректором професором В. С. Пономаренком в його щорічній доповіді у 2003 році¹.

Стратегічною метою розвитку університету до 2015 року було визначено підвищення якості підготовки фахівців за ліцензованими напрямками до рівня, який забезпечує їм можливість знайти свою роботу за фахом у розбудові суспільства, що базується на глобальній економіці знань². Поставлене завдання готувати економічну еліту з інноваційним мисленням, як складову національної інтелектуальної еліти, потребувало глибокої реорганізації навчального процесу. Усвідомлення необхідності глибоких змін було результатом аналізу новітніх тенденцій розвитку світового господарства та визнання того гіркого факту, що на зламі тисячоліть якість навчального процесу була надто далекою як від світових стандартів, так і від кращих вітчизняних зразків³.

Для того, щоби бути конкурентоспроможною та готувати кваліфікованих фахівців, сучасна вища освіта повинна мати випереджальний характер та орієнтуватися на перспективу розвитку всіх сфер економіки. Постійно зростаючі обсяги навчального матеріалу, підвищення інтенсивності навчального процесу, вимоги практики поставили питання про більш ефективну організацію навчання, а також про перенесення акцентів з викладання на засвоєння знань студентами і слухачами. Інформаційний вибух, який стався в світі, вимагає від викладачів переходу від пасивних методів передачі знань до всебічного розширення активної самостійної роботи студентів і слухачів, прищеплення їм навичок оптимального пошуку та засвоєння необхідної інформації.

¹ Доповідь ректора Харківського національного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2003 році. – Харків, 2003. – С. 1.

² Доповідь ректора Харківського національного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2005 році. – Харків, 2006. – С. 3.

³ Доповідь ректора Харківського національного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2004 році. – Харків, 2005. – С. 2.

Основними тенденціями розвитку освіти в цей час були визначені:

- фундаменталізація освіти на всіх рівнях;
- реалізація концепції випереджаючої освіти, орієнтованої на умови існування людини в інформаційному суспільстві;
- формування системи безперервної освіти впродовж усього життя людини;
- впровадження методів інноваційного характеру на основі використання перспективних інформаційних технологій;
- підвищення доступності якісної освіти шляхом розвитку системи дистанційного навчання;
- підготовка фахівців рівня спеціаліста під конкретне коло робочих місць.

У передових країнах світу гнучкість форм організації начального процесу поєднується з його зростаючою наукоємністю та спеціалізацією, що диктує необхідність існування досить великих за чисельністю учнів і викладацького складу навчальних закладів, які забезпечуються розвинутим інформаційно-технічним оснащенням та супутньою інфраструктурою.

Для умов України на рубежі століть актуальними залишалися цілі інтеграції у європейський та світовий освітній простір. Внаслідок демографічних зрушень вищі навчальні заклади країни, особливо ті, що здійснюють підготовку за економічними спеціальностями, зіштовхуються зі зростаючою конкуренцією на ринку освітніх послуг. Уже в 2000 – 2003 рр. загальний ліцензійний обсяг підготовки фахівців за економічними спеціальностями в Україні становив 47 тис. осіб, тобто кожного року випускався приблизно один економіст на 1 тис. мешканців України, але при відносно невисокій якості підготовки.

З приходом до керівництва університетом нової команди науковців, очоленої ректором проф. В. С. Пономаренком, було запропоновано та впроваджено у життя низку перетворень, що мають на меті піднесення рівня навчального процесу в університеті до світових стандартів та сприяння впровадження інноваційної моделі його поступу. Зміни, що відбуваються в цьому напрямі протягом 2000 – 2010 рр., діляться на декілька етапів та є підпорядкованими єдиному стратегічному баченню тенденцій розвитку сучасної вищої економічної освіти, викладеного у програмних статтях «Концепція розвитку економічної освіти» у 2003 р. та «Концептуальні засади розвитку економічного університету» у 2006 р.¹

Перебудова навчального процесу вимагала від колективу університету якомога швидше переосмислити своє ставлення до роботи та формувати мислення, світогляд відповідно до вимог часу.

¹ Пономаренко В. С., Афанасьєв М. В., Задорожний Г. В. Концепція розвитку економічної освіти // Економіка розвитку. – № 4 (28). – 2003. – С. 5–17; Пономаренко В. С. Концептуальні засади розвитку економічного університету // Економіка розвитку. – 2006. – № 1 (37). – С. 5–10; Пономаренко В. С. Підготовка фахівців з вищою освітою для економіки знань. – 2006. – № 2. – С. 3–6.

Уже у 2000 – 2005 рр. було суттєво збільшено масштаби діяльності університету як щодо кількості осіб, що навчаються, так і щодо спектра спеціальностей і напрямів підготовки.

У 1999 – 2005 рр. кількість студентів всіх форм навчання збільшилася з 8197 до 12286 чоловік або у 1,5 рази, в тому числі студентів денного відділення – у 1,26 рази (рис. 4.1). Більш як у 2 рази збільшилася кількість викладачів, досягши у 2010 р. 712, 60% з яких мали вчені ступені та звання. В 2009 році співвідношення кількості студентів на одного викладача досягло на денному відділенні 8,09 проти 13,7 у 1999 р.

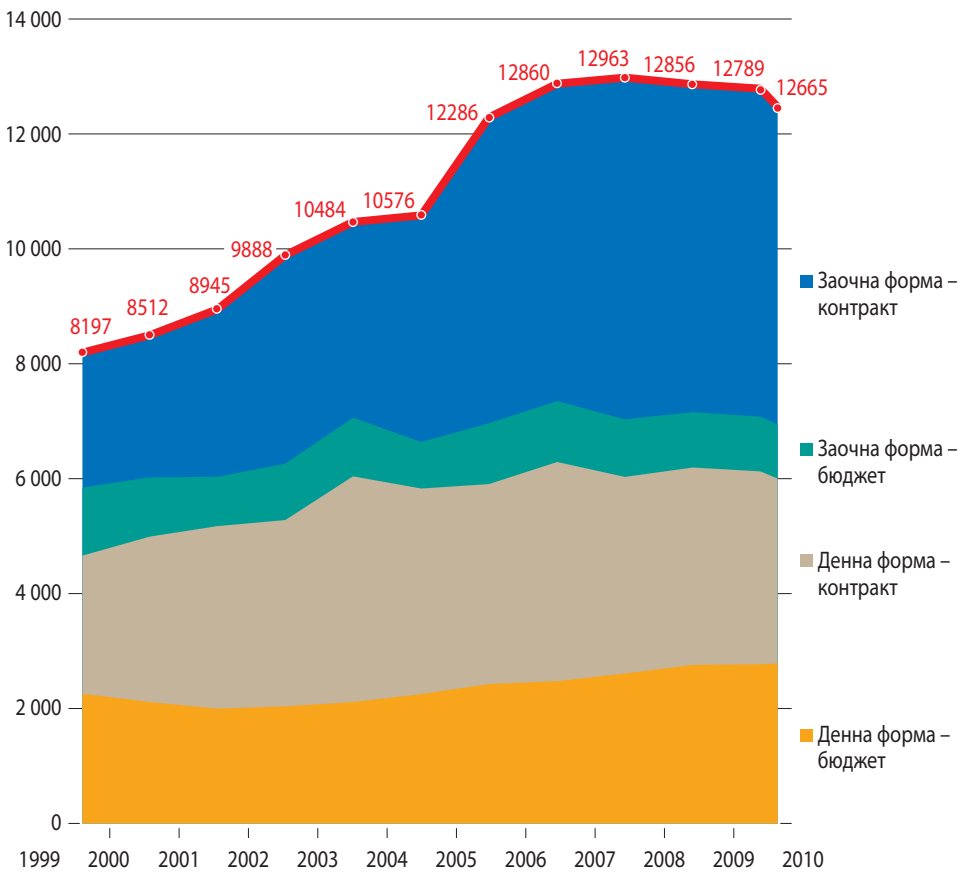

Рис. 4.1. Динаміка контингенту студентів ХНЕУ, 1999 – 2010 рр.

Кількість ліцензованих спеціальностей підготовки протягом того самого часу зросла з 13 до 22, охопивши напрями видавничо-поліграфічної справи, культури, інформатики та обчислювальної техніки, державного управління (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Спеціальності й напрями підготовки в ХНЕУ

Шифр галузі	Найменування галузі знань	Напрямок підготовки	Спеціальність	Рік запровадження програми
305	Економіка і підприємництво	Економічна теорія	Економічна теорія	До 2000 р.
		Економічна кібернетика	Економічна кібернетика	До 2000 р.
		Міжнародна економіка	Міжнародна економіка	До 2000 р.
		Економіка підприємства	Економіка підприємства	До 2000 р.
		Управління персоналом і економіка праці	Управління персоналом і економіка праці	До 2000 р.
		Прикладна статистика	Прикладна статистика	До 2000 р.
		Маркетинг	Маркетинг	До 2000 р.
		Фінанси і кредит	Фінанси	До 2000 р.
			Банківська справа	До 2000 р.
			Оподаткування	2005
		Облік і аудит	Облік і аудит	До 2000 р.
306	Менеджмент і адміністрування	Менеджмент	Менеджмент організацій	До 2000 р.
			Логістика	2006
			Менеджмент ЗЕД	До 2000 р.
			Інноваційний менеджмент	2008
515	Видавничо-поліграфічна справа	Видавничо-поліграфічна справа	Комп'ютеризовані технології та системи видавничо-поліграфічних виробництв	2008
			Технологія електронних мультимедійних видань	2008
201	Культура	Туризм	Туризм	2005
501	Інформатика і обчислювальна техніка	Комп'ютерні науки	Інформаційні управляючі системи та технології	До 2000 р.
			Комп'ютерний еколого-економічний моніторинг	2005
1501	Державне управління	Державне управління	Державна служба	До 2000 р.
	Специфічні категорії		Прикладна економіка	2009
			Адміністративний менеджмент	до 2000 р.
			Бізнес-адміністрування	2007

Активно впроваджувалися магістерські програми навчання. Харківський державний економічний університет став одним із провідних навчальних закладів у сфері магістерської підготовки державних службовців. На замовлення Головного управління державної служби тут було виконано проект «Стандарт вищої освіти України за фахом 8.150101 «Державна служба» напрямку підготовки 1501 «Державне управління»; розроблено комплекс матеріалів з методичного забезпечення підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня магістр. Принципове значення мала для університету робота «Розробка стандартів вищої освіти з урахуванням вимог ЄС», виконана на замовлення Головного управління державної служби України. Відповідно до генерального договору з Головним управлінням державної служби при Кабінеті Міністрів України, ХНЕУ з 1997 р. почав здійснювати підготовку і підвищення кваліфікації державних службовців за магістерськими програмами. У Міжгалузевому інституті підвищення кваліфікації (МІПК) перепідготовку щорічно проходять близько 200 співробітників податкових, фінансових, контрольно-ревізійних державних служб областей України. Підготовці випускників з освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр державного управління» університет надав особливої уваги. Тут були зосереджені кращі викладацькі сили та методичні засоби, найшвидше відбувався процес удосконалення програм і впровадження нових технологій навчання.

У 2001 – 2002 навчальному році розпочалася практична робота із впровадження магістерських програм за спеціальностями економіка підприємства – програми «Менеджмент підприємницької діяльності», «Виробничий менеджмент», «Менеджмент проектів і консалтинг»; економічна кібернетика – програма «Економіко-математичне моделювання», «Інформаційні системи в економіці»; менеджмент організацій – програми «Менеджмент виробництва товарів», «Інноваційний менеджмент»; адміністративний менеджмент – програма «Адміністративне управління». З 2002–2003 навчального року: фінанси – «Фінансовий менеджмент»; облік і аудит – «Бухгалтерський облік підприємницької діяльності»; економічна теорія – «Управління економічним розвитком»; маркетинг – «Маркетинговий менеджмент». Було розроблено та введено в дію «Положення про магістратуру», що регулювало справу ведення магістерських програм в університеті.

Запровадженню магістерських навчальних програм відпочатку надавався зміст, що відповідав вимогам Болонського процесу. Програми будувалися за відмінною від бакалаврських ідеологією. Було визначено високий рівень вимог до магістрантів: наявність у студентів вищої освіти, здатність до аналітичного мислення, структурування проблем, володіння інструментарієм розв'язання відповідних задач. Бажано було мати досвід практичної роботи у сфері економіки і менеджменту та мати сформовану ціннісну орієнтацію на професійну діяльність. Підвищені вимоги висувалися до рівня методичного забезпечення. Запроваджувалися нові технології навчання. Магістерські програми відзначалися високою інтенсивністю навчання, при цьому акцент переносився на самостійну роботу студентів. Програмам надавалася виражена практична або науково-дослідна спрямованість.

Університет забезпечив можливість для широкого вибору бакалаврських та магістерських програм підготовки з практично всіх ключових економічних спеціальностей. На всіх випускаючих кафедрах студенти дістали можливість обирати більш вузький напрям освіти та в подальшому спеціалізуватися в цьому сегменті, що є безумовною перевагою щодо вимог ринку праці. Університет отримав можливість провадити глибоку спеціалізацію та готувати фахівців конкретно для кожної галузі і навіть підприємства.

Для забезпечення нових напрямів підготовки, як і задля підвищення рівня навчання на існуючих, створювалися нові кафедри. У 2000 – 2010 рр. були організовані кафедри оподаткування, логістики, соціології і психології управління, обліку в бюджетних та фінансово-кредитних установах, комп'ютерних систем і технологій, правового регулювання економіки, регіональної економіки, іноземних мов і перекладу, туризму, управління фінансовими послугами, менеджменту та бізнесу, політичної економії.

В університеті було запроваджено систему диференційованого навчання, що передбачає формування груп, виходячи з академічної успішності студентів. З 2001/2002 навчального року з найбільш здібних студентів були сформовані окремі групи, до викладання в яких було висунуто підвищені вимоги. Успішність у таких групах виявилася вищою за якісним показником на 15 – 20%. В подальшому, формування академічних груп відбувалося і за врахуванням індивідуальних наукових та навчальних інтересів учнів. Реалізація принципу елітності дозволила підвищити рівень підготовки вступників до магістратури та аспірантури, а також – якість випускників для державних і бізнес-структур.

Ознакою сучасної економіки є надзвичайний технологічний динамізм та швидкі структурні зміни. Як наслідок, суспільство постійно пред'являє потребу у фахівцях з новими кваліфікаціями. На практиці це означає, що первинної освіти працівникам дедалі частіше не вистачає. Щоразу все більшого і більшого значення набуватимуть «навчання протягом усього життя» та «підвищення кваліфікації без відриву від роботи». Від навчальних закладів це вимагає розвитку системи так званої безперервної освіти. А в її рамках – післядипломної освіти, як спеціалізованого вдосконалення раніше одержаної освіти та професійної підготовки людини шляхом поглиблення й оновлення її професійних знань, умінь та навичок. Однією з головних складових діяльності університету стає надання іншої спеціальності на основі здобутого освітньо-кваліфікаційного рівня та набутого практичного досвіду.

Організаційно справа післядипломної освіти в університеті була зосереджена у МІПК. На початку десятиліття ця діяльність здійснювалася за трьома напрямками. Університет готував магістрів за напрямом «Державна служба», провадив перепідготовку слухачів груп післядипломної освіти та підвищення кваліфікації викладачів та здійснював перепідготовку управлінських кадрів для сфери підприємництва за програмою «Українська ініціатива».

Посвячення у студенти. В урочистостях бере участь мер м. Харкова М. М. Добкін.
1 вересня 2007 р.

◀ Посвячення
у студенти.
В урочистостях
бере участь мер
м. Харкова
М. М. Добкін.
1 вересня 2007 р.

Під час свята
посвячення
в студенти
«Золотим
Знаком» ХНЕУ
нагороджуються
відмінники, що
також, були внесені
до «Книги Пошани»
університету:
Т. Б Беседовська,
Д. І. Гулякіна,
С. О. Кіяшко

◀ Свято посвячення
в студенти.
Символічні
Студентський
Квиток та Ключ
Знань отримують
студенти-
першокурсники.
30 серпня 2010 р.

Студенти
ХНЕУ
на лекціях

**Пленарне засідання Міжнародної науково-практичної конференції
«Проблеми інвестиційної привабливості українського бізнесу».
Березень 2010 р.**

Відкриває конференцію проректор, професор М. В. Афанасьєв

Секційні засідання конференції

Участь студентів ХНЕУ в олімпіадах

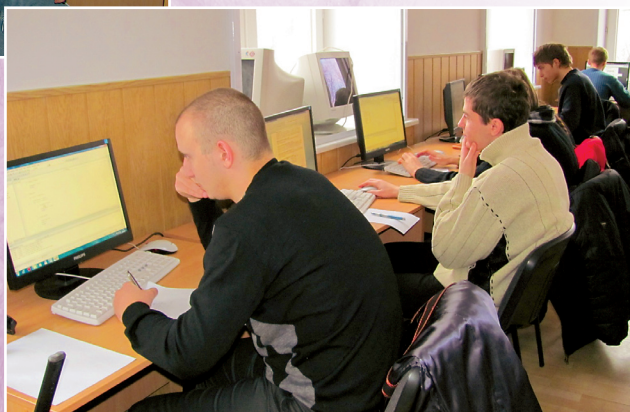
◀ Олімпіада
«Економіст-
2009»

Олімпіада «Економіст-2009». ▶
Перевірка робіт

◀ 20 лютого 2010 р.
на базі кафедри
Інформаційних систем
(зав. кафедри, проф. В. С. Поно-
маренко) відбувся I тур Всеукраїн-
ської олімпіади з програмування
серед студентів 1-го курсу

Учасники I туру ▶
Всеукраїнської олімпіади
з програмування серед
студентів 1-го курсу
за роботою.
20 лютого 2010 р.

МІПК провадив навчання слухачів, які мали вищу освіту за напрямками економіка та підприємництво, менеджмент, комп'ютерні науки; державне управління за спеціальністю «Державна служба» та спеціалізаціями «Адміністративний менеджмент» і «Економіка» для регіональних структур державного управління та органів місцевого самоврядування з наданням кваліфікації «магістр державної служби».

У контексті розвитку форм післядипломної освіти університетом за зразком Вищої школи міжнародного бізнесу, яка діяла з 1988 р., були створені вищі школи при факультетах, що надавали можливість бажаючим студентам оволодівати суміжною спеціальністю, отримувати другу вищу освіту паралельно з першою. Протягом 2003 – 2004 рр. при факультетах були створені вищі школи фінансового менеджменту, менеджменту, обліку і аудиту, вища школа міжнародного бізнесу.

У 2005 – 2010 рр. практика здобуття другої вищої освіти отримала подальшого розвитку із введенням індивідуальних навчальних планів студентів.

Приєднання України до Болонського процесу надало додатковий імпульс змінам у навчальному процесі, які відбувалися у ХНЕУ. ХНЕУ виступив одним з піонерів запровадження Болонських принципів у навчанні. Від початку керівництво університету розглядало положення Болонської декларації як систему позитивних можливостей, які сприяють інтеграції в європейський та міжнародний освітній простір та надають широкий простір для творчості в університетській освіті та розвитку конкурентних переваг вищих навчальних закладів різних країн.

Положення Болонської декларації були співзвучні баченню перспектив розвитку освіти та тим засадам, на яких вибудовувалася концепція перетворень навчального процесу в ХНЕУ на початку десятиліття. Запроваджені в Україні Болонські стандарти навчального процесу сприяли здійсненню впроваджуваних у університеті перетворень та були їм співзвучні.

23 січня 2004 р. Міністерство освіти і науки України видало наказ № 48 «Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу», яким затверджено «Програму проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації» і «Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців», а також наказ № 49 «Про затвердження програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004 – 2005 роки».

17 лютого 2004 року послідував Указ Президента України № 199/2004, у якому було дано доручення «...п. 2. Міністерству освіти і науки України, Міністерству закордонних справ України, іншим центральним органам виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади, створити у тримісячний строк міжвідомчу комісію з метою вивчення аспектів Болонського процесу та внесення у встановленому порядку пропозицій щодо участі у ньому України. П. 3. Міністерству праці та соціальної політики України, Міністерству освіти і науки України, Дер-

жавному комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики разом з центральними органами виконавчої влади, що беруть участь у формуванні державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою, опрацювати питання стосовно можливості розширення переліку посад, які можуть займати особи з освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра».

Розцінюючи видання цих актів як початок безпосереднього приєднання країни до Болонського процесу, адміністрація університету висловила пропозицію щодо участі з 1 вересня 2004 року в експерименті разом із зазначеними в наказі вузами Харкова. У ХНЕУ педагогічний експеримент було започатковано на кафедрі економіки підприємства і менеджменту, що провадила підготовку зі спеціальності 8.050107 «Економіка підприємства». Експеримент передбачав запровадження змін у системі виміру навчального навантаження, запровадження модульної побудови навчальних дисциплін, а також модульної системи оцінювання знань студентів. Особливу увагу в ході експерименту зосереджувалося на організаційно-методичному забезпеченні самостійної роботи студентів.

У ході експерименту було визначено, що впровадження кредитно-модульного навчання вимагає розробки нового покоління науково-методичного забезпечення навчальних дисциплін та змін у ідеології та організації навчального процесу в цілому, урізноманітнення форм і змісту індивідуальної роботи студента. Потребувалося удосконалення її організації та розробка нових діагностичних засобів контролю її ефективності.

Досвід експерименту було використано у наступному році при плануванні поетапного переходу університету на навчання за стандартами, сумісними з ECTS.

Основним завданням колективу університету у 2005/2006 навчальному році стало запровадження нових навчальних планів на базі системи академічних кредитів та оцінки знань, вмінь та навичок, що передбачено Болонською декларацією.

Для координації роботи із упровадження положень Болонської декларації в навчальний процес було створено робочу групу. Наказом ректора створювалися робочі групи на факультетах, які забезпечували супроводження реалізації концептуальних засад та конкретних програм розвитку на рівні навчальних підрозділів. З вересня 2005 р. по вересень 2006 р. робочою групою університету було проведено сім круглих столів з робочими групами факультетів, аналізувалися звіти кафедр, проводилися численні індивідуальні консультації.

Послідовність розробки документації кредитно-модульної системи організації навчального процесу відбувалася за етапами: аналіз виробничих функцій освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ) → проведення укрупнення груп виробничих функцій → розробка навчальної програми (НП) → формування комплексу документів, що включає дві складові – ОКХ і НП.

Концептуальними засадами розвитку Харківського національного економічного університету було передбачено уточнення не рідше одного разу на п'ять років

змісту освітньо-кваліфікаційної характеристики кожної спеціальності щодо переліку та змісту кваліфікацій відповідно до прогнозних уявлень змін потреб суспільства. На основі цих уточнень формуються пропозиції до уряду щодо змін у Державному класифікаторі професій та інших нормативних документах.

Протягом стислого часу навчальними підрозділами університету була проведена велика робота з впровадження до навчального процесу нових підходів. Проводився аналіз виробничих функцій освітньо-кваліфікаційної характеристики, укрупнення їх груп, розроблялися нові навчальні програми. Підготовлені проекти нормативно-методичних документів розглядалися вченими радами факультетів і кафедрами. Основні засади вдосконалення організації навчального процесу широко обговорювалися та були схвалені учасниками постійно діючого круглого столу з питань «Удосконалення змісту форм організації навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів».

На основі сформованих пропозицій Вченою радою університету було ухвалено Положення про робочу програму навчальної дисципліни, яка являла собою базовий нормативний документ, що закладає ідеологію змісту освіти та організації навчального процесу та визначає навчально-методичні засади діяльності кафедри.

З вересня 2005 року до травня 2006 року кафедрами ХНЕУ за вимогами кредитно-модульної системи були розроблені 139 робочих програм навчальних дисциплін за новою структурою. Робочі програми навчальних дисциплін були розроблені кафедрами майже для кожної нормативної та варіативної навчальної дисципліни на основі галузевого стандарту вищої освіти (освітньо-професійної програми) відповідно до навчального плану. Програма визначила обсяги знань, якими повинен опанувати студент відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутнього фахівця, алгоритм вивчення навчального матеріалу дисципліни з урахуванням міждисциплінарних зв'язків, що виключає дублювання навчального матеріалу при вивченні спільних для різних курсів проблем, необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання знань студентів. До структури нової робочої програми було включено:

- кваліфікаційні вимоги до студентів;
- тематичний план навчальної дисципліни;
- зміст навчальної дисципліни за модулями та темами;
- плани лекцій;
- плани семінарських, практичних, лабораторних занять;
- індивідуальне навчально-дослідне завдання;
- самостійну роботу студентів;
- контрольні запитання для самодіагностики;
- індивідуально-консультативну роботу;

- методики активізації процесу навчання;
- систему поточного та підсумкового контролю знань студентів, його критерії;
- рекомендовану літературу (основну, додаткову, ресурси мережі internet).

На основі робочої програми навчальної дисципліни розробляються посібники (методичні комплекси) для самостійного вивчення дисципліни, інші матеріали методичного характеру, що забезпечують успішне опанування програмного матеріалу. Провадилася підготовка інтерактивного комплексу навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД).

В рамках впровадження Болонських стандартів організації навчального процесу було проведено структурування дисциплін, тобто розподіл відведених на їх вивчення годин. Співвідношення бюджету навчального часу за циклами навчальних дисциплін гуманітарної, природничо-наукової і загальноекономічної та професійної підготовки визначалися в межах норм, передбачених чинними освітньо-професійними програмами. Трудомісткість модулів за видами занять була визначена загальним часом на їх засвоєння (аудиторна або самостійна робота). Підвищувалася частка бюджету навчального часу на самостійну роботу студентів та індивідуально-консультативну роботу студентів з викладачами.

Було передбачено посилення фундаментальної підготовки студентів. Зокрема до 10 кредитів ECTS збільшився навчальний час для опанування нормативної профільючої дисципліни з кожної спеціальності. Ураховувалося, що по відношенню до економічної освіти фундаменталізація підготовки фахівців значить підсилення економіко-теоретичної, економіко-математичної та комп'ютерної складової навчальних планів. Уточнялися та модернізувалися варіативні частини освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм.

Новими положеннями передбачувалися іспити під час сесії як провідна форма підсумкової діагностики знань – для нормативних дисциплін та оцінювання за кредитно-модульною системою – для варіативних дисциплін.

У січні, березні та травні 2006 року робоча група відзначила на своїх засіданнях, що всі кафедри продемонстрували певні зрушення в процесі реалізації нових вимог організації навчального процесу.

Зміст навчальних дисциплін розподілявся на модулі, що викладаються за семестр або навчальний рік і складаються із теоретичної та практичної частин. Модулі з кожного виду занять були підпорядковані певним навчальним цілям з обов'язковою оцінкою ступеня їх засвоєння через визначені форми поточного або підсумкового блочно-модульного контролю (БМК). Засновані на блочно-модульному принципі організації навчальні плани було запроваджено в дію з 2005/2006 навчального року.

Відповідно до загальноєвропейських вимог, з 2005/2006 навчального року почали запроваджуватися у дію індивідуальні навчальні плани студентів. Було передбачено поступове збільшення, до 40% бюджету навчального часу, їх варіа-

тивної складової. За основу нормативної частини навчальних планів були взяті рекомендації НМК з економіки та підприємництва. Варіативна частина формувалася відповідно до розроблених кафедрами пропозицій. Запровадження все більшої кількості навчальних курсів, якими студенти оволодівали за власним вибором, являло собою суттєвий крок до індивідуалізації навчального процесу.

Із запроваджуваними «болонськими» стандартами організації навчального процесу знаходилися в гармонійному зв'язку засади спеціалізації, впровадження яких було розпочато в університеті у 2003 році.

З 2003/2004 навчального року було запроваджено широку спеціалізацію навчання з III-го курсу та вузьку – з V-го. Широка спеціалізація охопила декілька більш вузьких напрямів підготовки та відтепер координувалася лектором, на якого було покладено повноваження з визначення відповідних спецкурсів та налагодження бази практики. Кожна вузька спеціалізація (5 – 10 студентів) очолювалася провідним викладачем – куратором спеціалізації, який також отримував повноваження зі складання навчального плану, а точніше – комплексу спецкурсів, які формують конкретну вузьку спеціалізацію, тематику і зміст курсових та дипломних проектів (магістерських робіт), базу практики і зміст звітів про її проходження. Права, обов'язки та нормування праці кураторів спеціалізацій визначались у відповідному положенні.

Реалізація ієрархічної системи спеціалізацій потребувала збільшення термінів проходження практики на III–V курсах, кардинальної зміни їх змісту та форм звітності. Після проходження практики студенти повинні набути певних вмінь та навичок для своєї майбутньої роботи, зібрати необхідний матеріал для написання курсових і дипломних проектів. Написання та захист дипломної роботи відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст», «магістр» становилося найважливішим елементом системи підготовки фахівців вищої кваліфікації – завершальним етапом навчання студентів за спеціальностями.

Впровадження системи спеціалізацій підготовки дозволило підвищити рівень професійної підготовки випускників та її відповідність вимогам первинних посад при працевлаштуванні. Вона ж призвела до зростання ролі провідних викладачів у навчальному процесі. Збільшувалася його гнучкість, навчання наближувалося до вимог реального господарства, підвищувався його рівень.

З переходом на стандарти ECTS кураторів отримали спеціалізації на рівні бакалаврату, було призначено керівників магістерських програм. Відповідальний за дисципліну або пакет дисциплін головний лектор – професор або провідний доцент – становився ключовою фігурою навчального процесу, координатором творення навчальних курсів та освоєння їх студентами. У подальшому завданням куратора спеціалізацій стало також консультування студентів при виборі ними спеціалізацій і формуванні відповідно до цього своїх індивідуальних планів. Підвищувалася роль керівників магістерських програм щодо відбору студентів, які вступають до магістратури.

У 2006 році розробку та впровадження системи «Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців», що регламентують науково-навчальний процес в університеті, було завершено.

Окремим напрямом реформи навчального процесу, спрямованої на підвищення його якості, стало вироблення ефективної та прозорої системи контролю і оцінювання набутих студентом знань та навичок.

В основу проектування нової системи оцінювання було покладено ідею формування прозорих відносин між студентом і викладачем та створення ефективної системи навчальної діагностики в цілому. Зміни в системі оцінювання були тісно пов'язаними із запровадженням блочно-модульної системи організації навчального процесу та стали його органічною частиною. Розроблена система оцінювання повинна була мати великий мотиваційний потенціал та стимулювати студента до активного навчання.

Метою запроваджуваної моделі блочно-модульного контролю стало стимулювання партнерських відносин студента і викладача протягом навчального року, а не від сесії до сесії. Це забезпечувалося як відповідним структуруванням навчальних дисциплін, так і поточною блочно-модульною діагностикою з можливістю накопичення відповідних кредитів. За новим підходом до контролю академічної успішності значення поточного контролю підвищувалося. Формування необхідних професійних навичок вимагає постійної наполегливої праці не тільки в аудиторії, а й великого обсягу самостійних занять, пошуку інформації, набуття досвіду практичної діяльності. Ще більш тривала, інтенсивна та творча співпраця викладача і студента має бути при формуванні в останнього здатності продукувати нові знання.

Необхідно було зламати сталу практику «штурмівщини», коли студенти вдавалися до активного навчання лише безпосередньо перед заліками та іспитами. Студенти заохочувалися до інтенсивної праці протягом усього семестру, а не до сподівання на везіння чи можливість використати шпаргалку на підсумковому контролі тощо.

Особливе значення запровадження модульної організації навчального процесу повинно було мати для практичної підготовки учнів, що спрямовувалася на формування здатності студента не просто засвоювати знання, а застосовувати їх на практиці. Досвідченим педагогам відомо, що навчитися переповісти конспект лекцій можна достатньо швидко, але навчитися використовувати знання з цього конспекту лекцій та літературних джерел на практиці не можна протягом кількох днів. Для цього потрібна системна, спільна робота викладача і студента протягом семестру.

Після проведеного кафедрою економіки підприємства і менеджменту експерименту, модульну організацію навчального процесу було запроваджено у 2003/2004 навчальному році та закріплено у 2006 р. відповідним Положенням. Основними компонентами здійснених перетворень були запровадження шифрованих іспитів у письмовій формі, використання 12-бальної системи оцінювання, застосування компетентнісного підходу формування засобів діагностики. Створювалася єдина

прозора система проведення поточно-модульного контролю, що регламентувала права й обов'язки кожного учасника навчального процесу.

Відтепер усі іспити стали провадитися навчальною частиною університету у письмовій формі без залучення викладача дисципліни, який у середині семестру мав передавати в навчальну частину мінімум три пакети білетів. Відповіді студентів шифруються, і при перевірці викладач не знає, чію роботу він оцінює. Працівник навчальної частини перед початком іспиту пропонує студентам на вибір мінімум три закритих конверти. Таким чином, навіть він не знає варіанти майбутнього іспиту. Письмові роботи зберігаються мінімум рік, і завжди є можливість перевірити об'єктивність оцінки тієї чи іншої роботи.

Об'єктивність оцінювання досліджується за допомогою ректорського контролю якості оцінювання, що провадиться у формі письмового іспиту в окремих академічних групах, білети для нього беруться з одного з невикористаних на основному іспиті пакетів, що знаходяться в навчальній частині університету. За результатами робиться порівняльний аналіз. Випадки відхилення від середніх величин підлягають додатковому дослідженню й обов'язковій перевірці в наступному році відповідного викладача.

Порядок перездач було впорядковано. Ліквідовувалися «хвостівки»; студенти, не атестовані за результатами модульного контролю могли відтепер повторно скласти «борги» лише всі разом за наперед сформованим графіком з фіксацією часу та аудиторії.

Важливою частиною новацій було інформування студента на початку семестру про вимоги та критерії оцінювання знань, порядок та норми оцінювання під час поточних та підсумкових контрольних заходів.

Впровадженням 12-бальної шкали оцінювання ліквідувалася «зрівнялівка» та створювалися умови для визначення об'єктивних рейтингів успішності. Перехід до 12-бальної шкали руйнував сталі викладацькі стереотипи в оцінюванні, не дозволяючи сприймати студента як сталого представника однієї з чотирьох груп успішності – «двієчника», «хорошиста», «посередника» або «відмінника». Установлення чітких вимог-критеріїв щодо виставлення балів стало одним з важливих чинників прозорості процесу оцінювання.

З весняної сесії 2005/2006 навчального року викладачам університету було запропоновано розробити нові екзаменаційні білети, які б дозволяли оцінити вміння студентів застосовувати отримані знання та виявляти розуміння засвоєних положень теоретичного курсу. За проведенням учбовим відділом аналізом, новим вимогам протягом вказаної сесії відповідали лише до 30% білетів. У 2007/2008 навчальному році їх питому вагу було доведено вже до 80%.

Метою новації був відхід від практики перевірки формально засвоєних знань. За попередні десятиліття в педагогіці вищої школи сформувалася стала схема, за якої в запитання екзаменаційних білетів виносилися суто теоретичні питання, які дублювали відповідні розділи конспекту або навчального посібника. Від студента

вимагалось запам'ятати відповідний розділ теоретичної частини курсу і, за можливості, відтворити його у майже незмінній формі. За такого підходу в дійсності перевірялася пам'ять студента або його вміння користуватися шпаргалкою. Навіть студент, який відмінно склав іспит, часто не міг застосувати отриману інформацію на практиці, а подекуди міг і не розуміти її змісту.

Згодом в університеті було ліквідовано розрив між програмним матеріалом навчальних дисциплін і змістом екзаменаційних матеріалів. В екзаменаційні білети було впроваджено практичні завдання різного рівня складності: стереотипні, діагностичні, евристичні. Вони надали можливість оцінити не тільки отримані студентом знання, а й ступінь професійної компетентності.

З 2003/2004 навчального року почала працювати постійно діюча комісія щодо якості дипломного проектування. Щорічно комісією проводився вибіркового аналіз 120 – 130 дипломних робіт. За напрацьованим досвідом у 2008/2009 навчальному році було розроблено практику формування рейтингової оцінки випускної кваліфікаційної роботи за визначеними критеріями: новизни та оригінальності теми, оригінальності плану роботи, оцінки методики дослідження, оцінки досягнутих результатів, оприлюднення результатів за темою дослідження, впровадження результатів дослідження, якості оформлення пояснювальної записки, дотримання графіка виконання дипломної роботи, оцінки рецензента, формування оцінки змісту дипломної роботи, формування оцінки захисту дипломної роботи, розрахунку підсумкової оцінки випускної кваліфікаційної роботи.

Для контролю самостійності змісту роботи в 2007 році в дію впроваджується комп'ютерна система «Антиплагіат». Роботи, де рубіж пристайності перевищував 50%, відтепер не приймалися до захисту. 2008/2008 навчального року було проведено перший конкурс на кращу дипломну роботу студентів усіх спеціальностей освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» і «магістр».

Повноцінне впровадження новацій у навчальний процес потребувало перехідного періоду. Проведений у зимову сесію 2004/2005 навчального року вибіркового ректорський контроль якості оцінювання показав, що з 55 проведених іспитів лише в 4-х середній бал збігся з отриманим під час сесії, в інших випадках він був нижчим. Більшість студентів, які отримали 10 балів, не підтвердили цієї оцінки. Питома вага таких випадків коливалася від 48,6% на факультеті економіки і права до 70,4% на фінансовому факультеті (табл. 4.2).

Протягом наступних років відмінність між результатами середнього бала екзаменаційної сесії та ректорської контрольної роботи знизилася. У 2009 році середнє відхилення становило один бал.

Важливим заходом, спрямованим на узагальнення результатів якості підготовки студентів, стала впроваджена у 2008/2009 навчальному році єдина графічна форма аналізу успішності студентів за дисциплінами, що дозволила аналізувати як успішність студентів, так і надійність критеріїв оцінювання та діяльність окремих викладачів.

Таблиця 4.2

Результати ректорського контролю об'єктивності оцінки
знань студентів

Факультет	Літня сесія 2004/2005 навчального року			Зимова сесія 2005/2006 навчального року			Зимова сесія 2007/2008 навчального року		
	Середня оцінка за ре- зультатами		Відхилення	Середня оцінка за ре- зультатами		Відхилення	Середня оцінка за ре- зультатами		Відхилення
	сесії	ректорського контролю		сесії	ректорського контролю		сесії	ректорського контролю	
Обліку і аудиту	7,84	6,24	-1,60	7,26	6,05	-1,21	8,00	5,91	-2,09
Економіки і права	7,96	7,50	-0,46	8,00	6,71	-1,29	7,60	7,24	-0,36
Економічної інфор- матики	7,93	5,74	-2,19	7,81	6,73	-1,08	7,47	6,56	-0,91
Фінансовий	8,75	6,80	-1,95	7,39	6,21	-1,18	7,89	6,51	-1,38
Міжнародних еконо- мічних відносин	7,52	5,95	-1,57	7,65	6,36	-1,29	8,17	7,10	-1,07
Менеджменту і мар- кетингу	7,15	6,03	-1,12	7,47	7,42	-0,05	7,25	6,54	-0,71

Зміна системи оцінювання підвищила вимоги щодо організації навчального процесу. Кафедрами були розроблені чіткі критерії оцінювання. Застосування 12-бальної шкали вимагало від викладачів уміння оцінювати відповіді, визначати цілі вивчення тем, укладати завдання різних рівнів складності. Викладачі мали можливість усвідомити рівень власної кваліфікації та працювати над її підвищенням. Нова практика оцінювання виявилася поштовхом до застосування низки активних методів навчання.

Різке підвищення вимог до підготовки фахівців призвело до відносного зниження кількості випускників з відзнакою. Їх кількість у 2006/2007 навчальному році впала до 2%. Тоді як за світовими стандартами кількість відмінників становить близько 10 – 15% на курс. Статистика успішності, заснована на ефективних та об'єктивних методиках оцінювання, примусила визнати неадекватність якості навчання вимогам, що пред'являлися викладачами при проведенні контролю знань. Тобто, «викладач вимагає багато, а навчає мало і не якісно»¹.

Реформа системи оцінювання вимагала підвищення якості викладання та здійснення подальших змін в організації навчального процесу. Тим не менш, ефект від змін важко було переоцінити. Реформа системи оцінювання та діагностики, що розпочалася у 2004 році та в основних моментах проваджувалася протягом 2004 – 2009 років, дозволила вирішити три блоки завдань:

- запобігти корупційним явищам та звести до мінімуму чинник упередженості при діагностиці;
- створити заснований на 12-бальній системі об'єктивний порядок оцінювання, сумісний зі стандартами європейського освітнього простору;
- забезпечити зворотній зв'язок викладача і студента щодо оцінки ефективності їх спільної роботи з формування комплексу спеціальних компетенцій.

За опитуванням студентів II – III курсів, проведеного в грудні 2009 року, 81,93% учнів вважали, що діюча в університеті система блочно-модульного контролю позитивно впливає на підвищення якості підготовки фахівців.

Здійснені протягом 2000/2001 – 2005/2006 навчальних років перетворення поставили питання про кардинальну перебудову самої ідеології навчального процесу.

Наступним етапом впровадження стратегії розвитку ХНЕУ стали висунуті 2006/2007 навчального року цілі широкого впровадження у навчальний процес компетентнісно-орієнтованого підходу та діяльнісного принципу викладання, індивідуалізації навчання й етапного підвищення на їх основі якості підготовки фахівців в університеті.

У 2003 році було запропоновано розробити комплексну систему управління якістю підготовки фахівців в університеті. Її завданням мало бути створення дієвого зв'язку між потребами вітчизняного ринку праці та організацією навчального

¹ Підсумки роботи трудового колективу в 2006 – 2007 навчальному році та завдання на наступний навчальний рік. – Харків, 2007. – С. 16.

процесу в університеті на основі систематичного дослідження структурних зрушень в економіці в цілому, вивчення ярмарків вакансій, опитування керівників провідних підприємств, обмін досвідом із зарубіжними партнерами, використання засобів паблік рилейшнз. У рамках досліджень передбачалося налагодити безперервний моніторинг успішності роботи випускників та створення психологічних характеристик вступників для коректної профорієнтації.

Були проведені дослідження щодо розробки освітніх програм на основі компетентнісного підходу. Зокрема визначені професійні компетенції фахівців рівня бакалавра і магістра. Були розроблені варіативні частини стандартів вищої освіти та засоби діагностики для спеціальностей усіх напрямів підготовки.

У 2008 році було розпочато програму з анкетування роботодавців. Метою заходу було з'ясування вимог до осіб, що працевлаштуються. Опитуванням було охоплено представників 302 підприємств, організацій та установ, оброблено 467 заповнених анкет. У 2009 році кількість охоплених опитуванням підприємств, організацій та установ зросла до 355, було оброблено 529 анкет. Між дослі-

дженнями робився зведений аналіз анкет потенційних роботодавців, оновлювалася їх структура.

Безпосередньо від власників та менеджменту підприємств було отримано бачення проблем, що існують в їх господарській діяльності. На основі обробки отриманих результатів визначалося коло компетенцій, яким мають володіти майбутні працівники, та розроблялися заходи щодо більш швидкої адаптації випускників до ринку праці. Випусковими кафедрами було проведено ранжування професійних компетенцій за ступенем значущості, внесено пропозиції щодо вдосконалення навчального процесу. Отже, роботодавці були безпосередньо залучені до визначення вимог щодо підготовки майбутніх фахівців.

Голова Харківської обласної державної адміністрації Є. П. Кушнар'ов відповідає на запитання студентів ХНЕУ. 2003 р.

Їх пропозиції ставали основою для коригування існуючих або створення нових програм підготовки спеціалістів.

З метою оцінки ефективності нових підходів, що реалізуються в навчальному процесі, з 2007 року вченою радою та адміністрацією університету було налагоджено постійний моніторинг сприйняття студентами заходів щодо підвищення якості підготовки фахівців. У грудні 2008 та 2009 рр. проведено лабораторією оцінки інтелекту та креативності анонімне опитування II – III курсів охопило 3 824 студентів. Як правило, спочатку проводиться попереднє опитування, щоб дізнатися думку студентів про майбутнє нововведення, а потім анкетування після того, як отримані перші результати.

Було проведено аналіз очікувань абітурієнтів та їхніх батьків, зібрані пропозиції факультетів. Здійснювався порівняльний аналіз динаміки розвитку університету у порівнянні з іншими університетами України.

Данні та пропозиції, отримані в результаті досліджень, було використано при розробці програми прискореного підвищення якості підготовки фахівців на засадах діяльнісного принципу та компетентісно-орієнтованого підходу.

Результатами стала розробка низки положень, що мали регламентувати організацію науково-навчального процесу в умовах значного підвищення якості підготовки фахівців на засадах діяльнісного принципу й компетентісного підходу. У 2007/2008 навчальному році вони були представлені для широкого обговорення викладачами і вченими:

- Положення про індивідуальний навчальний план студента та результати його виконання;
- Положення про робочу навчальну програму дисципліни та методичні рекомендації до її розробки;
- Положення про організацію навчального процесу із застосуванням дистанційних технологій;
- Положення про організацію самостійної та індивідуально-консультативної роботи у Харківському національному економічному університеті;
- Положення про організацію практики студентів у Харківському національному економічному університеті;
- Положення про структуру, зміст та обсяги навчально-методичних видань ХНЕУ;
- Положення про порядок оцінювання знань студентів ХНЕУ з урахуванням вимог Болонської декларації;
- Положення про порядок проведення державної атестації випускників у ХНЕУ;
- Положення про апеляцію результатів підсумкового контролю у формі іспиту;

- Положення про порядок ліквідації академічних заборгованостей студентів Харківського національного економічного університету;
- Положення про почесного професора Харківського національного економічного університету;
- Положення про організацію навчального процесу із застосуванням дистанційних технологій;
- Положення про державну атестацію випускників університету;
- Положення про порядок підготовки матеріалу для присвоєння грифу МОНУ навчальним виданням університету.

З метою організаційного забезпечення впровадження інновацій в 2008 – 2009 рр. в університеті була проведена структурна реорганізація. Для цього було створено відповідні центри:

- центр інноваційних освітніх технологій;
- центр інформаційних технологій;
- центр персональних навчальних систем;
- центр заочної та дистанційної освіти;
- центр профорієнтаційної роботи з молоддю;
- центр післядипломної освіти.

З метою практичної реалізації розпочатих інновацій створено відділ інформації та статистики в навчальному процесі, укомплектовано навчальний відділ кваліфікованими фахівцями. Велику роботу було виконано навчальним відділом у новому складі, кафедрами, деканатами при змінах у робочих навчальних планах перших курсів, магістерських програмах у зв'язку з переходом на 1,5-річний термін навчання.

Комплекс соціально-психологічних досліджень, аналіз широкого викладацького досвіду останнього часу вказав на ключову проблему, що гальмує підвищення якості навчання та обумовлює надлишок недостатньо підготовлених спеціалістів на сучасному ринку праці. Зі школи молоді люди виносять незнання мов, безграмотність, безініціативність, недостатню вмотивованість та нездатність до усвідомленої праці. Ці вади зберігаються протягом навчання у вузі і переносяться у професійну діяльність. Як наслідок, рівень практичних навиків, здатність до систематичної праці, інновацій у випускників ВНЗ значно нижчий за опановану ними теоретичну підготовку. Інакше кажучи, в них бракує життєвих та професійних компетенцій. Працівників це змушує відмовляти у працевлаштуванні тим, хто тільки отримав диплом про вищу освіту, та шукати людей зі значним досвідом практичної роботи.

Кардинальне значення щодо зміни стереотипу поведінки студента у навчанні має впровадження діяльнісного принципу. Зрозуміло, що від пасивного відвідування визначеного переліку занять та спрямованості на механічне відтворення

отриманої інформації потрібно перейти до інформованого та свідомого ставлення студентів до навчальних курсів. Ідеологією змін є перетворення студента на рівноправну особу у навчальному процесі, яка має можливість власноруч формувати спрямованість власної освітньої програми та набувати високу фахову підготовку у самостійно визначених напрямках. Розуміння студентом навчального плану та структури навчальних курсів має призвести до активного, свідомого ставлення до навчання, стимулювання ініціативи та вироблення прагнення до отримання більш високих академічних результатів.

У рамках реалізації діяльнісного принципу комплекс заходів було задіяно щодо реалізації інформованої участі студентів у навчальному процесі.

Студентам роз'яснювалася сутність спеціалізацій (на бакалаврському рівні) та магістерських програм. З 2006/2007 навчального року було поширено практику обов'язкового ознайомлення студентів зі змістом та структурою навчального плану. Учням надавалася його структурно-логічна схема та роз'яснювалися зв'язки між окремими дисциплінами. Кожен студент мав отримати календарний графік навчального процесу. З огляду на новизну запроваджених «болонських» принципів організації навчання пояснювалася сутність кредитно-модульної системи. На це було спрямовано зусилля деканів, кураторів спеціалізацій та керівників магістерських програм разом із відповідальними за кожну навчальну дисципліну лекторами.

Задля кращого інформування учнів було підготовлено й надруковано збірник навчальних програм освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за напрямками «Економіка і підприємництво», «Менеджмент», «Комп'ютерні науки», «Видавничо-поліграфічна справа», що містив нормативні дисципліни і дисципліни за вибором студента. Збірку було складено з чотирьох книг загальним обсягом 1964 сторінок. Були розроблені та видані збірники навчальних програм освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»: «Магістерські програми. Спеціальність «Державна служба» у трьох книгах та «Магістерська програма зі спеціальності 8.050114 «Оподаткування» «Корпоративний податковий менеджмент» загальним обсягом 1188 сторінок. Ця велика і дуже корисна робота була виконана в стислий термін і склала засади майбутнього методичного забезпечення навчального процесу. На момент видання вона не мала аналогів у системі вищої освіти України.

Самостійність у формуванні свого індивідуального навчального плану студенти отримали обираючи так звані варіативні – такі, що вивчаються за вибором, дисципліни. Поділ навчального плану на нормативну та варіативну частину дозволив кафедрам надати студентам широкий перелік пакетів варіативних та позапакетних дисциплін, вивчення яких дозволяло набути додаткові знання та додаткові компетенції в обраній галузі. Обираючи їх, студент бачив мету свого навчання, міг пов'язати його зі своїми кар'єрними перспективами та амбіціями, відповідно, знаходив своє місце в навчальному процесі і свідомо за допомогою викладачів формував себе як фахівець.

До 2009/2010 навчального року обсяг навчальних дисциплін, які вивчаються за вибором студента, було доведено до 25 – 50% залежно від галузі знань. З метою полегшення орієнтації студента при формуванні вибіркової складової свого індивідуального плану кафедрами було розроблено нові анотації навчальних дисциплін за вибором (357 анотацій).

Наразі індивідуальний навчальний план фактично став головним документом учня, який дійсно визначає його персональну траєкторію навчання. У 2009 році 80,56% студентів вважали, що введення ІНПС у цілому позитивно впливає на підвищення якості їх підготовки як фахівців.

Окрему увагу було приділено самостійній роботі студентів, значення та обсяг якої за нових умов докорінно підвищувалися. Це обумовлювалося самою логікою діяльнісного принципу. Викладачі мали надавати допомогу в опануванні учнями методами самостійної роботи. При проходженні курсів профілюючих дисциплін великої ваги набувало виконання студентами індивідуального навчально-дослідного завдання як засобу систематизації набутих теоретичних знань, застосування їх до практичних завдань, розвитку творчих потенцій.

Метою навчального процесу у цілому в сучасній вищій освіті стає формування у студентів навички самостійного системного мислення, комунікативних навичок та дослідницьких здібностей. Активному сприянню розвитку системного мислення студентів служить розширення міждисциплінарності в роботі над індивідуальними навчально-дослідними роботами завдяки розробці індивідуальних, професійно орієнтованих завдань.

В числі важливіших пріоритетів – практична спрямованість навчального процесу. Наближення навчання до реальної економіки, здатність студента застосовувати свої теоретичні знання на практиці визначає його конкурентоспроможність на ринку праці. Завдання сформувати в ході навчання необхідні компетенції потребувало від колективу університету творчого підходу до навчального процесу, вироблення і провадження низки освітніх інновацій.

Зміст та проведення практичних занять, лабораторних практикумів, тренінгів обов'язково здійснюється з урахуванням визначених компетенцій і вимог ринку праці. В університеті розпочато введення безперервної практичної підготовки, яка починається з навчальної практики – для студентів другого курсу, технологічної, техніко-економічної – для студентів третього курсу, переддипломної – для студентів IV курсу. Для студентів старших курсів створюються умови щодо проходження стажування під час канікул. Формуванню практичних навиків роботи стала приділятися особлива увага при розробці навчальних планів і програм.

З 2003/2004 н. р. був збільшений термін практики від 2 до 3 тижнів за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра та від 9 до 16 тижнів – на рівні магістрів. Комплекс заходів було спрямовано на наповнення практики новою якістю. Метою було так організувати її проходження, щоб студент набув уміння та навички, які потрібні йому в майбутній роботі, зрозумів проблеми, що існують на його робочому місці,

Навчальні тренінги для викладачів ХНЕУ. 2010/2011 навчальний рік

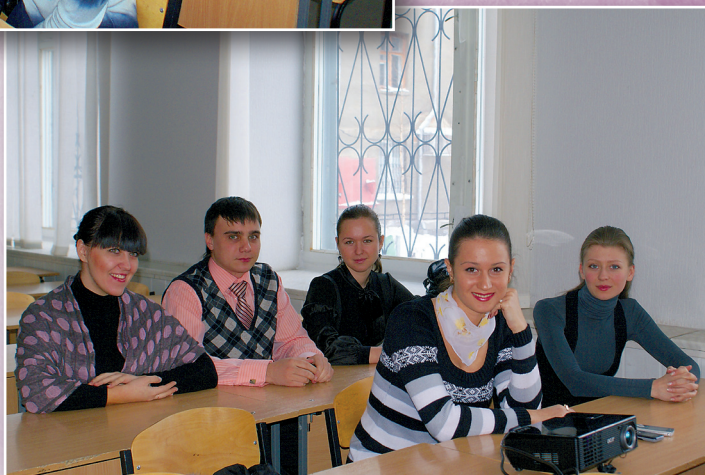

Регіональний представник
компанії «InBev»
Ольга Андренко розповіла
про діяльність компанії в Україні та
зміст програми стажування, метою
якої є залучення талановитих
і амбітних молодих людей
до будівництва кар'єри
в компанії

◀ 18 лютого 2010 р.
в ХНЕУ відбулася
презентація
Глобальної програми
управлінського
стажування серед
магістрів факультету
МіМ

Сьогодні – студенти, ▶
а завтра – менеджери
світових компаній

та запропонував їхнє вирішення у своєму дипломному проекті. Програми практики узгоджувалися з підприємствами заздалегідь та коригувалися з метою постановки практиканту чітко визначеного завдання. Поновлювалися бази практики.

Упродовж семестру було запроваджено заняття в лабораторіях – віртуальних підприємствах. Програмою прискореного підвищення якості підготовки фахівців було передбачено створення мережі навчально-виробничих лабораторій. До її складу мають увійти аналітична лабораторія, віртуальний банк, навчальна бухгалтерія. Технологічну складову навчання має посилити лабораторія з вивчення фундаментальних і прикладних наук у галузі техніки і технології, забезпечена сучасним устаткуванням, контрольними і вимірювальними інструментами та можливістю використовувати комп'ютерне моделювання в розробці технічних рішень. Зайняття у лабораторіях сприяють і підвищенню креативних здібностей студентів, які залучаються до розробки ситуаційних завдань.

Професійні конкурси, у тому числі всеукраїнські, що проводяться в ХНЕУ, отримали визнання і велику популярність серед студентів. Інтегрування підприємництва у навчальний процес має сформувати у випускників високу мотивацію до досягнення успіху, бажання ризикувати, вміння і навички розв'язувати нестандартні завдання, творчий підхід, комунікативні вміння, здатність брати на себе відповідальність, уміння будувати міжособистісні стосунки, толерантність, міцні моральні устої, вміння долати стресові перешкоди.

Для читання окремих лекцій і спецкурсів університет прагне залучати відомих спеціалістів-практиків. Усіляко стимулюється надбання викладачами досвіду праці у реальному бізнесовому середовищі.

Більшість кафедр університету долучені до взаємодії з практичною економікою. Так, кафедрою інформаційних систем під керівництвом завідувача кафедри, ректора проф. В. С. Пономаренка послідовно провадиться пошук дієвих форм співпраці з підприємствами, науковими установами, вітчизняними та закордонними навчальними закладами. З ініціативи та за підтримки В. С. Пономаренка очолювана ним кафедра стала академічним членом асоціації IT-України та Співтовариства директорів з інформаційних технологій України, учасником міжнародної освітньої програми Microsoft IT Academy.

Кафедра інформаційних систем має лабораторно-дослідницьку базу в філії Українського науково-дослідного інституту екологічних проблем. Предметом постійної уваги стало розширення зовнішньої співпраці, пошук додаткових форм партнерських відносин з фірмами, підприємствами, іншими соціальними партнерами.

Кафедрою були укладені договори про співпрацю в галузях науково-технічної, навчальної та виробничої діяльності з корпораціями «Майкрософт Україна», IBM, ТОВ «Глобал Лоджик», «NIX SOLUTIONS», «Інфострой», «Екліпс», «СофтПро», «Парус-Україна», АТ «Стелла Системз», ТОВ «Колонтитул», Харківським радіотехнічним технікумом, Харківським патентно-комп'ютерним коледжем, Харківською

гімназією № 47; Фізико-математичним ліцеєм № 27. Угоди про впровадження програмного забезпечення в навчальний процес було укладено з провідними фірмами-розробниками: «СофтПро», ТОВ «Імпакт», ТОВ «Група компаній «Современные технологии управления», ТОВ «СКАНА», ТОВ «1С-ТЕЛУР», АТ «Комарх», консалтинговою компанією Digital Security (Санкт-Петербург, Росія), спільним підприємством «Парус-Україна», Microsoft CRM 4.0.

Велику увагу було приділено співпраці кафедри з регіональною владою у сфері реалізації програм інформатизації, активізації залучення інвестицій на основі участі у спільних освітніх програмах і проектах, розширення складу освітніх послуг. Викладачі кафедри брали участь у підготовці та проведенні міжнародних форумів «Проблеми освіти в ІТ-галузі» разом з асоціацією «ІТ-України» у Києві, «Погляд у майбутнє, розвиток Харківського регіону через інформаційні технології та побудову інформаційного суспільства» та ін.

Мережу ділових контактів сформовано й іншими провідними кафедрами ХНЕУ. Кафедра управління фінансовими послугами (завідувач д-р екон. наук, професор Н. М. Внукова) має угоди про співпрацю з 22 суб'єктами господарювання, державними установами, навчальними закладами. Низка угод передбачає проведення стажування студентів та викладачів, виконання дослідницьких проектів або спільну підготовку програм та заходів.

З метою підвищення ефективності набуття студентами практичних знань тісну співпрацю з державними установами, підприємствами та професійними асоціаціями встановлено кафедрою контролю і аудиту (завідувач канд. екон. наук, професор Л. В. Дікань). Партнерами кафедри стали Харківське регіональне відділення Союзу аудиторів України, Регіональне відділення Аудиторської палати України, Державна податкова адміністрація Харківської області, Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса (його лабораторія судово-економічних досліджень), Аудиторська фірма «Право-аудит ТВ» тощо.

Практичні знання та навички в майбутніх фахівців з обліку та аудиту спеціалізації «Контроль і ревізія» формуються під час практичних занять зі спеціальних дисциплін, які проводяться в Контрольно-ревізійному управлінні Харківської області та податкових інспекціях. Такі заняття дають змогу працівникам цих органів передати свій досвід, а студентам його отримати. Студенти спеціалізації «Контроль і ревізія» забезпечуються базами практики в КРУ Харківської області, Державній податковій адміністрації, аудиторських фірмах тощо.

Опорною базою кафедри стала філія у Контрольно-ревізійному управлінні Харківської області. На базі філії провадиться спільна підготовка фахівців та створюються необхідні умови для проходження студентами практичної підготовки включно з виконанням дослідницьких проектів. Фахівці КРУ залучаються до викладання профільних дисциплін.

Щороку значна частина випускників кафедри залишається працювати в даних контролюючих органах. Як показав досвід працевлаштування випускників кафед-

ри, контролюючі органи при прийомі на роботу фахівців віддають перевагу саме випускникам нашої спеціалізації, тому що спеціалізація «Контроль і ревізія» спеціальності «Облік і аудит» є єдиною у своєму роді спеціалізацією, яка якісно готує фахівців для всіх контролюючих і правоохоронних органів та Державних спеціалізованих експертних установ.

Кафедра оподаткування (завідувач д-р екон. наук, професор Ю. Б. Іванов) є одним з найбільших у регіоні освітньо-дослідницьких центрів з проблем оподаткування та має широке коло угод з науковими установами і органами державного регулювання. Активна участь у фундаментальних теоретичних та прикладних дослідницьких проектах з проблем оподаткування надає викладачам кафедри можливість бути в курсі реальної господарської практики, вирішувати конкретні проблемні завдання господарської діяльності.

21 – 23 травня 2009 р. кафедрою було проведено Перший Україно-Російський Симпозіум «Теорія і практика податкових реформ». Під час симпозіуму відбулося обговорення актуальних питань теорії оподаткування, наукових і практичних проблем формування податкової політики, аналіз досвіду податкових реформ в двох країнах. У симпозіумі взяли участь провідні фахівці у сфері оподаткування України і Російської Федерації, представники аудиторських і консалтингових компаній, видань, що спеціалізуються на проблемах бухгалтерського і податкового обліку.

Аналогічний за значенням Міжнародний туристичний форум «Харків: партнерство в туризмі», що відбувся в університеті з 16 до 18 квітня 2010 року за участю понад 200 спеціалістів зі сфери туризму (зав. кафедрою, професор В. Є. Єрмаченко) з 17 міст України, 30 туристичних компаній, туроператорів та туристичних агентств, наукових співробітників, аспірантів і студентів, став результатом роботи вчених кафедри туризму. У форумі взяли участь делегації міст Санкт-Петербурга та Білгорода, Варшави, Познані та Лодзі, Бірмінгему, Брно, Ізміра, Каунаса, Кремса, Кутаїсі, Мюнхена та Нюрнберга, Риги, Ришон ле Ціона, Сан-Мало, Тяньцзіня. Форум став крупною подією у діловому світі туристичного бізнесу України та явив яскравий приклад інтеграції дослідницького, навчального та практичного ділового підходу.

У рамках комплексного проекту «Харків: партнерство в туризмі» було об'єднано Міжнародну науково-практичну конференцію «Туристична інфраструктура сучасного міста: основні елементи, принципи створення та функціонування: Досвід іноземних міст-партнерів» та щорічну туристичну виставку-презентацію «Харків: партнерство в туризмі». Форум сприяв розвитку туристичної інфраструктури міста, демонстрував його туристичний потенціал, знайомив з досвідом та можливостями іноземних партнерів – туристичних агенцій, фірм, установ міського самоврядування. На форумі яскраво відзначилася тенденція взаємодії практиків та дослідників. Обмін мав неформальний характер, його було підпорядковано єдиному завданню – продемонструвати унікальність Харкова та Слобожанщини та забезпечити відповідну інфраструктуру. Левова частка питань, що обговорювалися, стосувалися теми футбольного чемпіонату «ЄВРО-2012», події якого мають відбуватися

і в Харкові. На запитання реальної економіки спрямована розробка стратегії розвитку туристичної інфраструктури Східної України, що провадиться вченими кафебри туризму.

На форумі було продемонстровано високий рівень оволодіння професією студентами ХНЕУ, що не осталося не поміченим спеціалістами з-за кордону. Експерт з туризму та комунікацій м. Сан-Мало (Франція) Жан-Клод Вейз відзначив не лише високу теоретичну підготовку студентів, які вивчаються за спеціальністю «Туризм», але й практичні навички майбутніх працівників туристичної індустрії та прекрасне володіння іноземними мовами.

Навчальний процес повинен орієнтуватися на запити реальної економіки, де належить працювати випускникам вищої освіти. В цьому сенсі орієнтація на запити працедавця є виключно важливим моментом діяльності викладачів. Серед заходів зближення викладача, студента та працедавця, як послідовно здійснюються у ХНЕУ, є започаткований в рамках проекту «Школа нових можливостей» спільно із шістьма іншими організаціями Харкова¹ Career Forum.

**Під час візиту делегації Світового Банку: відповіді на запитання.
Лютий 2008 р.**

¹ Партнерами-ініціаторами з проекту Career Forum спільно з університетом виступили Міжнародна молодіжна організація AIESEC, Управління зі справ сім'ї та молоді Харківської обласної адміністрації, Харківський міський центр дозвілля молоді при сприянні ХОМОО «Зебра», Громадський інформаційно-аналітичний Центр молоді, тренінгів центр «АТК» та газета молодіжних організацій «Парк Горького».

Пленарні засідання Міжнародної науково-практичної конференції «Туристична інфраструктура сучасного міста: основні елементи, принципи створення та функціонування: Досвід іноземних міст-партнерів». 16 квітня 2010 р.

Доповіді та презентації викликали жвавий інтерес аудиторії

▲
Ректор ХНЕУ професор В. С. Пономаренко та проректор, завідувач кафедри туризму В. Є. Єрмаченко під час відкриття виставки-презентації

Активну участь у проведенні форуму брали студенти

Відкриття туристичної виставки-презентації ректором, професор В. С. Пономаренко, заст. Харківського міського Голови М. У. Фатєєвим, заст. Голови Харківської ОДА Ю. А. Сапроновим

Учасники форуму оглядають
виставку-презентацію

Привітання гостей та учасників конференції

Секретар Магістрату ►
м. Брно Павло Лоутоцький
та Генеральний Консул
Посольства Чеської Республіки
в Україні в м. Донецьк
Антонін Мургаш приймають
участь в туристичному форумі
«Харків: партнерство в туризмі»
на базі ХНЕУ, 16 квітня 2010 р.

◀ Експерт з туризму й комунікацій
м. Сан-Мало (Франція)
Жан-Клод Вейз (праворуч)
на туристичному форумі
«Харків: партнерство в туризмі»
на базі ХНЕУ

Ректор ХНЕУ ►
професор В. С. Пономаренко
та Директор департаменту
міжнародного співробітництва
Харківської міської ради
В. О. Рудь

◀ Ділові перемовини
під час майстер-класів.
Проректор ХНЕУ
з міжнародних зв'язків
В. Є. Єрмаченко (ліворуч)

У рамках форуму були влаштовані майстер-класи на базі готелів міста
«Космополіт» та «Аврора»

Майстер-класи для учасників форму в ресторанах
«Да Вінчі» та «Аристократ»

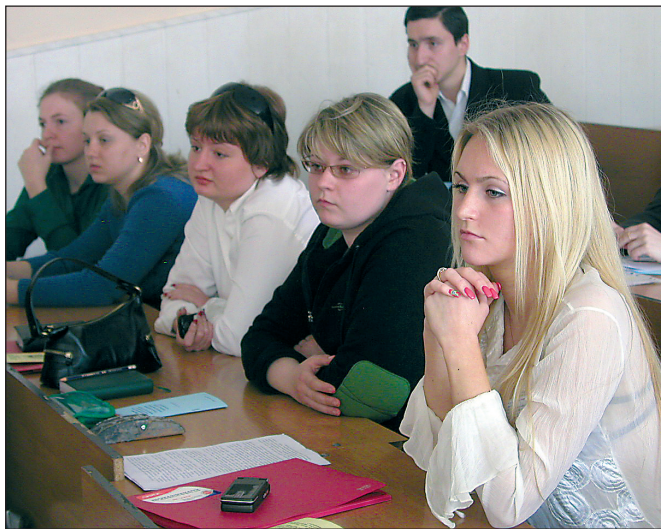

Career Forum не має аналогів в Україні. Він покликаний допомогти активній та амбіційній молоді реалізувати свій потенціал в успішних компаніях міста. У свою чергу, для представників корпоративного сектора проект надає можливість підібрати молодих та перспективних співробітників. Учасники проекту не лише знайомляться з провідними компаніями, але й отримують практичні навички при вирішенні бізнес-кейсів, проходженні регулярних семінарів та тренінгів. Перший захід у рамках проекту – круглий стіл студентів та роботодавців – відбувся 30 березня 2010 р. та мав окреслити основні потреби роботодавця і студента на ринку праці.

За висловленою в ході круглого столу думкою завідувача кафедри економіки та оцінки майна підприємства, доцента К. Г. Сердюкова, вищі навчальні заклади повинні координувати підготовку майбутніх спеціалістів для роботодавців. Адже роботодавці не бажають брати на роботу студентів. Їм потрібні працівники, яких не треба навчати, а які можуть завтра братися до роботи. Для цього роботодавці та викладачі мають співпрацювати не лише на рівні особистих стосунків, але й на системному рівні. За запропонованою системою вищі навчальні заклади мають складати на кожного студента досье із включенням його соціально-психологічних характеристик та надати роботодавцю можливість обирати фахівців відповідно до своїх вимог. ХНЕУ зроблені кроки щодо впровадження такої практики в дію.

Іншим заходом у рамках Career Forum був Ярмарок вакансій, що відбувся 10 квітня 2010 р. та став подією регіонального значення. Тут на практиці студенти мали можливість ознайомитися з можливостями працевлаштування, компанії – провести відбір молодих співробітників. Про захід було повідомлено розсилкою студентів V курсу, зареєстрованих на сайті Бізнес-центру «ІН-ЖЕК». Участь у заході взяли студенти 18 вузів Харкова. У секціях було презентовано компанії міста як роботодавців. Наступними заходами проекту стали школи лідерів та шість тематичних круглих столів студентів та роботодавців, що мали окреслити специфіку їх потреб та очікувань.

Пленарне засідання Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Сучасні проблеми інтеграції економіки України у світове господарство». 20 квітня 2007 р.

Подібним за спрямованість заходом останнього часу стала науково-практична конференція «Фінансові послуги очима студентів», започаткована кафедрами управління персоналом та управління фінансовими послугами. Завданням конференції є продемонструвати роботодавцям рівень теоретичної та практичної підготовки студентів та отримати побажання бізнесу щодо вимог до працівників та поліпшення рівня їх підготовки. Конференція, що має стати для фінансового факультету традиційною, відбувається за участі роботодавців Харківського регіону. У першому такому заході, який відбувся 1 квітня 2010 р., були представлені понад двадцять фінансових компаній міста.

Серед започаткованих останнього часу проєктів також слід відзначити Студентську ділову гру «Золоті ворота у бізнес», що проводилася з 15 березня до 31 травня 2010 р. спільно з університетом та АКБ «Золоті ворота».

Під час гри студенти старших курсів мали змогу створити власний бізнес і протягом двох з половиною місяців розвивати його, продаючи реальні товари реальним покупцям. У грі взяли участь сформовані на відбірковому турі у вузах команди з 15 чоловік та команди підтримки зі студентів і викладачів. Формувати ділову стратегію та готувати бізнес-план учасникам допомагали фахівці. Підприємці допомагали студентам, передаючи їм свій досвід ведення реального бізнесу. На матеріалах ділової гри заплановано створення відеокурсу з основ бізнесу, який має бути використаний у навчальному процесі.

З досвіду провідних закладів вищої освіти світу відомо, що потребам розвитку креативного, аналітичного мислення, ініціативи, творчого підходу до розв'язання нестандартних завдань, тобто характерних рис фахівця вищих щаблів кваліфікації, якнайбільше відповідає дієве зближення навчального процесу з науково-дослідницькою діяльністю. Замість «викладання результатів наукових досліджень» актуальності набуває «викладання під час проведення наукових досліджень»¹.

Колектив Харківського національного економічного університету послідовно працює над всебічною реалізацією принципу єдності науки та вищої освіти. Широка інтеграція дослідницької діяльності з викладанням є одним зі стратегічних пріоритетів розвитку ХНЕУ. В університеті створено систему моніторингу впровадження результатів науково-дослідних і проєктно-конструкторських розробок у початковий процес. Її метою є відповідність лекційних курсів стану сучасної науки. Вони мають будуватися на основі актуальних запитань реальної економіки та, відповідно, на матеріалах наукових досліджень. Відпрацьовано ланцюг реалізації: звіт з наукової або проєктної роботи – монографія – навчальний посібник – завдання на семінарське або практичне заняття, лабораторна робота – підручник як результат упровадження.

Випрацьовані і розвиваються дієві форми безпосереднього залучення кращих студентів до дослідницької діяльності. Участь у дослідницьких проєктах зарахову-

¹ Жилінська О. І. Вікова структура кадрового потенціалу науки: проблеми та завдання державної науково-технічної політики в Україні // Наука та наукознавство. – 2005. – № 3. – С. 81.

ється як форма поточного та підсумкового контролю за відповідними дисциплінами (ІНДЗ, курсові проекти, дипломні проекти та роботи). Для викладачів, які залучають до досліджень студентів, передбачене списання нормованого навантаження та врахування цієї роботи при розрахунку розміру матеріального заохочення через нарахування бонусних балів кількісної оцінки науково-педагогічної діяльності викладачів ХНЕУ.

Створено інфраструктуру науково-дослідної роботи студентів. Заохочується їх участь у мережі професійних конкурсів і конференцій.

З метою поглиблення інноваційної підготовки магістрів наукового спрямування та впорядкування її організації 2007 року було створено Навчальний центр інноваційної підготовки фахівців, на базі якого відбувається співробітництво з Науково-дослідним центром індустріальних проблем розвитку Національної академії наук України із залучення провідних науковців до участі в процесі інноваційної підготовки і державної атестації магістрів наукового спрямування.

Реалізація компетентісно-орієнтованого підходу передбачила широкий розвиток науково-практичної складової навчального процесу. У даному напрямку метою університету стає розвиток науково-навчально-виробничого центру (ННВЦ) з інноваційної підготовки фахівців.

До складу центру є доцільним включення як наукового закладу – науково-дослідного інституту НАН України, як навчального закладу – університету, як споживача – великих закладів працевлаштування випускників ХНЕУ – банку, промислового підприємства, обласної податкової адміністрації. У межах центру мають бути створені віртуальні підприємства та організації для виконання наскрізних лабораторних робіт, проходження навчальних практик і тренінгів. ННВЦ повинен забезпечити упровадження основної складової реалізації компетентісного підходу в навчальному процесі – практики для студентів протягом усього періоду навчання.

Важливим заходом щодо підвищення кваліфікації випускників та розширення можливостей студентів у процесі навчання стало створення умов для поглибленого вивчення іноземних мов. Мовна освіта є суттєвим компонентом гуманітарної підготовки фахівця. Володіння іноземною мовою, особливо англійською, надає учню доступ до найширшого кола джерел інформації та долучає його до високої академічної та ділової культури англословного світу. Здатність спілкуватися міжкультурно є істотною функціональною ознакою освіченої особистості, яка відбиває певний тип соціальної активності людини. Закладаючи основи комунікативної компетенції, формуючи мовну особистість, мовна освіта може стати надійним фундаментом для досягнення як вузькопрофесійних, так і загальнолюдських цілей.

Запровадження факультативних курсів ділової іноземної мови почалося в університеті з вересня 2002 року. Курси були зорієнтовані на сучасні професійні потреби студентів, а також на розвиток у студентів вмінь опанувати іноземну мову й творчо застосовувати її як у навчальному процесі, так і за його межами.

◀ **Журі II туру олімпіади з німецької мови, викладачі кафедри іноземних мов та перекладу**
Д. С. Ципіна,
С. Д. Курінна,
Л. В. Лукашова

Учасники II-го туру олімпіади з німецької мови у ХНЕУ. 22 лютого 2010 р. ▶

До навчання на курсах залучалися студенти, які мали відмінну оцінку за вивчення іноземної мови. Програма з ділової іноземної мови була орієнтована на формування трьох рівнів володіння діловою мовою (середнього, достатнього та високого) протягом дворічного курсу обсягом 420 навчальних годин. Протягом двох років на факультативному курсі навчалися близько вісімдесяти студентів, які й отримали сертифікати.

З 2005 року коло факультативних мовних курсів розширилося за рахунок груп німецької та китайської мов. Університет виявив готовність надати охочим студентам та викладачам університету можливість вивчення італійської, турецької, арабської та польської мов, створюючи для цього необхідні умови та стимули.

Поряд із запровадженням спільних з іноземними університетами-партнерами магістерських програм, виходу ХНЕУ на міжнародний ринок освітніх послуг має

сприяти розширення практики викладання навчальних курсів англійською мовою власне в університеті. Навчання академічних груп за бакалаврськими програмами з цілком англomовним викладанням та змішаним складом студентів (іноземців та громадян України) було розпочато за спеціальностями «Бізнес-адміністрування» (зав. кафедри, д-р екон. наук, професор Т. І. Лепейко) та «Туризм» (зав. кафедри, канд. екон. наук, професор В. Є. Єрмаченко) у 2008/2009 навчальному році, та за спеціальністю «Менеджмент інноваційної діяльності» (зав. кафедри, д-р екон. наук, професор О. М. Ястремська) у 2009/2010 н. р.

В університеті було впроваджено практику написання дипломних робіт англійською або французькою мовами з розміщенням їх на корпоративному сайті університету.

Набуття мовних компетенцій сприяє підвищенню академічної мобільності як студентів, так і викладачів. Університет систематично стимулює студентів до стажування, проходження практики, навчання у розвинутих країнах світу. Для цього використовуються двосторонні зв'язки з університетами інших країн та програми TACIS і TEMPUS. На це спрямовано діяльність університету в напрямі розвитку міжнародних контактів. Перспективною метою є вироблення такої системи співпраці з закордонними партнерами в галузі науки і освіти, за якої викладачі й студенти мали можливість отримувати та виконувати замовлення, брати участь у спільних проектах як за прямими зв'язками, так і за допомогою мережі Інтернет.

Перехід на стандарти ECTS відкрив шлях до безпосереднього залучення у практику освітньої діяльності досвіду кращих навчальних закладів Європи. Зокрема у формі спільних магістерських програм, що були започатковані з Університетом Ліон 2 ім. Люм'єра за спеціальністю «Інформатика прийняття рішень та статистика» у 2005 р. та з Віденським технічним університетом прикладних наук за спеціальністю «Менеджмент інформаційних систем» у 2010 р.

Окремим напрямом, що має забезпечити високий рівень підготовки фахівців у сучасних умовах, є інформатизація навчального процесу. Використання комп'ютерної техніки, комп'ютерних мереж, спеціального програмного забезпечення і новітніх технологій обробки інформації є не лише чинним стандартом сучасної економіки, але й одним з найбільш перспективних напрямів його розвитку. Без цього не можливо увести організацію сучасної праці практично в усіх напрямках господарства. Глибоке знайомство спеціаліста з інформаційною технікою і технологією є інтегральною професійною компетенцією сучасного економіста – менеджера, працівника банків і фінансових компаній, фахівця державних установ. Отже, насичення навчання сучасним інформаційно-комунікативним середовищем є передумовою його відповідності високим освітнім стандартам.

Посилення комп'ютерно-математичної підготовки фахівців, інформаційної, аналітичної, а також фундаментальної підготовки з метою розвитку особистісних та професійних компетенцій послідовно здійснюється в навчальному процесі. Цій меті підпорядковано стратегію розвитку матеріальної бази навчання.

Нагородження переможців II етапу всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Облік і аудит» деканом, професором Г. Ф. Азаренковим

Переможці всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Економіка підприємства» на чолі з проректором, професором М. В. Афанасьєвим, 15 травня 2010 р.

◀ Почесні гості
Всеукраїнської
Олімпіади
«Економіст-2002»

Фото на згадку переможців Всеукраїнської Олімпіади
«Економіст-2002» з почесним гостем ▼

Зліва направо (перший ряд):

Харківський міський голова М. Д. Пилипчук, віце-прем'єр-міністр
України, Голова Національного фонду «Україна – дітям» В. П. Семиноженко,
Ректор ХНЕУ професор В. С. Пономаренко, почесний президент
Національного фонду соціального захисту дітей та матерів «Україна –
дітям» Л. М. Кучма, Голова Харківської обласної державної адміністрації
Є. П. Кушнар'ов

▲
 Переможців
 Всеукраїнської
 Олімпіади
 «Економіст-2002»
 поздоровляє
 почесний президент
 Національного
 фонду соціального
 захисту дітей та
 матерів «Україна –
 дітям» Л. М. Кучма

◀ 15 вересня 2009 р.
 відбулось святкове
 вручення іменних
 стипендій кращим
 студентам
 університетів
 Харкова.
 Стипендію
 ім. О. С. Масельсь-
 кого присуджено
 студентці V курсу
 1 гр. фінансового
 факультету ХНЕУ Юлії
 Гребневій

Реконструкція бібліотеки, що відначально проектувалася з урахуванням широкого використання інформаційних технологій, сприяла якнайширшому введенню елементів інформатизації у навчальний процес та суттєвому покращенню умов навчання. До послуг студентів було надано 12 абонементів, 10 читальних залів, книжковий фонд на 720 тис. екземплярів навчальних та наукових видань, електронний каталог на 100 тис. записів і вільний доступ до комп'ютерної мережі, електронних ресурсів інформаційних центрів Всесвітнього банку та Європейського Союзу.

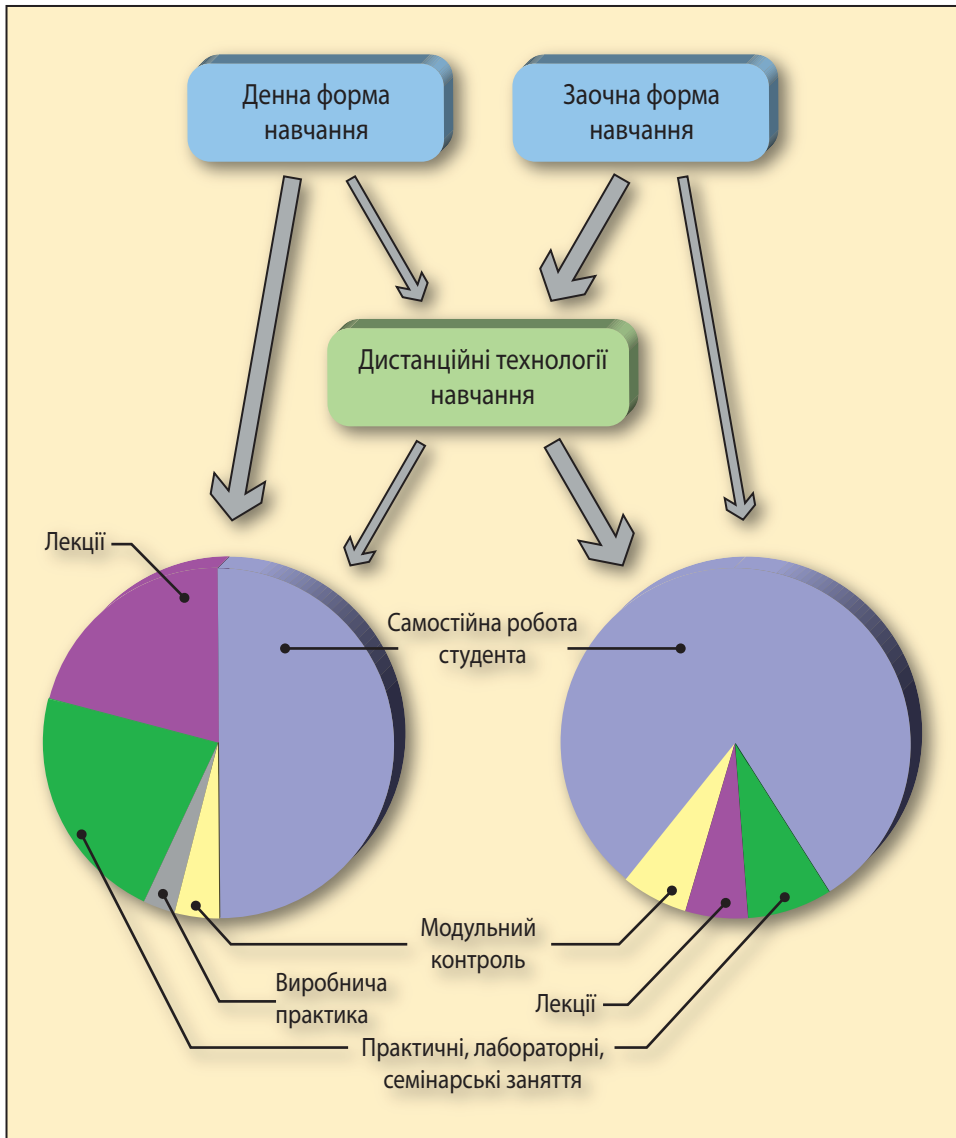
Протягом 2000 – 2005 рр. в університеті було багатократно збільшено кількість задіяних в навчальному процесі комп'ютерних класів та лабораторій. Доступним стало використання в навчальному процесі комп'ютерних мереж, спеціальної техніки. Для проведення лабораторних практикумів з дисциплін: «Математика для економістів», «Економіко-математичне моделювання», «Вища математика», «Теорія ймовірностей і математична статистика», «Прикладна математика», «Математичні основи оптимізаційних задач», «Економіко-математичні розрахунки при оцінці майна», «Вимірювання ознак об'єктів в економіці», «Кількісні методи в менеджменті» стали широко використовуватися програмні середовища та спеціальні пакети Statgraphics Plus, Excel, MathCad, MatLab. Було упроваджено ліцензовані технології і програмні продукти фірми «Майкрософт»: Visual C++.NET, VisualC#.NET, Macro Assembler, Visio Professional, ADO.NET, SQL Server, Microsoft Access, Microsoft Project, ASP.NET, XML Web Services, Internet Information Server. Завдяки укладеним угодам про співпрацю університет отримав ліцензійне програмне забезпечення, яке постійно оновлюється, і доступ до методичних матеріалів та тренінгів.

Від 2006/2007 навчального року метою університету стало впровадження єдиної корпоративної комп'ютерної мережі університету, з обов'язковим включенням у неї мережної системи сайтів викладачів та студентів з метою спілкування у науково-навчальному процесі. Водночас з роботами з розвитку мережі було намічено перевести бібліотечний фонд на машинні носії інформації, сформувати фонд електронних підручників та навчальних посібників з доступом до них з кожного робочого місця в університеті, включаючи кімнати гуртожитку, забезпечення вчених і підрозділів послугами поштового серверу, доступом до мереж Інтернет і «Уран», електронного каталогу бібліотеки. Викладачам була надана широка можливість використання засобів візуалізації. «Програмою прискореного підвищення якості підготовки фахівців», прийнятою у 2009 році, ставилося завдання забезпечити викладання професійно орієнтованих дисциплін з використанням сучасних мультимедійних засобів.

За останні роки немало було зроблено для впровадження в навчальний процес нових освітніх технологій. Урізноманітнилися форми, методи й технології проведення лекційних занять. Утім треба констатувати, що швидкість зміни вимог до якості освіти і дієвість застосування освітніх технологій у їх нинішньому форматі не збігаються. Освітні технології, на жаль, програють у цьому тандемі.

Проте проведений у 2009 році аналіз методичного забезпечення навчальних дисциплін в університеті виявив, що, незважаючи на серйозні успіхи в розвитку

матеріально-технічного забезпечення інформатизації навчального процесу, практично все методичне забезпечення має традиційний характер і не відповідає сучасним вимогам ІТ-технологій. Тривіальне ж накладання ІТ-технологій на традиційний підхід до формування фахівця з вищою освітою, який базується на простій передачі знань від викладача до студента, не дає очікуваного результату (рис. 4.2).

Рис. 4.2. Зв'язок форми навчання та видів навчального навантаження з дисциплінами навчального плану

Одним із напрямів використання ІТ-технологій для вдосконалення навчального процесу є розробка і впровадження технологій дистанційного навчання, що відіграють суттєву роль як у денній, так і в заочній формі навчання.

Комплекс заходів зі становлення та розгортання системи дистанційного навчання у ХНЕУ передбачений «Програмою прискореного підвищення якості фахівців». Зокрема він включає розробку її концепції, формування матеріального оснащення, створення методичної бази, забезпечення належного рівня підготовки професорсько-викладацького складу із застосуванням новітніх інформаційних систем та створення умов для підготовки, перепідготовки та сертифікації спеціалістів, що визнається на регіональному, національному та міжнародному рівнях (користувачів програмних продуктів «1С», «Парус» в напрямі інформатики; СІРА – з підготовки професійних бухгалтерів та аудиторів; сертифікати «Microsoft» – за різноманітними програмними продуктами тощо).

Розвиток системи дистанційного навчання є одним з ключових чинників реалізації принципу безперервності освіти, навчання протягом усього життя. У сучасному світі це стає передумовою самореалізації особистості, сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності робочої сили та оптимізації її професійно-кваліфікаційної структури. На сьогодні в Україні рівень розвитку системи дистанційного навчання значно відстає від рівня європейських країн, що обмежує можливості вітчизняної освітньої галузі у впровадженні нових технологій навчання та забезпеченні високої конкурентної ефективності навчального процесу.

Реалізація дистанційних технологій відносно окремої навчальної дисципліни здійснюється і у формі персональних навчальних систем (ПНС). Ґрунтуючись на навчальній програмі, персональні навчальні системи розуміються як «автоматизовані навчальні системи», наголошуючи на їх персональному характері й спрямованість на самостійне навчання. Їх впровадження є чинником підвищення дієвості навчальних планів нового покоління, перехід до яких здійснюється у ХНЕУ, і які передбачають кардинальне збільшення годин, що відводяться для самостійної роботи студентів за кожною дисципліною. Впровадження заснованих на дистанційних технологіях персональних навчальних систем робить навчальний процес більш гнучким, розширюючи можливості спілкування викладача зі студентом навіть за територіального розмежування.

Протягом останнього десятиліття розвиток комп'ютерних мереж загального доступу та етапне зростання матеріально-технічного забезпечення навчальної діяльності в ХНЕУ створили необхідні технічні передумови для широкого запровадження ПНС на практиці.

Для організації самостійної роботи студентів з використанням дистанційних технологій в університеті було використано трирівневу модель архітектури системи дистанційного навчання (СДН). Це дозволило отримати єдину для університету систему інтерфейсу як для викладача – розробника ПНС, так і для користувача-

студента, а також забезпечити незалежність від кількості та типів підключених ПНС на кафедрах. На цей час в університеті використовуються три різні платформи, що реалізують дистанційні технології навчання: Moodle, Claroline і СДН на основі Joomla. Усі вони безкоштовні, побудовані на web-сервері Apache, СУБД MySQL, з використанням мови програмування PHP.

2009-го року до ладу було введено портал системи електронного дистанційного навчання (www.iktportal.hneu.edu.ua). Це створило технічну платформу для широкого використання інформаційно-комунікативних технологій у навчальному процесі, суттєво прискоривши їх використання викладачами і студентами. Функцією portalу є поліпшення якості комунікацій, а також забезпечення ефективної спільної роботи з різними ПНС. Портал є єдиною системою доступу до інформації СДН для викладачів і студентів університету та має систему авторизації. Вхід до нього здійснюється через мережу Інтернет за допомогою браузера. Із головної сторінки доступ до навчальних ресурсів здійснюється досить легко шляхом вибору факультету та дисципліни, з якої можна отримати необхідні теоретичні відомості, завдання до лабораторних робіт, індивідуальних завдань, виконати самоперевірку своїх знань, пройти перевірку якості сформованих компетенцій і отримати необхідну допомогу від викладачів.

В тому ж році почав діяти розроблений кафедрою інформатики і комп'ютерної техніки під керівництвом професора В. П. Степанова сайт системи електронного навчання (www.ikt.hneu.edu.ua) Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment – Модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) та сайт дистанційного навчання для школярів Харкова (www.ikt2school.ksue.edu.ua).

У грудні 2009 р. задля створення університетського стандарту з упровадження персональних навчальних систем було проведено презентації власних розробок щодо подання навчального матеріалу в електронному середовищі авторськими колективами кафедр економіки підприємства та менеджменту, інформатики та комп'ютерної техніки, економіки та оцінки майна підприємств, інформаційних

Професор В. П. Степанов під час виступу на пленарному засіданні III Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційна та економічна безпека» (INFECO-2010). 27 квітня 2010 р.

систем, фінансів, менеджменту і бізнесу, комп'ютерних систем і технологій, управління персоналом, інформатики та комп'ютерної техніки. У січні – лютому 2010 р. робочою групою з упровадження ПНС було розроблено концепцію розвитку персональних навчальних систем, визначені загальні вимоги до них, обрані єдина структура та комплекс програмного забезпечення. Університетський стандарт ПНС було підготовлено до затвердження.

З 12 січня по 25 червня 2010 року пройшли перепідготовку 465 осіб професорсько-викладацького складу ХНЕУ різних рівнів компетентності у сфері IT-технологій з 33 кафедр. Крім того, 43 викладачі підготували та захистили випускні роботи в рамках групи підвищення кваліфікації Центру післядипломної освіти за напрямом «Організація навчальної роботи в умовах переходу до системи дистанційного навчання». На кінець червня 2010 р. було створено 555 електронних навчальних курсів, з них були повністю розроблені та працювали близько 50-ти. З вересня 2010 р. спеціальною підготовкою до роботи в мережі ПНС були охоплені студенти. Зі студентами першого курсу згідно з планом навчальної практики «Університетська освіта» почали проводитися заняття за СДН навчання Moodle.

Набутий у впровадженні систем дистанційного навчання досвід дозволив університету виступити у ролі провідника впровадження ПНС у закладах середньої освіти Харкова. З 8 квітня по 20 червня 2010 року кафедрою інформатики та комп'ютерної техніки була здійснена перепідготовка 152 вчителів із 74 загальноосвітніх закладів 9 районів міста. Перепідготовка проводилася в рамках спільної програми ХНЕУ та Управління освіти Департаменту з гуманітарних питань Харківської міської ради «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті м. Харкова на 2009 – 2011 роки», яка передбачає розбудову системи дистанційного навчання для вчителів та міських закладів освіти. Було апробовано побудовані в системі дистанційного навчання Moodle курси навчальних дисциплін шкільної програми, доступ до яких користувачі отримали на спеціально розробленому сайті дистанційного навчання ХНЕУ для школярів.

За активну участь у програмі Управління освіти Департаменту з гуманітарних питань Харківської міської ради нагородило дипломами завідувача кафедри інформатики та комп'ютерної техніки проф. В. П. Степанова, викладачів Ю. А. Гурову, Т. В. Донченко та О. Б. Сукачову.

Подальшим розвитком програми повинно стати потокове навчання вчителів усіх 200 загальноосвітніх закладів Харкова. Кожен з двох наступних етапів співробітництва з 01.10.2010 року до 30.04.2011 року передбачає залученням по 300 вчителів-предметників. ХНЕУ розширює активне співпрацю зі школами Харкова з широким залученням учнів в напрямку подальшого впровадження технологій дистанційного навчання у міські школи. Заплановано розробку та видання настанов користувачам шкільного сайту дистанційного навчання. Передбачається випуск окремих комплектів методичної документації для адміністраторів шкіл, викладачів та учнів.

На даному етапі отримані всі необхідні складові для ефективного ведення навчального процесу на базі ПНС: здійснено відбір програмних та технічних засобів, визначено структуру навчальних курсів, створено дружній інтерфейс доступу як для викладачів, так і для студентів. Були на практиці створені організаційні, технічні та методичні умови самостійної роботи студентів у рамках кредитів, що виділені на неї по даній дисципліні та додатково – у факультативному режимі.

В 2010 – 2011 рр. упровадження ПНС визначено головним напрямом роботи для всього професорсько-викладацького складу університету. Як невідкладне визначено завдання впровадження комп'ютерних журналів викладачів, що значно підвищить оперативність організаційної діяльності деканатів і кафедр та об'єктивність звітних даних.

В напрямі активного впровадження інформаційних технологій у навчальний процес 2009 – 2010 рр. в дію запроваджується низка перспективних проєктів.

Центр персональних навчальних систем розпочав роботу зі створення віртуальної бібліотеки, яка має забезпечити зберігання не тільки напрацювань ХНЕУ, а й усіх досяжних джерел з Інтернету. Інтенсивно ведуться роботи зі створення проєкту проведення відеоконференцій з можливістю дистанційного проведення онлайн-лекцій в навчально-консультаційних пунктах ХНЕУ для студентів-заочників.

Напрямок роботи зі створення ділових ігор на базі комп'ютерів та інформаційних мереж буде сприяти придбанню та накопиченню необхідних компетенцій для участі в командних проєктах з широким обговоренням та аналізом роботи, що є надзвичайно позитивним досвідом у контекстній підготовці випускника. Прикладом такої ефективно працюючої системи є комплекс «Віртуальний банк» для студентів спеціальності «Банківська справа» на кафедрі банківської справи (зав. кафедри доцент О. М. Колодізев), розробки кафедр економіки підприємства та менеджменту (зав. кафедри, професор Афанасьєв М. В., виконавець проєкту доцент О. Б. Плоха), туризму – «Віртуальний офіс туристичної компанії» (зав. кафедри, канд. екон. наук, професор В. Є. Єрмаченко, виконавець проєкту канд. техн. наук, доцент Р. М. Чен).

Активно проводиться вивчення та адаптація світового досвіду з розробкою теоретичних основ та методик проєктування електронного навчального простору на підґрунті інформаційних та мультимедійних технологій. Дослідження в цьому напрямі проводяться спільно з Університетом Прикладних Наук «Fachhochschule Technikum Wien», що є партнером ХНЕУ у Програмі науково-технічного співробітництва (WTZ, Project UA 08/2009, керівник проєкту д-р екон. наук, професор О. І. Пушкар).

Масштабне впровадження ПНС для очної та заочної форм навчання має стати вагомою конкурентною перевагою університету.

У 2009/2010 навчальному році колектив університету продовжує роботу у визначених напрямках прискореного підвищення якості навчання.

Нагальними завданнями щодо підвищення якості підготовки фахівців визначені:

- перехід при складанні навчальних планів від підбору простої множини навчальних дисциплін, викладання яких може формувати у студента окремі компетенції, до синтезу системи навчальних дисциплін, викладання яких дає синергетичний ефект – формування компетентного фахівця;
- формування викладача як творчого працівника-науковця і педагога, що бачить своїм завданням не просту передачу своїх знань студенту, а формування в останнього здатності використовувати у своїй професійній та соціальній діяльності засвоєні знання та, що більш вагомо, здатності продукувати нові знання;
- формування у студентів одночасно компетенцій як соціально-особистісних, загальнопрофесійних, так і спеціальних або професійно-функціональних, які забезпечують прив'язку до конкретного об'єкта та предмета праці, тобто спеціальні компетенції мають забезпечувати конкретизацію загальнопрофесійних компетенцій;
- виховання студента як рівноправного учасника навчального процесу, відповідального за якість підготовки, та надання йому можливості здійснювати цілеспрямовану, усвідомлену навчально-пізнавальну діяльність за індивідуальною траєкторією з урахуванням своїх здібностей та бачення майбутньої діяльності.

Аналізуючи досвід, набутий протягом останнього десятиліття, можемо зазначити, що здійснені протягом 2000 – 2010 рр. кардинальні перетворення навчального процесу визначалися як державною політикою у сфері вищої освіти, так і баченням самим університетом стратегічних перспектив розвитку вітчизняної та світової освітньої галузі. Маємо зазначити, що розроблені в університеті концепція розвитку та програма підвищення якості підготовки фахівців, у тому числі стосовно навчально-методичної роботи, формувалися значною мірою під впливом європейських ініціатив, які закріплені в Болонській декларації. І ця кампанія разом з власними дослідженнями ринку праці, позицій роботодавців, батьків абітурієнтів підштовхнула колектив ХНЕУ до системних рішень у підвищенні якості підготовки фахівців та нашої конкурентоспроможності.

Здійснення перетворень проводилося у декілька етапів та охопило цільові напрями:

- збільшення масштабів діяльності університету;
- створення системи безперервного навчання та підвищення кваліфікації;
- запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу;
- реформу системи оцінювання;

- упровадження диференційованого навчання;
- реалізацію діяльнісного принципу і компетентісно-орієнтованого підходу у навчанні;
- інформатизацію навчання.

Як наслідок, навчальний процес став більш гнучким, індивідуальним та персоналізованим.

Рівень освіти в ХНЕУ було визнано європейськими університетами, з якими було започатковано магістерські програми спільного навчання, які передбачають отримання подвійних дипломів.

Маємо констатувати, що введені навчальні плани за основними своїми параметрами, а саме: кількість кредитів і годин, співвідношення циклів навчальних дисциплін та їх змістовні характеристики, структура навчального часу, введення тренінгів, посилення практичної комп'ютерної підготовки, повністю відповідають сучасним європейським стандартам та вимогам.

В університеті ліквідовано розрив між програмним матеріалом навчальних дисциплін з одного боку і змістом екзаменаційних матеріалів – з іншого, за рахунок упровадження практичних задач різного рівня складності. На іспит виносяться стереотипні, діагностичні, евристичні завдання практичного спрямування, які дають можливість оцінити не тільки рівень засвоєння студентом знань, а й, що більш важливо, ступінь сформованості в студента необхідних компетенцій.

Університет у системі підготовки фахівців багато зробив для переходу на компетентісний підхід через підсилення практичної підготовки студентів без втрати рівня фундаментальності. Навчання здійснюється з урахуванням визначених компетенцій і вимог ринку праці. В університеті розпочато введення безперервної практичної підготовки, яка починається з навчальної практики – для студентів другого курсу, технологічної, техніко-економічної – для студентів третього курсу, переддипломної – для студентів четвертого курсу та магістратури.

Впроваджується підсилена технологічна, мовна та комп'ютерна підготовка. Наявність значної кількості кредитів для цих складових у варіативній частині навчальних планів позиціонує ХНЕУ окремо від традиційних економічних університетів країни. Це має стати конкурентною перевагою університету на наступні п'ять – сім років.

На сучасному етапі в господарстві України відбуваються процеси, пов'язані з завершенням ринкової трансформації і загальними структурами зрушеннями в економіці України. Відбувається переділ – знижується питома вага підприємств, які використовують застарілі технології та підходи до організації бізнес-діяльності. Найбільші перспективи розвитку отримує інноваційна економіка; на неї вже сьогодні орієнтований малий та середній бізнес як структури, що найбільш динамічно розвиваються та орієнтуються на інноваційні технології. У перспективі отримають особливий попит економічні спеціальності, у навчальних планах яких

є потужна технологічна складова, що спонукає університет до розробки та впровадження відповідних програм навчання.

Провідне місце університету в системі економічної освіти України вимагає більше уваги приділяти розвитку магістерських програм, у яких реалізуються творчий потенціал кафедр, тісний зв'язок з вимогами практики. Напевно, настав час глибшого вивчення проблеми з метою модернізації діючих програм, або, якщо це доцільно, збільшення їх кількості, або розвитку міжкафедральних програм, авторських, тим більше, що університет перейшов на 1,5-річні магістерські програми.

Інтенсивно відпрацьовуються питання, пов'язані з упровадженням найновіших інформаційних технологій при підготовці випускників на всіх спеціальностях університету. Це дозволить підвищити конкурентоспроможність випускників на ринку праці внаслідок набуття ними необхідних компетенцій у галузі інформатики та комп'ютерної техніки для ефективної професійної діяльності без додаткової перепідготовки.

Якість навчання, здатність готувати спеціалістів високого кваліфікаційного рівня є найбільшою конкурентною перевагою університету. Спрямованість усього виховного й освітняського процесу на кінцевий результат – формування в особистості життєвих та професійних компетенцій – дозволить перейти на якісно новий рівень підготовки фахівців. Адже навіть за умов великої кількості випускників за провідними економічними спеціальностями, яких готує вітчизняна вища освіта, в господарстві зберігається дефіцит гарно підготовлених фахівців. Саме в їх підготовці ХНЕУ протягом останніх років утримує позиції лідера.

Глава V.

Виховання інтелектуальної еліти

*Ми навчаємо вчитися, мислити,
працювати!*

Девіз ХНЕУ

У Харківському національному економічному університеті за станом на 2010 рік навчаються майже 13 тис. студентів всіх форм навчання. Їх загальна кількість збільшилась за останнє десятиліття в півтора рази.

На сьогодні як основний ресурс та фактор розвитку дедалі частіше виступає інформація, що змінює і роль людини в суспільстві. Нова економіка висуває до людини вимоги не просто як до пари робочих рук, а як до носія інформації, її генератора та користувача. Особисті та професійні якості стають дедалі невіддільнішими, а їх єдність – все більш важливою для суспільства. У зв'язку з цим постає завдання подолати обмеженість освітнього процесу, характерну для етапу індустріального суспільства.

Однією з головних вимог до економістів, економістів-менеджерів, аналітиків комп'ютерних систем та магістрів державного управління в сучасній економіці є інноваційний характер їх поведінки, особливо в тій частині їх професії, яка пов'язана з управлінською та науковою діяльністю. Не існує якісного менеджменту без інноваційної поведінки фахівців-економістів, що його реалізують. Умовою здатності до інновацій є підвищення творчого потенціалу особистості.

У сучасній економіці синтез нових знань все більше і більше буде проходити у рамках неформальних творчих колективів, де немає місця вузькому індивідуалізму, де моральність особистості виходить на перший план. У мережевій формі синтезу нових знань суспільна ефективна діяльність починається з усвідомлення власних недоліків, продовжується усвідомленням своєї причетності до невирішених проблем і базується на довірі та повазі один до одного, об'єднанні сильних якостей інших членів творчого загалу і компенсуванні тим самим власних слабких боків.

Виходячи з цих міркувань та маючи на увазі загальну необхідність зростання економіки України, університет взяв курс на формування економічної еліти нашої держави. Яким повинен бути сучасний фахівець з університетською освітою? Звичайно, йому має бути властивий високий рівень професіоналізму, що має ґрунтуватися на фундаментальній науковій освіті. Він повинен бути патріотом своєї Батьківщини, прагнути до самореалізації в професійній діяльності. Швидкий розвиток науки та техніки вимагає здатності до самоорганізації і самоосвіти. Все це вимагає не лише набуття суто професійних компетенцій, але й виявлення особистих якостей.

Парад професорсько-викладацького складу ХНЕУ, Майдан Свободи в Харкові. 1 вересня 2010 р.

Студенти ХНЕУ під час міського свята посвячення в студенти. 1 вересня 2010 р.

Формування інтелектуальної еліти, отже, потребує не лише професіональної, але й виховної підготовки, що диктує необхідність покласти в основу навчального процесу у сучасному університеті виховний підхід. Особливе значення це має у ситуації, коли у переважній більшості абітурієнтів не сформовані достатньою мірою життєві (соціальні) компетенції, що обумовлює їх неготовність до навчання в університеті. Часто студенти приступають до навчання, не визначившись зі своєю майбутньою роботою, не вміючи самостійно контролювати власне навчання і займатися самостійно. Їхня здатність оцінювати якість навчання обмежена, і, що головне, вони не мають достатньої мотивації для досягнення успіхів у опануванні обраного фаху.

У сучасної молодії людини в Україні часто відсутня психологія здорового літерства, що проявляється у впевненості у власних силах, готовності брати на себе відповідальність за власні успіхи, прагненні досягати їх шляхом наполегливої праці та професійної самореалізації. Особливості сучасної суспільної культури ставлять перед педагогікою вищої школи проблему формування відповідальної особистості, яка розуміє, що успіх кожного залежить від власної наполегливої праці задля надбання компетенцій упродовж всього життя, а не від мінливих позаособистісних факторів сприяння: впливових знайомих, грошей батьків, державного соціального забезпечення, тобто всього того, що пов'язано з непотизмом, корупцією, споживацькими настроями. Підготовка компетентного фахівця принципово можлива лише за впевненості людини у власних силах, розвинутих лідерських якостей, відчуття потреби навчатися, удосконалювати свою майстерність, саморозвиватися та здатності об'єктивно оцінювати свій професійний рівень.

Метою університету є створення технічних, організаційних і методичних передумов задля позитивної особистісної самореалізації студентів та набуття ними життєвих (соціальних) компетенцій для їх багатогранного духовного та фізичного розвитку. Виховна робота в ХНЕУ була спрямована на формування соціально активної освіченої молоді завдяки залученню студентів до участі в освітніх, наукових, громадських і культурних заходах.

Досягнення поставлених завдань потребувало перебудови виховного процесу у ХНЕУ відповідно до декількох провідних принципів:

- спираючись на самоврядування;
- заохочення лідерства та соціальної активності;
- реалізації принципу причетності;
- упровадження виховного підходу в навчальний процес;
- підтримки спорту та здорового способу життя;
- виховання патріотизму та національно-демократичних цінностей;
- інтеграції у світову студентську спільноту.

До 2000 року організація виховної роботи в університеті спиралася переважно на існуючу структуру університету: ректорат, деканати, кафедри, профспілковий

комітет. Виховна робота на факультетах здійснювалася відповідно до затверджених ректором планів виховної роботи через заступників деканів, кураторів та старост груп, призначених розпорядженням деканів факультетів. В університеті було організоване регулярне відвідування гуртожитків викладачами з обов'язковим записом про це в журналі, проведення формальних консультацій та виховних бесід зі студентами.

На 2001 рік в університеті було організовано Молодіжну організацію, Раду молодих учених, Молодіжний центр, спортивний клуб, у ХНЕУ почали діяти філіал Харківського обласного центру соціальних служб для молоді, Громадський центр зайнятості. У складі Молодіжної організації утворювалися різні форми роботи, що спиралися на запити та ініціативу учнівської молоді: клуб іноземних мов, загін підтримання правопорядку, туристичне бюро. Молодіжний центр надавав підтримку творчій активності талановитих студентів, ставши базою діяльності молодіжних самодіяльних колективів та організатором загальноуніверситетських мистецьких заходів. Протягом року почали діяти гуртки сучасного танцю, студія гітарної музики, Клуб веселих і кмітливих, вокальна та театральна студії. Створена інфраструктура громадсько-виховної роботи значно зміцнила та підвищила соціальну активність студентської молоді.

У період активного утвердження демократичних засад в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства актуальною залишається гармонізація нашої системи освіти з європейською. Україна прагне стати повноправним учасником Болонського процесу. Тому організація і зміст освіти у рідних alma-mater повинні відповідати світовим вимогам, однією з яких є функціонування сильного самоврядування як «конструктивного партнера у створенні Європейського простору вищої освіти».

Студентське самоврядування є вагомим складовим елементом університетського самоврядування, яке теж має стати партнером в умовах розвитку засад університетської автономії. Саме це спонукає студентське самоврядування до розвитку і збагачення новітніми демократичними ідеями. Від ефективності його діяльності значною мірою залежить формування свідомого громадянина.

ХНЕУ є одним з піонерів розвитку студентського самоврядування в Україні. З 2001 року університет відійшов від заорганізованості студентського життя; зусилля було спрямовано на послідовне впровадження принципів студентського самоврядування. Основою виховної роботи став пошук лідерів студентського середовища та спирання на їх ініціативу, підтримка їх ідей та новаторських рішень. Розвиток студентського самоврядування відіграє провідну роль у справі стимулювання соціальної активності студентської молоді. Через механізми студентського самоврядування найбільш ефективно створюються умови для розкриття творчої самореалізації студентів, виявлення й розвитку талантів та індивідуальних здібностей, залучення до наукової, творчої та спортивної діяльності.

Студентське самоврядування є сталою інституцією, властивою університетській культурі розвинутих країн. У країнах європейської культури студентське са-

◀ Всеукраїнська студентська рада.
Тренінги.
2007 р.

◀ Під час роботи семінару Фонду народонаселення ООН у ХДЕУ. 2003 р.

моврядування віддавна представлене розгалуженою системою інституцій. Своєрідна школа лідерства починається з коледжу, де участь у редагуванні учнівської газети, радіоканалу, житті молодіжних громадських, благодійних та спортивних об'єднань, волонтерському русі є престижним заняттям. Воно не лише привертає увагу молоді, але й викликає неабияку конкуренцію між охочими. Бажаний досвід самореалізації через соціальну активність студенти набувають у лавах університетського самоврядування. Досвід лідерства у молодіжному середовищі стає запорукою подальшого швидкого кар'єрного зростання у політичній, управлінській, громадській сферах діяльності. Як правило, студентська спільнота університетів США охоплена мережею осередків загальнонаціональних та міжнародних студентських об'єднань, інституцій студентського представництва, благодійних фондів, клубів за інтересами, спортивних секцій. Широко створюються центри здоров'я та центр кар'єрного зростання, драматичні гуртки, театри та хори, газети, ТБ-студії, радіостанції.

В основоположних документах Болонського процесу зазначено, що «студенти мають брати участь та впливати на організацію та зміст освіти в університетах та інших навчальних закладах». У країнах Європи студентське самоврядування отримує від університету фінансування на здійснення власної діяльності та захоплюється до партнерства у справі управління якістю освіти. У країнах Північної Європи студенти досить широко представлені в університетських радах і комісіях. Самоврядні інституції надають студентам різноманітні соціальні послуги.

Життя студентських організацій університетів країн Заходу відзначається відсутністю формалізму. Відсутній властивий пострадянській освіті дуалізм функцій між органами студентського самоврядування та студентськими профспілками. Інтереси студентів представляють студентські ради, які отримують сприяння щодо реалізації своїх проектів від адміністрації університетів або держави.

Розвиток студентського самоврядування в Україні було розпочато у середині 1990-х рр. Можливість створення органів студентського самоврядування передбачена Положенням про державний вищий заклад освіти від 5 вересня 1996 року. Відповідно до вимог Болонського процесу, інституції студентського самоврядування були обов'язково запроваджені Наказом Міністерства освіти і науки від 3 квітня 2001 року. Цим же наказом було затверджено Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах. Указом Президента України від 22 листопада 2001 р. було створено Всеукраїнську студентську раду при Президентові України. 8 листопада 2004 р. листом Міністерства освіти і науки було звернуто увагу ректорів вузів «на необхідність наявності у вищому навчальному закладі Положення про студентське самоврядування, яке має бути затверджене в установленому порядку, залучення органів студентського самоврядування до розгляду питань змісту та організації навчання...». 22 вересня 2005 р. Верховна Рада ухвалила зміни до Закону України «Про вищу освіту», якими статус студентського самоврядування визначався законодавчо.

За всієї привабливості існуючих в розвинутих країнах моделей студентського самоврядування їх механічне копіювання не приведе до обов'язкового успіху. Як бачимо, в Україні розвиток студентського самоврядування відбувається «зверху» і не є продуктом ініціативи самого студентства. Ця обставина надає специфіку процесові його розвитку та потребує задіяння відповідних підходів. Необхідним є врахування об'єктивних умов діяльності у вітчизняному освітньому просторі, також як і особливостей соціальної психології українського студентства і чинної законодавчої бази.

Заохочення студентів до самоорганізації і вміння лідерів керувати студентським колективом задля вирішення молодіжних питань є важливою проблемою виховної політики університету. На відміну від країн Заходу, частині українського студентства властиві соціальна пасивність, відразу до соціальної активності та проявів ініціативи, споживацька позиція щодо навчання, яка ґрунтується на страху перед відповідальністю за свої дії, свій вибір, свою майбутню кар'єру. Радянська доба не зумовила існування засад демократичної політичної культури – культури участі. Властиві радянській моделі молодіжної громадської діяльності формалізм, «заорганізованість», «принуділівка» пустили глибоке коріння, яке є відчутним і у період суспільних змін. Не слід розуміти це застереження як поступку поганій традиції чи негативному досвіду минулого. Навпаки, творення нової, сучасної моделі виховної роботи покладає особливу відповідальність на університет. Воно є творчим процесом, що вимагає поєднання кращих рис власного досвіду, із впровадженням визнаних закордонних зразків, а головне – послідовного відбору та розвитку нових продуктивних ініціатив.

Молодіжна організація ХДЕУ (МО ХДЕУ) стала флагманом студентського громадського життя в університеті. Молодіжну організацію було створено у 1999 році на загальних зборах студентів ХДЕУ. Першим головою організації було обрано Дениса Ткачова. Молодіжні лідери – натхненники та перші активісти студентського руху, ініціювали проведення перших конференцій, дебатних турнірів, творчих вечорів та заклали міцний фундамент для подальшого розвитку студентського самоврядування в університеті. Було налагоджено зв'язки з багатьма громадськими та державними організаціями міста й області, такими, наприклад, як Харківський обласний фонд «Молодіжні перспективи», молодіжна організація медиків Харкова, Харківський обласний комітет молодіжних організацій, Харківське обласне управління в справах молоді, Комітет з питань справ сім'ї та молоді Харківського міськвиконкому, Обласний центр зайнятості, Харківське обласне телебачення (програма «Молодіжний канал»), Обласний центр соціальних служб для молоді.

На звітно-виборній конференції Молодіжної організації ХДЕУ, яка відбулася 23 квітня 2003 року, було ухвалено рішення про модернізацію організаційної структури, активізації роботи студентського самоврядування на факультетському рівні. Наступного, 2004-го року, було розроблено та впроваджено в дію Положення, що упорядковувало діяльність студентського самоврядування в університеті.

Всі органи студентського самоврядування отримали чіткі цілі, завдання та функції, визначені Студентською радою університету. Була також визначена їх підпорядкованість в університетському та міському форматах.

ХДЕУ став майже єдиним вищим навчальним закладом міста зі впровадженою системою студентського самоврядування, структурованого до академічних груп. Водночас запроваджувалася ефективна система заохочення студентів до громадського життя в університеті. На відміну від багатьох інших ВНЗ у ХНЕУ від розмов на тему «Як нам організувати діяльність» у Молодіжній організації швидко перейшли до цілком самостійної та ефективної роботи за багатьма напрямками.

У червні 2003 р. відбувся візит до ХДЕУ Місії ООН в Україні на чолі з її керівником Дагласом Гарднером. Співпраця з Місією ООН започаткувала низку заходів, спрямованих на популяризацію здорового способу життя серед університетського студентства.

Наслідком зустрічей з активістами Молодіжної організації університету була участь молоді ХДЕУ у програмі «Цілі розвитку тисячоліття», спрямованої на вирішення проблем молоді в Україні, зокрема у Всеукраїнських молодіжних самітах ООН 2003 та 2004 рр. у Києві, благодійній акції ООН «Пробіг заради життя», спрямованої на привернення уваги громадськості до проблем ВІЛ/СНІДу та ін. Пробіг відбувся на головній вулиці міста. Студентська делегація нашого вузу була визнана найчисельнішою. Після пробігу для учасників проводилася екскурсія в столиці України.

У наступних роках Молодіжна організація ХДЕУ брала участь у семінарах та форумах за підтримки ООН в рамках реалізації програми «Цілі розвитку тисячоліття», спрямованої на вирішення проблем молоді в Україні. У період з 17 по 19 березня 2004 року за підтримки фонду народонаселення ООН був проведений 3-денний семінар з теми «Здоровий спосіб життя», який урочисто відкрив координатор фонду народонаселення ООН в Україні професор Б. Ворнік.

Надалі участь у молодіжних заходах, що організовувалися в Україні ООН, стала для соціально-активної молоді університету традиційною. Голова молодіжної організації Університету В. Шемаєв ввійшов до складу молодіжної консультативної ради при Фонді народонаселення ООН в Україні, створеної у вересні 2006 р.

Здоровий спосіб життя студентів сьогодні – запорука майбутнього України. Саме тому питання його формування у студентській молоді та залучення її до активної позиції щодо несприйняття явищ, які йому суперечать, стали одним з пріоритетів діяльності Молодіжної організації ХНЕУ.

17 – 18 березня 2005 року у ХНЕУ було вдруге проведено Всеукраїнську навчально-практичну конференцію «Формування здорового способу життя студентської молоді освітніми заходами». Її організаторами, поряд з представництвом Фонду народонаселення ООН в Україні та Молодіжної організації ХНЕУ, виступили Управління у справах сім'ї та молоді і Головне управління освіти і науки Харківської облдержадміністрації. Метою конференції було визначено

акцентування уваги студентської молоді на потребі здорового способу життя як невід'ємної частини повноцінного всебічного розвитку молоді особистості. У рамках конференції відбулися презентація організацій-учасників, фотовиставка «У здоровому тілі здоровий дух», виставка літератури та презентація відеороликів за тематичними напрямками, тренінгові заняття «Формування навичок безпечної поведінки молоді» та «Лідерство у новому тисячолітті». Завершували заходи концертна програма за участю студентів ХНЕУ та гостей з інших ВНЗ Харкова, екскурсія містом та вечір знайомств. За підсумками конференції учасниками було ухвалено резолюцію та укладено домовленість про участь ХНЕУ у 4-річній програмі Фонду народонаселення ООН «Формування здорового способу життя молоді України». У наступні роки конференція стала проводитися на базі ХНЕУ щорічно.

Конференції сприяють запозиченню позитивного досвіду формування здорового способу життя молоді засобами освіти, а також створенню та розвитку громадських програм, актуальних та близьких молоді. Серед таких слід відзначити організовану Молодіжною організацією акцію «Геть сигарету» 31 травня 2005 року. Широко висвітлена у засобах масової інформації та підтримана районною радою акція привернула увагу не тільки студентів ХНЕУ, але й студентської молоді міста. Акція супроводжувалася конкурсами і призами, у її рамках було проведено конкурс плакатів на тему «Альтернатива палінню – спорт» й символічне дійство над моделлю сигарети.

У листопаді 2006 року Молодіжна організація за підтримки Фонду народонаселення ООН в Україні реалізувала проект «Молодь Харкова за життя без ВІЛ/СНІД», участь у якому взяли студенти шести вищих навчальних закладів міста. У рамках проекту проводилися тренінги за методикою «рівний – рівному» (сертифікати тренерів за цією методикою активісти Молодіжної організації отримали, пройшли курс навчання за семінарами «Розробка адвокаційної кампанії» у липні – серпні 2006 р. і в м. Одесі та м. Гурзуфі), круглий стіл «Здоровий спосіб життя – ключ до успіху» та тематичні заходи, присвячені Дню боротьби зі СНІДом. Завершився проєкт підписанням коаліційної угоди між вузами-учасниками, якою припускається спільне проведення адвокаційних заходів, навчання за методикою «рівний – рівному» і створення у вузах учасниками команд тренерів.

У подальшому дії в рамках проєкту «Поступ до здорового життя» було розповсюджено на школи. Молодіжна організація спільно з громадською організацією «Поступ» проводила цикл лекцій, де школярі мали змогу не тільки почути про цінність повноцінного студентського життя, але й побачити деякі його моменти завдяки мультимедійній презентації, яка супроводжувала спілкування.

Молодіжна організація виступає ініціатором **волонтерських заходів** та різноманітних акцій. Розважальний відпочинок та святкування визначних подій і свят університету відбувається на організованих Молодіжною організацією для студентів ХНЕУ дискотеках та вечорах у дискотеках м. Харкова.

23 – 24 жовтня 2009 року відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Туризм як засіб формування здорового способу життя та безпечної поведінки студентської молоді». Робота секцій конференції

Справою студентського самоврядування в університеті стали проблеми дисципліни і громадського порядку в університеті. Члени сформованого у 2002 році зі студентів загону «Контроль і Порядок» («Кіп») брали участь у всіх масових заходах, які відбувались у ХДЕУ, та навіть взяли участь у затриманні злочинців за його межами. У 2004 році було створено відділи формувань «Кіп» у гуртожитках. Дії загону були відзначені органами МВС, Харківською облдержадміністрацією, його діяльність висвітлювалась регіональними телеканалами та на інтернет-сайті формування. Задля посилення загону з його учасниками проводився курс лекцій з психологічної та юридичної обізнаності. Серед аналогічних студентських загонів Харківської області це добровільне молодіжне об'єднання посіло перше місце. Активна діяльність кіпівців дала підстави відзначити, що проблеми дисципліни та порядку в університеті нарешті стали дійсно справою молоді¹.

Молодіжна організація університету стала своєрідною школою лідерства для соціально-активних студентів. Лідерські здібності її активістів неодноразово отримували високу оцінку в регіоні. З її лав вийшли молоді лідери Денис Ткачов – переможець міського конкурсу «Молода людина року» (2002 р., 2010 р.), голова правління ХОС «Молодіжні ініціативи» (2003 р.), лауреат обласного конкурсу «Молодіжний лідер – 2003» Володимир Шемаєв.

У 2004 році студенти ХНЕУ ставали активними учасниками II Всеукраїнської школи молодіжних лідерів (м. Київ), II Міжнародної школи з економіки «Фаворит» (м. Моршин), семінарів «Формування навичок безпечної поведінки у молодіжному середовищі» (м. Київ, м. Ялта), Всеукраїнського фестивалю «Студентська республіка» (м. Євпаторія).

За підсумками конкурсу «Хвиля професіоналів Дзержинського району 2003» МО ХНЕУ була удостоєна звання переможця в номінації «Найкраща молодіжна організація». У червні 2004 року команда МО ХНЕУ взяла участь у конкурсі «Молодіжна модель державного устрою України у Дзержинській районній раді». За підсумками конкурсу МО здобула перше місце та більшість у Молодіжних зборах Харківщини.

Студенти університету взяли також участь у виборах студентського мера м. Харкова та у передвиборчій кампанії до студентського магістрату. На регіональному етапі Всеукраїнського молодіжного фестивалю «Студентська республіка 2004», що зібрав більше двохсот студентів – представників харківських вузів та технікумів, у запеклих передвиборчих баталіях з 7 претендентів студентським мером Харкова була обрана Анастасія Чистякова, студентка IV факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ. Наступного року її успіх повторив студент III курсу фінансового факультету Андрій Ушаков.

Досягнуті успіхи дозволили МО ХНЕУ взяти активну участь у створенні обласних та національних структур студентського представництва. 24 лютого 2005 року МО ХНЕУ стала співзасновником Харківського союзу студентської молоді і колек-

¹ Підсумки роботи трудового колективу в 2002/2003 навчальному році та завдання на наступний навчальний рік. – Харків: ХДЕУ, 2003. – С. 42.

▲ Всеукраїнський молодіжний форум «Цілі розвитку тисячоліття». Реєстрація учасників. 2004 р.

Учасники форуму ▼

Всеукраїнський молодіжний форум «Цілі розвитку тисячоліття».
Робота секцій. 2004 р.

тивним членом Української асоціації студентського самоврядування. На зустрічі-наradі міністра освіти і науки з представниками органів студентського самоврядування вищих навчальних закладів країни 10 березня 2005 року було схвалено рішення щодо створення при МОН дорадчого органу студентського самоврядування – Всеукраїнської студентської ради (ВСР). Наказом Міністерства освіти і науки України від 1 квітня 2005 року було затверджено склад робочої групи з числа студентів вищих навчальних закладів для її формування. Робочою групою було визначено регіональних координаторів з числа представників студентської молоді Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя. Координатором у Харківській області було обрано студента 5 курсу фінансового факультету, голову Молодіжної організації ХНЕУ Володимира Шемаєва. Молодіжна організація ХНЕУ стала регіональним координатором Всеукраїнської студентської ради у Харкові.

За ініціативою Молодіжної організації ХНЕУ було розпочато роботу з реорганізації Обласної студентської ради при голові Харківської обласної державної адміністрації задля більш повного врахування інтересів студентської молоді при творенні молодіжної політики у регіоні. І на зустрічі з губернатором Харківської області А. Б. Аваковим, що відбулася в листопаді 2005 року, ці ініціативи були підтримані.

29 травня 2005 року у м. Києві відбулася установча конференція Всеукраїнської студентської ради при Міністерстві освіти і науки України – колегіального органу, що має представляти інтереси студентства на державному рівні. У роботі конференції взяли участь міністр освіти і науки України С. М. Ніколаєнко, більше ніж 250 делегатів від органів студентського самоврядування з усіх регіонів країни, гості та представники органів студентського самоврядування Польщі та Канади. Від кожного регіону пропонувалося декілька кандидатур до Всеукраїнської студентської колегії, що затверджувалися всіма делегатами конференції. До складу колегії увійшли 35 представників з усіх регіонів України; 3 червня 2006 року очільника Молодіжної організації ХНЕУ Володимира Шемаєва було обрано головою ВСР.

Тісне співробітництво із Всеукраїнською студентською радою створило передумови для проведення Першого Всеукраїнського студентського форуму ВСР МОН України «Лідерство та комунікації в студентському середовищі на сучасному етапі», який відбувся 10 – 12 березня 2006 року у стінах ХНЕУ. Найактивнішу участь в його організації і роботі взяла Молодіжна організація університету. Метою форуму було підвищення інформованості студентів, потенційних і існуючих лідерів органів студентського самоврядування у сфері лідерства, зв'язків із громадськістю й надання їм кваліфікованої допомоги у створенні діючої системи самоврядування в їх ВНЗ. У форумі, який привітав міністр С. М. Ніколаєнко, взяли участь більше 250 студентських лідерів і представників вищих навчальних закладів країни.

Розширенню громадського світогляду молодіжних лідерів ХНЕУ та адаптації міжнародного досвіду справи університетського молодіжного самоврядування

сприяла міжнародна співпраця. Студенти ХНЕУ брали участь у Першому Україно-Польсько-Литовському студентському форумі, який проходив у м. Любліні (Польща) (23 – 24 квітня 2005 р.), у Першому міжнародному форумі ВСС у м. Алмати (Казахстан), організованим Молодіжною інформаційною службою Казахстану, – за результатами форуму було підписано меморандум про співробітництво. За сприяння фонду «Universitas» представники молодіжної організації брали участь у польсько-українській програмі стажувань, в ході якої ознайомилися із принципами організації студентського самоврядування в університетах Польщі у травні 2006 р. Процес організації студентського самоврядування в ХНЕУ, як регіонального лідера, вивчався делегацією ESIB (Об'єднання студентів національних студентських спілок Європи) (2 – 3 вересня 2006 р.).

Уже котрий рік поспіль **Молодіжна організація ХНЕУ є лідером молодіжного студентського руху** області й обіймає певні позиції в Україні. 26 – 28 березня 2010 р. у Києві відбулось XIX засідання Колегії Всеукраїнської студентської ради при МОН України та зустріч студентства з міністром освіти і науки України Д. В. Табачником. Міністр запевнив, що МОН готове до ефективної співпраці зі студентами. Він запропонував ввести практику постійних та конструктивних зустрічей з представниками Всеукраїнської студентської ради. До складу ради входять шість представників від Харківщини, чотири з яких є студентами та випускниками ХНЕУ. Вже два роки поспіль керівником Секретаріату ВСР переобирається Наталія Якуніна, Дар'ю Нагаївську обрано координатором відділу з питань науки, Тетяна Рябенченко вступила до комісії з розвитку студентського самоврядування, та Наталія Артюшенко наразі є прес-секретарем Харківського осередку ВСР.

За станом на 2010 рік Молодіжна організація ХНЕУ структурно складається з шести секторів, що координують дії студентського самоврядування у відповідних напрямках:

Культмасовий сектор:

проведення заходів культурно-масового характеру і сприяння змістовному відпочинку студентів у вільний час:

- підтримка студентських творчих ініціатив;
- виховання почуття причетності до справ студентства ХНЕУ;
- організація культурно-масових заходів;
- залучення все більшої кількості молоді до діяльності МО;
- організація дозвілля студентів;
- проведення інтелектуальних ігор, турнірів KBK;
- участь у міських заходах культурно-масового характеру.

Міжнародний сектор:

розширення світогляду студентів і підвищення рівня знання іноземних мов, а також традицій, звичаїв іноземних держав через спілкування іноземними мовами і участь у програмах міжнародного обміну студентів:

Всеукраїнський студентський форум «Лідерство та комунікації в студентському середовищі на сучасному етапі». У роботі форуму взяв участь міністр освіти і науки України С. М. Ніколаєнко. 10 березня 2006 р.

**Всеукраїнський студентський форум
«Лідерство та комунікації в студентському
середовищі на сучасному етапі».
Робота секцій. 10 березня 2006 р.**

- проведення зустрічей для спілкування іноземними мовами;
- установлення та підтримка зв'язків з вищими навчальними закладами інших держав і міжнародних студентських організацій;
- участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами;
- створення інформаційної бази програм міжнародного обміну студентів;
- поліпшення вільного ділового спілкування для використання в майбутній професійній діяльності;
- розширення знань про звичаї і традиції держав, мова яких вивчається;
- проведення тренінгів, семінарів та освітньо-культурних заходів із залученням носіїв мови;
- знаходження студентами більше глибоких знань про життя молоді за кордоном;
- створення в університеті атмосфери міжнародної дружби під час проведення спільних заходів із залученням іноземних студентів

Соціально-економічний сектор:

розвиток креативного, творчого мислення та турботливого ставлення до власного здоров'я і навколишнього середовища, сприяння підготовці передової економічної еліти країни:

- пропаганда здорового способу життя молоді;
- поширення і популяризація здорового способу життя, цінності дружби і любові, здоров'я і родини;
- надання молоді повної та достовірної інформації з питань репродуктивного здоров'я, профілактики наркоманії, ВІЛ/СНІД;
- формування відповідального ставлення до особистого здоров'я та здоров'я близьких людей;
- розробка цільових програм підтримки молодіжного підприємництва;
- надання допомоги з питань працевлаштування й профорієнтації студентів;
- впровадження нових комунікативних технологій;
- активне співробітництво з іншими організаціями, асоціаціями, фондами задля досягнення загальної мети

Сектор зв'язків із громадськістю:

ознайомлення студентів з діяльністю Молодіжної організації, підвищення іміджу, реклама організації:

- своєчасне інформування студентів про заходи МО для їхнього залучення до активної суспільної діяльності;
- презентація проектів Молодіжної організації;
- формування іміджу МО за допомогою Internet та SMS-розсилок;
- популяризація МО, формування елементів корпоративної культури;
- відображення заходів МО в ЗМІ.

Сектор спорту і туризму:

формування навичок здорового способу життя, фізичного розвитку, популяризація спорту і туризму, сприяння активному відпочинку студентів.

- пропаганда здорового способу життя;
- організація та проведення спортивно-масових заходів;
- організація туристичних поїздок, екскурсій;
- проведення розважальних заходів у диско-клубах;
- співробітництво з клубами, туристськими фірмами, організаціями, асоціаціями, фондами з метою досягнення поставлених завдань.

Учбово-науковий сектор:

формування наукових інтересів, розкриття творчого потенціалу і здібностей, поліпшення професійної підготовки студентів ХНЕУ.

Актуальним питанням діяльності студентського самоврядування є створення університетських інформаційних видань. Для сприяння розвитку студентської інформаційної мережі та для посилення інформаційного забезпечення діяльності університету у ЗМІ у 2001 році було створено медіа-центр університету. Підрозділ було оснащено сучасною комп'ютерною та мультимедійною апаратурою. Діяльність медіа-центру сприяла координації інформаційної роботи та піднесенню на новий рівень зв'язків з громадськістю.

Діяльність медіа-центру забезпечила оперативну фото- та відеофіксацію подій університетського життя, надання якісних фото- та відеоматеріалів в обіг електронних та друкованих засобів масової інформації, забезпечення ними іміджевих видань. Було створено медіа-архів університету, налагоджено випуск презентаційних компакт-дисків та відео-сюжетів. Фахівці медіа-центру брали участь у створенні яскравих фільмів про університет, що демонструвалися на місцевому та центральному телебаченні. Використання технічної бази медіа-центру зробило можливим реалізацію низки технологічних медіа-проектів. Зокрема, у 2005 році в університеті було створено радіогазету. У березні ж 2005 року було представлено інтернет-сайт Молодіжної організації ХНЕУ та відкрито студентський інтернет-форум. Також з 1 квітня 2004 року розпочато щомісячний випуск інформаційного листка «ІНЖЕК»; невдовзі було розпочато випуск інформаційних листків факультетів.

Розвиток діяльності в інформаційному напрямку викликав рішення про створення **прес-центру** університету, який організаційно та функціонально об'єднав справу зв'язків з громадськістю та створення іміджу університету. З 2010 року прес-центром було розпочато видання інформаційного бюлетеню «Моя кар'єра», спрямованого на студентську та викладацьку аудиторію університету і міста.

Перехідний етап у житті українського суспільства, політична та культурна трансформація, що переживає країна у сучасну епоху, поставили проблему формування нової корпоративної культури вищого навчального закладу. Поступом у справі формування корпоративної культури студентства стало створення оновленої університетської символіки: гімну, прапора, емблеми ХНЕУ, які здобули схва-

лення викладацького колективу і студентства та набули широкого використання. 2005 року було видано «Нариси з історії Харківського національного економічного університету» – перше видання, де у систематичному вигляді висвітлюється 75-річчя на той час історія ХНЕУ та його безпосередніх попередників.

З 2005 року видавництвом ХНЕУ друкується яскравий випускний альбом університету, що отримав високі оцінки колег в Україні і за кордоном. 2008 року було ухвалено Кодекс професійної етики та організаційної культури працівників і студентів Харківського національного економічного університету – основоположного документу, що має силу закону в межах університету, дотримання якого є неодмінною умовою договору між адміністрацією і працівниками та студентами. Кодекс містить базові положення щодо філософії та цілей університету, сформульовані у вигляді його принципів роботи, набору цінностей, заповідей, адекватних місії ХНЕУ, якими необхідно керуватися, щоб зберегти і підтримати дух організації.

Молодіжний центр (Молодіжний клуб) ХНЕУ створений 2000 року, щоб сприяти творчій самореалізації студентів. Започатковано гуртки сучасного танцю, студію гітарної музики, Клуб веселих і кмітливих, вокальну та театральну студії. У 2001/02 навчальному році вперше були проведені різнопланові університетські заходи, деякі з них стали традиційними.

У наступні роки творчі колективи і окремі «зірки» університету, в тому числі й інтернаціональні, вийшли на найпрестижнішу сцену міста – ХАТОБ ім. М. В. Лисенка, де виступали в ювілейному концерті, присвяченому підведенню підсумків конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена», стали лауреатами п'яти міжнародних конкурсів, таких як «Жива вода», «Конкурс афганської пісні», «Ялтинські канікули» тощо.

2003-го року колективи «Молодіжного центру» з успіхом брали участь у міських та всеукраїнських фестивалях, конкурсах. Команда КВК університету стала лауреатом Кубка Асоціації «КВК України». Студент факультету економічної інформатики Олександр Мовчан став лауреатом фестивалю художньої творчості дітей та молоді «За єдину Україну!», фестивалю «Зоряний дощ», посів I місце в конкурсі молодих виконавців «Жива вода». Танцювальний колектив «Імпульс» став лауреатом III Всеукраїнського фестивалю бального та сучасного танцю «Дивосвіт» (м. Київ).

24 травня 2005 року було організовано «День театру» – спільний захід Молодіжного центру ХНЕУ зі студентською радою Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського. Постійно діючим став театально-виставковий центр Молодіжної організації. Найпомітнішим культурним заходом року став виступ на сцені університету Національної заслуженої капели бандуристів України ім. Г. І. Майбороди.

З 2006-го року середнє число організованих Молодіжним центром за рік заходів перевищило 50, а участь студентів, що беруть у них участь, сягає 1000 і більше чоловік. У цей рік творчі колективи ХНЕУ перемагали та ставали лауреатами на Всеукраїнському фестивалі самодіяльної творчості «Київська студентська весна – 2006» (Київ), Міжнародному фестивалі «Чемпіонат Росії з танцювального спорту», Міжнародному вокальному конкурсі «Літо в Обзоре» (Болгарія) та багатьох інших.

Вокальний колектив «Натхнення» став дипломантом VIII Міжнародного фестивалю патріотичної пісні «Віват, Перемога!» (Москва), а солістка Владислава Осьмачко – його лауреатом. Команда КВК «КГБ» стала учасницею XVII Міжнародного фестивалю КВК в місті Сочі та вийшла до напівфіналу Слобожанської ліги.

Творчі колективи та солісти молодіжного центру посіли призові місця у більшості номінацій на щорічному міському фестивалі студентської самодіяльної творчості «Студентська весна – 2006»: Молодіжний центр було нагороджено грамотою за кращу підготовку виконавців та колективів до фестивалю, а танцювальний колектив «Смайл» став володарем гран-прі. За досягнуті успіхи директор Молодіжного центру І. В. Чаплинська стала лауреатом обласного конкурсу «Вища школа Харківщини – кращі імена» та була відзначена дипломом міського голови.

На сьогодні в Молодіжному центрі діють понад 30 художніх самодіяльних колективів різних жанрів та напрямків. Серед них:

- народний колектив сучасного естрадного танцю «Джой» під керівництвом Ольги Провоторової;
- колектив естрадного танцю «Emotion» під керівництвом Євгена Андрюхіна;
- народний вокально-інструментальний ансамбль «Роксолана» під керівництвом Людмили Авдимицець;
- хор «Вернісаж» під керівництвом Валентини Рождественської;
- вокальний ансамбль «Опіум» під керівництвом Оксани Петрової;
- вокальний ансамбль «Натхнення» під керівництвом Ірини Чаплинської;
- народний вокальний колектив «Нові люди» (керівник – Ольга Петрова);
- оркестр духових інструментів Леоніда Пивоварчука;
- театр естради «Empire» під керівництвом Віталія Крамаря.

Колективи художньої самодіяльності факультетів:

- народний колектив естрадного танцю «Свій Стил» (керівник Олена Янченко);
- колектив сучасного танцю «SMILE» (керівник Катерина Підгорна);
- колектив бального танцю факультету економічної інформатики (керівник Роман Павлушенко);
- колектив бального танцю факультету міжнародних економічних відносин (керівник Олександра Яремко);
- колективи естрадного танцю «Три нити» та «911» факультету менеджменту і маркетингу;
- колектив сучасного танцю «Дежавю» факультету міжнародних економічних відносин;
- команда КВК «Нон Стоп» факультету економічної інформатики;
- команда КВК «Економісти в законі» факультету економіки і права;
- команда КВК «КГБ»;
- театр естрадних мініатюр (керівник Юлія Решетько);
- R'N'B театр «БРУКЛІН» (керівник Артем Фофанов).

Виступ творчих самодіяльних колективів студентів ХНЕУ

Виступ творчих самодіяльних колективів студентів ХНЕУ

Виступ творчих самодіяльних колективів студентів ХНЕУ

Виступ творчих самодіяльних колективів студентів ХНЕУ

Виступ творчих самодіяльних колективів студентів ХНЕУ

Виступ творчих самодіяльних колективів студентів ХНЕУ

Народний колектив сучасного танцю «Джой» (керівник О. Провоторова)

Народний колектив сучасного танцю «Свій стиль» (керівник О. Янченко)

Під час
проведення
університетської
гри-конкурсу
«Що, де, коли?».
Обговорення.
24 листопада 2005 р.

Художні колективи опанували престижні сцени міста та сцену університету. Результатом плідної роботи творчих колективів є перемоги на численних фестивалях міського, всеукраїнського та міжнародного масштабу. У 2009 році творчі колективи ХНЕУ виступали на міському студентському святі «Тетянин День», міському конкурсі ім. Петра Яцика, міському святі «Об'єднаємо наші серця», святковому концерті для воїнів-ветеранів Дзержинського району; університетський конкурс «Міс ХНЕУ»; конкурс художньої самодіяльності студентів факультетів «Дебют – 2009». Народний колектив сучасного естрадного танцю «Джой» переміг у Міжнародному танцювальному конкурсі «Різдвяний бал» (Харків), а народний танцювальний колектив сучасного естрадного танцю «Свій стиль» – у Всеукраїнському танцювальному конкурсі.

Фестивалі, вечори, зустрічі, злети та виступи гуртків художньої самодіяльності ХНЕУ та запрошених виконавців під егідою Молодіжного центру відбуваються в ХНЕУ майже щотижня. Їх виступи стали традиційною часткою святкових та урочистих масових заходів, що відбуваються в університеті.

Своєрідним кульмінаційним пунктом діяльності творчих колективів університету є університетський фестиваль «Студентська весна», який у ХНЕУ є традиційним з 2001 року. Він триває декілька днів та відбувається у формі змагання, на якому свої художні досягнення представляють факультети, та завершується гала-концертом. Аналогічним за змістом є фестиваль-конкурс «Дебют першокурсника». Пісні, танці, КВК та навіть виступ майстрів бойових мистецтв – все це викликає безліч емоцій та дарує глядачам незабутні враження.

Не меншою популярністю користуються конкурс-гра «Що? Де? Коли?» на Кубок ректора, переможці якої мають можливість узяти участь у міських змаганнях інтелектуалів, конкурси «Міс-ХНЕУ» та «Містер-ХНЕУ», фестиваль караоке та інші.

В університеті налагоджена система пошуку та сприяння молодим талантам у їх творчій самореалізації. Робота з відбору творчо обдарованої молоді починається під час реєстрації студентів, що вступили до університету, і включає широке сприяння з боку деканатів та Молодіжного центру.

Беручи участь у художній самодіяльності, студенти набувають досвіду самоорганізації та комунікабельності. Вони навчаються працювати в колективі та виявляти себе як керівників та лідерів, які здатні творчо та нестандартно підійти до вирішення різного роду завдань. У майбутньому цей досвід допоможе їм стати висококласними востребуваними фахівцями, а на час навчання – допомагає їм досягати успіхів у навчання та творчості.

Подією всеукраїнського масштабу став випуск 45-хвилинного художнього фільму «Школа волшебства «ИНЖЭК», де поряд з ректором університету, деканами, викладачами «оживають» персонажі з книг про Гаррі Поттера і дивуються тими умовами праці та проживання в гуртожитках, які створені для колективу студентів та викладачів ХНЕУ.

В університеті широкого розвитку дістала справа організації якісного та активного відпочинку для студентів, якою опікується студентська профспілка ХНЕУ.

Сучасне українське студентство як найбільш прогресивна, інтелектуальна група молоді традиційно вважається основним соціальним ресурсом держави, у той же час залишається найуразливішою і соціально менш захищеною категорією населен-

ня. Тому для забезпечення прав та гарантій студентів у Харківському національному економічному університеті на конференції була створена Первинна профспілкова організація студентів, яка на сьогодні є найчисельніша громадською організацією і об'єднує близько 6 тис. спілчан. Адже нічого кращого світ не придумав для забезпечення соціально-економічного захисту, крім профспілки. Лише об'єднання студентів за фахом спроможне ефективно відстоювати їх інтереси. І це підтверджує більш ніж вікова історія розвитку професійного руху в Україні та у світі.

Враховуючи характерні особливості студентства XXI століття, основні напрямки роботи профспілки студентів ХНЕУ полягають не лише в наданні традиційних форм соціального захисту у вигляді матеріальної допомоги, різних видів компенсацій, пільгового забезпечення товарами першої необхідності, а і в послугах, які б компенсували брак життєвого досвіду.

Діяльність профспілки студентів університету спрямована на створення оптимальних умов для реалізації конституційного права молоді на доступну, якісну професійну освіту, на розвиток і зміцнення студентського профспілкового руху.

Одним з основних напрямків роботи профспілки студентів є захист та відстоювання соціально-економічних інтересів студентів нашого університету. Так, 17 листопада 2010 року у Будинку спілок у м. Києві відбувся VII З'їзд Профспілки працівників освіти і науки України, на якому обговорювалися та були запропоновані шляхи вирішення основних проблем освітян. У роботі з'їзду взяли участь міністр праці та соціальної політики В. І. Надрага, міністр освіти і науки України Д. В. Табачник, заступник голови Федерації профспілок України Ю. М. Кулик, Національний координатор Міжнародної організації праці в Україні В. І. Костриця, представники Комітету Верховної Ради з питань науки і освіти, Академії педагогічних наук України. У роботі з'їзду брали участь голова профспілки працівників та викладачів ХНЕУ Г. О. Холодний та голова профспілки студентів ХНЕУ О. М. Котиш. На базі нашого університету постійно проходять конференції та пленуми Харківської обласної організації Профспілки працівників освіти і науки України.

Важливим аспектом діяльності профспілки є організація культурно-масових заходів. Адже життя сучасного студента пов'язане не тільки з навчанням та науковою діяльністю, а й з активною творчістю. За останні 3 роки спільними силами профоргів кожної групи та кожного факультету разом зі студентськими радами гуртожитків було проведено чимало яскравих та цікавих кожному студенту заходів. Серед них різноманітні конкурси краси, святкування Днів народження факультетів, конкурс «Кращий гуртожиток університету» та «Зразкова кімната університету», КВК, «Великі діячі Слобожанщини» та багато інших не менш феєричних свят.

Значну увагу члени профспілки приділяють благодійній діяльності. Студенти нашого університету щоквартально відвідують Люботинську школу-інтернат для дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування.

Велика увага з боку профспілкової організації студентів приділяється сприянню науковій діяльності студентства. За підтримки профкому студентів було проведено чимало міжнародних науково-практичних конференцій, олімпіад та семінарів. Адже здатність студентства виразити і захистити власні інтереси сьогодні відображає здатність молоді захистити інтереси України в майбутньому.

В університеті членами профспілкової організації є абсолютна більшість працівників. Це підтверджує динаміка чисельності профспілчан і в нашому університеті: якщо в 2007 р. їх чисельність складала 1307 чол.; то на початок 2011 року – 1460 членів профспілки.

Головним завданням профспілкової організації ХНЕУ є досягнення не формального членства, а через активну, насичену профспілкову діяльність формування у працівників розуміння того, що профспілка виступає потужним фактором, що інтегрує персонал; свого роду опорною конструкцією, на якій будується й розвивається університетський демократизм.

Для багатьох працівників освітньої сфери, включаючи й ХНЕУ, профспілка є єдиним інститутом, за допомогою якого працівник заповнює потребу в демократичному, корпоративному спілкуванні, груповій підтримці, та й просто в самореалізації. Багато правил і норми соціокультурного життя можуть бути реалізовані тільки через профспілкову організацію. Наприклад, ювілеї, корпоративні й спортивні свята, поздоровлення й ушановування ветеранів, оздоровчі програми, культурно-масові заходи – без усього цього важко собі представити життя конкретного працівника й трудового колективу. При цьому зазначені заходи розглядаються саме в контексті трудового процесу, розглядаються як невід’ємні його компоненти, а їх реалізація давно й міцно приписана профспілці.

Права і повноваження первинної профспілкової організації (ППО) ХНЕУ, її виборних органів відображені у Колективному договорі між адміністрацією та первинною профспілковою організацією. Згідно з Законом України «Про колективні договори і угоди», Статуту ХНЕУ та інших нормативних актів, профком ППО ХНЕУ двічі на рік (в лютому та серпні кожного календарного року) на конференції трудового колективу звітує про хід виконання Колективного договору.

У колі основних питань, які обговорюються на Конференції, переважають питання соціального захисту працівників ХНЕУ, дотримання адміністрацією ХНЕУ положень Колективного договору, питання охорони праці, рішення Пленумів та засідань президії Харківської обласної організації Профспілки працівників освіти і науки України.

Принциповою основою діяльності профспілкової організації ХНЕУ є пропаганда й підтримка здорового способу життя через активну спортивну й культурно-масову роботу. Для викладачів і співробітників організовані й успішно працюють секції волейболу, міні-футболу, аеробіки, колонетики, великого й настільного тенісу, бадмінтону, шашок і шахів. Це справжні мініклуби, у яких склалася й успішно культивується унікальна атмосфера спортивного змагання й позитивного спілкування. У цих клубах займається понад 150 викладачів та співробітників, й вони завжди відкриті для кожного нашого працівника.

Уже стало традицією щорічне проведення профкомом і кафедрою фізичного виховання й спорту ДНЯ ЗДОРОВ’Я в рамках спартакіади ХНЕУ серед викладачів і співробітників.

Що стосується реалізації програм оздоровлення співробітників, то пільгові путівки від профспілкового комітету виділяються працівникам ХНЕУ, як правило, у період зимових та літніх студентських канікул. Розмір дотації на одну путівку

складає від 700 до 800 грн. Так, у 2009 році пільгові путівки отримали 39 працівників, в 2010 році – 53 працівника.

Від рівня культурно-масової роботи багато в чому залежить рівень організаційно-корпоративної й профспілкової єдності колективу. Розуміючи значення даного напрямку профспілкової роботи, профкомом Університету Регулярно організовуються туристичні поїздки мальовничими й історичними місцями України й Харківського регіону.

Найважливішим завданням профспілкового комітету ХНЕУ є популяризація профспілкової роботи серед молодих членів профспілки. З метою формування в молодих викладачів відчуття власної значимості й причетності до діяльності численного профспілкового співтовариства працівників освіти; об'єктивної оцінки науково-педагогічного потенціалу молодих викладачів, підвищення мотивації щодо науково-педагогічної діяльності, профком ХНЕУ разом з Радою молодих вчених розробив Положення, й уже два роки проводиться конкурс «Науково-педагогічний старт» серед молодих викладачів.

Профспілкова організація ХНЕУ разом з адміністрацією активно розвиває роботу з пенсіонерами (колишніми нашими працівниками) і ветеранами. Наприклад, у рамках святкування Дня Перемоги у Великій Вітчизняній війні організуються Дні пам'яті, зустрічі на Меморіалі у Лісопарку, святкові концерти, де ветерани можуть поспілкуватися й ушанувати пам'ять загиблих у роки війни.

З нагоди 80-річчя нашого Університету ветеранам війни та праці, які значну частину своєї душі та свого життя віддали нашому Університету, було вручено Почесні грамоти та цінні подарунки.

Треба відзначити, що протягом останніх років активно проводиться спільна робота адміністрації та профкому по відзначенню багаторічної сумлінної праці викладачів та співробітників університету. До державних свят, до Дня університету були підготовлені подання та отримані нагороди різного рівня в загальній кількості близько 370 відзначень. Зокрема, завідувачу кафедри менеджменту, д-ру екон. наук, професору Гриньовій Валентині Миколаївні, яка працювала проректором з наукової роботи з 2000 по 2008 рр., призначено стипендію Президента України на 2010 – 2011 рр. за великий внесок у виховання наукової економічної еліти України.

Головні напрямки роботи профспілкової організації та профкому ХНЕУ на сучасному етапі та у найближчому періоді будуть полягати у наступному:

- збереження та виконання усіх важливих положень колективного договору між адміністрацією та трудовим колективом університету;
- виконання статутних завдань щодо захисту соціально-економічних прав та інтересів працівників ХНЕУ, створення безпечних і здорових умов праці, навчання та відпочинку;
- пошук нових ефективних форм профспілкової роботи, націлених на підтримку атмосфери взаємоповаги прав і інтересів, відповідальності й соціального співробітництва адміністрації та трудового колективу університету;
- інтенсифікація роботи по інформуванні членів профспілки щодо роботи профспілкової організації університету.

Колектив співробітників студентської профспілки ХНЕУ

Обговорення виконання Колективного Договору між адміністрацією та ППО ХНЕУ.
Конференція трудового колективу. 30 серпня 2010 р.

Профспілчани під час відвідання Люботинської школи-інтернату
для дітей-сиріт

Поряд з художніми, в університеті проводиться широкий спектр інших акцій, спрямованих на розвиток соціальних та громадських навичок молоді. Факультети і кафедри університету спрямовані на організацію подібних заходів, їх проведення є складовою оцінки діяльності академічних підрозділів ХНЕУ в цілому. Щорічно кількість таких заходів в університеті збільшується, розширюється тематичний спектр їх напрямів.

У 2010 році університет став місцем проведення IV Всеукраїнського конкурсу PR-проектів «Золотий компас». Участь у цьому представницькому заході, присвяченому брендингу найбільших міст країни, взяли команди десяти університетів міст Києва, Харкова, Дніпропетровська, Донецька та Одеси. Серед завдань конкурсу було створення презентаційного фільму відповідно до ключових маркетингових характеристик, розробка PR-проекту та написання анонсових матеріалів – новостійного сюжету, прес-релізу та статті для друкованих ЗМІ. Учасники продемонстрували високий клас у оволодінні навичками Public Relations.

Конкурс PR-проектів у ХНЕУ. 2009 р.

19 березня 2010 року відбувся міжфакультетський дебатний турнір «Миротворчість», учасниками якого стали команди – представники усіх факультетів ХНЕУ. Переможець турніру – команда факультету економіки і права «Підоблікові обличчя» (Ігор Бобришев та Іван Пенделяк) – як подарунок отримали запрошення на міжнародний дебатний турнір «FIRE». 6 квітня 2010 р. у Харківському національному університеті відбувся студентський конкурс «Великі діячі Слобожанщини» – університетський форум, який проводився вдруге, став традиційним та зібрав понад 300 учасників, студентів трьох факультетів: фінансового, міжнародних економічних відносин, економічної інформатики. 7 квітня 2010 р. студенти університету взяли участь у III конкурсі ораторського мистецтва «Non scholae, sed vitae discimus!» («Навчаємось не для школи, а для життя») – обидва заходи організовані кафедрою філософії та політології.

28 травня 2010 року відбувся студентський круглий стіл, присвячений Дню слов'янської писемності. Кафедра українознавства разом із відділом гуманітарної діяльності та виховної роботи щороку проводить зі студентами низку заходів, спрямованих на виховання громадянської свідомості, любові до рідного слова. Традиційними є студентські наукові конференції до днів народження Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, до Дня української писемності та мови «Українська мова – загальнонаціональне надбання українського народу», яка проводиться у листопаді, і в якій беруть участь студенти-першокурсники всіх факультетів. Про підвищення рівня володіння українською мовою студентів свідчать результати Міжнародного конкурсу з української мови ім. Петра Яцика, участь студентів у конкурсах наукових робіт різного рівня з української мови. У конкурсі студентських наукових робіт, проведеному у 2009 році з ініціативи Харківської міської держадміністрації, I місце за роботу «Студентський сленг» посіла студентка II курсу фінансового факультету Євгенія Довгаль (науковий керівник – канд. філол. наук, доцент О. С. Черемська). Видавництвом ХНЕУ за кошти університету видано два збірники поезій студенток університету – «Сонячне серцебиття» Олесі Кривенької та «Бруківка» Оксани Сергієнко.

Принципи лідерства, змагальності, неформальний підхід повинні бути перенесені в сферу фахової підготовки. Сучасне виробництво вимагає від працівника не тільки професійних навичок, а й реалізації його особистих якостей, сформованих на підставі його всебічного виховання. Саме такий розвиток студенти та аспіранти університету здобувають під час заняття науковою діяльністю. Тому серед загальноуніверситетських студентських акцій відповідне місце повинні займати ті, що сприяють розвиткові студентської наукової творчості. В ХНЕУ діє Рада молодих вчених, що спільно з Молодіжною організацією проводить студентські науково-практичні конференції, семінари, круглі столи з актуальних проблем економічної науки та господарської практики. З метою стимулювання дослідної активності талановитих студентів в університеті зорганізуються щорічні конкурси на звання «Кращий керівник студентських наукових гуртків та товариств університету» на підставі інформаційних даних видавництва ХНЕУ та студентського наукового товариства ХНЕУ.

В університеті діє правило: кожен студент повинен за період навчання підготувати та видати у фаховому журналі наукові статті. І тільки у 2010 р. таких студентських статей було 1910!

Виступ капели бандуристів у ХНЕУ. 29 вересня 2005 р.

◀ Під час проведення Шевченківських читать відбулися виступи самодіяльних колективів і студентів університету. 8 березня 2006 р.
▼

Перед студентами ХНЕУ виступає лауреат Міжнародних конкурсів Юрій Фединський (США, Нью-Йорк), вересень 2009 р.

«Мистецькі зустрічі» у ХНЕУ. Юліан Китастиий (США, Нью-Йорк) виконує на бандурі українські народні пісні, вересень 2009 р.

Шевченківські свята. 12 березня 2008 р.

Виступ народного колективу «Роксолана» (керівник Л. Авдимирець)

Виступ бандуриста з Канади

◀ Виступ капели бандуристів

Виступ народного колективу «Нові люди» (керівник О. Петрова)

◀ Шевченківські свята.
Слово про Шевченка
доктора філологічних
наук, професора
Л. І. Коломієць.
12 березня 2008 р.

Студенти 1 курсу факультету менеджменту і маркетингу виконують конкурсну роботу до Міжнародного дня рідної мови. 23 лютого 2010 р.

30 листопада 2009 року в Харківському національному економічному університеті відбувся I етап X Міжнародного конкурсу з української мови ім. Петра Яцика. Студенти за виконанням конкурсних робіт

21 квітня 2010 року в Харківському національному економічному університеті відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії». Робота секції «Актуальні питання функціонування української мови»

Покладання квітів на Меморіалі Слави в Лісопарку. 9 травня 2010 р.

Юнацькі збірні (чоловіча та жіноча) ХНЕУ з волейболу на чолі з Заслуженим тренером України С. В. Побережченко

**ИНЖЕК ЗАВЖДИ
ЗА «МЕТАЛИСТ»!**

**Урочисте відкриття Фан-клубу «ИНЖЕК-МЕТАЛИСТ» проректором О. Г. Зимом та головним тренером ФК «Металіст» М. Б. Маркевичем.
24 листопада 2010 р.**

Провідні футболісти команди ФК «Металіст» у ХНЕУ. Листопад 2010 р.

Фото на згадку з улюбленими футболістами. Листопад 2010 р.

Відкриття шахматного клубу ХНЕУ. 8 грудня 2010 р.

Студенти, які навчаються за спеціальністю «Туризм», під час проведення практичних занять у Харківському гольф-клубі

В основі концепції виховної роботи в університеті, що реалізується з 2000 року, відначально полягало усвідомлення тієї величезної ролі, яку може відігравати у дозвіллі молоді людини спорт. Заняття спортом значною мірою вирішують проблему вільного часу молоді людини, надають їй позитивних навичок лідерства, сприяють оздоровленню та набуттю навичок ведення здорового способу життя. Спорт є несумісним з розповсюдженими у молодіжному середовищі поганими звичками, формами антисоціальної активності – тютюнопалінням, зловживанням спиртними напоями, наркоманією та т. ін.

Кардинальне поліпшення ситуації з молодіжним спортом у ХНЕУ викликали впроваджені на початку 2000-х рр. рішення щодо зміни організації занять спортом та розвитком спортивної бази університету.

Зі створенням спортивного клубу «Економіст» та переходом на секційну форму організації занять за інтересами значно поліпшилась явка на заняття, зросла кількість спортивних секцій і студентів, що займаються різними видами спорту. В 2004 році в університеті вже діяли 15 спортивних секцій: самбо, дзюдо, кендо, спортивна аеробіка і фітнес, карате, тхеквондо, настільний теніс та ін. Запровадження прогресивного методу організації спортивних занять 2003 року було особисто підтримано міністром освіти і науки України В. Г. Кременем і запропоновано вищим навчальним закладам як досвід для запозичення.

Умови для занять спортом радикально поліпшилися після придбання й облаштування нового спортивного комплексу та обладнання нових спортивних залів у лабораторному корпусі університету та тренажерних залів у гуртожитках.

Внаслідок вжитих заходів було досягнуто послідовного поживавлення спортивного життя в університеті. В університеті почали систематично проводитися та стали традиційними низка масових спортивних заходів. Щорічно серед факультетів ХНЕУ проводиться спартакіада з 10 видів спорту, Кубок Ректора з міні-футболу, особиста першість серед студентів ХНЕУ з боротьби дзюдо та особиста першість університету з настільного тенісу серед студентів і викладачів. Факультет, що посів перше місце на спартакіаді, отримує перехідний кубок, а друге та третє місця – почесні грамоти та медалі. Було запроваджено систему підтримки молодих спортсменів.

За станом на середину десятиліття ХНЕУ, як і інші кращі вищі навчальні заклади країни, став перебувати в центрі спортивних подій.

У 2005/2006 навчальному уроці спортивну честь ХНЕУ на змаганнях різного рівня захищали збірні команди з 22 видів спорту. Так, за підсумками спартакіади вищих навчальних закладів Харкова 2005 – 2006 рр. дві чоловічі команди з міні-футболу та волейболу увійшли в першу міську лігу ВНЗ. Команда ХНЕУ з тхеквондо посіла 3 місце, команда зі спортивної аеробіки у напруженій боротьбі посіла також 3 місце, а збірна команда з настільного тенісу посіла теж 3 місце, пропустивши вперед команди Харківської академії з фізичної культури та ХНУРЕ. Жіноча збірна команда з волейболу, що з 2001 року є учасником Вищої студентської ліги України, наприкінці 2006 року виграла кубок Харкова з волейболу серед жіночих команд.

Студенти ХНЕУ на військових зборах

Жіноча збірна команда ХНЕУ з баскетболу, що дебютувала на чемпіонаті України з баскетболу серед жіночих команд І ліги у 2003 – 2004 рр., стала учасником Вищої професійної ліги України та, незважаючи на молодий вік гравців, склала гідну конкуренцію більш досвідченим командам чемпіонату.

У 2007 році ХНЕУ посів друге загальнокомандне місце у XIV Спартакіаді м. Харкова серед вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації. Жіноча збірна команда з баскетболу, що продовжила виступати в національному Чемпіонаті, також посіла 2 місце в змаганнях за Кубок м. Харкова. Волейбольна збірна жіноча команда виступала у вищій студентській лізі України, вигравши Кубок м. Харкова та посівши 1 місце в Чемпіонаті Харкова. До Вищої ліги міста увійшла збірна команда з настільного тенісу.

У 2008 та 2009 рр. збірні команди університету взяли участь у змаганнях вже з 25 видів спорту за програмою Спартакіади вищих навчальних закладів Харкова, де ХНЕУ знов посів почесне II місце. Тренуючись в університеті, студент II курсу фінансового факультету С. Гогенко посів на чемпіонаті України 2-е місце та здобув звання Майстра спорту з настільного тенісу, студентка I курсу факультету міжнародних економічних відносин В. Помазунова перемогла на чемпіонаті світу серед юніорів з ушу в Китаї та здобула звання кандидата в майстри спорту.

За підсумками десятиріччя спорт було перетворено на невід’ємну частину програми виховної роботи в університеті.

Однією з конкурентних переваг навчання в ХНЕУ є можливість отримання (паралельно з економічною освітою) звання офіцера запасу у Харківському університеті повітряних сил (щорічно більше 150 студентів ХНЕУ) та у Харківському танковому училищі (щорічно більше 120 студентів), з якими у нашого університету є відповідні угоди.

У здійсненні виховного процесу в університеті незмінно головною повинна залишатися особистість викладача, педагога-наставника академічної групи. З 2008 року в університеті впроваджується комплекс заходів, спрямованих на підвищення ролі кураторства, як важеля виховної роботи. У його рамках передбачено сформувати власну стратегію з цього питання та підвищити престиж інституту кураторства з використанням різних форм і методів морального та матеріального заохочення їх діяльності.

Згідно з Положенням «Про керівника студентської академічної групи з виховної роботи ХНЕУ» підвищено зацікавленість керівників академічних груп у постійній щоденній співпраці зі студентами. На підставі даних рейтингу за 2009 р., згідно з Методикою кількісної оцінки науково-педагогічної діяльності викладачів ХНЕУ, Кодексу професійної етики та організаційної культури працівників і студентів ХНЕУ, затверджено список кращих керівників студентських академічних груп (кураторів) університету.

Зберігаючи концептуальну єдність, виховна робота в університеті протягом першого десятиліття XXI в. може бути періодизована відповідно до її провідних акцентів:

- у 2000 – 2002 рр. створюються інфраструктури молодіжного життя університету, відбувається відхід від заорганізованості та формалізму у роботі з молоддю;
- у 2003 – 2005 рр. проводилася активна розбудова студентського самоврядування, виховна робота переорієнтовується на пошук та підтримку лідерів у студентському середовищі;
- у 2006 – 2007 рр. наголос робиться на впровадження виховного підходу в основу навчального процесу;
- з 2008 року виховна робота в університеті спрямовується на виховання життєвих компетенцій студентської молоді.

Виховна робота в університеті побудована на прагненні заохотити студента до позитивної соціальної активності, надати йому можливість для творчості і самовираження, сприяти його особистісному і професійному зростанню. Украв важливим є виховання ініціативності, здатності до інноваційного мислення, прищеплення високих громадянських якостей.

Університет прагне до розширення концепції виховної роботи з урахуванням принципів:

- національних та демократичних цінностей – гуманістичних ідеалів, громадянської гідності, любові до рідної землі, родини й народу, формування високої правової свідомості, поваги до прав людини і громадянина, дотримання законодавства і морально-етичних норм суспільства;
- реалізації професійної морально-етичної відповідальності викладачів і студентів, виховання патріотичних почуттів до Альма-матер, дотримання і розвиток демократичних і академічних традицій університету;
- ідеї консолідації студентства та науково-педагогічних працівників в єдину академічну спільноту;
- подолання негативних явищ у молодіжному середовищі, формування здорового способу життя.

Університет послідовно сприяє розвитку студентського самоврядування як важливого фактору розвитку суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої інтелектуальної еліти.

Домінуючою тенденцією виховного впливу є свідома діяльність студента, що керується критеріями професіоналізму та усвідомленням власної відповідальності як за себе, так і за суспільство в цілому. Саме завдяки виховній роботі в ХНЕУ готується нова генерація української інтелігенції, ядро національної інтелектуальної еліти.

Глава VI.

Входження до Європейського наукового і освітнього просторів

Забезпечити інтеграцію у світовий науковий і освітній простір відповідно до цілей та завдань європейської інтеграції в галузі вищої освіти до параметрів і характеристик європейського університету.

(З «Програми прискореного підвищення якості підготовки фахівців ХНЕУ», 2009 р.)

Кардинальні зміни, що відбуваються в останні десятиліття в економічній і соціальній сферах, імперативи, які зароджуються в інформаційному суспільстві, стрімкий розвиток наукових знань, інформаційних і комунікаційних технологій ставлять якісно нові завдання перед сучасним університетом. Стає все більш очевидним, що національні системи вищої освіти не можуть розвиватися поза глобальними процесами і тенденціями, поза запитами світового ринку праці. Потужні інтеграційні процеси, які все більше захоплюють усі сфери суспільного життя, вимагають адекватних відповідей від вищої освіти, а саме – посилення міжнародного компонента в організації підготовки сучасного фахівця, інтернаціоналізацію не тільки виробників та виготовленої продукції, а й вищої освіти й науки. Зростають вимоги до фахівців, перш за все до мобільності випускників, якості їх професійних знань, володіння іноземними мовами, новими інформаційними технологіями. Отже, спостерігається інтернаціоналізація вищої освіти.

У 2000 році міжнародна діяльність ХДЕУ концентрувалася в деканаті по роботі з іноземними учнями, а міжнародних проектів зі спільної освітньої та наукової діяльності не існувало взагалі.

У щорічній доповіді ректора ХДЕУ В. С. Пономаренка перед трудовим колективом у 2001 році було поставлено завдання встановити стійкі професійні контакти на інституційному та індивідуальному рівнях із закордонними колегами, що мало призвести до вдосконалення навчального процесу, підвищення якості викладання, стимулювання розвитку наукових досліджень, створення «критичної маси» творчо орієнтованих вчених.

Таким чином, стратегічним завданням університету стала активна міжнародна консолідація у галузі освіти та науки, спрямована на приєднання до процесу створення єдиного європейського наукового й освітнього простору – зони «Європейської вищої освіти», у межах якої освіта набуває прозорості та конкурентоздатності. Було визначено такі напрями та цілі міжнародної співпраці:

- у сфері навчання – обмін студентами і викладачами;
- у сфері досліджень – спільні дослідницькі проекти, міжнародні дослідження, конференції та публікації;

- у післядипломній та бізнес-освіті – спільні програми з міжнародними партнерами;
- досягнення активної позиції на міжнародному освітньому ринку (міжнародна акредитація, активна участь у міжнародних професійних освітянських організаціях та асоціаціях вищих шкіл);
- участь в міжнародних конкурсах, залучення грантового фінансування за програмами розвитку освіти;
- розширення діяльності з навчання іноземних громадян, у тому числі в рамках спільних міжнародних освітянських проектів.

Подальша інтернаціоналізація спрямувалась на мобілізацію педагогічного та наукового потенціалу, на створення і визначення у міжнародному університетському співтоваристві іміджу (бренду) університету.

Для координації міжнародної діяльності керівництво нею в 2001 році (як і за радянських часів) було виведено на рівень проректора. Було також створено спеціальний структурний підрозділ – відділ міжнародних зв'язків, завданнями якого стали: підготовка, обробка, збір даних про міжнародні програми, фонди, донорські організації; пошук зарубіжних університетів-партнерів; розробка та виконання міжнародних договорів; участь (спільно з кафедрами) в організації та проведенні міжнародних конференцій, семінарів; розробка і подання інноваційних проектів тощо. Організаційні зміни збільшили швидкість і підвищили об'єктивність прийняття рішень з міжнародних питань, зробили міжнародну політику університету більш гнучкою.

З 2001 року в університеті почали систематично здійснюватися інформаційні заходи, спрямовані на поширення відомостей щодо діяльності ХДЕУ серед академічної спільноти та операторів ринку освіти. З цією метою в 2001 році було створено постійно діючий сайт університету, на якому зокрема були розміщені матеріали щодо рівня та якості навчальних програм, англomовні дипломні проекти за кожною спеціальністю, наукові реферати журналу «Економіка розвитку», збірник навчальних програм освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» та «магістр».

Одним з перших пріоритетних напрямів міжнародного співробітництва університету стало укладання двох- та багатосторонніх угод про співробітництво із закордонними вузами-партнерами Європи та світу (табл. 6.1).

Перші угоди були підписані у 2001 році з Університетом Ліон 2 ім. Люм'єр (Франція), Асоціацією університетів Західної Греції та Епірису з підготовки фахівців (Греція), Краківською Економічною Академією (Польща). Підписані угоди передбачали обмін студентами та викладачами, проведення спільних науково-дослідних програм, взаємне ознайомлення з системою освіти в університетах.

Надалі географія співробітництва швидко поширювалася, охопивши країни як Західної, так і Східної Європи, Американського континенту, Азії.

Таблиця 6.1**Чинні угоди про співпрацю між ХНЕУ та закордонними університетами**

Назва навчального закладу	Рік	Країна	Основні напрями співробітництва
1	2	3	4
Університет Ліон 2 ім. Люм'єр	2001	Франція	Розвиток спільної програми обміну відносно навчання та досліджень у галузі економічних наук і управління та вивчення французької мови як іноземної, розробка спільних освітніх проектів
Краківська економічна академія	2001	Польща	Обмін студентами та науково-педагогічними робітниками; організація спільних науково-дослідницьких заходів
Вища Школа Економіки ім. Б. Марковського в Кельцях	2003	Польща	Обмін науково-дослідницькою літературою; організація спільних науково-дослідних заходів; розробка проектів для участі в міжнародних програмах
Вища школа інформаційних технологій у Варшаві	2008	Польща	Угода припускає прийняття викладачів та студентів з ХНЕУ в Польщі й прийняття викладачів і студентів Школи в Україні для ознайомлення із системою освіти в обох університетах
Університет Хуманітас	2008	Польща	Спільне проведення комплексних науково-дослідних робіт у сфері застосування новітніх досягнень теорії і практики управління і телеінформатики на підприємствах та державних установах і органах самоврядування
Варшавський технологічний університет «Варшавська політехніка»	2010	Польща	Розробка спільних міжнародних проектів; організація спільних наукових досліджень
Університет IEDITEP	2006	Туреччина	Угода про співпрацю, розробка спільних міжнародних проектів; організація спільних наукових досліджень, стажування студентів та викладачів.
Братиславський економічний університет	2008	Словаччина	Угода про співпрацю, розробка спільних міжнародних проектів, організація спільних наукових досліджень
Віденський університет технічних наук	2007	Австрія	Угода про співпрацю, розробка спільних міжнародних проектів; організація спільних наукових досліджень
Університет прикладних наук Верхньої Австрії (м. Штейр)	2009	Австрія	Підписано угоду про співпрацю; розробка спільних міжнародних проектів; організація спільних наукових досліджень
Університет прикладних наук (м. Кремс) (Нижня Австрія)	2009	Австрія	Розробка спільних міжнародних проектів; організація спільних наукових досліджень
Віденський університет МОДУЛЬ	2009	Австрія	Підписано угоду про співпрацю; розробка спільних міжнародних проектів; організація спільних наукових досліджень

Продовження табл. 6.1

1	2	3	4
Університет Саарланд (Саарбрюкен)	2008	Німеччина	ХНЕУ виступає партнером у спільному проєкті TEMPUS за темою «Вивчення й удосконалення знань в галузі підтримки підприємницької діяльності відповідно до національних особливостей»
Міжнародний інститут іноземних мов «Інститут Арістотелес» (м. Бремен)	2009	Німеччина	Підписано угоду про співпрацю. Улітку 2009 р. студенти ХНЕУ пройшли мовну практику (німецька мова) в «Інституті Арістотелес» та отримали сертифікати мовного рівня
Університет ім. Отто фон Геріке (м. Магдебург)	2009	Німеччина	Угода між фінансовими факультетами. Проведення комплексних дослідних проєктів у галузі теорії і практики менеджменту на підприємствах та державних установах
Університет Аризони	2009	США	Підписано угоду про співпрацю. У ході переговорів було заплановано проведення для студентів університету Аризони включного навчання в другому семестрі 2009 – 2010 навчального року в ХНЕУ
Балтійська міжнародна академія	2009	Латвія	Підписано угоду про співпрацю; розробка спільних міжнародних проєктів; організація спільних наукових досліджень
Нові-Садський університет	2009	Сербія	Підписано угоду про співпрацю. Обмін науково-дослідною літературою, участь у міжнародних конференціях, публікації в міжнародних наукових виданнях
Університет Вітаутас Магнус	2010	Литва	Підписано угоду про співпрацю. Обмін науково-дослідною літературою, участь у міжнародних конференціях, публікації в міжнародних наукових виданнях
Університет ім. Масарика (м. Брно)	2010	Чехія	Підписано угоду про співпрацю; розробка спільних міжнародних проєктів
Університет Манітоби	2009	Канада	Підписано угоду про співпрацю. Обмін науково-дослідною літературою, участь у міжнародних конференціях, публікації в міжнародних наукових виданнях
Коледж Провіденс	2008	Канада	Спільна програма вивчення англійської мови для студентів ХНЕУ за участю викладачів з Провіденс коледжу
Університет міста Падуа	2009	Італія	Підписано угоду про співпрацю; розробка спільних міжнародних проєктів
Болонський університет Magna Charta Universitatum	2004	Італія	Обмін науково-дослідною літературою; розробка спільних міжнародних проєктів; організація спільних наукових досліджень
Університет Халмстад	2009	Швеція	Підписано угоду про співпрацю; обмін науково-дослідною літературою; участь у міжнародних конференціях

Продовження табл. 6.1

1	2	3	4
Провінція Кхань Кхоа	2003	СРВ	Угода про співпрацю; обмін студентами, науково-педагогічними працівниками; організація спільних дослідних заходів
Хебейський Університет економіки і торгівлі	2004	КНР	Обмін науково-дослідною літературою; розробка сумісних міжнародних проектів; організація спільних наукових досліджень
ТЕДА коледж університету Нанкай	2008	КНР	Угода припускає прийняття викладачів та студентів з ХНЕУ в КНР й прийняття викладачів та студентів Коледжу в Україні для ознайомлення із системою освіти в обох університетах
Інститут економіки та інформаційних технологій (м. Шицзячжуань)	2008	КНР	Обмін студентами та науково-педагогічними працівниками; організація спільних дослідних заходів
Хебейський науково-технічний університет	2009	КНР	Підписано угоду про співпрацю; розробка спільних міжнародних проектів; обмін студентами та викладачами
Таджицький державний економічний університет (м. Душанбе)	2009	Таджикістан	Підписано угоду про співпрацю; розробка спільних наукових проектів; організація спільних проектів; організація спільних наукових досліджень
Таджицький інститут економіки	2009	Таджикістан	Підписано угоду про співпрацю; розробка спільних наукових проектів; організація спільних проектів; організація спільних наукових досліджень
Уральський державний технічний університет «УПІ»	2008	Росія	Спільне проведення комплексних науково-дослідних робіт в сфері застосування новітніх досягнень теорії і практики управління і телеінформатики на підприємствах та державних установах і органах самоврядування
Белгородський державний університет	2008	Росія	Обмін студентами та науково-педагогічними працівниками; організація спільних науково-дослідних заходів
Санкт-Петербурзький університет економіки та фінансів	2010	Росія	Підписано угоду про співпрацю; розробка спільних міжнародних проектів; організація спільних наукових досліджень
Санкт-Петербурзький державний електро-технічний університет	2010	Росія	Підписано угоду про співпрацю; розробка спільних міжнародних проектів; організація спільних наукових досліджень
Владимирський державний університет «ВлГУ»	2010	Росія	Підписано угоду про співпрацю. Обмін науково-дослідною літературою, участь у міжнародних конференціях, публікації в міжнародних наукових виданнях
Уфимський авіаційний технічний університет	2010	Росія	Підписано угоду про співпрацю; розробка спільних міжнародних проектів; організація спільних наукових досліджень

Закінчення табл. 6.1

1	2	3	4
Байкальський державний університет економіки і права	2010	Росія	Обмін студентами та науково-педагогічними працівниками; організація спільних науково-дослідних заходів
Воронезький державний аграрний університет ім. К. Д. Глінки	2010	Росія	Підписано угоду про співпрацю; розробка спільних міжнародних проектів; організація спільних наукових досліджень

Розвиток співробітництва з Університетом Ліон 2 ім. Люм'єр (University Lumière Lyon 2), одним з провідних університетів Франції відзначився високим динамізмом. Університет Ліон 2 спеціалізується на дослідженнях у сферах суспільних і гуманітарних наук, економіки, політології і права, мистецтв і мов. Для Університету Ліон 2 міжнародні обміни є одним із пріоритетних напрямів діяльності, що здійснюються в рамках 280 угод щодо міжнародної співпраці й обміну. У двосторонньому співробітництві з ХНЕУ сторони швидко підійшли до реалізації низки спільних проектів у рамках програми TEMPUS, які мали для ХНЕУ принципове значення, та дістали подальший широкий розвиток.

У 2004 році разом із французькими партнерами було розроблено проект щодо підготовки до переходу на кредитно-модульну систему організації навчального процесу в ХДЕУ. Власне, Університет Ліон 2 був одним з перших університетів Європи, де з 2004 академічного року була впроваджена інтегрована схема освітніх курсів, побудована згідно вимог Болонського процесу та трирівневій системі академічних кваліфікацій. Використання цього актуального досвіду дозволило з найбільшою ефективністю здійснювати аналогічні перетворення в Україні, де ХНЕУ виступив одним з піонерів запровадження болонських стандартів освітнього процесу.

У 2004 – 2005 роках за підтримки грантів уряду Франції та регіону Рон-Альп на факультеті Економічної інформатики було розпочато спільну франко-українську магістерську навчальну програму «Інформатика прийняття рішень та статистика». За цією програмою студенти впродовж 2 років не тільки навчаються в ХНЕУ та університеті Ліон 2, а й проходять стажування на французьких підприємствах або українських філіях. У рамках проекту проводяться заняття з французької та англійської мови. Навчання включає елементи інтерактивного спілкування, телеконференції та багато іншого. Студентські групи формуються за результатами конкурсного відбору з кандидатів, що мають базову освіту рівня «бакалавр» та «спеціаліст», отриману у вищих навчальних закладах України. Студенти, які успішно закінчили програму, одержують 2 дипломи: спеціаліста зі спеціальності «Економічна статистика» державного зразка України Харківського національного економічного університету та магістра за фахом «Інформатика прийняття рішень і статистика» Університету Ліон 2 ім. Люм'єр державного зразка Франції. Програма дістала підтримку Французько-української асоціації інновацій та передачі технологій, Асоціації прикладної статистики та математики, Асоціації «ІТ України».

◀ Атташе з питань міжуніверситетських та наукових зв'язків Франції в Україні Гійом Касперський та ректор ХНЕУ професор В. С. Пономаренко обговорюють питання майбутнього співробітництва.
15 лютого 2006 р.

Переговори з делегацією ▶
Університету Ліон 2,
20 вересня 2007 р.

Проректор з міжнародних зв'язків університету Ліон 2 професор Ізабель Гіномар та декан факультету інформатики університету Ліон 2 Андре Тіран під час переговорів про створення спільної магістерської програми в ХНЕУ

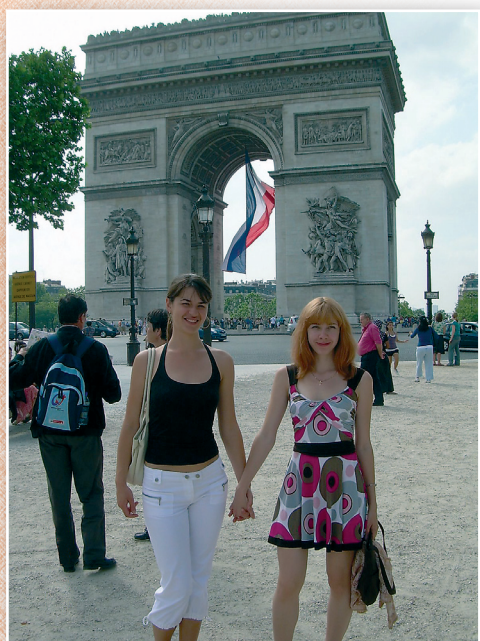
- ◀ Переговори з делегацією Університету Ліон 2. Проректор з міжнародних зв'язків В. Є. Єрмаченко, професор П. А. Орлов, доцент І. О. Золотарьова (координатори спільної магістерської програми від ХНЕУ).
20 вересня 2007 р.

Професор Ізабель
Гіномар – проректор
з міжнародних зв'язків
університету Ліон 2,
професор Андре
Тіран – декан
факультету
інформатики
університету Ліон 2 ▶

- ◀ Атташе з питань співробітництва в галузі французької мови посольства Франції в Україні Мішель Максимович, керівник спільної франко-української програми підготовки магістрів «Інформатика прийняття рішень і статистика» від університету Ліон 2 Жан-Юг Шоша, директор французького центру в м. Харкові Вів'єн Фуке

Студенти ХНЕУ – учасники спільної франко-української магістерської програми під час перебування у Франції. 2006 р.

**Вручення дипломів випусникам спільної франко-української магістерської програми за спеціальністю «Інформатика прийняття рішень і статистика».
15 жовтня 2010 р.**

8 листопада 2007 року, за присутності посла Франції в Україні відбулося урочисте вручення дипломів студентам першого випуску програми. У церемонії вручення дипломів також брали участь голова економічної місії посольства, делегація керівників французьких підприємств Lafarge, Teamlog, Societe Generale, UkrSibBank BNP Parisbas, Veolia.

Плідна співпраця між університетами також дає змогу аспірантам, які володіють французькою мовою, писати та захищати дисертації під подвійним керівництвом викладачів ХНЕУ та університету Ліон 2. У жовтні 2009 року відбувся захист дипломних робіт випускниками третього набору програми. Вручення дипломів співпало зі святкуванням п'ятиріччя співпраці між університетами.

3 вересня 2010 року ХНЕУ та Університет Ліон 2 виступають партнерами у проєкті Еразмус Мундус (Erasmus Mundus – європейська програма співпраці та мобільності у галузі вищої освіти) щодо запровадження європейської магістерської програми за спеціальністю «Data Mining і управління знаннями».

3 січня 2010 року аналогічну «ліонській» програму двох дипломів відкрито спільно з Віденським технічним університетом прикладних технічних наук (University of Applied Sciences Technikum Wien – Австрія) за спеціальністю «Менеджмент інформаційних систем». Навчаючися на спільній австро-українській магістерській програмі, студенти мають можливість отримати другу вищу освіту. Зарахування на програму здійснюється на основі конкурсного відбору (проходження співбесіди). Графік навчального процесу передбачає три семестри занять і один семестр стажування (практики) на підприємстві. Студенти з австрійського університету навчаються три семестри. Для українських студентів передбачений додатковий «вирівнюючий» семестр. Заняття починаються з весняного семестру, в якому читаються вирівнюючі курси для українських студентів. Австрійські студенти беруться до занять у ХНЕУ в осінньому семестрі. Другий рік навчання проходить в Австрії. Після закінчення дворічної програми студенти пишуть дипломну роботу англійською мовою, яку захищають перед австро-українським журі. За умови успішного закінчення програми студенти отримають два дипломи державного зразка: український диплом, що підтверджує надання кваліфікації «Магістр бізнес-адміністрування», та австрійський диплом, що підтверджує надання кваліфікації «Магістр наук в інженерії».

Черговим кроком у запровадженні програм академічної мобільності стало проведення з вересня 2009 року до червня 2010 року однорічного освітнього курсу «Демократія та громадянське суспільство», що діяв у ХНЕУ за підтримки Магістрату міста Брно (Чеська Республіка) та Харківської міської ради. В освітньому курсі «Демократія та громадянське суспільство» були розглянуті основні теоретичні і практичні питання дії демократії та її інституції, проблематика створення та діяльності Європейського Союзу, міжнародне та європейське право, економічна трансформація і громадянське суспільство. Лекції курсу читали чеською мовою з російським перекладом провідні викладачі з найкращих чеських університетів:

політологи, історики, правознавці та економісти. По закінченню курсу слухачі отримали сертифікат Університету ім. Масарика (Masaryk University, місто Брно, Чеська Республіка), що засвідчив закінчення курсу. Слухачами курсу стали понад 120 студентів та викладачів ХНЕУ, Харківського технічного університету «ХПІ», Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Донецького державного університету управління та співробітники Харківської міської ради.

Користь від запровадження спільних магістерських програм навчання та інших форм академічної мобільності полягає в підвищенні як рівня викладання в процесі гармонізації навчальних курсів, так і рівня привабливості університету для студентів. Безпосереднє навчання та знайомство з досвідом передових університетів світу сприяє суттєвому підвищенню рівня підготовки магістрів у ХНЕУ.

Низку угод про співпрацю було укладено в польському напрямку. У 2002 році університетом було поновлено співробітництво з фондом Польсько-Американсько-Української співпраці та ініціативи. Територіальна близькість, схожість у соціальному та економічному розвитку України і Польщі роблять вивчення досвіду цієї держави необхідним. Тому особливого значення набуває реалізація спільних заходів, які сприяють встановленню контактів з польськими колегами, започатковують довгострокове співробітництво. Це дозволить і надалі поширювати та використовувати спільний досвід для підвищення ефективності діяльності в обох країнах, сприяти координації освітніх систем та створенню інтегрованих міжнародних стандартів вищої економічної освіти, розвитку культурних, гуманітарних та ділових контактів з іноземними партнерами.

Усвідомлюючи великі можливості, які надає вихід на ринок освіти Азії, ХНЕУ послідовно працює над запровадженням програм співпраці на Сході. Взаємодія з вищими навчальними закладами, організаціями, фірмами та корпораціями КНР та СРВ також має широкий спектр потенційних форм та напрямів співпраці.

У 2002 – 2010 роках ректор В. С. Пономаренко та проректор з міжнародних зв'язків В. Є. Єрмаченко здійснили низку візитів до Китаю та В'єтнаму, що мали на меті підготовку та підписання угод з університетами та профільними школами.

З метою встановлення прямих зв'язків ХДЕУ став учасником II Всесвітнього форуму вищої освіти, що проходив в місті Шицзячжуань (КНР) у 2004 році. Результатом переговорів стало укладення угод про співпрацю з Міжнародним центром співробітництва з організації освітніх програм провінції Хебей, Хебейським економічним університетом та Хебейським класичним університетом. З 2005 року було започатковано програми стажування студентів у КНР. Програми стажування отримали підтримку Харківської Обласної державної адміністрації.

В останні роки значний інтерес до співпраці в галузі спільної підготовки фахівців з економіки, інформаційних технологій та туризму виявили Інститут економіки Нанкінського університету у вільній економічній зоні ТЕДА міста Таньджин та Інститут економіки та інформаційних технологій міста Шицзячжуань.

Зустріч та переговори ректора ХНЕУ професора В. С. Пономаренка з керівником спільної програми підготовки магістрів університету прикладних технічних наук Techikum Wien (Австрія) професором Хельмутом Голнером, 8 жовтня 2009 р.

Студенти та викладачі ХНЕУ під час лекції професора Університету прикладних наук Верхньої Австрії Андреаса Цехетнера

◀ Куратори спільної
україно-австрійської
магістерської програми
ХНЕУ та університету
прикладних технічних
наук Techikum Wien
(Австрія):
д-р екон. наук,
професор Т. І. Лепейко,
професор Хельмут
Голнер,
професор Роберт Пухер

Ректор ХНЕУ ▶
професор
В. С. Пономаренко
та координатор
міжнародного
співробітництва
Університету прикладних
наук Верхньої Австрії
професор
Андреас Цехетнер

◀ Зустріч ректора
ХНЕУ професора
В. С. Пономаренка
з ректором
Університету
прикладних наук
Верхньої Австрії
професором
Джеральдом
Рейзингером.
9 березня 2010 р.

Переговори між ХНЕУ, Харківською міською Радою, магістратом м. Брно та Університетом ім. Масарика (м. Брно, Чеська Республіка) про співпрацю

Відкриття освітнього проекту з Інститутом демократії та громадянського суспільства (ЦДК) (Чехія) на базі ХНЕУ. Директор Інституту політики та культури ЦДК Франтішек Мікш, Секретар Магістрату м. Брно Павло Лоутоцький, заступник Голови Харківської міської ради О. М. Новак та ін.

◀ Підписання Декларації про відкриття нового освітнього інституту демократії та громадянського суспільства на базі ХНЕУ. Директор Центру демократії та культури ЦДК Мікш Франтішек та ректор ХНЕУ професор В. С. Пономаренко

Урочиста церемонія надання ректорові Університету ім. Масарика (м. Брно, Чехія) Петру Фіалі звання Почесного професора ХНЕУ ▶

◀ Петр Фіала, ректор університету ім. Масарика (м. Брно, Чехія) та ректор ХНЕУ професор В. С. Пономаренко

З 2008 року ХНЕУ активізував зусилля щодо відновлення присутності в освітньому просторі Росії та держав Співдружності.

Зокрема, упродовж 2008 – 2010 навчальних років було підписано чотиристоронню угоду про співробітництво між Інститутом економіки Уральського відділення Російської академії наук, Науково-дослідним центром індустріальних проблем розвитку Національної академії наук України та Уральським державним технічним університетом «УПІ» (м. Єкатеринбург), двосторонні угоди з Санкт-Петербурзьким університетом економіки та фінансів, Санкт-Петербурзьким державним електротехнічним університетом, Владимирським державним університетом «ВлГУ» та іншими.

У ході візиту ректора ХНЕУ В. С. Пономаренка до Республіки Таджикистан у листопаді 2009 року було підписано низку угод про співробітництво між ХНЕУ та університетами Таджикистану.

Протягом 2009 – 2010 навчального року було проведено низку переговорів та зустрічей щодо перспективних проектів співпраці з Університетом Gadjah Mada та Університетом острова Балі (Республіка Індонезія); Вільнюським університетом та Університетом Вітовта Великого (Литовська Республіка); Університетом Халмстад (Швеція); Університетом прикладних наук Верхньої Австрії (м. Штеєр, Австрія). Зростання міжнародного авторитету ХНЕУ сприяє подальшому швидкому поширенню географії зв'язків університету та поглибленню міжнародної кооперації, що сприяє реалізації провідних завдань політики міжнародної діяльності університету.

Пріоритетним для університету є розвиток співпраці учених ХНЕУ в рамках міжнародних дослідницьких проектів. ХНЕУ послідовно активізує участь у багатосторонніх проектах, що виконуються в рамках міжнародних програм співробітництва.

Впродовж 2009 – 2010 років ХНЕУ з офіційними візитами відвідали: Голова Представництва Європейського Союзу в Україні пан Жозе Мануель Пінту Тейшейра, Посол Канади пан Даніель Карон, Посол Чеської Республіки пан Ярослав Башта, Посол Франції пан Жак Фор, Посол Литовської Республіки пан Пятрас Вайтекунас, Посол Республіки Індонезії пані Дра Нініг Сунінгсіх Рохдіат, офіційні делегації з Австрійської Республіки (5 делегацій), Франції (6 делегацій), Канади, В'єтнаму, Польської Республіки, Швеції, США, Словаччини, Латвійської Республіки, КНР, Індонезії, Нідерландів, Чеської Республіки. Викладачі з університетів-партнерів (Університету прикладних наук Верхньої Австрії, Університету ім. Масарика, Університету Халмстад, Університету Ліон 2 та ін.) провели відкриті лекції за напрямками туризм, менеджмент, маркетинг, інформаційні системи, статистика для студентів та викладачів ХНЕУ.

Найбільш великими загальноєвропейськими програмами, що надають істотне фінансове сприяння розвитку академічної співпраці університетів, є Кометт

(Comett); Еразмус (Erasmus); Лінгва (Lingua), Сократ (Socrates), Леонардо да Вінчі (Leonardo da Vinci). Деякі програми ЄС у сфері вищої освіти відкриті для України, зокрема – програма Темпус/Tacis (Tempus/Tacis), в межах якої здійснюється науково-педагогічна співпраця українських і європейських університетів, обмін викладачами, студентами, дослідниками, фінансуються спеціальні програми інституційного розвитку вузів.

ХНЕУ є одним з учасників спільного європейського проекту ТЕМПУС-2006. Цей проект був розроблений на тему «Активізація обміну досвідом з питань підприємництва в українських університетах «PROTECT» спільно з Universitat des Saarlandes, Saarbrücken (Німеччина), Universidad de Alicante, Alicante (Іспанія), Санкт-Петербурзьким державним електротехнічним університетом (Росія), Черкаським державним технологічним університетом (Україна), Полтавським технічним університетом (Україна). У 2007 році цей проект виграв грант, на даному етапі проект втілено в життя. За результатами наукових досліджень в рамках проекту PROTECT в 2009 році видано наукову монографію за участю В. С. Пономаренка, М. О. Кизи́ма та В. Є. Єрмаченка.

У 2009 році в рамках наукового співробітництва між ХНЕУ та Віденським технічним університетом прикладних наук, у межах держбюджетного фінансування Міністерств освіти та науки Австрії і України, за програмою KAENS вчені ХНЕУ подали проект «Розробка теоретичних основ та методик проектування електронного навчального простору на підґрунті інформаційних та мультимедійних технологій», який отримав грант на виконання.

Співпраця з іноземними партнерами дозволила підвищити рівень знання іноземних мов студентів ХНЕУ. За підтримки спеціалістів освітньо-консультаційного центру Providence коледжу (Канада), Французького альянсу, Німецької служби академічних обмінів (DAAD) та європейської організації Anglia Network Europe (Нідерланди) було суттєво покращено викладання англійської, французької, німецької мови, створено факультативні курси та літні школи.

ХНЕУ став єдиним у Харкові вищим навчальним закладом, де було впроваджено вивчення новогрецької мови. У 2004 році було розпочато викладання китайської мови, у 2005 році – турецької та польської, у 2008 році – італійської мови.

В період літніх канікул 2006 – 2008 рр. в ХНЕУ було проведено курси англійської мови. За підтримки освітньо-консультаційного центру Providence кожного року для участі у програмі запрошувалися 20 викладачів англійської мови з різних навчальних закладів Канади.

У липні 2010 року в ХНЕУ були проведені інтенсивні курси англійської мови європейською організацією Anglia Network Europe (Нідерланди). У проекті взяли участь 50 викладачів та студентів ХНЕУ. По закінченню навчання кожний слухач курсів отримав сертифікат мовної підготовки відповідного рівня.

Делегація міста Сосновець (Польща) на чолі з мером відвідує ХНЕУ. 2010 р.

Казимир Гурський, мер м. Сосновець
(Сілезьке воєводство,
Республіка Польща)

23 березня 2010 року відбувся візит
до ХНЕУ надзвичайним
та Повноважним Послом
Литовської Республіки в Україні
паном Пятрасом Вайтекунасом

Надзвичайний та Повноважний Посол Франції Жак Фор бере участь у роботі франко-українського круглого столу, присвяченого перспективам співпраці у галузі вищої освіти. 12 грудня 2009 р.

Ректор ХНЕУ професор В. С. Пономаренко вручає подяки учасникам круглого столу за вагомий внесок у розвиток та всебічну підтримку спільної програми підготовки магістрів за спеціальністю «Інформатика прийняття рішень та статистика» між ХНЕУ і університетом Ліон 2 (Франція). 12 грудня 2009 р.

Надзвичайний
та Повноважний Посол
Франції в Україні
Жан-Поль Везьян
відвідав ХНЕУ
у листопаді 2007 року

Ректор ХНЕУ
професор
В. С. Пономаренко
знайомить з універси-
тетом Надзвичайного
та Повноважного
посла Канади в Україні
Дж. Данієля Карона.
26 вересня 2009 р.

Надзвичайний
та Повноважний Посол
Республіки Індонезія в Україні
Дра Нініг Сунінгсіх Рохдіат
залишає свій запис у книзі
почесних гостей ХНЕУ.
23 квітня 2010 р.

Посол Чехії пан Ярослав Башта виступає з лекцією перед студентською аудиторією.
4 грудня 2009 р.

Після лекції відбулася дискусія, у ході якої студенти отримали відповіді на свої запитання від панів посла та генерального консула Чехії в Україні

Українська
конференція
з питань
регіонального
та місцевого
економічного
розвитку.
Доповідь голови
Харківської Облас-
ної державної
адміністрації
Є. П. Кушнарьова.
ХДЕУ.
12 червня 2003 р.

◀ Карлос Паскуаль та ректор ХДЕУ
професор В. С. Пономаренко
під час подій Української
конференції з питань регіонального
та місцевого економічного розвитку.
12 червня 2003 р.

Посол США Карлос Паскуаль
бере участь у роботі секцій
Української конференції
з питань регіонального
та місцевого економічного
розвитку.
ХДЕУ, 12 червня 2003 р.

Міжнародний економічний форум «Регіональна співдружність» відбувся у ХДЕУ 19 вересня 2003 р. за участю керівників міста і області та представників самоврядування Білорусі, КНР, Польщі, Росії, СРВ та США

В рамках форуму «Регіональна співдружність» відбулися консультації керівництва університету з представниками ділових кіл країн-партнерів

Пленарне засідання форуму «Регіональна співдружність»

Делегація з Китайської Республіки відвідала форум «Регіональна співдружність»

**Виступ Надзвичайного та Повноважного Посла Російської Федерації в Україні
В. С. Черномірдіна під час проведення українсько-російського
інвестиційного форуму в ХНЕУ, 2001 р.**

◀ **Прес-конференція
за участю Надзвичайного
та Повноважного Посла
Російської Федерації
в Україні
В. С. Черномірдіна
на українсько-
російському
інвестиційному форумі**

**Ректор ХНЕУ ▶
професор
В. С. Пономаренко,
Надзвичайний та
Повноважний Посол
Російської Федерації
в Україні
В. С. Черномірдин
та Голова Харківської
Обласної державної
адміністрації
Е. П. Кушнарьов**

Два роки поспіль у ХНЕУ проводиться Літня школа російської мови, в якій приймають участь студенти Університету Ліон 2. Літня школа організована в рамках співпраці між двома університетами за підтримки Посольства Франції в Україні. Заняття з російської мови проводились кожного дня висококваліфікованими викладачами ХНЕУ. Проживання в українських родинах, спілкування зі студентами та викладачами, а також екскурсії по Харкову та області надали можливість французьким студентам підвищити свій рівень знань мови, подолати мовний бар'єр та ознайомитись і поринути в українську культуру. З вересня 2010 року за аналогічною програмою вивчення російської мови в ХНЕУ перебувають студенти з Університету Аризони (м. Тюссон, США).

Важливою умовою освітньої та дослідної діяльності університету є обмін сучасними даними, досвідом і результатами досліджень науковців, викладачів, аспірантів, представників підприємств, студентів. Розвитку науково-дослідної роботи сприяють спільні міжнародні наукові конференції, організатором та місцем проведення яких виступає Харківський національний економічний університет.

Свідченням зростання міжнародного авторитету ХНЕУ стало проведення на його базі представницьких міжнародних форумів у сфері економічної політики, інвестиційної діяльності та бізнесу. Від 2001 р. на базі ХНЕУ відбулася низка подібних заходів:

- презентація стратегії економічного розвитку Харківщини на Міжнародній науково-практичній конференції з питань розробки комплексної програми соціально-економічної стратегії розвитку Харківського регіону до 2011 року, що відбулася 22 – 23 листопада 2001 року;
- міжнародна конференція з питань регіонального та місцевого економічного розвитку, що проходила за участю керівників Харківської обласної державної адміністрації, міського самоврядування, посла США в Україні Карлоса Паскуаля,
- україно-російський інвестиційний форум 18 грудня 2003 р. за участю представників центральних органів влади України та Російської Федерації, Посла Російської Федерації в Україні та Посла України в Російській Федерації, губернаторів російських регіонів;
- міжнародний економічний форум «Регіональна співдружність» (19 вересня 2003 р.), в якому взяли участь голова Харківської обласної державної адміністрації, перший заступник Міністра економіки та з питань європейської інтеграції, маршал Великопольського воєводства Республіки Польща, заступник керівника Постійного комітету Зборів народних представників м. Цзинань та інші учасники з 7 країн світу.

З 16 по 18 квітня 2010 року в університеті відбувся Міжнародний туристичний форум «Харків: партнерство в туризмі», організований за ініціативою Харківської міської ради та ХНЕУ. Метою заходу було сприяння розвитку туризму,

активізація співробітництва між міськими органами самоврядування та встановлення контактів між представниками туристичної індустрії. «Харків: партнерство в туризмі» було розроблено як комплексний проект, який поєднав Міжнародну науково-практичну конференцію «Туристична інфраструктура сучасного міста: основні елементи, принципи створення та функціонування. Досвід іноземних міст-партнерів» та щорічну туристичну виставку-презентацію «Харків: партнерство в туризмі». В форумі взяли участь більше 200 спеціалістів зі сфери туризму з 17 міст України, 30 туристичних компаній, туроператорів та туристичних агентств, наукові співробітники, аспіранти і студенти, а також делегації з 15 країн світу, міст Санкт-Петербурга та Белгорода, Варшави, Познані та Лодзі, Бірмінгему, Брно, Ізміра, Каунаса, Кремса, Кутаїсі, Мюнхена та Нюрнберга, Риги, Ришон ле Ціона, Сан-Мало, Тяньцзіня, Варни.

Науково-практична конференція проводилася з метою поєднання наукових підходів з практикою організації та функціонування сучасної туристичної інфраструктури міста. Було обговорено проблеми стійкого розвитку туристичної інфраструктури міст, організаційно-правові форми функціонування туристичної інфраструктури, взаємодія виконавчих органів влади та органів місцевого самоврядування з суб'єктами ведення господарства, питання підготовки кадрів.

Поряд з програмами двостороннього співробітництва ХНЕУ послідовно стимулює участь викладачів, аспірантів, студентів у міжнародних програмах академічних обмінів та дослідницьких програмах на індивідуальних засадах. В стратегічних завданнях розвитку ХНЕУ зазначено, що інтеграція університету у світовий освітнянський простір має базуватися на постійній роботі у напрямку реалізації мобільності викладачів та студентів через організацію широкої системи стажування, проходження практики, включного навчання студентів в університетах інших країн, використанні для цього двосторонніх зв'язків та європейських програм TEMPUS, Erasmus Mundus, а також у напрямку налагодження системи

Посол ЄС в Україні пан Жозе Мануель Пінту Тейшейра (у центрі) та ректор ХНЕУ професор В. С. Пономаренко відкривають Інформаційний центр Європейського Союзу на базі ХНЕУ. 9 квітня 2009 р.

співпраці з закордонними університетами викладачів та студентів при виконанні замовлень на науково-дослідні та проектно-конструкторські розробки.

З початку 2001 року виступи та лекції іноземних фахівців в ХНЕУ набули регулярного характеру. Щорічно перед викладачами та студентами проводяться консультації щодо умов та можливостей отримання дослідницьких та навчальних грантів, участі у програмах академічних обмінів IREX, SAID, USIA, DAAD, Фонду Фулбрайта, підвищення кваліфікації та стажування за кордоном. Університет прагне широко застосовувати практику запрошення відомих учених і фахівців із провідних вищих навчальних закладів Європи і міжнародних організацій для лекційної, організаційної та навчально-методичної роботи в університеті.

З 2002 року університет продовжує реалізацію програм удосконалення вищої економічної освіти на засадах партнерства з Консорціумом з удосконалювання бізнес-освіти в Україні (CEUME, USAID). Спільні зусилля спрямовувалися на підготовку та інституціоналізацію програм, які істотно підвищують можливості навчальних закладів у галузі менеджменту та в кінцевому підсумку сприяють стійкому розвитку української економіки. За проектом TACIS провадилася робота у межах Програми перепідготовки управлінських кадрів для сфери підприємництва за підтримки Міністерства економіки та питань європейської інтеграції України.

У багатьох країнах ЄС вже розроблені і використовуються національні системи оцінки якості освіти, в інших – ще розробляються. Формуються наднаціональні органи, створена європейська мережа забезпечення якості у вищій освіті (European Network of Quality Assurance in Higher Education, ENQA). Відповідно до Болонської декларації передбачено «вироблення критеріїв і методології оцінки якості освіти», створення акредитаційних агентств, незалежних від національних урядів і міжнародних організацій. Також важливу роль в інтернаціоналізації університетів відіграють незалежні Асоціації університетів, які допомагають пришвидшити перехід пострадянських ВНЗ до європейських стандартів вищої освіти.

Визнанням досягнень ХНЕУ з боку світового університетського співтовариства є включення ХНЕУ до міжнародних академічних об'єднань та асоціацій.

У 2004 році, на ініціативу голови Наглядової Ради організації Великої Хартії Університетів – Magna Charta Universitatum професора Ф. Роверси-Монако, ХНЕУ було запрошено підписати цю хартію і приєднатися таким чином до більш ніж 500 університетів світу, що розділяють принципи цього документа.

Урочиста церемонія підписання Хартії відбулася 18 вересня 2004 р. в м. Болонья (Італія), у стінах першого європейського університету. ХНЕУ став дев'ятим вищим навчальним закладом України й однією із трьох вищих шкіл Харкова, залучених на той час до цього процесу. Приєднання до Magna Charta Universitatum ознаменувало входження ХНЕУ до світової університетської спільноти.

У 2005 році ХНЕУ було запрошено до участі у реалізації нового етапу розвитку проекту ALMA LAUREA, що був започаткований у 1994 р. Службою статистики Болонського університету та який передбачає створення інформаційного банку випускників європейських університетів.

Виступ професора Університету Політехніки Сілезії (Польща) Артура Мазуркевича на засіданні круглого столу Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки і практики». 27 травня 2010 року

Відповідно до угоди між ХНЕУ та «Swisscontact» (Швейцарським корпусом експертів) 8 – 13 березня 2010 р. відбувся візит доктора Клауса Лукаса. Доктор Лукас виступив з лекціями перед студентами старших курсів

Доктор Клаус Лукас та доцент кафедри туризму О. П. Кісь в оточенні студентів
II курсу напрямку підготовки «Туризм»

Проректор М. В. Афанасьєв Відкриває зустріч з делегацією університету МакГілл (Канада) в ХНЕУ. 5 грудня 2005р.

Виступ
професора
Пітера О. Шнейдера
з Університету МакГілл
(Канада).
5 грудня 2005р.

◀ Робочі моменти зустрічі з делегацією з Університету МакГілл (Канада).

Лекція-семінар представників ▶
університету МакГілл (Канада)
на тему: «Підприємництво у малому
та середньому бізнесі Канади» в рамках
реалізації проекту
«Регіональне навчання та розвиток
консультаційних можливостей в Україні»,
2006 р.

◀ Студенти ХНЕУ приймають активну участь у семінарі

**Урочиста церемонія підписання ректором Харківського державного економічного університету професором В. С. Пономаренком Великої хартії університетів.
м. Болонья, 18 вересня 2004 р.**

2008 року ХНЕУ став офіційним членом Асоціації Економічних університетів Східної Європи та Чорноморського регіону, що об'єднує 45 університетів з країн Південної та Східної Європи та Балкан.

2009 року ХНЕУ було прийнято до складу Європейської Асоціації університетів – об'єднання більш ніж 800 освітніх інституцій з 46 країн, що надає широкі можливості для кооперації в галузях освіти, інновацій, дослідницької діяльності.

В вересні 2009 року завдяки плідній співпраці з Університетом Ліон 2 і успішному розвитку спільної франко-української магістерської програми, за підтримки Посольства Франції в Україні, Харківський національний економічний університет було прийнято в члени Асоціації франкомовних університетів світу, що об'єднує 667 навчальних закладів Центральної та Східної Європи, Африки, арабського світу, Південно-Східної Азії, Карибських островів та є безпосереднім оператором франкомовної спільноти в системі вищої освіти і наукових досліджень.

Цінним для університету є досвід зміцнення зв'язків з міжнародними організаціями, що дозволяє включатися до міжнародних освітніх програм, залучати інформаційні дослідницькі ресурси та впроваджувати сучасні інформаційні технології.

ХНЕУ активно співпрацює з представництвом Фонду народонаселення ООН. У 2003 році ХНЕУ відвідала делегація представників ООН на чолі з керівником

**Голова Місії народонаселення ООН в Україні Даглас Гарднер під час семінару.
ХНЕУ, червень 2003 р.**

Місії ООН в Україні Дагласом Гарднером. В рамках візиту було проведено молодіжну конференцію, яка стала першим кроком до поглиблення співпраці.

Відповідно до підписаної Угоди про співробітництво між ХНЕУ та Представництвом Світового Банку в Україні з січня 2007 року на базі бібліотеки ХНЕУ було створено Регіональну бібліотеку Світового Банку в Україні для надання інформації про Групу Світового Банку, проекти, програми, що ним фінансуються, дані за дослідженнями з різних проблем розвитку. Наприкінці року, за підсумками роботи, бібліотеці було надано статус Центру інноваційних знань Світового Банку. Викладачі і студенти отримали доступ до видань та он-лайн ресурсів Світового Банку.

Центр надає громадськості інформацію про широкий спектр досліджень, публікації Світового Банку з глобальних проблем розвитку, економічної та соціальної політики, боротьби з бідністю, а також дослідження за окремими країнами. Викладачі та студенти ХНЕУ можуть ознайомитися з економічними дослідженнями за секторами, які включають макроекономічний аналіз економіки України, а також з документами стосовно проектів Світового Банку, що здійснюються в Україні та інших країнах світу.

ХНЕУ став місцем проведення інформаційних акцій представництва Світового Банку в Україні, у тому числі тих, що проводяться за допомогою нових інформацій-

них технологій. Зокрема у 2010 р. відбулися відео-лекція та skype-конференція директора Світового банку у справах України, Білорусі і Молдови Мартіна Райзера «Україна у 2010 році: шляхи та сценарії подолання економічної кризи», на якій були присутні студенти старших курсів, аспіранти та викладачі. З 2010 в ХНЕУ на регулярній основі проводяться WEB-семінари за тематикою досліджень Світового банку.

2 квітня 2009 р. на базі бібліотеки ХНЕУ відбулася урочиста церемонія відкриття Інформаційного центру Європейського Союзу на базі бібліотеки університету. В урочистій церемонії відкриття взяв участь Голова Представництва Європейської Комісії в Україні пан Жозе Мануель Пінту Тейшейра. На урочистій зустрічі з професорсько-викладацьким складом та студентською молоддю він виступив з лекцією про сучасний стан відносин між Україною та ЄС.

Метою центру є розповсюдження інформації про Європейський Союз і його політику. Центр надає допомогу університетам та дослідницьким центрам у навчанні студентів і проведенні дослідницької роботи з питань європейської інтеграції, а також сприяє участі студентів у дебатах з європейських питань. На момент відкриття Інформаційний центр на базі ХНЕУ став 8-м в Україні та 5-м поза межами Києва. Оскільки інші чотири розміщені в містах Тернополі, Чернівцях та Луцьку Інформаційний центр в ХНЕУ був першим на Сході країни. В Інформаційному центрі ЄС представлено широкий вибір публікацій та матеріалів офіційних установ Європейського Союзу, а також періодичних видань, журналів ЄС та інших матеріалів, що стосуються діяльності ЄС. Можливість користуватись матеріалами Центру отримали всі бажаючі.

Однією з найбільш важливих форм міжнародної діяльності для університету є навчання іноземних громадян – студентів, слухачів та аспірантів.

Станом на 1999 р. кількість іноземних студентів, що навчалися в університеті, знизилася порівняно з кінцем 1980-х рр. у 5 разів і складала 50 осіб. Звуження географії прийому та відсутність чіткої стратегії дій загрожували остаточному згортанню цього напрямку діяльності.

У 2002 – 2003 рр. для збільшення контингенту іноземних студентів університетом було розроблено та проведено такі заходи:

- відрядження представників ХНЕУ до іноземних держав з метою встановлення прямих зв'язків на різних рівнях;
- поширення актуальної інформації про університет та умови навчання засобами корпоративного сайту, рекламних та спеціальних довідкових видань;
- установа зв'язків з випускниками та асоціаціями випускників минулих років;
- установа взаємодії з новоствореним Українським центром міжнародної освіти при МОН України;
- залучення до співпраці фірм-операторів освітнього ринку.

◀ Відкриття регіональної депозитарної бібліотеки Світового Банку на базі ХНЕУ, 22 березня 2007р. на чолі з директором Світового Банку в Україні, Білорусі та Молдові Поллом Бірмінгемом

▲ Директор Світового Банку в Україні, Білорусі та Молдові Пол Бірмінгем та Ректор ХНЕУ професор В. С. Пономаренко знайомляться з роботою регіональної депозитарної бібліотеки Світового Банку на базі ХНЕУ ▶

▲
Директор Світового Банку в Україні, Білорусі та Молдові Пол Бірмінгем
з Ректором ХНЕУ професором В. С. Пономаренком. 22 березня 2007р.

Директор Світового Банку в Україні, Білорусі та Молдові
Пол Бірмінгем з викладачами ХНЕУ ▼

**Вручення подяки ХНЕУ координатору проектів Світового Банку Юлії Юровій.
22 березня 2007 р.**

Переговори з представниками Світового Банку у справах України, Білорусі та Молдови: директором представництва Мартіном Райзером, директором з операційних послуг та забезпечення якості в регіонах Європи та Центральної Азії Жераром Баямом та координатором програм по Україні Коні Лафф

Делегація Світового Банку на чолі з директором Мартіном Райзером знайомиться з комп'ютерною довідковою системою Світового Банку, що функціонує в ХНЕУ

Представники делегації Світового банку:
Пабло Сааведра – старший економіст Світового Банку та координатор програм економічного розвитку в Україні, Білорусі та Молдові;
Руслан Піонтківський – старший економіст Світового Банку;
Дмитро Деркач – керівник служби зовнішніх зв'язків

**Лекція Мартіна Райзера – директора представництва Світового Банку в справах України, Білорусі та Молдови, на тему «Україна після кризи: довгострокові виклики для розвитку країни» для аспірантів та викладачів ХНЕУ.
9 червня 2010 р.**

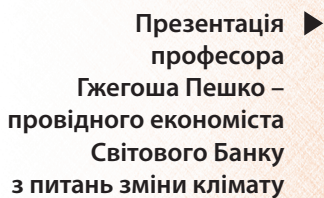

В Харківському національному економічному університеті відбулася лекція-презентація нового аналітичного дослідження Світового Банку на тему: «Стратегічний вибір щодо прискорення та підтримки зростання в Україні. Меморандум про економічний розвиток», 28 вересня 2010 р.

◀ Візит Голови
Департаменту
інформаційного
центру Світового
Банку Веронік
Денфорф

◀ Студенти ХНЕУ беруть участь у семінарі Світового Банку

2002 року було поновлено прямі контакти на різних рівнях з колегами із В'єтнаму. Партнером університету стала Асоціація громадян В'єтнаму – випускників ХНЕУ. Постійну співпрацю було встановлено з урядом провінції Кхань Кхоа. Угода, яку було укладено між Народним комітетом провінції і ХНЕУ, передбачила щорічний прийом на навчання магістрів і аспірантів.

Низка крупномаштабних заходів була спрямована на поліпшення умов навчання іноземних громадян у університеті. Іноземні студенти отримали принципово нові умови для проживання у реконструйованих сучасних комфортабельних гуртожитках. Для залучення іноземних студентів до наукової роботи та суспільного життя в університеті було створено постійно діючу інтернаціональну раду, в якій іноземні громадяни були залучені до роботи в органах студентського самоврядування. В реконструйованому науково-бібліотечному комплексі для студентів-іноземців було створено спеціальні абонемент та читальний зал, який регулярно поповнюється спеціальною літературою та методичними розробками. Обслуговування студентів-іноземців ведеться на англійській та французькій мовах.

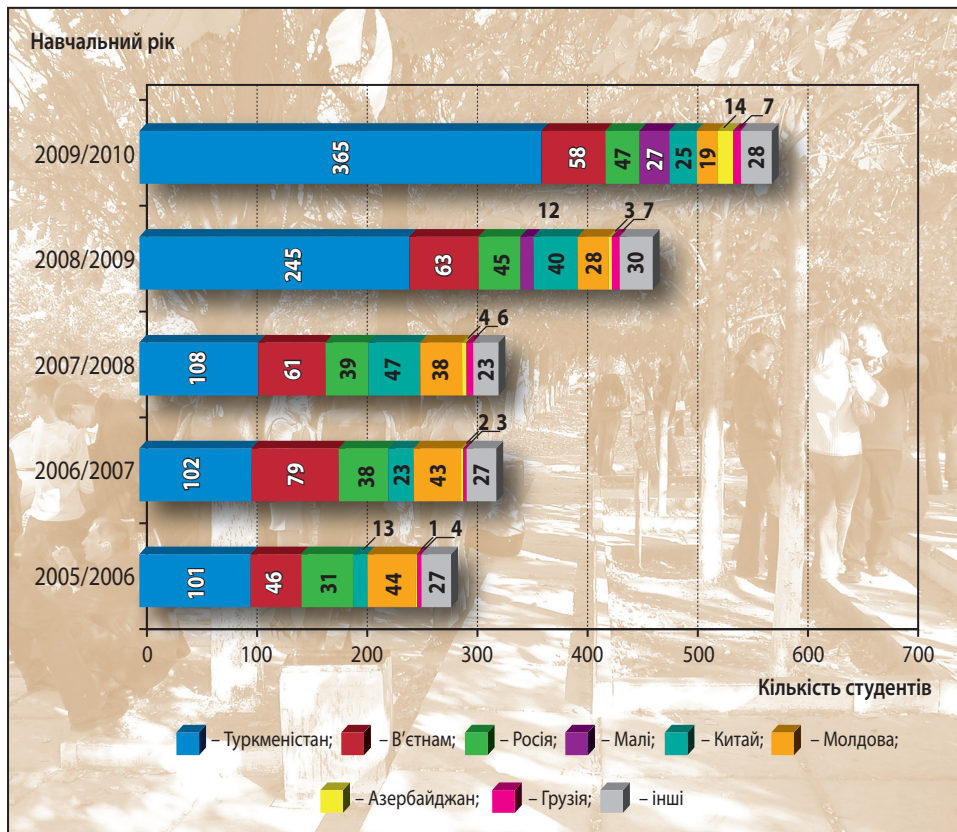

Рис. 6.1. Динаміка розподілу студентів-іноземців за країнами, (2005/2006 – 2009/2010 навч. р.)

◀ Під час відвідання
ХНЕУ делегацією
з провінції
Кхань Кхоа (СРВ).
15 липня 2003 р.

▶ Підписання угоди
про навчання
студентів з В'єтнаму
між ХДЕУ
та Народним
комітетом провінції
Кхань Кхоа (СРВ).
15 липня 2003 р.

◀ Нагородження ХНЕУ
Орденем Дружби СРВ.
16 грудня 2005 р.

▲ Студенти ХНЕУ – іноземні громадяни

Студенти ХНЕУ – іноземні громадяни
знайомляться з українським
національним одягом ▶

◀ Студенти ХНЕУ – іноземні громадяни – у бібліотеці ХНЕУ. 2006 р.

Здійснювалися заходи щодо поліпшення базової підготовки іноземних студентів молодших курсів, було надано можливості для підвищення рівня мовної підготовки, підвищено увагу з боку викладачів, проведено додаткові консультації та ін.

Університет досяг позитивної динаміки кількості іноземних учнів протягом 2000 – 2010 рр.: їх загальний контингент зріс з 81 особи у 2000 – 2001 навчальному році до 574 осіб у 2009 – 2010 навчальному році. Кількість іноземних громадян, що навчалися в ХНЕУ в 2010 – 2011 рр., зросла до 1016 осіб, що перевищує попередній навчальний рік на 442 особи (177%). Іноземні студенти ХНЕУ – це переважно громадяни Туркменістану, В'єтнаму, КНР і Росії.

Загальна кількість країн, з яких навчаються іноземці в ХНЕУ в 2010 – 2011 рр., – 31. Усього в ХНЕУ за весь період підготовлено фахівців для понад 70 країн світу.

Подальше зростання контингенту іноземних студентів та вихід на нові для ХНЕУ освітні ринки можливо за умов використання у навчальному процесі мов міжнародного спілкування. У період 2008 – 2010 рр. у ХНЕУ було відкрито три бакалаврські програми з англійською мовою навчання – «Бізнес-адміністрування», «Туризм» та «Інноваційний менеджмент». На стадії підготовки знаходиться запровадження англомовної магістратури та англомовних бакалаврських програм за іншими спеціальностями.

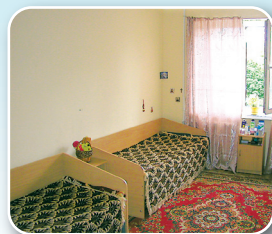
ХНЕУ здійснює активну міжнародну діяльність, підтримує широкі міжнародні зв'язки з вищими навчальними закладами й асоціаціями близького та далекого зарубіжжя. Вектор сучасної політики й стратегії університету спрямовано на адаптацію та інтеграцію системи освіти в європейське та світове співтовариство через організацію широкої системи стажування та включного навчання студентів в університетах інших країн, шляхом використання двосторонніх зв'язків та європейських програм задля втілення основної місії університету з підготовки фахівців найвищого рівня, які відповідають найсучаснішим вимогам європейського ринку праці.

Глава VII.

Матеріально-технічне забезпечення діяльності

Недостатність матеріально-технічного забезпечення протягом тривалого часу стримувала розвиток університету. На кінець 1990-х рр. матеріальна база не забезпечувала базових потреб навчального процесу та науково-дослідної роботи. Без вирішення існуючих проблем не було можливим досягнення прогресу у основних напрямках діяльності вищого навчального закладу.

- Наявний контингент студентів – 8197 чоловік у 1999 році, у тому числі 4672 на денному та 3525 на заочному відділеннях, не забезпечувався в достатньому обсязі аудиторним фондом і гуртожитками. Навчання протягом десятиліть велося у дві зміни. Обмеженість аудиторного фонду та місць у гуртожитках не залишала можливостей для збільшення кількості студентів. Відповідно, не було можливостей для втримання конкурентних позицій на ринку освіти, який диктує необхідність концентрації та створення великих навчальних закладів з чисельністю студентів у 15 – 30 тис. чоловік.
- Стан будівель не відповідав корпоративному іміджеві ХНЕУ та не надавав можливостей для комфортної роботи і навчання.
- Університет не мав розвинутого інформаційно-бібліотечного центру. Увесь наявний контингент студентів, викладачів і науковців обслуговувала бібліотека з одним абонементом та читальним залом, розрахованим на 50 посадкових місць. Через обмежену місткість книгосховищ університет не мав можливості утримувати достатню кількість підручників, методичної та спеціальної наукової літератури. Бібліотека вимушено проводила «чищення» фондів, залишаючи лише обмежену кількість видань, які користувалися найбільшим попитом. Бібліотечні каталоги не були комп'ютеризовані, робота з фондами велася за застарілими технологіями.
- Не було сучасної поліграфічної бази, що обмежувало видавничу діяльність університету. Університет не мав змоги забезпечувати навчальні курси якісними підручниками та методичними посібниками, друкувати монографії, наукові збірки, матеріали конференцій.
- Навчальний процес, як і науково-дослідна робота і управління університетом, не були інформатизовані. В університеті бракувало комп'ютерних класів і лабораторій, корпоративної локальної мережі не існувало. Навіть у 2000 році кількість комп'ютерів складала лише 92 одинці, що зумовлювало

Студенти ХДЕУ в комп'ютерних класах. Кінець 1990-х рр.
Обладнаних комп'ютерною технікою навчальних лабораторій не вистачало

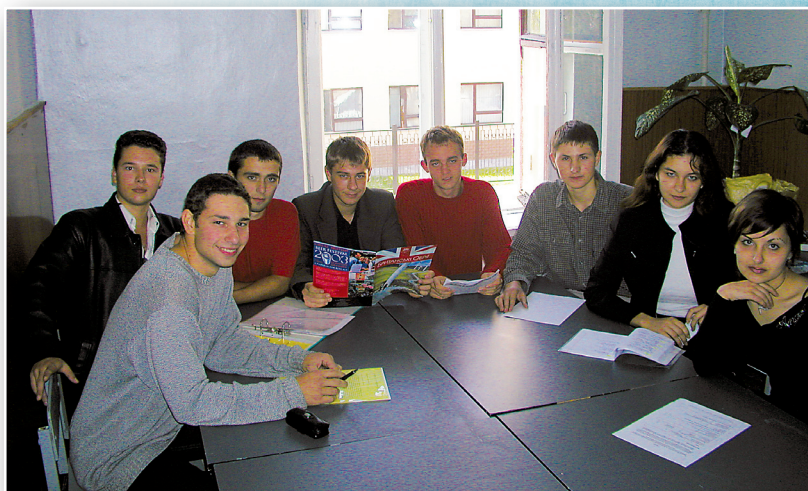

Семінарські заняття в ХДЕУ в кінці 1990-х рр.
Неремонтовані приміщення, застаріле обладнання, затісні аудиторії

Практичні заняття
з ділової
англійської мови,
відкриті лекції
проводилися
у затісних, погано
обладнаних
аудиторіях.
2001 р.

обмежене їх використання у навчальному процесі. На кафедрах і підрозділах була повністю відсутня сучасна оргтехніка, в університеті діяв єдиний пристрій факсимільного зв'язку. Становище, що склалося, не дозволяло готувати фахівців на рівні, що відповідає сучасним вимогам, та здійснювати управління закладом відповідно до рівня, що надається сучасними інформаційними технологіями.

- Украй недостатнім був розвиток спортивної бази. На 2000 рік університет мав кафедру фізичної культури та спорту чисельністю 7 осіб і один спортивний зал площею 400 кв. м. Як наслідок, спорт не займав належної йому ролі у студентському дозвіллі, не виконував своєї ролі у вихованні. Не забезпечувалося прищеплення навичок здорового способу життя студентству.
- Так саме вкрай обмеженою, як за площами розташування, так і за наявними засобами, була база розвитку студентської художньої самодіяльності.

Завдання розвитку потребували масованих капіталовкладень у створення базової інфраструктури діяльності університету задля підвищення якості навчального процесу та науково-дослідної роботи у ХДЕУ. Суттєве зростання консолідованого бюджету ХДЕУ на початку десятиліття дозволяли здійснювати ці кроки. Аналіз наявних проблем зумовив визначення завдань щодо послідовного і системного вирішення гострих проблем матеріально-технічної бази університету.

Найближчими цілями розвитку стали забезпечення зростаючого контингенту студентів сучасним аудиторним та житловим фондом з поступовим переходом на однозмінний режим роботи; введення в дію додаткових площ для художньої самодіяльності, культурно-масової роботи, фізичної культури і спорту; комплексна інформатизація роботи в університеті на напрямках навчання, НДР, адміністративного управління; створення сучасних інформаційно-бібліотечного та видавничого комплексів.

Для координації дій та підвищення ефективності управління університетом було створено відділ маркетингу і планування та відділ технічної експлуатації корпоративної системи управління.

Вже у 2001 році загальна площа учбово-лабораторних корпусів значно збільшилась. Аудиторний фонд університету зріс на 1 185 посадочних місць. Це стало можливим завдяки завершенню будівництва нового навчально-лабораторного корпусу площею 4 000 м². Заключний етап будівництва відбувався на рівні героїчних зусиль усього колективу університету й активної частини господарських робітників, які працювали в три зміни. За вісім місяців було виконано 70% робіт по об'єкту, тоді як за попередні одинадцять років – тільки 30%. 2005 року лабораторний та головний корпуси були з'єднані двоярусною перехідною галереєю.

У 2002 році було розпочато створення інформаційно-бібліотечного центру ХДЕУ. Університетом було придбано частину адміністративного корпусу по Инже-

нерному провулку, 1а, де протягом 2003–2006 рр. було проведено докорінну реконструкцію будівлі. Будівельні роботи включали повну заміну комунікацій, систем електропостачання, опалення, водопроводу та каналізації, заміну неопорних стін та вікон, повне перепланування, капітальний ремонт покрівлі, ліфтового господарства. Приміщення обладнувалося системою загального кондиціювання повітря та автоматизованою системою контролю-управління доступом і відеоспостереженням. Загальний комплекс будівельних робіт було завершено у 2005 році, у 2008 році було проведено роботи із зовнішнього освітлення корпусу. Відреставрована будівля повною мірою відповідає вимогам сучасної бібліотечної архітектури: строга фундаментальність, функціональність, компактність, надійність і економічність як у будівництві, так і при експлуатації, максимально високий рівень комфорту для читачів і співробітників.

З дня свого урочистого відкриття під час святкування 75-річного ювілею ХНЕУ у 2005 році науково-бібліотечний корпус став «обличчям» ХНЕУ та частиною його сучасного корпоративного іміджу.

Відповідно до проекту, площа навчально-бібліотечного корпусу склала 6 030 м², з розміщенням читальних залів на 485 місць, книгосховища закритого та відкритого фонду на 470 тис. томів.

Активну участь у розробці проекту брали працівники бібліотеки. Під час проектування було враховано реальні потреби бібліотеки, на рівні концепції у її нову структуру та матеріально-технічне забезпечення закладалися сучасні технічні стандарти і професійні рішення. Кожен факультет отримував свій блок обслуговування у складі абонементу, книгосховища, читального залу. Оперативність обслуговування читачів підвищувалася завдяки розміщенню книгосховища поруч з абонементом. Окремі спеціалізовані блоки обслуговування створювалися для професорсько-викладацького складу, аспірантів, Міжгалузевого інституту підвищення кваліфікації, для іноземних студентів, читальних зал періодичних видань та іншомовних видань, абонементу художньої літератури.

Вже у концепції нової бібліотеки було закладено високий ступінь автоматизації та інформатизації роботи, що дозволяли використовувати можливості програмного пакету УДФ/Бібліотека розробки ТОВ «Український фондовий дім».

2003 рік, коли бібліотеку було переміщено до нового семиповерхового корпусу, став переломним у її діяльності. Бібліотека розмістилася на 5-ти поверхах корпусу (з 3-го до 7-го). У міру завершення будівельних робіт, до послуг читачів надавалися 14 читальних залів, 13 книгосховищ, 14 абонементів: абонемент художньої літератури, абонемент та читальний зал для професорсько-викладацького складу, читальна зала для аспірантів, абонементи та читальні зали за факультетами, абонемент та читальні зали літератури іноземними мовами, читальний зал періодичних видань, абонемент та читальний зал для іноземних студентів.

Дизайн будівлі Науково-бібліотечного корпусу ХНЕУ

Голова Харківської обласної державної адміністрації Є. П. Кушнар'ов знайомиться з проектом розбудови університетського комплексу. 2001 р.

◀ Новий Навчально-лабораторний корпус ХНЕУ. 2001 р.

З введенням в дію Навчально-лабораторного корпусу університет уперше дістав можливість проводити заняття в спеціальних лекційних аудиторіях. 2003 р.

«Серце» університету – Актівий зал. Наразі в залі встановлено спеціальне мультимедійне обладнання, системи кондиціювання, мережу безпроводних сітьових комунікацій. 2002 р.

**Ремонтно-будівельні
роботи у новому Науково-
бібліотечному корпусі.
Літо 2004 р.**

Відкриття Науково-бібліотечного корпусу. 16 грудня 2005 р.

**Науково-бібліотечний
корпус ХНЕУ.
Вигляд ззовні**

Холи і приміщення Науково-бібліотечного корпусу (НБК)

**Просторі
та зручні
читальні зали**

Просторі
та зручні
читальні зали

▲
 Відкритий
 фонд довідкової
 літератури

◀ Оснащеність комп'ютерною
 технікою

Абонементи НБК

Зручні робочі місця та комфортні умови для обслуговування

Спеціально
обладнані
службові
приміщення

▲
Колектив співробітників бібліотеки

▲
Обслуговування читачів бібліотеки

Колектив співробітників бібліотеки

Керівництво університету, ректор, професор В. С. Пономаренко, проректор О. Г. Зима, декани факультетів О. М. Тімонін, В. І. Грачов, П. В. Проноза, голова профкому Г. О. Холодний вітають працівників бібліотеки з Всеукраїнським днем бібліотек. 30 вересня 2009 р.

З моменту встановлення бібліотечної програми в неї заносилися всі нові надходження літератури. У липні 2003 року бібліотека почала формування електронного каталогу на основі ретровидань. На комп'ютеризований режим було переведено створення облікової документації, у тому числі «Книги сумарного обліку», а також друк книжкових формулярів, каталожних карток та карток картотеки.

Процес електронної каталогізації охопив усі типи і види документів. Було створено власний предметний рубрикатор. Для проведення аналізу книгозабезпеченості було створено тематичний каталог «Дисципліни» і «Тематико-типологічний план». Каталог «Дисципліни» створено відповідно до навчальних планів. До нього внесено інформацію про навчальні дисципліни університету, кафедри, спеціальності, кількість студентів, норми книгозабезпеченості. Документи в процесі обробки закріплюються за дисциплінами, а потім остаточно розподіляються за місцями збереження і видачі. У тому ж році був введений в дію новий зал каталогів, у якому створені автоматизоване робоче місце для бібліотекаря та автоматизовані робочі місця для читачів.

Водночас налагоджувалася локальна мережа бібліотеки. Було встановлено й підключено до бібліотечної мережі комп'ютери на робочих місцях співробітників на абонементних видачі літератури, встановлені комп'ютери в читальних залах. Для остаточного налагодження системи бібліотечного обслуговування та її вдосконалення на кожному абонементі за факультетами було заведено журнал відгуків і пропозицій.

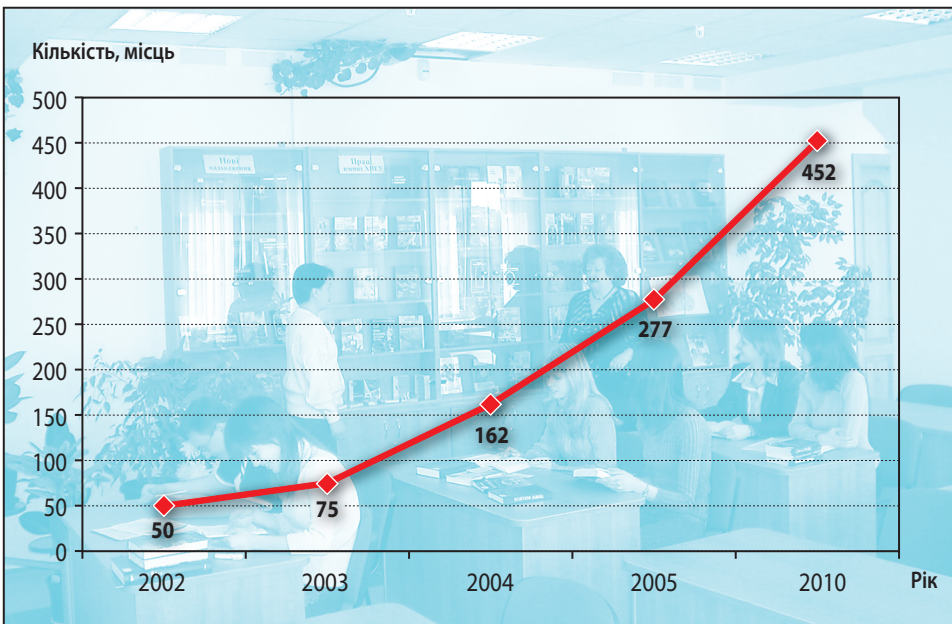
За допомогою програмних засобів та обладнання для роботи зі штрих-кодами було послідовно автоматизовано всі технологічні процеси роботи бібліотеки:

- комплектування бібліотечного фонду;
- обробку документів (каталогізацію літератури, створення бібліографічних описів, створення і підтримку каталогів тем – класифікаторів, рубрикаторів, систематичних каталогів та ін.);
- вибір, перегляд і друкування документів, сортування документів за обраними критеріями, перегляд і друкування каталожних карток і повних бібліографічних описів;
- організацію доступу до електронних документів;
- облік інформації про читачів, організації, постачальників;
- обслуговування читачів (вибір документів і реєстрацію видачі і повернення літератури, перегляд переліку документів та їх ідентифікацію);
- експорт та імпорт інформації.

Уведення в дію нових бібліотечних приміщень зняло обмеження на обсяг книжкового фонду та кількість читачів, що могли обслуговуватися на її абонементних. Кількість місць у читальних залах зросла у 2000 – 2009 рр. у 9 разів, кількість примірників літератури і методичних рекомендацій, що надходили за рік у бібліотеку, – у 14,4 рази, витрати на збільшення книжкового фонду – у 16 разів (табл. 7.1, рис. 7.1).

Таблиця 7.1
Динаміка надходження літератури до бібліотеки ХНЕУ, 2003 – 2009 рр.

Рік	Навчальна література та періодичні видання (грн)	Навчальна література (кількість примірників)
2000	124,5	6 898
2001	152,0	19 588
2002	156,2	30 398
2003	481,5	65 027
2004	664,9	56 368
2005	560,1	60 028
2006	751,6	86 500
2007	748,7	73 894
2008	1 697,2	76 457
2009	1 996,9	99 403

Рис. 7.1. Динаміка чисельності посадкових місць у бібліотеці ХНЕУ, 2002 – 2010 рр.

23 грудня 2005 року оновлену бібліотеку ХНЕУ було представлено на регіональному форумі «Вузівська бібліотека у світлі суспільних перетворень», що відбувався на базі ХНЕУ. Організація роботи та впроваджені технічні рішення отримали високу оцінку фахівців і колег з бібліотек Харківщини.

Протягом 2003 – 2009 рр. було сформовано електронний каталог наявних видань, що за станом на 30 грудня 2009 року мав 97700 записів; були створені і си-

стематично поповнювалися бази даних нових надходжень, статей у періодичних виданнях, дисертацій і авторефератів, документів на електронних носіях, повнотекстових документів.

Високий ступінь інформатизації бібліотеки дозволив надати читачам зручний та безпосередній доступ до електронних ресурсів, зокрема до мережі Інтернет. Електронний каталог було відкрито для користування читачів через веб-інтерфейс у бібліотечній локальній та загальноуніверситетській корпоративній мережі. Упродовж 2009 року на основі пошукової системи, яка була реалізована у електронному каталозі, було реалізовано можливість замовлення літератури з будь-якого комп'ютера локальної мережі університету, також читачі отримали можливість переглядати свої особисті картки літератури, узяті в користування в електронному вигляді. Було відкрито доступ до нормативно-довідкової системи «Ліга-закон». У жовтні 2009 року в локальній мережі університету було відкрито базу повнотекстових документів.

Наявність повного електронного каталогу видань з ефективними засобами створення пошукових запитів полегшило ведення довідково-бібліографічного обслуговування читачів. За допомогою спеціального книжкового фонду, каталогів і картотек всіма структурними підрозділами бібліотеки щорічно стали виконуватися понад 4 000 усних і письмових замовлень читачів.

Завдяки високому рівню оснащення бібліотеки було досягнуто угод про відкриття на її базі Регіональної депозитарної бібліотеки Світового банку (у 2006 році; з 2007 р. – інформаційно-аналітичного центру Світового банку в Україні) та Інформаційного центру Європейського Союзу (у 2009 році). Студенти й викладачі ХНЕУ отримали доступ до останніх електронних та друкованих публікацій та аналітичних матеріалів цих організацій.

Крім бібліотеки в новому корпусі розмістилися науково-дослідні лабораторії, видавництво та окремі підрозділи ХНЕУ. Комфортні умови діяльності та сучасна офісна інфраструктура значно покращили умови праці співробітників. У 2008 році в науково-бібліотечному корпусі було обладнано зал захисту дисертацій з мультимедійним проектором, автоматичним екраном та аудіосистемою.

Створення власної потужної видавничої бази відіграло першорядну роль в забезпеченні освітнього процесу навчально-видавничою літературою та у розвитку науково-дослідної роботи.

Переоснащений новою технікою редакційно-видавничий відділ ХНЕУ та асоційований з університетом Видавничий Дім «ІНЖЕК» утворили сучасні видавництва нового типу, які спеціалізуються на випуску навчальної і наукової літератури економічного, юридичного, комп'ютерного та інших профілів. Професійна поліграфічна база, кваліфікований редакторський колектив дозволили у короткий термін здійснювати коректуру, редагування, дизайн і верстку будь-якої книжкової продукції високої якості та її тиражування від декількох сотень до 50 000 примірників та забезпечити підтримку видання трьох фахових періодичних видань: журналів «Економіка розвитку» та «Бізнес Інформ» і збірника наукових праць «Управління розвитком» (табл. 7.2).

▲ Початок 2000-х рр. Нова техніка надходить до підрозділів університету

У комп'ютерному класі. 2005 р.

Навчальні корпуси ХНЕУ оснащуються новітньою комп'ютерною технікою, конференц-системами тощо. 2009 р.

Значно зросла кількість випусків і обсяги фахових журналів ХНЕУ «Економіка розвитку» та «Управління розвитком» – з 73 ум. друк. арк. у 2000 році до 373,25 ум. друк. арк. у 2006 році.

За станом на 2009 рік друк навчально-методичної та наукової літератури за замовленнями ХНЕУ досяг 619 найменувань загальним обсягом 4 880,7 умовно-друкарських аркушів, що цілком забезпечувало потреби навчального процесу та науково-дослідної роботи (табл. 7.3).

«Де приємніше вчитися студентіві – в обшарпаній аудиторії з убогими меблями або у пристойному інтер'єрі? Як престижніше й комфортніше працювати викладачеві – ділячи стіл з колегами та упираючись поглядом у синю масляну фарбу, що облупилася на стіні або за персональним комп'ютером? Це – не питання, а тест на осудність. У Харківському державному економічному університеті намагаються вирішувати проблему якості навчання студентів кардинально. Якщо не сказати, глобально», – такими словами починалася стаття «Навчися рахувати, вчити і будувати» кореспондента харківської газети «Слобода» Є. Маслова про інтерв'ю з ректором ХНЕУ професором В. С. Пономаренком 6 травня 2003 р.

Таблиця 7.2**Випуск фахових журналів ХНЕУ у період 2000 – 2010 років**

Рік	«Економіка розвитку»		«Управління розвитком»		Усього обсяг, ум. др. арк.
	кількість	обсяг, ум. др. арк.	кількість	обсяг, ум. др. арк.	
2000	5	73,0	–	–	73,0
2001	7	97,5	–	–	97,5
2002	4	59,25	2	36,25	95,5
2003	4	61,5	2	41,50	103,0
2004	4	67,0	3	55,50	122,5
2005	5	112,5	5	126,50	239,0
2006	4	98,5	13	274,75	373,25
2007	4	96,44	9	233,73	330,17
2008	4	73,5	20	474,70	548,2
2009	4	86,0	21	561,25	647,25
на 01.11.2010 р.	3	51,03	16	421,06	472,09

Таблиця 7.3

**Дані про випуск літератури видавництвом ХНЕУ та іншими видавництвами
для університету в 2009 р.**

Видавни- цтво	Монографії		Підручники		Навч. посібники та консп. лекцій		Наук.-метод. лі- тература		Усього обсяг, др. арк.
	кільк. один.	ум. др. арк.	кільк. один.	ум. др. арк.	кільк. один.	ум. др. арк.	кільк. один.	ум. др. арк.	
ХНЕУ	21	426,5	1	32,5	97	1 509,0	410	1 503,0	3 471,0
ВД «ІНЖЕК»	21	531,75	1	17,5	20	298,0	17	90,8	938,05
Інші вид-ва	21	250,31	2	55,1	6	142,54	2	23,37	471,32
Усього	63	1 208,56	4	105,1	123	1 949,54	429	1 617,5	4 880,7

Незадовільний стан діючих будівель університету вимагав проведення їх масштабної реконструкції. З 2000 року почала здійснюватися велика робота з розвитку матеріальної бази, ремонту та обладнання аудиторій університету, з капітального ремонту учбових корпусів і гуртожитків. Корпуси 1930-х – 1950-х рр. побудови вимагали капітального ремонту, що в окремих випадках включав навіть заміну перекриттів та повного відновлення інженерних комунікацій. Зазвичай виконувалися заміна системи опалення, електро- і водопостачання, каналізації, санація вентиляційних каналів, ремонт центральних теплових пунктів, установлення сучасних дверних та віконних блоків, металевих ґрат, оздоблення приміщень, фасадів, ремонт зовнішніх зливних мереж, систем освітлення, благоустрій прилеглої території.

У навчальних корпусах облаштовувалися спеціалізовані приміщення: приміщення архіву з розширенням площ до нормативних показників в 350 м², зал спеціалізованих засідань вченої ради, приміщення управління корпоративною мережею, актовий зал, лабораторії Обчислювального центру та ін. Було реконструйовано актовий зал університету. Після оснащення мультимедійною системою в залі було створено сучасні умови не лише для проведення офіційних заходів, але й для концертної діяльності. Останнє створювало принципово інші умови для розвитку студентської художньої самодіяльності.

Від 2001 року ремонтні роботи проводилися у гуртожитках. Будівлі, введені до дії у 1970-х – 80-х рр., потребували ремонту покрівлі, відновлення інженерних комунікацій, встановлення дверних та віконних блоків, подекуди – відновлення ліфтового господарства. Здійснювався ремонт кімнат. Так, у 2005 році площа відремонтованих приміщень житлового призначення становила 3 570 м². Проводилася газифікація гуртожитків, де для побутових цілей використовувалася електроенергія.

Корпуси гуртожитків ХНЕУ.
У більшості з них 2000 – 2010 р. було проведено
капітальні ремонтні роботи

**Гуртожитки ХНЕУ – одні
з найкращих для студентства
у м. Харкові**

Так виглядала кімната гуртожику, що перемогла у конкурсі
«Краща кімната» у 2003 році

Сьогоднішній вигляд кімнат
гуртожику

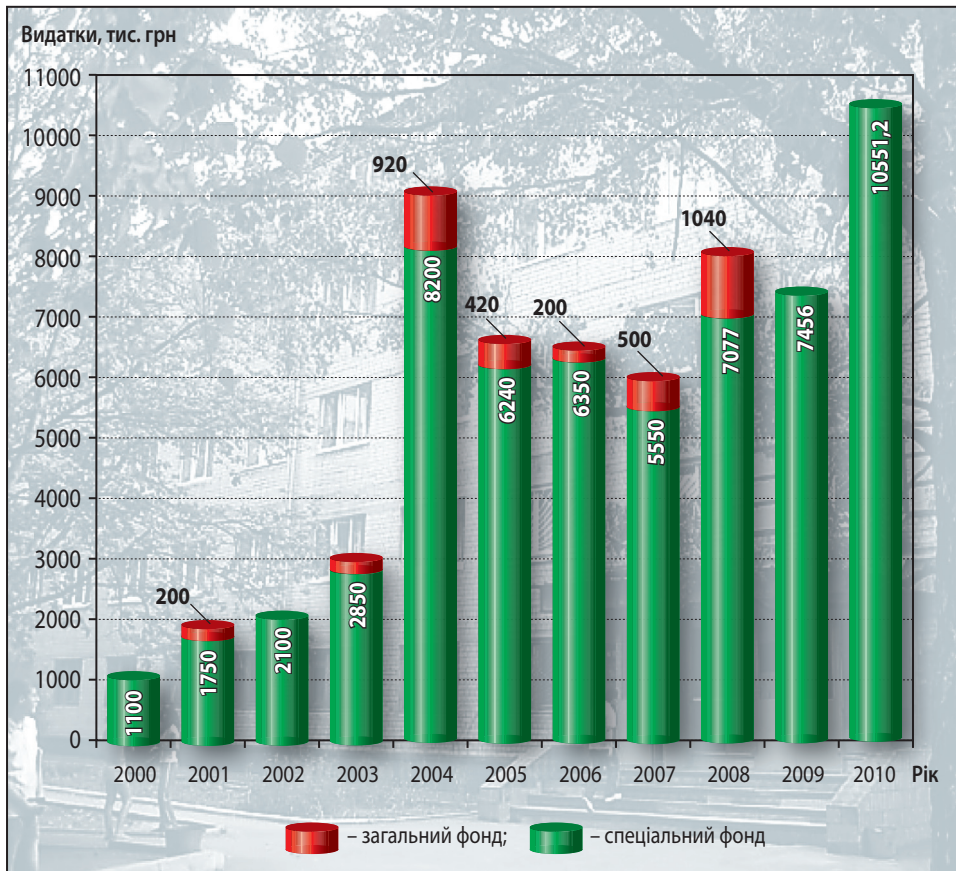
Так виглядають інтер'єри гуртожитків ХНЕУ на сьогодні

Значні зусилля університет спрямував на розширення мережі гуртожитків. В 2003 та 2007 рр. університету були передані гуртожитки № 7 по вул. Академіка Філіппова, 42, № 2 по вул. Луї Пастера, 177 та № 1 по просп. 50-річчя ВЛКСМ, 52. Введення до дії нових гуртожитків, будівлі яких тривалий час не обслуговувалися та знаходилися у вкрай занедбаному стані, вимагало виконання особливо великих обсягів санітарних, відновлюваних та ремонтних робіт. Підготовка до заселення гуртожитку №7 по вул. Академіка Філіппова, 42, крім іншого потребувала заміни мереж опалення, водопроводу та каналізації, ремонту покрівлі та благоустрою території. Уведення в експлуатацію нових гуртожитків дозволило повністю забезпечити потреби студентів у місцях для проживання.

З 2006 року почали здійснюватися капітальні ремонти інших гуртожитків та створення житлових блоків з поліпшеними умовами проживання готельного типу для іноземних студентів і магістрів.

Рис. 7.2. Динаміка видатків на капітальний ремонт і реконструкцію, 2000 – 2010 рр. (тис. грн)

Поряд з поліпшенням побуту, у гуртожитках створювалися додаткові умови для дозвілля та навчання – облаштовувалися комп'ютерні класи, тренажерні і спортивні зали, проводився монтаж локальних комп'ютерних мереж.

У 2000 – 2003 рр. загальні витрати університету на капітальний ремонт і реконструкцію корпусів (включаючи гуртожитки) складали у середньому 2 млн грн, у 2004 – 2007 рр. ця сума збільшилася до 6,5 – 7 млн (див. рис. 7.2). Більш як на $\frac{9}{10}$ за рахунок коштів спецфонду – власних коштів університету. Зокрема, 9 185 тис. грн склали у 2003 – 2006 рр. капіталовкладення у реконструкцію науково-бібліотечного корпусу. Капіталовкладення дали свій результат – умови навчання та проживання студентів ХНЕУ були кардинально поліпшені. Повна забезпеченість студентів житлом та наявність комфортних побутових умов у гуртожитках, що у цілому не є властивим для вітчизняної практики, стало однією з найбільших конкурентних переваг університету.

Іншим кроком, що дозволив суттєво підвищити загальний рівень привабливості ХНЕУ та вирішити низку концептуальних завдань розвитку, було забезпечення університету власною спортивною базою.

Із завершенням будівництва навчально-лабораторного корпусу в дію було введено новий спортивний зал (274 м²) з трибуною для вболівальників, душовими та роздягальнями. У 2002 році університетом було придбано фізкультурно-оздоровчий комплекс по вул. Мирна, 13, загальною площею 1 142 м², де постійно на безоплатній основі займаються в 24 секціях студенти та працівники університету. За станом на середину десятиліття, у розпорядженні спортивного клубу ХНЕУ перебували спортивно-оздоровчий комплекс та спортзали загальною площею близько 3 000 м². Площа приміщень для занять спортом зросла у 6,5 рази.

Кількість викладачів на кафедрі фізичної культури та спорту було збільшено до 22 чоловік; 14 ставок було введено для обслуговування фізкультурно-оздоровчого комплексу.

Принципове значення для виконання завдань розвитку університету має забезпечення інформатизації діяльності. Ситуація, що склалася за станом на кінець 1990-х рр., була абсолютно ненормальною. Університет не встигав за бурхливим розвитком ІТ-технологій у світі, та недостатня матеріальна база не дозволяла забезпечити відповідний рівень підготовки фахівців за умов загальної інформатизації вітчизняної економіки та українського суспільства. ХДЕУ як центр підготовки фахівців з ІТ-технологій у менеджменті сам їх практично не використовував. Збереження подібного становища загрожувало швидкою деградацією університету як закладу вищої освіти. Навпаки, поставлені завдання розвитку вимагали здійснення швидкого прориву у справі ІТ-забезпечення основної діяльності.

Завдання інформатизації університету з боку матеріально-технічного забезпечення включало три складові:

- розвиток локальних мереж і створення корпоративної мережі ХДЕУ з виходом до мереж більш високого рівня;

- забезпечення доступності комп'ютерної техніки та ІТ-технологій в навчальному процесі;
- створення умов для використання сучасної комп'ютерної і офісної техніки у підрозділах університету, переходу до ефективних інформаційних технологій управління і організації роботи підрозділів.

У 2000 році було створено відділ технічної експлуатації корпоративної інформаційної системи управління університетом (ТЕКІС). До функцій відділу було віднесено обслуговування комп'ютерної техніки та локальних мереж, встановлення та підтримання функціонування програмного забезпечення в підрозділах університету.

Відділ ТЕКІС забезпечив використання мультимедійної техніки, що почала використовуватися при захистах дипломних робіт і дисертацій, проведенні конференцій, недовзі і в навчальному процесі.

Уже у 2000 – 2002 рр. дістала подальший розвиток корпоративна мережа університету. Відповідно до концепції її розвитку створювалися локальні мережі в адміністративних і навчальних підрозділах університету. У локальні мережі були об'єднані комп'ютери бухгалтерії, приймальної комісії, канцелярії, методичного відділу, окремих кафедр та деканатів. Було створено локальну мережу між методичним відділом та відділом маркетингу і планування, а також між відділом ТЕКІС та серверним приміщенням ТЕКІС та поєднано в єдину мережу Обчислювального Центру комп'ютерні лабораторії.

У 2003 році сервери університетської локальної мережі (сервер бази даних, сервер додатків та сервер управління корпоративною мережею, сервер Інтернет, навчальний сервер 1С:Підприємство) було встановлено в обладнаній серверній лабораторії. Сервер бази даних було замінено на потужний сервер з двома процесорами Intel XEON, що дозволило підвищити швидкість і надійність роботи бухгалтерії та приймальної комісії.

Локальні мережі підрозділів послідовно підключалися до корпоративної мережі університету.

Науково-бібліотечний корпус було поєднано з корпоративною мережею університету за допомогою високошвидкісного оптоволоконного каналу зв'язку, який заведено до серверних лабораторій науково-бібліотечного та головного корпусів. Придбано новий комутатор 3COM на 8 портів з пропускною спроможністю 1 Гб, що разом з оптоволоконним каналом зв'язку дозволить збільшити швидкість обміну інформацією між головним корпусом та науково-бібліотечним.

2004 року було завершено проведення мереж у всіх лабораторіях обчислювального центру – усі лабораторії обчислювального центру стали працювати в єдиній мережі ОЦ. Завдяки проведеному оптоволоконному каналу між головним та лекційним корпусом та швидкісного гігабітного каналу до другого корпусу, з 2005 року до корпоративної мережі були підключені всі деканати. Підрозділи отримали можливість працювати з корпоративною базою даних і електронною поштою.

З метою поліпшення якості та безвідмовності роботи корпоративної мережі переобладнано серверну лабораторію університету; для цього придбано 19-серверну шафу, потужний блок безперервного живлення, сучасні перемикачі резервного живлення. Для захисту локальної мережі університету від несанкціонованого доступу з мережі Інтернет придбано пристрій Cisco PIX Firewall. Також придбано мережне сховище даних для резервування корпоративної бази даних і серверів у серверній лабораторії університету. Збільшено дисковий простір під розміщення web-сторінки університету. Від 2005 року університет забезпечив підтримку доменного імені www.hneu.edu.ua.

У 2006 році почались роботи зі створення локальних мереж гуртожитків. До корпоративної мережі університету за допомогою оптико-волоконного кабелю було підключено гуртожиток № 5. Активне обладнання, яке було встановлено, дозволило студентам користуватися ресурсами бібліотеки та ресурсами Інтернет, а університету – розширити систему контролю та управління доступу в гуртожитку № 5.

В університеті було встановлено Web-сервер, що дозволило розмістити без обмеження дисковий простір сайту факультетів та молодіжних організацій.

У 2006 – 2007 рр. було збільшено швидкість доступу до мережі Інтернет до 1 Мб/с та до 2 Мб/с відповідно. З метою взаємного обміну інформацією наукового та методичного характеру між ВНЗ Харкова та України, доступу до наукових мереж світу в університеті забезпечена можливість підключення через волоконно-оптичний канал до науково-освітньої мережі «Уран». Відділом ТЕКІС було розроблено загальний проект локальної мережі університету. З 2006 року проводиться послідовне проектування, введення в дію та підключення до мережі Інтернет локальних комп'ютерних мереж всіх гуртожитків.

Швидко збільшувалася кількість комп'ютерів у навчальному процесі. Уже у 2001 – 2002 рр. було обладнано дев'ять нових комп'ютерних класів. У 2003 році для забезпечення навчального процесу було встановлено потужний двопроцесорний сервер на базі платформи Intel XEON. На сервері було встановлено комплексну конфігурацію програми 1С: Підприємство «Бухгалтерія + Торгівля + Склад + Зарплата + Кадри для України» з можливістю одночасної роботи на 25 робочих станціях у локальній мережі ОЦ в термінальному режимі. Це дало можливість розпочати заняття з використанням цього програмного пакету на факультетах обліку і аудиту та економічної інформатики.

У 2003/2004 навчальному році було створено ще чотири комп'ютерні лабораторії. Для проведення занять з базою даних «Оракл» вводилися в дію два нові потужних сервери, що збільшило кількість лабораторій, у яких можна проводити заняття з цим програмним комплексом. Ще один сервер було встановлено для забезпечення навчального процесу за новою спеціальністю «Комп'ютерний еколого-економічний моніторинг». На кафедрі обчислювальної техніки та програмування було оснащено секцію комп'ютерних технологій і систем видавничо-поліграфічних виробництв.

Міністр
освіти і науки України
С. М. Ніколаєнко оглядає
ХНЕУ під час своєї участі
у Всеукраїнському
студентському форумі.
10 березня 2006 р.

▲
Міністр освіти і науки України С. М. Ніколаєнко та ректор
університету В. С. Пономаренко у студентській їдальні

Міністр С. М. Ніколаєнко знайомиться з новими
надходженнями бібліотеки

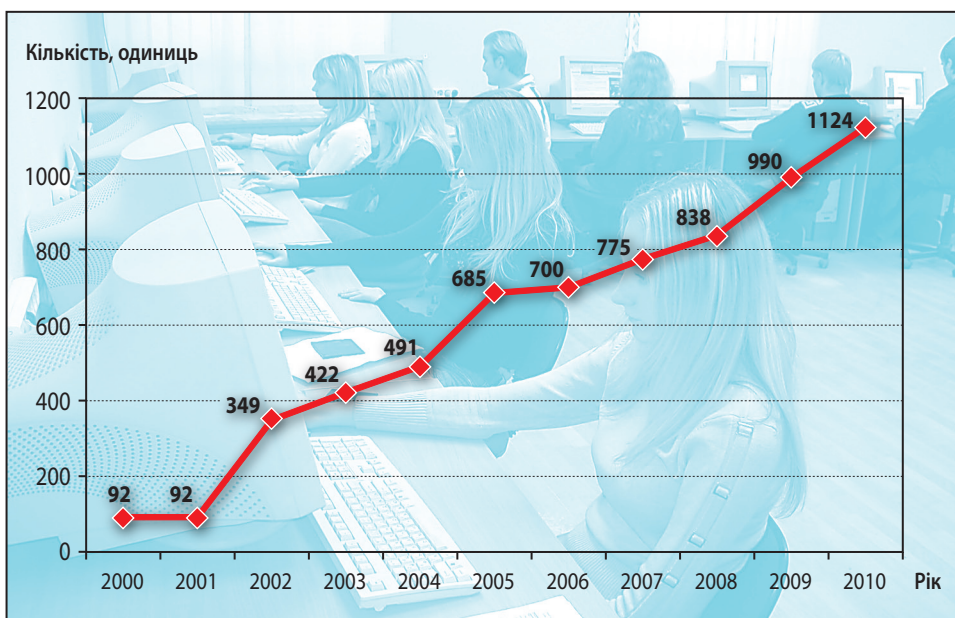

До 2009 року кількість комп'ютерних лабораторій, об'єднаних у локальну мережу Обчислювального центру, було доведено до 24.

Великий обсяг робіт з інформатизації роботи було проведено під час реконструкції науково-бібліотечного корпусу та переоснащення бібліотеки ХНЕУ у 2003 – 2005 рр. Автоматизація роботи бібліотеки потребувала створення локальної мережі, у яку об'єднувалися комп'ютери усіх бібліотечних підрозділів. У читальних залах локальну обчислювальну мережу було підведено до кожного робочого місця читача.

Кількість комп'ютерів в університеті, що у 2000 році становила 92 одиниці, на кінець 2010 року збільшилася до 1124 одиниць (рис. 7.3).

Рис. 7.3. Динаміка оснащення комп'ютерами підрозділів ХНЕУ

Усі комп'ютери корпоративної мережі університету отримали доступ до мережі Інтернет, науково-освітньої мережі «Уран» та електронного каталогу бібліотеки ХНЕУ.

Відбувалося насичення підрозділів сучасною офісною технікою. Підрозділи університету отримали ксерокси, принтери, сканери, факси, багатофункціональні пристрої, мультимедійні та графопроектори, цифрові фото- та відеокамери, ноутбуки. У 2003 році стала до ладу цифрова АТС iDSC 500.

Від 2000 року почалося формування корпоративної системи управління університетом. У 2001 – 2002 рр. завдяки оснащенню приймальної комісії новою технікою та вдосконаленню програмного забезпечення підсистеми «Абітурієнт» роботу

з приймання документів та реєстрації абітурієнтів було суттєво полегшено. Створювалась відповідна база даних по університету, в автоматизованому режимі було сформовано та відправлено замовлення на виготовлення документів про освіту.

Щодо підсистеми «Студенти» було створено та передано до Державного центру інформаційних технологій інформацію про студентів денного виділення для отримання студентських квитків нового зразка на основі фотокомп'ютерних технологій. У 2002 році університет одним із перших в Україні отримав студентські квитки нового зразка для своїх студентів.

Упродовж 2003 – 2004 та наступних років проводилася робота зі встановлення та експлуатації підсистем і програм обробки статистичної звітності, формування баз даних. Ідеться, зокрема, про встановлення програмного комплексу «Універсал 5 – вуз. Базова поставка та Підприємство», призначеного для автоматизації бухгалтерського, податкового й оперативного обліку підприємств, упровадження в університеті загальнодержавної інформаційно-виробничої системи ІВС «ОСВІТА», впровадженій в Міністерстві освіти і науки України для інформаційного та документального супроводу навчального процесу, що включає систему збору даних про фізичних осіб (зокрема цифрове фото), центральний банк даних, виробничий комплекс із виготовлення та обліку документів. Було впроваджено комп'ютерну програму «Епіднагляд за імунопрофілактикою та флюорографічним обстеженням студентів».

Після об'єднання основних підрозділів у загальну корпоративну локальну мережу університету, корпоративна система управління ХНЕУ, за станом на 2010 рік, об'єднала більше 300 комп'ютерів у 79 підрозділах. Було розроблено та запроваджено підсистеми:

- бухгалтерія;
- відділ кадрів;
- приймальна комісія («Абітурієнт»);
- деканат;
- оцінка науково-педагогічної діяльності викладачів;
- розклад занять¹;
- документообіг².

Протягом 2000 – 2010 рр. університету вдалося зробити рішучі кроки у ліквідації допущеного в 1990-ті рр. відставання в розвитку матеріально-технічного забезпечення діяльності. Було виконано провідні завдання щодо створення сучасної матеріально-технічної бази, яка відповідає потребам навчального процесу та дослідницької діяльності і забезпечує виконання розробок інноваційного характеру.

¹ У стані розробки.

² У стані розробки.

- Площа навчально-лабораторних корпусів зросла з 45 428 м² до 56 628 м², збільшившись у 1,25 рази.
- Університет отримав три нові гуртожитки, збільшивши їх кількість до семи та повністю забезпечивши потреби студентів у комфортному житті зі всіма умовами для навчання й дозвілля.
- Було досягнуто прориву у справі інформатизації діяльності: сучасна матеріальна база дозволила широко впроваджувати ІТ-технології у навчання, науково-дослідну роботу та управління університетом. Навчальні, науково-дослідні та адміністративні підрозділи університету насичені сучасною комп'ютерною технікою, створена корпоративна мережа університету, до складу якої входять мережі обчислювального центру – 24 лабораторії та 79 підрозділів. Магістральні канали корпоративної мережі побудовані з використанням волоконно-оптичних кабелів. Корпоративна мережа університету підключена до мережі Інтернет трьома швидкісними волоконно-оптичними каналами, її функціонування забезпечують 11 сучасних серверів.
- Після здійсненої докорінної реконструкції бібліотека університету стала інформаційним, культурним та освітнім центром вищого навчального закладу та за рівнем свого оснащення не має рівних у регіоні.
- Створено сучасну видавничу базу, що повністю забезпечує потреби університету у навчально-методичній та науковій літературі та дозволяє виходити на внутрішній ринок, перш за все із виданнями, створеними вченими ХНЕУ.

Університет здійснює значні капіталовкладення у подальший розвиток матеріально-технічної бази. Очікують на свою реалізацію проєкти реконструкції існуючих учбових корпусів та будівництва фізкультурно-концертного комплексу. Активно впроваджується наступний етап інформатизації навчального процесу та створення інформатизованої системи дистанційного навчання, введення в дію електронного документообігу, мережі персональних сайтів викладачів

Утримання існуючих конкурентних переваг та досягнення позицій у вітчизняній та європейській ієрархії університетів, на що спрямована стратегія його розвитку, потребує випереджального розвитку ХНЕУ по відношенню до інших вищих навчальних закладів регіону і країни в цілому. Нагальним є подальший швидкий розвиток університетської інфраструктури, спрямований на створення відповідних до європейських стандартів умов діяльності та активне використання ІТ-технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ

OECD	– Organization of Economic Cooperation and Development (Організація економічного співробітництва та розвитку)
ECTS	– European Credit Transfer and Accumulation System
БМК	– блочно-модульний контроль
ВСР	– Всеукраїнська студентська рада
ІНДЗ	– індивідуальне навчально-дослідне завдання
ІНПС	– індивідуальний навчальний план студента
КіП	– студентський добровільний загін «Контроль і порядок»
МІПК	– Міжгалузевий інститут підвищення кваліфікації
МО ХНЕУ	– Молодіжна організація Харківського національного економічного університету
МОН України	– Міністерство освіти і науки України
н. р.	– навчальний рік
НДР	– науково-дослідна робота
НДРС	– науково-дослідна робота студентів
ПВС	– професорсько-викладацький склад
ПНС	– персональні навчальні системи
РЕВ	– Рада економічної взаємодопомоги
СДН	– система дистанційного навчання
ХІЕІ	– Харківський інженерно-економічний інститут
ХІНГ	– Харківський інститут народного господарства
ХКІ	– Харківський комерційний інститут
ХНЕУ	– Харківський національний економічний університет (до 2004 р. – Харківський державний економічний університет)

ЛІТЕРАТУРА

1. Александров Ю. Становление профессионального торгового образования в России // Родина. – 2003. – № 5/6. – С. 184 – 187.
2. Американский университет и его интеллектуальный потенциал: Аналитический обзор / Иванова Т. П. и др. – М.: Издательство ИНИОН АН СССР, 1989. – 47 с.
3. Багаутдинова Н. Г. Высшая школа сегодня и завтра: пути преодоления кризиса. – М.: Экономика, 2003. – 426 с.
4. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования. Пер. с англ. / Иноземцев В. Л. (ред. и вступ. ст.). – М.: Academia, 1999. – 956 с.
5. Вища освіта України. Стан та тенденції: матеріали до підсумкової колегії: статистичний огляд / М. Г. Юровська, В. І. Шалькевич, В. С. Коновалюк, В. Г. Кремень. – К.: Б.в., 2000. – 224 с.
6. Вища школа Української РСР за 50 років: У 2 частинах (1917–1967 рр.). Ч. 1: (1917–1945 рр.). – К.: Видавництво Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, 1967. – 395 с.
7. Вища школа Української РСР: (1917 – 1967 рр.): У 2 ч. Ч. 2: 1945–1967 рр. – К.: Видавництво Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, 1968. – 539 с.
8. Волков В. А. А. Е. Чичибабин и В. Н. Ипатьев – трагические судьбы // Российские ученые и инженеры в эмиграции. Под редакцией В. П. Борисова. – Москва: ПО «Перспектива», 1993. – С. 40 – 71.
9. Володимир Степанович Пономаренко: Бібліографічний показник (до 60-річчя з Дня народження). – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 103 с.
10. Вплив університетської автономії на удосконалення якості освіти: нагальні завдання та ризики: семінар (2006; Харків): збірник матеріалів / Ю. В. Холін, Міжнародний фонд «Відродження», Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Х.: Видавництво ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. – 159 с.
11. Высшая школа Украинской ССР. Успехи, проблемы развития / Г. Г. Ефименко, В. М. Красников, А. Н. Новоминский. – К.: Вища школа, 1978. – 326 с.
12. Высшее и среднее специальное образования за рубежом: Обзорная информация. – М.: Отдел научной информации НИИВШ, 1976. – 62 с. – (Проблемы зарубежной высшей школы: Обзорн. информ. / НИИВШ)
13. Высшее образование в России: Очерк истории до 1917 года. / Под ред. проф. В.Г.Кинелёва. – М.: НИИ ВО, 1995. – 271 с.
14. Галаган А. И., Тарасюк Л. Н., Цейкович К. Н. Основные тенденции развития высшего образования в развитых зарубежных странах. – М.: НИИВШ, 1988. – 56 с. – (Проблемы зарубежной высшей школы: Обзор. информ. / НИИВШ; Вып.2)
15. Галкин К. Т., Константинов Н. А. Высшее образование и подготовка научных кадров в СССР. – М.: Издательство восточной литературы, 1958. – 176 с.
16. Георгиева Т. С. Высшая школа США на современном этапе. – М.: Высшая школа, 1989. – 144 с.
17. Григорьев С. Коммерческое образование в России и его нужды // Русское экономическое обозрение. – 1898. – № 8. – С. 1 – 34; № 9. – С. 15 – 43.
18. Гриневецкий В. И. Послевоенные перспективы русской промышленности. – М.: Б. и., 1918. – 312 с.
19. Гуманітарна педагогічна парадигма вищої освіти / Кремень В., Онкович Г. В., Андрущенко В., Бойченко М., Димитров М. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 332 с.

20. Доповідь ректора Харківського державного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2001 році. – Х.: ХДЕУ, 2002. – 31 с.
21. Доповідь ректора Харківського державного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2002 році. – Х.: ХДЕУ, 2003. – 36 с.
22. Доповідь ректора Харківського державного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2003 році. – Х.: ХДЕУ, 2004. – 43 с.
23. Доповідь ректора Харківського державного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2004 році. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 62 с.
24. Доповідь ректора Харківського національного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2005 році. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 59 с.
25. Доповідь ректора Харківського національного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2006 році. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 61 с.
26. Доповідь ректора Харківського національного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2007 році. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 27 с.
27. Доповідь ректора Харківського національного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2008 році. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 45 с.
28. Доповідь ректора Харківського національного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2005 році. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2005. – 59 с.
29. Доповідь ректора Харківського національного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2005 році. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2006. – 51 с.
30. Елютин В. П. Высшая школа общества развитого социализма. – М.: Высшая школа, 1980. – 560 с.
31. Елютин В. П. Наука и высшее образование: доклад на пленарном заседании Научного симпозиума по проблеме «Управление, планирование и организация научных и технических исследований, проводимых по решению Постоянной Комиссии СЭВ по координации научных и технических исследований». – М.: Б. И., 1968. – 35 с.
32. Елютин В. П. Развитие высшей школы в СССР (1966–1970). – М.: Высшая школа, 1971. – 100 с.
33. Закон України «Про вищу освіту»: Науково-практичний коментар / В. Г. Гончаренко, К. М. Левківський, С. Л. Лисенков, О. С. Лисенкова, В. Г. Кремень. – К.: СДМ-Студіо, 2002. – 323 с.
34. Збірник нормативно-правових актів діяльності університету: Практичний посібник / Укл. М. В. Афанасьєв; (Керівник проекту докт. екон. наук, проф. В. С. Пономаренко); Харківський національний економічний університет. – Вип. 1. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 467 с.
35. Звіт ректора Харківського державного економічного університету професора Пономаренка В. С. про підсумки роботи у 2009 році. – Х.: ХНЕУ, 2010. – 55 с.
36. Згуровский М. Путь к информационному обществу – от Женевы до Туниса // Зеркало недели. – 2005. – № 34. – 3 сентября.
37. Згуровський М. З. Стан та завдання вищої освіти України в контексті Болонського процесу. – К.: Політехніка, 2004. – 70 с.
38. Каніщенко Л. О., Литвин В. М. Вища школа: шляхи перебудови. – К., 1988. – 48 с.
39. Кодекс професійної етики та організаційної культури працівників і студентів Харківського національного економічного університету / Укл. М. С. Дороніна, О. М. Кузь, Г. В. Назарова, К. Г. Наумік, Л. М. Сєдова; за заг. редакцією докт. екон. наук, професора В. С. Пономаренка. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 32 с.
40. Концептуальні засади розвитку Харківського національного економічного університету / укл. О. М. Тридід, В. М. Гриньова, Ю. М. Великий, М. В. Афанасьєв, В. Є. Єрмаченко, В. І. Отенко, О. Г. Зима, В. В. Ольховська, З. Б. Устенко; [наукове керівництво д. е. н., проф. В. С. Пономаренка. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 20 с.

41. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 447 с.
42. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації: Факти, роздуми, перспективи. – К.: Грамота, 2003. – 215 с.
43. Кремень В. Г. Стан і шляхи розвитку вищої освіти України // Тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. «Університетська освіта України ХХІ століття: проблеми, перспективи, тенденції розвитку», 15 – 16 грудня 2000 р. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2000. – С. 3 – 8.
44. Кумбс Ф. Г. Кризис образования в современном мире. Системный анализ. – М.: Прогресс, 1970. – 261 с.
45. Лортикян Э. Л. Украинские экономисты первой трети XX столетия: Очерки истории экономической науки и экономического образования. – Х.: Харків, 1995. – 194 с.
46. Макаров В. Л. Экономика знаний: уроки для России // Вестник Российской академии наук. – 2003. – Т. 73. – № 5. – С. 450.
47. Маланчук В. Ю. Вища школа УРСР. Здобутки і перспективи (1966–1970). – К.: Вища школа, 1971. – 148 с.
48. Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України / М. І. Михальченко, В. П. Андрущенко, О. І. Лукашевич, Т. О. Нельга, В. І. Рябченко, З. Ф. Самчук. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 223 с.
49. Московкин В. М. Неизвестный Саймон Кузнец: Учѣба в Харькове // Universitates. – № 1. – 2010 р. – С. 46 – 64.
50. Н. З. Коммерческое образование в России и за границей прежде и теперь // Русская школа. – 1896 г. – № 7. – С. 2–14; № 8. – С. 195–207.
51. Навроцкий А. И. Высшая школа: теория и практика модернизации. – Х.: Изд-во ХНУ им. В. Н. Каразина, 2007. – 394 с.
52. Нариси з історії Харківського національного економічного університету: Монографія / Під заг. ред. В. С. Пономаренка. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 328 с.
53. Ніколаєнко С. М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства. – К.: Освіта України, 2005. – 319 с.
54. Ніколаєнко С. М. Освіта в інноваційному поступі суспільства. – К.: Знання, 2006. – 207 с.
55. Народное образование и культура в СССР. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 432 с.
56. Народное хозяйство СССР в 1960 г.: Статистический ежегодник. – М.: Госстатиздат ЦСУ СССР, 1961. – 943 с.
57. Народное хозяйство СССР в 1965 г.: Статистический ежегодник. – М.: Финансы и статистика, 1966. – 910 с.
58. Народное хозяйство СССР в 1970 г.: Статистический ежегодник. – М.: Госстатиздат ЦСУ СССР, 1971. – 823 с.
59. Народное хозяйство СССР в 1980 г.: Статистический ежегодник. – М.: Финансы и статистика, 1981. – 583 с.
60. Народное хозяйство СССР в 1985 г.: Статистический ежегодник. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 655 с.
61. Народное хозяйство СССР в 1990 г.: Статистический ежегодник. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 750 с.
62. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття. – Кн. 2: Освіта і наука: творчий потенціал державо- і культуротворення / Литвин В., Андрущенко В. П., Довгий С. О., Зайчук В. О., Кремень В. Г. – К.: Навчальна книга, 2003. – 672 с.

63. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття. – Кн. 3: Модернізація освіти / Литвин В. М., Андрущенко В. П., Довгий С. О., Зайчук В. О., Кремень В. Г. – К.: Навчальна книга, 2003. – 943 с.
64. Національна доповідь щодо вступу України в Болонський процес / Кремень В. Г., Левківський К. М., Сухолиткий О. С., Степко М. Ф. – К.: Освіта України, 2004. – 31 с.
65. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти // Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. – К.: К.І.С., 2003. – 296 с.
66. Основи сталого розвитку до 2020 року: Монографія / Авт. колектив: Добкін М. М., Чернов С. І., Кернес Г. А., Сапронов Ю. А., Пономаренко В. С., Кизим М. О., Авершин С. В. – Х., 2010. – 512 с.
67. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 – 2004 рр.) / Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабин І. І., Кремень В. Г. – Тернопіль: Видавництво Тернопільського педагогічного університету, 2004. – 146 с.
68. Павловський К. Трансформації вищої освіти в XXI столітті: польський погляд. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – 230 с.
69. Питов В. И. Высшая школа Украинской ССР в период перестройки. – К.: Госполитиздат УССР, 1962. – 201 с.
70. Підсумки роботи трудового колективу в 2001/2002 навчальному році та завдання на наступний навчальний рік. – Х.: ХДЕУ, 2002. – 47 с.
71. Підсумки роботи трудового колективу в 2002/2003 навчальному році та завдання на наступний навчальний рік. – Х.: ХДЕУ, 2003. – 55 с.
72. Підсумки роботи трудового колективу в 2003/2004 навчальному році та завдання на наступний навчальний рік. – Х.: ХНЕУ, 2004. – 60 с.
73. Підсумки роботи трудового колективу в 2004/2005 навчальному році та завдання на наступний навчальний рік. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 44 с.
74. Підсумки роботи трудового колективу в 2005/2006 навчальному році та завдання на наступний навчальний рік. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2006. – 62 с.
75. Підсумки роботи трудового колективу в 2006/2007 навчальному році та завдання на наступний навчальний рік (скорочений варіант). – Х.: Вид. ХНЕУ, 2007. – 44 с.
76. Підсумки роботи трудового колективу в 2007/2008 навчальному році та завдання на наступний навчальний рік. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 58 с.
77. Підсумки роботи трудового колективу в 2008/2009 навчальному році та завдання на наступний навчальний рік. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2009. – 47 с.
78. Підсумки роботи трудового колективу в 2009/2010 навчальному році та завдання на наступний навчальний рік. – Х.: ХНЕУ, 2010. – 65 с.
79. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців / укл. М. В. Афанасьєв; [наукове керівництво д-ра екон. наук, професора В. С. Пономаренка]. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 244 с.
80. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців / наук. кер. В. С. Пономаренко; [укл. М. В. Афанасьєв]; Харківський національний економічний університет. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 242 с.
81. Пономаренко В. С. Економічний університет – концептуальні засади розвитку // Новий колегіум: Наук. інформ. журнал. – 2006. – № 3. – С. 3 – 15.
82. Пономаренко В. С. Зовнішнє тестування як крок до якісно нового рівня освіти України // Економіка розвитку. – № 3 (43), 2007. – С. 5 – 8.
83. Пономаренко В. С. Концептуальні засади розвитку економічного університету // Економіка розвитку. – № 1 (37). – 2006. – С. 5 – 10.

84. Пономаренко В. С. Моніторинг сприйняття студентами заходів щодо підвищення якості підготовки фахівців // Економіка розвитку. – 2010. – № 9. – С.
85. Пономаренко В. С. Наука – не обуза государству. Фундамент успеха экономически развитых стран // Харьковские известия, 2007. – № 1. – С. 5.
86. Пономаренко В. С. Наука – не обуза государству. ХНЭУ – лидер инноваций в науке // Харьковские известия, 2007. – № 2. – С. 5.
87. Пономаренко В. С. Підготовка фахівців з вищою освітою для економіки знань // Управління розвитком. – № 2. – 2006. – С. 3 – 6.
88. Пономаренко В. С. Система відбору абітурієнтів // Освіта України, 2007. – № 86. – С. 6.
89. Пономаренко В. С. Ученые должны почувствовать свою необходимость государству // Голос Украины. – 2007. – № 94. – С. 17.
90. Пономаренко В. С. Харківський національний економічний університет: минуле, сучасне, майбутнє // Вища школа, 2009. – №6. – 2009. – С. 3 – 13.
91. Пономаренко В. С., Афанасьев М. В., Задорожний Г. В. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // Економіка розвитку. – № 4 (28). – 2003. – С. 5 – 17.
92. Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 37. – ст. 336.
93. Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні: Парламентські слухання у Верховній Раді України (2004; Київ): Матеріали / Колект. автор.: С. М. Ніколаєнко, В. Ф. Орлов, Б. Г. Чижевський; Комітет з питань науки і освіти, В. М. Литвин. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 184 с.
94. Проблеми якості вищої освіти / К. Корсак, Г. Козлакова, А. Похресник, В. Паламарчук, В. Кремень. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 231 с.
95. Програма підвищення якості підготовки фахівців / під заг. ред. проф. Пономаренка В. С. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. – 16 с.
96. Програма прискореного підвищення якості підготовки фахівців. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2009. – 15 с.
97. Сірополько С. О. Історія освіти в Україні. – К.: Наукова думка, 2001. – 912 с.
98. Связь обучения с производственной деятельностью и научно-исследовательской работой в зарубежной высшей школе. – М.: НИИВШ, 1981. – 68 с. – (Проблемы зарубежной высшей школы. Обзорн. информ. / Вып. 8).
99. Станислав Николаенко: «МОН можно назвать министерством будущего Украины» // Зеркало недели. – 2005. – № 38 (566). – 1 – 7 октября.
100. Фомин П. И. Практическая постановка промышленного образования. – Х: Типография Б. Бенгис, 1912. – 16 с.
101. Хаит И. Выше качество подготовки специалистов. – М.: Партийное издательство, 1932. – 70 с.
102. Хюсен Торстен. Образование в 2000 году: Исследовательский проект. – М.: Прогресс, 1977. – 342 с.
103. Drucker P. F. The Age of Social Transformation // The Atlantic Monthly. – November, 1994. – Vol. 274, No. 5. – P. 53 – 80.
104. Khovanskaya I., Soniny K., Yudkevich M. A Dynamic Model of the Research University. – October 2009. – SSRN Working Papers 1103291.
105. Masuda Y. The Information Society as Postindustrial Society. – Bethesda, MD, 1981. – 148 p.
106. Reich R.B. The Work of Nations: Preparing Ourselves for 21–th century Capitalism.– New York: Knopf, 1991. – XII, 286 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Працівники Харківського національного економічного університету, які відзначені державними та відомчими нагородами (2004 – 2010 рр.)

Подяка голови Дзержинської районної ради в м. Харкові		
Близнюк Т. П.	викладач	2009
Борова Т. А.	канд. пед. наук, доцент	2009
Внукова Н. М.	д-р екон. наук, професор	2008
Вовк В. А.	канд. екон. наук, доцент	2009
Гетало Т. Є.	канд. філософ. наук, доцент	2009
Григоренко А. М.	старший викладач	2005
Денисова Т. В.	канд. техн. наук, доцент	2009
Іванова О. Ю.	канд. екон. наук, доцент	2009
Кавун С. В.	канд. техн. наук, доцент	2009
Кінас І. О.	канд. екон. наук, доцент	2009
Кісь О. П.	канд. екон. наук, доцент	2009
Малець І. В.	керівник методичного відділу	2009
Маркова Н. С.	канд. екон. наук, доцент	2009
Мілевський С. В.	канд. екон. наук, доцент	2009
Муравйова Л. С.	начальник відділу ТЕКІС	2008
Найденко О. Є.	канд. екон. наук, доцент	2009
Норік Л. О.	викладач	2009
Олейнікова Н. М.	викладач	2009
Піротті Н. В.	канд. пед. наук, доцент	2009
Плоха О. Б.	канд. екон. наук, доцент	2009
Сергієнко В. В.	канд. юрид. наук, доцент	2009
Степанов В. П.	канд. техн. наук, професор	2009
Стрижиченко К. А.	канд. екон. наук, доцент	2009
Тишенко Д. О.	канд. екон. наук, викладач	2009
Чуйко І. М.	викладач	2009
Шапошнікова Т. С.	старший викладач	2009

Почесна грамота Дзержинської районної ради в м. Харкові

Абашидзе Т. М.	комендант науково-бібліотечного корпусу	2008
Беседовський О. М.	канд. екон. наук, доцент	2009
Василик С. К.	канд. екон. наук, доцент	2009
Велика Л. Г.	викладач вищої категорії	2008
Волюков В. В.	начальник науково-дослідного сектора	2009
Воротинцев М. І.	інженер вального центру	2009
Гавкалова Н. Л.	канд. екон. наук, доцент	2009
Гайдамака Г. Г.	канд. пед. наук, доцент	2009
Голофаєва В. І.	інженер кафедри мовної підготовки іноземних громадян	2005
Голубєва Н. О.	комендант гуртожитку № 6	2009
Гур'янова Л. С.	канд. екон. наук, доцент	2009
Данкіна Л. С.	канд. пед. наук, доцент	2009
Добрунова Л. Е.	канд. істор. наук, доцент	2008
Єрмоленко О. А.	старший викладач	2008
Зима О. Г.	канд. екон. наук, доцент	2009
Ігначкова А. В.	старший викладач	2009
Коломієць Л. І.	канд. філол. наук, професор	2009
Кривець В. А.	старший викладач	2009
Крюк А. Г.	канд. техн. наук, доцент	2009
Курбатова О. А.	начальник відділу кадрів	2009
Лабунська С. В.	канд. екон. наук, доцент	2009
Малярєвський Ю. Д.	канд. екон. наук, доцент	2009
Мартіянова М. П.	канд. екон. наук, доцент	2008
Мажник Н. А.	канд. екон. наук, доцент	2009
Мілов О. В.	канд. техн. наук, доцент	2009
Мінухін С. В.	канд. техн. наук, доцент	2009
Наумік К. Г.	канд. екон. наук, доцент	2008
Огієнко С. О.	канд. екон. наук, доцент	2009
Петряєва З. Ф.	канд. екон. наук, доцент	2008
Писарчук О. В.	канд. екон. наук, ст. викладач	2008
Полякова О. Ю.	канд. екон. наук, доцент	2009
Прохорова Т. П.	канд. екон. наук, доцент	2009

Рилова Л. М.	комендант гуртожитку № 5	2008
Русенька О. К.	методист ф-ту МіМ	2005
Сасіна Л. О.	канд. екон. наук, доцент	2009
Сіроштан М. А.	канд. екон. наук, професор	2009
Тютюнник П. С.	канд. екон. наук, доцент	2008
Філатов В. М.	канд. екон. наук, доцент	2009
Чеботарьова Н. Г.	провідний фахівець відділу кадрів	2008
Черкіс О. І.	завідувач аспірантури	2008
Щетинін В. М.	старший викладач	2005

Подяка Харківського міського голови

Божек М. Д.	директор їдальні	2005
Велика Л. Г.	методист вищої категорії центру профорієнтаційної роботи з молоддю	2010
Гур'янова Л. С.	канд. екон. наук, доцент	2010
Єрмоленко О. А.	старший викладач	2005
Хмеленко О. В.	канд. екон. наук, доцент	2005
Чуйко І. М.	викладач	2010

Почесна грамота Харківської міської ради

Малахова Т. П.	зав. архівом відділу діловодства	2005
Маляревський Ю. Д.	канд. екон. наук, доцент	2005
Мороз Т. О.	керівник навчального відділу	2005
Піддубний І. О.	канд. екон. наук, професор	2005
Зима О. Г.	канд. екон. наук, доцент	2010
Полякова О. Ю.	канд. екон. наук, доцент	2010
Внукова Н. М.	д-р екон. наук, професор	2010

Подяка Харківської обласної державної адміністрації

Князева Н. І.	зав. складу	2005
Коц Г. П.	канд. екон. наук, доцент	2005
Кузь О. М.	канд. соціол. наук, доцент	2005
Раєвська О. В.	д-р екон. наук, доцент	2005
Сасіна Л. О.	канд. екон. наук, доцент	2005
Сєдова Л. М.	директор видавництва	2010

Відзнака Харківської обласної державної адміністрації «Кращий по професії»

Іванова О. Ю.	канд. екон. наук, доцент	2008
Малярєвський Ю. Д.	канд. екон. наук, доцент	2009
Мілов О. В.	канд. техн. наук, доцент	2008
Тютюнник П. С.	канд. екон. наук, доцент	2009
Ястремська О. М.	д-р екон. наук, професор	2005
Раєвська О. В.	д-р екон. наук, професор	2010

Почесна грамота Харківської обласної державної адміністрації

Кизим М. О.	д-р екон. наук, професор	2010
Кір'ян І. С.	старший викладач	2005
Колбіна Т. В.	канд. філософ. наук, доцент	2005
Лукашев С. В.	канд. екон. наук, доцент	2010
Мажник Н. А.	канд. екон. наук, доцент	2005
Ольховська В. В.	головний бухгалтер	2005
Піддубний І. О.	канд. екон. наук, професор	2010
Піротті Н. В.	канд. пед. наук, доцент	2005
Черемська О. С.	канд. філол. наук, доцент	2009

Подяка Харківської обласної ради

Отенко В. І.	проректор, канд. екон. наук, доцент	2010
Сєрова І. А.	канд. екон. наук, доцент	2010
Хміль Т. М.	канд. екон. наук, доцент	2010
Шиголь Ф. А.	канд. екон. наук, доцент	2010

Почесна грамота Харківської обласної ради

Ястремська О. М.	д-р екон. наук, професор	2010
Назарова Г. В.	д-р екон. наук, професор	2010
Серікова Т. М.	канд. екон. наук, доцент	2010

Подяка державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України

Великий Ю. М.	перший проректор, канд. екон. наук, професор	2010
Клебанова Т. С.	д-р екон. наук, професор	2010
Дороніна М. С.	д-р екон. наук, професор	2010
Назарова Г. В.	д-р екон. наук, професор	2010

Почесна грамота обласного комітету профспілки

Воліков В. В.	начальник науково-дослідного сектора	2010
Гулякін Є. І.	викладач	2010
Замєсова Р. Х.	інженер редакційно-видавничого відділу	2005
Колодізев О. М.	канд. екон. наук, доцент	2009
Ольховська В. В.	головний бухгалтер	2010
Писарчук О. В.	канд. екон. наук, доцент	2009
Тирінов А. В.	викладач	2010
Хмеленко О. В.	канд. екон. наук, доцент	2010
Черкіс О. І.	зав. аспірантури	2009

Почесна грамота ЦК профспілки

Воротинцев М. І.	інженер обчислювального центру	2005
Грачов В. І.	канд. екон. наук, доцент	2005
Жилін О. І.	канд. екон. наук, доцент	2005
Нужний К. М.	викладач	2005
Сахарова В. І.	викладач	2005
Ставицька Т. П.	головний бухгалтер профспілкового комітету	2005
Холодний Г. О.	канд. екон. наук, доцент	2005
Лисиця Н. М.	д-р соціол. наук, професор	2010
Котиш О. М.	викладач	2010

Почесна грамота Академії педагогічних наук України

Коц Г. П.	канд. екон. наук, доцент	2010
Мілов О. В.	канд. техн. наук, професор	2010
Мінухін С. В.	канд. техн. наук, професор	2010
Черемська О. С.	канд. філол. наук, професор	2010
Черкіс О. І.	зав. аспірантури	2010

Почесна грамота МОН України

Беседовський О. М.	канд. екон. наук, доцент	2008
Єрмоленко О. А.	старший викладач	2009
Коц Г. П.	канд. екон. наук, доцент	2010
Кузь О. М.	канд. соціол. наук, доцент	2005
Лабунська С. В.	канд. екон. наук, доцент	2010
Мілов О. В.	канд. техн. наук, професор	2010

ДОДАТКИ

Мінухін С. В.	канд. техн. наук, професор	2010
Наумік К. Г.	канд. екон. наук, доцент	2009
Пилипенко А. А.	д-р екон. наук, професор	2009
Проноза П. В.	канд. екон. наук, доцент	2009
Раєвська О. В.	д-р екон. наук, професор	2009
Селезньова Г. О.	канд. екон. наук, доцент	2009
Сердюков Г. К.	канд. екон. наук, доцент	2008
Чубук В. В.	канд. екон. наук, професор	2005

Почесна грамота Міністерства фінансів України

Пономаренко В. С.	ректор, д-р екон. наук, професор	2010
Внукова Н. М.	д-р екон. наук, професор	2010
Журавльова І. В.	канд. екон. наук, професор	2010
Іванов Ю. Б.	д-р екон. наук, професор	2010
Іващенко Г. А.	канд. екон. наук, доцент	2010
Колодізєв О. М.	канд. екон. наук, доцент	2010
Москаленко Н. О.	канд. екон. наук, доцент	2010
Ольховська В. В.	головний бухгалтер	2010
Отенко В. І.	проректор, канд. екон. наук, доцент	2010
Отенко І. П.	д-р екон. наук, професор	2010
Полтавська Є. О.	канд. екон. наук, доцент	2010

Медаль Академії педагогічних наук України «Ушинський К. Д.»

Пономаренко В. С.	ректор, д-р екон. наук, професор	2010
Дікань Л. В.	канд. екон. наук, професор	2010

Нагрудний знак МОНУ «Відмінник освіти України»

Божко Н. М.	директор бібліотеки	2005
Верещагіна Г. В.	канд. екон. наук, доцент	2010
Грачов В. І.	канд. екон. наук, доцент	2008
Григорян Г. М.	д-р екон. наук, доцент	2005
Золотарьова І. О.	канд. екон. наук, доцент	2009
Іванова В. Й.	канд. екон. наук, доцент	2005
Колодізєв О. М.	канд. екон. наук, доцент	2009
Лепейко Т. І.	д-р екон. наук, професор	2009

Лукашев С. В.	канд. екон. наук, доцент	2008
Назарова Г. В.	д-р екон. наук, професор	2008
Северинов О. В.	канд. екон. наук, доцент	2009
Сєдова Л. М.	старший викладач	2008
Серікова Т. М.	канд. екон. наук, доцент	2007
Сєрова І. А.	канд. екон. наук, доцент	2010
Холодний Г. О.	канд. екон. наук, доцент	2010
Шиголь Ф. А.	канд. екон. наук, доцент	2005
Щетинін В. М.	старший викладач	2009

Нагрудний знак МОНУ «За наукові досягнення»

Пономаренко В. С.	ректор, д-р екон. наук, професор	2008
Афанасьєв М. В.	канд. екон. наук, професор	2009
Внукова Н. М.	д-р екон. наук, професор	2010
Гриньова В. М.	д-р екон. наук, професор	2010
Дікань Л. В.	канд. екон. наук, професор	2009
Дороніна М. С.	д-р екон. наук, професор	2007
Журавльова І. В.	канд. екон. наук, професор	2010
Іванов Ю. Б.	д-р екон. наук, професор	2009
Кизим М. О.	д-р екон. наук, професор	2005
Клебанова Т. С.	д-р екон. наук, професор	2007
Лисиця Н. М.	д-р екон. наук, професор	2009
Малярець Л. М.	д-р екон. наук, професор	2009
Пушкар О. І.	д-р екон. наук, професор	2010
Ястремська О. М.	д-р екон. наук, професор	2009

Нагрудний знак МОНУ «Петро Могила»

Азаренков Г. Ф.	канд. екон. наук, професор	2010
Великий Ю. М.	канд. екон. наук, професор	2005
Єрмаченко В. Є.	канд. екон. наук, професор	2010
Зима О. Г.	канд. екон. наук, доцент	2009
Маляревський Ю. Д.	канд. екон. наук, професор	2010
Орлов П. А.	д-р екон. наук, професор	2009
Отенко В. І.	канд. екон. наук, доцент	2005
Понікаров В. Д.	канд. екон. наук, професор	2005
Тімонін О. М.	канд. екон. наук, професор	2009

Нагрудний знак «Слобожанська слава»

Пономаренко В. С.	ректор, д-р екон. наук, професор	2005
Внукова Н. М.	д-р екон. наук, професор	2007
Афанасьєв М. В.	канд. екон. наук, професор	2009

Почесна грамота Кабінету Міністрів України

Афанасьєв М. В.	проректор, канд. екон. наук, професор	2001
Пилипенко А. А.	д-р екон. наук, доцент	2009
Українська Л. О.	д-р екон. наук, професор	2010
Отенко В. І.	проректор, канд. екон. наук, доцент	2010

Почесна грамота Верховної Ради України

Пономаренко В. С.	ректор, д-р екон. наук, професор	2004
Афанасьєв М. В.	проректор, канд. екон. наук, професор	2005
Великий Ю. М.	I проректор, канд. екон. наук, професор	2008
Отенко В. І.	проректор, канд. екон. наук, доцент	2008

Заслужений працівник освіти України

Отенко В. І.	проректор, канд. екон. наук, доцент	2004
--------------	-------------------------------------	------

Заслужений економіст України

Іванов Ю. Б.	д-р екон. наук, професор	2005
Хохлов М. П.	д-р екон. наук, професор	2005
Кизим М. О.	д-р екон. наук, професор	2009
Отенко І. П.	д-р екон. наук, професор	2010

Заслужений діяч науки і техніки України

Пономаренко В. С.	д-р екон. наук, професор	2003
Гриньова В. М.	д-р екон. наук, професор	2009
Українська Л. О.	д-р екон. наук, професор	2010

Орден «За заслуги» III ступеня

Пономаренко В. С.	ректор Харківського національного економічного університету, д-р екон. наук, професор	2007
-------------------	---	------

ДОДАТОК Б

Доктори наук Харківського національного економічного університету

ПОНОМАРЕНКО Володимир Степанович	доктор економічних наук, професор
АМОСОВ Олег Юрійович	доктор економічних наук, професор
БЛАГУН Іван Семенович	доктор економічних наук, професор
ВНУКОВА Наталія Миколаївна	доктор економічних наук, професор
ВОЛКОЛУПОВА Раїса Тимофіївна	доктор технічних наук, професор
ГАВКАЛОВА Наталія Леонідівна	доктор економічних наук, доцент
ГРИГОРЯН Григор Маргарович	доктор економічних наук, професор
ГРИНЬОВА Валентина Миколаївна	доктор економічних наук, професор
ДОРОНІНА Майя Степанівна	доктор економічних наук, професор
ІВАНОВ Юрій Борисович	доктор економічних наук, професор
КИЗИМ Микола Олександрович	доктор економічних наук, професор
КЛЕБАНОВА Тамара Семенівна	доктор економічних наук, професор
КОВАЛЕНКО Григорій Дмитрович	доктор фізико-математичних наук, професор
КОЛОДІЗЕВ Олег Миколайович	доктор економічних наук, доцент
КОЛОМІЄЦЬ Лідія Іванівна	доктор філологічних наук, професор
КУРКІН Микола Васильович	доктор економічних наук, професор
ЛАПТА Сергій Іванович	доктор технічних наук, доцент
ЛЕПЕЙКО Тетяна Іванівна	доктор економічних наук, професор
ЛИСИЦЯ Надія Михайлівна	доктор соціологічних наук, професор
МАЛАХОВА Наталія Борисівна	доктор економічних наук, професор
МАЛЯРЕЦЬ Людмила Михайлівна	доктор економічних наук, професор
МАНОЙЛЕНКО Олександр Володимирович	доктор економічних наук, доцент

НАЗАРОВА Галина Валентинівна	доктор економічних наук, професор
НОВІКОВА Марина Миколаївна	доктор економічних наук, доцент
ОРЛОВ Петро Аркадійович	доктор економічних наук, професор
ОТЕНКО Ірина Павлівна	доктор економічних наук, професор
ПИЛИПЕНКО Андрій Анатолійович	доктор економічних наук, професор
ПОПОВ Олександр Євгенович	доктор економічних наук, доцент
ПЛАТКОВ Валерій Якович	доктор фізико-математичних наук, професор
ПУШКАР Олександр Іванович	доктор економічних наук, професор
РАЄВНЄВА Олена Валентинівна	доктор економічних наук, професор
РУДЕНКО Ростислав Гаврилович	доктор історичних наук, професор
ТИЩЕНКО Олександр Миколайович	доктор економічних наук, професор
ТИМОФЕЄВ Володимир Миколайович	доктор економічних наук, професор
ТЮТЮННІКОВ Юрій Борисович	доктор технічних наук, професор
УКРАЇНСЬКА Лариса Олегівна	доктор економічних наук, професор
ХОХЛОВ Микола Пантелеймонович	доктор економічних наук, професор
ЧЕЧЕТОВ Михайло Васильович	доктор державного управління, професор
ЧЕШКО Валентин Федорович	доктор філологічних наук, професор
ЯСТРЕМСЬКА Олена Миколаївна	доктор економічних наук, професор

ДОДАТОК В

Дисертації на здобуття наукових ступенів кандидатів та докторів наук, захищені в спеціалізованих учених радах ХНЕУ у 2000 – 2010 рр.

2000 рік

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Чуприна Л. В.	Організаційно-економічні передумови розвитку процесів роздержавлення та приватизації промислових підприємств в Україні	канд. екон. наук
Юлегіна І. В.	Управління інвестиційними проектами підприємств в умовах ринкової трансформації економіки	канд. екон. наук
Шишмарьова Л. О.	Ефективність економічної діяльності промислового підприємства	канд. екон. наук
Рубан Л. О.	Маркетингова стратегія підприємств в галузі ресурсозбереження	канд. екон. наук
Мішустін Ю. В.	Інноваційна політика промислового підприємства	канд. екон. наук
Олійник С. С.	Вдосконалення механізму просування промислових товарів на ринку	канд. екон. наук
Дулуб Л. М.	Організація праці та заробітної плати в ринковій економіці	канд. екон. наук
Губарева І. О.	Удосконалення механізму оновлення активної частини основних фондів	канд. екон. наук
Золотарьова І. О.	Управління організаційно-економічним розвитком корпорацій в умовах реформування економіки	канд. екон. наук
Стахорська С. І.	Управління асортиментною політикою підприємства (1999 р.)	канд. екон. наук
Манойленко О. В.	Лізинг в умовах перехідної економіки (1999 р.)	канд. екон. наук
Бережний Є. Б.	Податкове регулювання підприємницької діяльності	канд. екон. наук
Авраменко О. В.	Управління формуванням оборотного капіталу промислового підприємства	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Холодна Ю. Є.	Удосконалення організаційного механізму розвитку лізингу	канд. екон. наук
Аведян Л. Й.	Управління людськими ресурсами на підприємстві	канд. екон. наук
Пилипенко А. А.	Формування організаційно-економічного механізму забезпечення усталеної роботи підприємства	канд. екон. наук
Слюніна Т. Л.	Управління зовнішньоекономічною діяльністю промислових підприємств	канд. екон. наук
Верещагіна Г. В.	Розробка та обґрунтування виробничої і збутової стратегії підприємства	канд. екон. наук
Путятін Ю. О.	Механізми фінансової стратегії розвитку підприємства	канд. екон. наук
Бистрова В. В.	Організація підготовки виробництва на промислових підприємствах	канд. екон. наук
Курочкін К. С.	Стратегічний маркетинг і інноваційна діяльність підприємств	канд. екон. наук
Зампассі Мампассі	Формування та використання трудових ресурсів підприємств в економіці, що розвивається	канд. екон. наук
Красноносова О. М.	Розробка стратегії маркетингу в умовах диверсифікації виробництва	канд. екон. наук

2001 рік

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Степаненко Н. О.	Внутрішньофірмове планування діяльності промислових підприємств	канд. екон. наук
Савченко В. І.	Підвищення ефективності маркетингової діяльності підприємств	канд. екон. наук
Новікова Т. В.	Планування рекламної діяльності підприємства	канд. екон. наук
Буцька І. О.	Форми господарювання підприємств в умовах ринку	канд. екон. наук
Сахно Л. О.	Економічні питання управління природоохоронною діяльністю на машинобудівному підприємстві	канд. екон. наук
Гончаренко В. Д.	Розвиток інформаційного забезпечення маркетингу	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Фартушняк О. В.	Організація маркетингових досліджень кон'юнктури ринку	канд. екон. наук
Калініченко О. О.	Організаційно-економічні умови зниження витрат виробництва	канд. екон. наук
Коц Г. П.	Управління витратами на забезпечення якості промислової продукції	канд. екон. наук
Костромітіна М. І.	Організація ефективної роботи підприємства у постприватизаційний період	канд. екон. наук
Шульга Г. О.	Стратегічне управління розвитком підприємств	канд. екон. наук
Євтушенко С. О.	Організаційно-економічні фактори підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств	канд. екон. наук
Шемаєва Л. Г.	Організація матеріальних і фінансових потоків на підприємстві	канд. екон. наук
Прохорова В. В.	Реструктуризація організаційно-господарської діяльності підприємства в умовах трансформаційної економіки	канд. екон. наук
Черноіванова Г. С.	Управління інноваціями в організаціях	канд. екон. наук
Піскун О. І.	Оцінка ефективності використання позикових коштів підприємства	канд. екон. наук
Алдохіна Н. І.	Визначення граничних цін на нові машини та обладнання промислового призначення	канд. екон. наук
Макаренко А. П.	Організація приватних підприємств в сільському господарстві (на матеріалах Дніпропетровської області)	канд. екон. наук
Синіговець О. М.	Управління інвестиційним процесом на підприємстві	канд. екон. наук
Болотна О. В.	Маркетингова концепція підприємства в умовах ринкових трансформацій	канд. екон. наук
Ярошенко Ю. Ф.	Формування організаційно-економічного механізму підвищення конкурентоспроможності підприємства	канд. екон. наук
Бондаренко Г. С.	Управління конкурентоспроможністю автотранспортного підприємства	канд. екон. наук
Трегуб Д. В.	Організація інноваційного менеджменту на підприємстві	канд. екон. наук
Дзеніс В. О.	Організаційно-економічні аспекти залучення іноземних інвестицій	канд. екон. наук

2002 рік

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Салун М. М.	Економічна оцінка ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства	канд. екон. наук
Хоменко Л. М.	Планування та раціональна організація роботи внутрішньозаводського транспорту	канд. екон. наук
Горобинська М. В.	Використання основних фондів і виробничих потужностей підприємств в умовах трансформацій економіки	канд. екон. наук
Рак Н. О.	Спільне підприємство та шляхи підвищення його ефективності	канд. екон. наук
Байцим В. Ф.	Підприємницька модель антикризового управління підприємством	канд. екон. наук
Буднік М. М.	Адаптація промислових підприємств до ринкових умов господарювання	канд. екон. наук
Кузькін Є. Ю.	Активізація інвестиційної діяльності промислових підприємств в період розвитку економіки	канд. екон. наук
Кривошапка Ю. М.	Організація корпоративного управління діяльністю акціонерних товариств	канд. екон. наук
Оболєнська Т. Є.	Маркетинг освітніх послуг	д-р екон. наук
Піддубна Л. І.	Технологічна конкурентоспроможність у зовнішньоекономічній діяльності підприємства	канд. екон. наук
Колеснікова В. М.	Управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах реформування податкової системи	канд. екон. наук
Коршунов В. І.	Стратегічне планування маркетингової діяльності на підприємстві	д-р екон. наук
Мельник В. І.	Механізм регулювання виробництва та реалізації продукції підприємства	канд. екон. наук
Дробітько Н. А.	Оцінка та діагностика конкурентоспроможності підприємств	канд. екон. наук
Лозенко А. П.	Обґрунтування конкурентної стратегії підприємства	канд. екон. наук
Проскура О. Ю.	Антикризове управління підприємством	канд. екон. наук
Коваль Т. О.	Інвестиційна діяльність промислового підприємства	канд. екон. наук
Гарин О. Л.	Управління витратами в системі стратегічного підприємства	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Жихор О. Б.	Оцінка ефективності інноваційних проєктів підприємства	канд. екон. наук
Істоміна Т. А.	Діагностика кризових ситуацій в процесі управління реструктуризацією підприємства	канд. екон. наук
Марван Алі Саламех Аль Салаймех	Кон'юнктура ринку і маркетингове планування на підприємстві	канд. екон. наук
Голубенко Г. О.	Інвестиційна підтримка інноваційної діяльності підприємств	канд. екон. наук
Гриневич Л. В.	Стратегічне управління інвестиційною діяльністю підприємства	канд. екон. наук
Жуков В. В.	Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства	канд. екон. наук
Гур'янова Л. С.	Моделювання якісних показників діяльності великомасштабних систем	канд. екон. наук
Кір'ян О. І.	Кадрове забезпечення розробки та реалізації стратегічних рішень	канд. екон. наук
Колос А. Л.	Моделювання процесів антикризового управління підприємством	канд. екон. наук
Кононова К. Ю.	Моделювання інвестиційних процесів в регіоні на основі енерговиробничих циклів	канд. екон. наук
Лепа В. В.	Управління соціальним розвитком (на прикладі Донецької області)	канд. екон. наук
Лю Лі	Моделі оцінки і регулювання фінансової діяльності підприємства	канд. екон. наук
Мартиненко М. В.	Організація управління підприємствами сфери соціальних послуг	канд. екон. наук
Молдавська О. В.	Моделювання процесів координації в інвестиційній діяльності великомасштабних економічних систем	канд. екон. наук
Потрашкова Л. В.	Моделювання управління розвитком підприємства	канд. екон. наук
Прокопович С. В.	Моделювання гнучкої стратегії пенсійного страхування в умовах нестаціонарного середовища	канд. екон. наук
Стрижиченко К. А.	Адаптивні моделі вибору і формування портфеля акцій	канд. екон. наук
Чанг Хонгвен	Моделювання діагностики банкрутства комерційного банку	канд. екон. наук
Шевченко І. В.	Соціально-економічна спрямованість управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств	канд. екон. наук

2003 рік

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Лісна І. Ф.	Єдність економічної і соціальної ефективності на підприємстві	канд. екон. наук
Бондаренко М. В.	Управління процесом забезпечення загальної стійкості промислового підприємства	канд. екон. наук
Бібік Ю. В.	Економічні аспекти сертифікації продукції та систем управління якістю за міжнародними стандартами	канд. екон. наук
Лепейко Т. І.	Управління прийняттям інвестиційних рішень в системі фінансового менеджменту підприємства	д-р екон. наук
Третьяк О. П.	Організація випуску нових виробів на основі концепції маркетингу	канд. екон. наук
Бубенко С. П.	Організаційно-економічний механізм експортної діяльності підприємства	канд. екон. наук
Іванова Р. Х.	Формування цінової стратегії підприємств легкої промисловості	канд. екон. наук
Наумік К. Г.	Розвиток мотивації персоналу підприємства	канд. екон. наук
Плоха О. Б.	Формування систем планування на промислових підприємствах	канд. екон. наук
Климова Н. І.	Управління корпоративними фінансами	канд. екон. наук
Бестужева С. В.	Управління експортною діяльністю підприємства	канд. екон. наук
Хмеленко О. В.	Організація управління формуванням портфелю цінних паперів	канд. екон. наук
Дороніна М. С.	Комплексне управління економічними і соціальними процесами на підприємстві (концепція та методологія)	д-р екон. наук
Заславська К. А.	Управління інвестиційними ресурсами в умовах трансформації економіки	канд. екон. наук
Швадченко В. О.	Податкове стимулювання розвитку малих підприємств	канд. екон. наук
Перепечай Н. М.	Маркетинг банківських послуг	канд. екон. наук
Лисенко М. Д.	Комплексна оцінка інвестиційної привабливості	канд. екон. наук
Москаленко Н. О.	Організаційно-економічний механізм реструктуризації підприємства	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Коюда О. П.	Інвестиційна привабливість підприємства в умовах трансформації економіки	канд. екон. наук
Галушко А. В.	Управління реструктуризацією великих акціонерних товариств	канд. екон. наук
Коляда О. Ю.	Організація системи моніторингу фінансової діяльності на металургійних підприємствах	канд. екон. наук
Меренкова Л. О.	Управління витратами підприємства в ринковій економіці	канд. екон. наук
Мартіянова М. П.	Оцінка ефективності створення і функціонування холдингової компанії	канд. екон. наук
Гіковатий В. М.	Моделювання механізмів взаємодії підприємства та споживача	канд. екон. наук
Євсєєв О. С.	Моделювання матеріально-технічного забезпечення розвитку підприємства	канд. екон. наук
Несторенко О. В.	Моделі формування ціни в кластерних утвореннях (на прикладі підприємств санаторно-курортної сфери)	канд. екон. наук
Харченко А. О.	Моделювання процесів прийняття рішень в системі інвестиційного менеджменту	канд. екон. наук
Чернова Н. Л.	Адаптивні моделі оцінки та аналізу економічної безпеки регіону	канд. екон. наук

2004 рік

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Кривцова Т. О.	Організація управління персоналом (на прикладі комерційних банків)	канд. екон. наук
Прокопенко В. Л.	Прогнозування підприємствами обсягів збуту споживчих товарів і послуг на регіональних ринках	канд. екон. наук
Низькодубова К. В.	Управління екологічною безпекою промислових підприємств	канд. екон. наук
Гонтарева І. В.	Управління логістичним процесом у виробничо-економічних системах	канд. екон. наук
Базалієва Л. В.	Управління трансакційними витратами підприємства	канд. екон. наук
Науменко М. О.	Організаційно-економічні засади формування капіталу промислових підприємств	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Полтавська Є. О.	Управління конкурентними перевагами підприємства	канд. екон. наук
Калінеску Т. В.	Методологічні основи розвитку сфери діяльності підприємств	д-р екон. наук
Стрижак О. О.	Формування інтелектуального капіталу підприємства	канд. екон. наук
Власенко В. В.	Управління інноваційною діяльністю підприємства	канд. екон. наук
Лук'янченко І. О.	Управління обіговими коштами підприємства	канд. екон. наук
Мішина С. В.	Організаційно-економічний механізм управління фінансовими ресурсами промислових підприємств	канд. екон. наук
Вовк В. Я.	Вибір стратегії антикризового управління (на прикладі комерційного банку)	канд. екон. наук
Андрійченко Ж. О.	Організація мотивації праці на підприємствах в умовах реструктуризації	канд. екон. наук
Беседовський О. М.	Прийняття управлінських рішень: процесний підхід	канд. екон. наук
Ястремська О. М.	Методологічне та методичне забезпечення формування стратегій інвестиційної діяльності промислових підприємств	д-р екон. наук
Бровко К. М.	Обґрунтування маркетингової стратегії розвитку підприємства	канд. екон. наук
Савченко М. В.	Управління економічним потенціалом промислових підприємств	канд. екон. наук
Борисенко М. А.	Обґрунтування амортизаційної політики підприємства в її лібералізації	канд. екон. наук
Абдаллах Алі Ахмад	Управління інноваційною діяльністю підприємства	канд. екон. наук
Ашаді Ноордін Джелла	Стратегічне планування діяльності підприємства	канд. екон. наук
Горайнова Ю. С.	Регулювання ринку праці на основі маркетингової стратегії	канд. екон. наук
Пасенко Н. С.	Формування системи мотивації праці персоналу підприємства	канд. екон. наук
Грузіна І. А.	Організація прийняття рішень з мотивації праці персоналу підприємства	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Жаманюк А. П.	Моделювання стратегій розвитку персоналу підприємства	канд. екон. наук
Зоїдзе Д. Р.	Регулювання зайнятості населення	канд. екон. наук
Катаєв А. В.	Адаптивний соціально-орієнтований маркетинг-аудит	канд. екон. наук
Мельникова К. В.	Управління мотивацією інноваційною діяльністю підприємства	канд. екон. наук
Магамедемінова З. І.	Управління трудовими ресурсами підприємства в умовах кризи	канд. екон. наук
Леонова Ю. О.	Формування мотиваційного механізму стратегічного управління корпоративним соціально-економічним розвитком акціонерного товариства	канд. екон. наук
Кудлай А. В.	Управління людським капіталом підприємства	канд. екон. наук
Кононов О. Ю.	Моделювання динамічних характеристик структури капіталу підприємства	канд. екон. наук
Мірошніченко О. В.	Методологічні проблеми удосконалення системи соціального партнерства в Україні	канд. екон. наук
Рікопаєва І. С.	Моделювання конкурентоспроможності підприємства в умовах невизначеності	канд. екон. наук
Оксененко С. П.	Управління персоналом промислового підприємства в умовах ринкових відносин	канд. екон. наук
Поєдинцева В. В.	Управління персоналом на малих та середніх підприємствах	канд. екон. наук
Полякова Я. О.	Соціально-економічні аспекти управління рекламною діяльністю підприємства	канд. екон. наук
Приступа М. І.	Регулювання соціально-трудова відносин на регіональному ринку праці	канд. екон. наук
Синиця Т. В.	Формування та використання трудового потенціалу промислового підприємства	канд. екон. наук
Тонєва К. В.	Адаптивні моделі вибору рекламної кампанії підприємства	канд. екон. наук
Узунов Ф. В.	Оцінка рівня і якості життя населення	канд. екон. наук
Шульга Г. Ю.	Управління матеріальним стимулюванням персоналу промислових підприємств	канд. екон. наук

2005 рік

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Войтко В. В.	Управління поведінкою організації (на прикладі промислових підприємств)	канд. екон. наук
Попова С. В.	Диверсифікація діяльності підприємств в умовах трансформаційної економіки	канд. екон. наук
Назарова Г. В.	Організаційно-структурна розбудова підприємства в системі корпоративного управління	д-р екон. наук
Горовий Д. А.	Управління рухом оборотного капіталу підприємства	канд. екон. наук
Висоцький Г. Г.	Стратегічне планування розвитку промислового підприємства	канд. екон. наук
Ткаченко О. В.	Маркетингова стратегія зовнішньоекономічної діяльності підприємства	канд. екон. наук
Петряєв О. О.	Методичні основи розвитку функцій керівника (на прикладі виробничих організацій)	канд. екон. наук
Дорожкіна Г. М.	Організаційні аспекти створення нової продукції	канд. екон. наук
Семенов В. Б.	Оцінка функціонування та забезпечення розвитку управлінської діяльності на підприємстві	канд. екон. наук
Веретенникова Г. Б.	Формування фінансових стратегій промислових підприємств	канд. екон. наук
Колесніков О. О.	Управління стратегічним потенціалом підприємства	канд. екон. наук
Карпова В. В.	Формування системи податкового планування на підприємстві	канд. екон. наук
Огурцов В. В.	Управління формуванням інформаційних ресурсів підприємства	канд. екон. наук
Косінський Р. А.	Організаційно-економічний механізм управління капіталом підприємства	канд. екон. наук
Литвиненко А. В.	Управління соціальним розвитком трудового колективу	канд. екон. наук
Іващенко Г. А.	Оцінка організаційно-економічних факторів формування конкурентоспроможності підприємства	канд. екон. наук
Квасній Л. Г.	Управління стратегіями розвитку підприємства	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Кісь О. П.	Формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємства	канд. екон. наук
Крамарева О. М.	Оцінка ефективності експорту та імпорту машин і обладнання вітчизняними підприємствами	канд. екон. наук
Леонова Ю. О.	Формування механізму стратегічного управління соціально-економічним розвитком акціонерного товариства	канд. екон. наук
Карман З. М.	Методичне забезпечення розвитку фінансових ресурсів промислового підприємства	канд. екон. наук
Голофаєва І. П.	Соціально-економічні аспекти маркетингової діяльності промислових підприємств	канд. екон. наук
Іванісов О. В.	Управління розвитком діяльності промислових підприємств	канд. екон. наук
Богоніколас Н. Д.	Моделі антисипативного управління в фінансовій діяльності підприємств	канд. екон. наук
Боровик М. В.	Управління соціальним розвитком промислових підприємств	канд. екон. наук
Вовк В. А.	Формування соціальної політики підприємства	канд. екон. наук
Голіяд Н. Ю.	Моделі антикризового управління регіоном	канд. екон. наук
Гольдфарб А. Г.	Формування та збереження трудового потенціалу промислових підприємств	канд. екон. наук
Грабовський Є. М.	Моделювання розвитку електронного бізнесу	канд. екон. наук
Доровської О. Ф.	Удосконалення управління персоналом: узгодження кадрової політики та стратегій розвитку	канд. екон. наук
Журавка А. В.	Моделювання конкуренто-коопераційних взаємодій у соціально-економічних системах	канд. екон. наук
Козирєва О. В.	Соціально-економічна спрямованість інноваційного розвитку підприємства	канд. екон. наук
Кравченко В. П.	Управління якістю праці робочих на промислових підприємствах	канд. екон. наук
Лідовський Ю. А.	Моделювання маркетингової стратегії підприємства (на прикладі продукції виробничо-технічного призначення)	канд. екон. наук
Маркова Н. С.	Теоретико-методичні основи формування й розвитку інтелектуального капіталу	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Мілевський С. В.	Моделі оцінки конкурентоспроможності підприємства	канд. екон. наук
Попов О. С.	Управління трудовими ресурсами як складовою конкурентоспроможності промислового підприємства	канд. екон. наук
Рабиніна Ю. Б.	Кадрова реструктуризація на промислових підприємствах	канд. екон. наук
Самойленко В. В.	Розвиток теоретико-методичних основ регулювання ринку праці	канд. екон. наук
Самойленко С. М.	Формування трудового потенціалу суб'єктів господарювання	канд. екон. наук
Стешенко І. В.	Формування портфеля облігацій з урахуванням випадкової зміни характеристик	канд. екон. наук
Шульга Н. М.	Регулювання якості робочої сили з урахуванням тенденцій розвитку ринку праці	канд. екон. наук
Єремейчук Р. А.	Формування механізму управління стійким розвитком підприємства	канд. екон. наук

2006 рік

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Безкоровайна Л. В.	Організаційно-економічний механізм ефективної операційної діяльності	канд. екон. наук
Жуков Ю. Є.	Інтегроване управління групами підприємств	канд. екон. наук
Піддубна А. І.	Розвиток управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства на основі системного та стратегічного підходів	канд. екон. наук
Рожко В. І.	Обґрунтування обсягів збуту та політики розподілу споживчих товарів	канд. екон. наук
Гіковата Н. К.	Управління процесом створення нового товару: маркетинговий аспект	канд. екон. наук
Найденко О. Є.	Внутрішньовиробничі аспекти формування конкурентної стратегії підприємства	канд. екон. наук
Колесніченко В. Ф.	Інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності підприємств	канд. екон. наук
Сотнікова Ю. В.	Економічна оцінка інноваційної діяльності підприємства	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Мішин О. Ю.	Управління економічними ризиками підприємств	канд. екон. наук
Глебова Н. В.	Управління інвестиційними процесами на підприємстві в умовах ризику	канд. екон. наук
Котов А. М.	Формування капіталу акціонерного товариства	канд. екон. наук
Іваніченко В. В.	Стимулювання працівників за випуск конкурентоспроможної продукції на підприємстві	канд. екон. наук
Грузд М. В.	Розвиток механізму управління інвестиційними процесами на промислових підприємствах	канд. екон. наук
Зима О. Г.	Управління кон'юктурою трудових ресурсів підприємств	канд. екон. наук
Грачов О. В.	Управління розвитком гнучкості підприємства	канд. екон. наук
Рудика О. В.	Розвиток інноваційного потенціалу підприємства у трансформаційній економіці	канд. екон. наук
Славгородська О. Ю.	Формування стратегії управління персоналом підприємства	канд. екон. наук
Іпполітова І. Я.	Управління ресурсозбереженням на підприємствах нафтогазового комплексу	канд. екон. наук
Горбатов В. М.	Теоретичні основи конкурентоспроможності та розвитку інтегрованих структур бізнесу	д-р екон. наук
Чечетова-Терашвілі Т. М.	Формування сталої конкурентної позиції підприємства	канд. екон. наук
Куркін М. В.	Механізм управління економічною безпекою розвитку підприємства	д-р екон. наук
Жеманюк О. М.	Зовнішньоекономічні стратегії розвитку підприємства	канд. екон. наук
Іванова О. Ю.	Оцінка та формування конкурентних переваг промислових підприємств	канд. екон. наук
Лісіна В. Ю.	Інвестиційна діяльність промислового підприємства з використанням інструментів фондового ринку	канд. екон. наук

2007 рік

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Макарова І. В.	Вдосконалення оцінки ефективності реальних інвестицій на промислових підприємствах	канд. екон. наук
Овсянкіна А. Ю.	Організація беззбиткової господарської діяльності підприємств у постприватизаційний період	канд. екон. наук
Майборода О. Є.	Розвиток методичного забезпечення антикризового управління на підприємстві	канд. екон. наук
Федотова І. В.	Управління маркетинговою діяльністю автотранспортного підприємства	канд. екон. наук
Ревенко О. В.	Стратегічне управління розвитком підприємства	канд. екон. наук
Чемчикаленко Р. А.	Організація інноваційного процесу на ранній стадії його здійснення підприємством	канд. екон. наук
Белікова Н. В.	Інтенсифікація та ефективність оновлення активної частини основних виробничих фондів промислових підприємств	канд. екон. наук
Тищенко Л. О.	Моделі комплексної оцінки фінансового стану підприємства	канд. екон. наук
Раєвська О. В.	Механізми управління розвитком підприємства в умовах трансформаційної економіки	д-р екон. наук
Миронова О. М.	Поведінковий підхід до антикризового менеджменту персоналу підприємства	канд. екон. наук
Яценко Р. М.	Моделювання цінової політики підприємства в умовах нестаціонарного середовища	канд. екон. наук
Панасенко О. В.	Моделі оцінки і аналізу схильності підприємства до банкрутства	канд. екон. наук
Мельник А. О.	Управління трансфертним ціноутворенням на підприємстві	канд. екон. наук
Степуріна С. О.	Формування механізму санаційного управління підприємством	канд. екон. наук
Калініна О. М.	Бюджетування як метод управління оборотним капіталом промислового підприємства	канд. екон. наук
Петросянц К. В.	Управління податковими платежами малого підприємства	канд. екон. наук

2008 рік

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Колесников Є. В.	Фінансова складова в результативності використання інноваційного потенціалу промислового підприємства	канд. екон. наук
Кудіна О. М.	Формування ресурсної стратегії підприємства	канд. екон. наук
Яковенко К. В.	Організація управлінської діяльності жінки-керівника на промисловому підприємстві	канд. екон. наук
Близнюк Т. П.	Інноваційна діяльність підприємства в умовах циклічності розвитку економіки	канд. екон. наук
Бондар І. О.	Моделювання розвитку малих виробничих підприємств на основі процесів взаємодії	канд. екон. наук
Якимова Л. П.	Економіко-математичне моделювання системи актуарного оцінювання недержавних пенсійних фондів	канд. екон. наук
Писарчук О. В.	Синтез системи управління інноваційним розвитком машинобудівного підприємства	канд. екон. наук
Шумська Г. М.	Розвиток організаційних структур маркетингу на промислових підприємствах	канд. екон. наук
Брусільцева Г. М.	Оцінка функціонування інтеграційних структур у машинобудівній промисловості	канд. екон. наук
Смолюк В. Л.	Управління розвитком трудового потенціалу підприємства	канд. екон. наук
Таньков К. М.	Формування системи обслуговування машинобудівного підприємства за маркетингово-логістичним підходом	канд. екон. наук
Водницька Н. В.	Управління трудовою сферою промислового підприємства з урахуванням соціальної відповідальності бізнесу	канд. екон. наук
Ларіна К. В.	Управління технічним переозброєнням підприємства на основі концепції маркетингу	канд. екон. наук
Ковальова В. І.	Управління поведінкою персоналу виробничої організації	канд. екон. наук
Малярець Л. М.	Методологія формування модельного базису опису соціально-економічних систем	д-р екон. наук
Орехова К. В.	Оцінювання фінансової стійкості підприємства з урахуванням руху капіталу	канд. екон. наук
Томах В. В.	Управління якістю трудового життя персоналу промислового підприємства	канд. екон. наук
Толстікова О. В.	Формування механізму соціально-економічної мотивації персоналу підприємства	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Юрченко В. В.	Управління трудовою мобільністю персоналу промислових підприємств	канд. екон. наук
Логвін В. М.	Стратегічне планування соціально-економічних процесів машинобудівного підприємства на основі когнітивного підходу	канд. екон. наук
Добринь С. В.	Управління коопераційними зв'язками підприємства	канд. екон. наук
Вороніна О. М.	Управління збутовою політикою фармацевтичних підприємств-виробників	канд. екон. наук

2009 рік

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Пилипенко А. А.	Організація управління інтеграційним розвитком суб'єктів господарювання	д-р екон. наук
Лаптев В. І.	Регулювання діяльності органів управління акціонерного товариства	канд. екон. наук
Буртняк І. В.	Моделювання стохастичних процесів розвитку фондового ринку	канд. екон. наук
Карпець О. С.	Моделі управління інноваційною діяльністю регіону	канд. екон. наук
Вороніна О. О.	Управління фінансовим результатом промислового підприємства	канд. екон. наук
Каляка С. В.	Управління стійким функціонуванням підприємства – суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності	канд. екон. наук
Ястребова Г. С.	Моделювання податкового навантаження підприємства в умовах трансформаційної економіки	канд. екон. наук
Прокоф'єва С. В.	Моделі управління процесом доставки вантажів: економічний аспект	канд. екон. наук
Степаненко В. О.	Організаційно-методичне забезпечення залучення позикових ресурсів малими підприємствами в промисловості	канд. екон. наук
Врода Ю. Ф.	Оцінка та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства	канд. екон. наук
Поспелов О. М.	Організація логістичного управління діяльністю підприємства	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Лебідь О. В.	Управління капіталом підприємства на основі узгодженості його складових	канд. екон. наук
Тараненко А. А.	Економічний механізм стимулювання праці в інноваційній діяльності (на прикладі підприємств аерокосмічної галузі)	канд. екон. наук
Прокопішина О. В.	Управління економічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності підприємства	канд. екон. наук
Новікова М. В.	Управління підготовчим етапом реструктуризації промислових підприємств	канд. екон. наук
Лаврова Ю. В.	Організація і оцінка управлінської діяльності на підприємстві	канд. екон. наук
Ріпка Д. О.	Управління організаційно-економічним розвитком промислового підприємства	канд. екон. наук
Лола Ю. Ю.	Управління матеріальними ресурсами на підприємстві (логістичний та реінжиніринговий підхід)	канд. екон. наук
Ніколаєв І. В.	Моделювання стійкості функціонування тваринницьких комплексів	канд. екон. наук
Рубан В. В.	Підвищення ефективності реального інвестування на промислових підприємствах України	канд. екон. наук
Котлик А. В.	Управління конкурентоспроможністю підприємства на основі процесного підходу	канд. екон. наук
Боркова Н. В.	Оцінювання результатів діяльності менеджерів промислового підприємства	канд. екон. наук
Гавкалова Н. Л.	Формування соціально-економічного механізму ефективності менеджменту персоналу	д-р екон. наук
Беляєва Н. Є.	Управління організаційними змінами підприємства	канд. екон. наук

2010 рік

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Штереверя А. В.	Формування збалансованої системи показників оцінки діяльності підприємства	канд. екон. наук
Мащенко М. А.	Підвищення ефективності праці засобами матеріальної мотивації персоналу	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Лях (Хряпіна) І. С.	Управління витратами підприємства на маркетингові комунікації	канд. екон. наук
Лисенко Л. А.	Оцінка ефективності інноваційної діяльності промислового підприємства	канд. екон. наук
Чаговець Л. О.	Моделі оцінки та аналізу економічної безпеки підприємства	канд. екон. наук
Нікіфорова О. В.	Моделі діагностики регіональних ринків праці	канд. екон. наук
Куссий М. Ю.	Моделювання динаміки ціни на FOREX з використанням фрактальності та волатильності ринку	канд. екон. наук
Баранников В. В.	Синтез моделей підтримки прийняття рішень при управлінні оборотними активами підприємств	канд. екон. наук
Попов О. Є.	Формування системи корпоративного управління акціонерними товариствами машинобудування	д-р екон. наук
Нечепуренко А. І.	Оцінка та управління розвитком соціального капіталу виробничої організації	канд. екон. наук
Міцкевич Н. А.	Мотивація робітників основного виробництва на підприємствах машинобудівного комплексу	канд. екон. наук
Карпов Л. М.	Прийняття управлінських рішень на підприємстві з урахуванням податкових ризиків	канд. екон. наук
Піддубна Л. І.	Теоретико-методологічне забезпечення міжнародної конкурентоспроможності підприємства	д-р екон. наук
Романченко О. М.	Формування маркетингових комунікацій у зовнішньоекономічній діяльності машинобудівного підприємства	канд. екон. наук
Назарова С. О.	Управління дистанційною трудовою діяльністю персоналу підприємства	канд. екон. наук
Шведун В. О.	Формування та розподіл рекламного бюджету фармацевтичного підприємства	канд. екон. наук
Новікова М. М.	Методологічне забезпечення системи управління трудовим потенціалом промислових підприємств	д-р екон. наук
Фесенко І. А.	Управління корпоративним пенсійним фондом на промисловому підприємстві	канд. екон. наук

П. І. Б.	Тема	Науковий ступінь
Захарова О. В.	Моделювання макроекономічних процесів в умовах нестаціонарного середовища	канд. екон. наук
Сергієнко О. А.	Моделі стратегічного розвитку виробничо-економічних систем	канд. екон. наук
Матвієнко-Біляєва Г. Л.	Контролінг логістичної діяльності підприємства	канд. екон. наук
Яхкінд В. П.	Планування маркетингової діяльності підприємства	канд. екон. наук
Сігаєва Т. Є.	Інформаційна взаємодія підприємства з суб'єктами зовнішнього середовища в процесі інвестування	канд. екон. наук
Писаревська Г. І.	Управління кадровим потенціалом на підприємстві	канд. екон. наук

ДОДАТОК Г

Перелік наукових конференцій, що відбувалися на базі ХНЕУ в 1999 – 2010 рр.

1999 рік

Всеукраїнська студентська конференція «Економічні реформи в Україні: проблеми теорії та практики»

2000 рік

I Міжвузівська наукова конференція «Маркетинг та підприємництво у перехідній економіці»

2001 рік

II Міжвузівська наукова конференція «Маркетинг та підприємництво у перехідній економіці»

2002 рік

Міжнародна конференція «Концепція стратегії розвитку Харківської області»

Міжрегіональна науково-практична конференція «Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року»

Всеукраїнська наукова конференція студентів і аспірантів «Проблеми та перспективи економічної глобалізації»

V Міська науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної науки у дослідженнях молодих вчених міста Харкова». На базі ХДЕУ працювала секція «Управління розвитком регіонів в Україні, економічні аспекти розвитку підприємств»

VI Міжнародна науково-технічна конференція «Фізичні та комп'ютерні технології в народному господарстві». На базі ХДЕУ працювала секція «Економіка та організація виробництва»

2003 рік

Міжнародна науково-практична конференція студентів і аспірантів «Світова економіка: сьогодення та майбутнє»

2004 рік

Міжнародна науково-практична конференція студентів і аспірантів «Проблеми та перспективи інноваційного розвитку підприємств»

Міжрегіональний семінар «Бренд та його роль у реалізації стратегії маркетингу»

2005 рік

Міжнародна науково-практична конференція молодих учених та студентів «Проблеми організації та планування інноваційної діяльності на підприємстві»
Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми інноваційно-структурних перетворень в Україні»
Міжнародна конференція «Розвиток обліку та аудиту як основи інформаційно-аналітичної системи підприємства»
Всеукраїнська практична конференція «Формування здорового способу життя студентської молоді»
Всеукраїнська наукова конференція «Проблеми формування гендерної політики в Україні»
Всеукраїнська наукова конференція «Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження»
Міжвузівська конференція «Сучасна україністика: проблеми мови, історії та народознавства»
Міжрегіональний семінар «Бренд та його роль у реалізації стратегії маркетингу»
Міжнародна науково-практична конференція «Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення»
XI Міжнародна науково-технічна конференція «Фізичні та комп'ютерні технології»
Міжвузівська науково-практична конференція «Професійна служба та місцеве самоврядування»
VI Міжнародна науково-практична конференція «Теорія і практика сучасної економіки»

2006 рік

Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та студентів «Сучасні економічні проблеми розвитку промислових підприємств»	14 – 15 квітня 2006 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Управління якістю у діяльності органів виконавчої влади регіону»	20 квітня 2006 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи та пріоритети розвитку людського капіталу в умовах глобалізації»	19 – 20 травня 2006 р.
Міжнародна науково-практична конференція вчених та фахівців «Теорія та практика підприємницької діяльності»	4 – 7 жовтня 2006 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств у сучасних умовах»	3 – 4 листопада 2006 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми управління економічними процесами промислових підприємств»	14 – 15 листопада 2006 р.

ДОДАТКИ

Міжнародна науково-методична конференція «Соціально-психологічні технології управління персоналом»	24 листопада 2006 р.
XII Міжнародна науково-технічна конференція на підприємстві «ФЕД»	квітень 2006 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми формування здорового образу життя студентської молоді»	10 – 12 березня 2006 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та аспірантів «Інформаційні технології та молодь у XXI столітті»	25 – 26 квітня 2006 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Місце та роль сучасної інформатики та комп'ютерної техніки у підготовці фахівців»	18 – 19 травня 2006 р.
Всеукраїнський науково-практичний семінар «Мультикультурний світ у просторі освіти»	6 жовтня 2006 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Економічний розвиток України в актуальному просторі і часі»	27 – 28 жовтня 2006 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення»	27 – 28 жовтня 2006 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в економіці»	16 – 17 листопада 2006 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Формування національних та загальнолюдських цінностей в Українському суспільстві»	23 – 24 листопада 2006 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Інтеграційні процеси та розвиток фінансової системи України»	29 – 30 листопада 2006 р.
Науково-практична конференція «Соціально-психологічні технології управління персоналом»	24 листопада 2006 р.
Міжрегіональна науково-практична конференція «Сучасні проблеми та перспективи розвитку незалежного та державного аудиту в Україні»	квітень 2006 р.
III Міжрегіональний студентський семінар «Бренд та його роль у реалізації стратегії маркетингу»	8 листопада 2006 р.

2007 рік

Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів, докторантів «Менеджмент підприємницької діяльності»	квітень 2007 р.
XIII Міжнародна науково-технічна конференція «Фізичні та комп'ютерні технології»	19 – 20 квітня 2007 р.

Міжнародна науково-практична конференція молодих учених та студентів «Сучасні проблеми інтеграції економіки України у світове господарство»	20 – 21 квітня 2007 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки та практики»	квітень 2007 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні»	15 – 17 травня 2007 р.
Міжнародна науково-практична конференції «Інформатизація бізнесу очима молодих: прогресивні технології, наука, підприємництво»	17 – 18 травня 2007 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Корпорації та інтегровані структури: проблеми науки та практики»	22 – 23 травня 2007 р.
III Міжнародна науково-практична конференція «Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення»	4 – 6 жовтня 2007 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Конкурентоспроможність та інноваційний розвиток України: проблеми науки і практики»	23 – 24 жовтня 2007 р.
Міжнародна студентська науково-практична конференція «Формування здорового способу життя студентської молоді освітніми заходами»	8 – 9 листопада 2007 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Стратегія ІТ-технологій в освіті, економіці та екології»	15 – 16 листопада 2007 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Інтеграційні процеси та розвиток фінансової системи України»	29 – 30 листопада 2007 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Фінансові ринки та інститути»	7 – 8 грудня 2007 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціально-економічні проблеми розвитку країн з транзитивною економікою»	14 грудня 2007 р.
IV міжрегіональний студентський семінар «Бренд та його роль в реалізації стратегії маркетингу»	–
Міжрегіональна науково-практична конференція «Сучасні проблеми та перспективи розвитку незалежного та державного аудиту в Україні»	квітень 2007 р.

2008 рік

Міжнародна науково-практична конференція молодих учених, аспірантів та студентів «Перспективні інформаційні технології в економіці: оброблення інформації, моделювання, видавництво»	4 – 5 квітня 2008 р.
--	----------------------

Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів «Інтеграційні процеси в економіці України»	11 – 12 квітня 2007 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Гуманізація соціального управління»	29 квітня 2008 року
Міжнародна наукова конференція «Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії»	16 – 18 квітня 2008 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики»	22 – 23 травня 2008 р.
Міжнародний форум «Фінансові кластерні ініціативи єврорегіону «Слобожанщина»	27 травня 2008 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Безпека та захист інформації в інформаційних та телекомунікаційних системах»	28 – 29 травня 2008 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні технології менеджменту: проблеми теорії та практики»	23 – 24 жовтня 2008 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Туризм як засіб формування здорового способу життя та безпечної поведінки серед студентської молоді»	17 – 18 жовтня 2008 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні засоби та технології розроблення інформаційних систем»	20 – 21 листопада 2008 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики»	27 – 28 листопада 2008 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні проблеми фінансового моніторингу»	3 грудня 2008 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Особливості розвитку туризму в Східній Україні»	11 грудня 2008 р.
V міжрегіональний науково-практичний студентський семінар «Бренд та його роль в реалізації стратегії маркетингу»	–
Міжвузівський майстер клас на тему «Практика спільної роботи з Hr-експертом Нідерландської програми розвитку та навчання персоналу. Методика HAIRL»	жовтень 2008 р.
Інтерактивний семінар (телеконференція зі студентами Львівського інституту економіки і туризму).	–

2009 рік

Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми бухгалтерського обліку, аналізу та фінансового контролю»	10 – 11 лютого 2009 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми державного управління та державної служби в умовах світової кризи»	20 лютого 2009 р.

Міжнародна науково-практична конференція «Глобалізаційно-інтеграційні процеси соціально-економічного розвитку країни»	2 – 3 квітня 2009 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем»	9 – 10 квітня 2009 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми науки та освіти молоді: теорія, практика, сучасні рішення»	16 – 17 квітня 2009 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми податкової політики»	17 квітня 2009 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та шляхи вдосконалення економічного механізму підприємницької діяльності»	24 – 25 квітня 2009 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Безпека та захист інформації в інформаційних та телекомунікаційних системах»	28 – 30 квітня 2009 р.
Міжвузівська науково-практична конференція «Регіональна політика: напрями її реалізації в Україні»	20 травня 2009 р.
III Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики»	21 – 23 травня 2009 р.
I Російсько-Український симпозиум «Теорія і практика податкових реформ»	21 – 23 травня 2009 р.

2010 рік

Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та студентів «Актуальні проблеми та перспективи розвитку державного фінансового контролю і незалежного аудиту»	24 – 25 лютого 2010 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми державного управління та державної служби в умовах постіндустріальної економіки»	26 лютого 2010 р.
II Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціально-психологічні технології управління персоналом»	26 – 27 березня 2010 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку оціночної діяльності та інших консалтингових послуг»	29 – 30 березня 2010 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених і студентів «Перспективи соціальних та пенсійних реформ в Україні»	2 квітня 2010 р.

II Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем»	8 – 9 квітня 2010 р.
II Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів «Актуальні проблеми податкової політики»	16 квітня 2010 р.
II Міжнародна науково-практична конференція молодих учених, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми науки та освіти молоді: теорія, практика, сучасні рішення»	16 – 17 квітня 2010 р.
II Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії»	21 – 23 квітня 2010 р.
III Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційна та економічна безпека INFEKS-2010»	27 – 29 квітня 2010 р.
Міжвузівська науково-практична конференція «Регіональна політика: напрями її реалізації в Україні»	20 – 21 травня 2010 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики»	27 – 28 травня 2010 р.
Другий російсько-український симпозиум «Теорія і практика податкових реформ»	24 – 26 червня 2010 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток системи довіри та захисту прав споживачів фінансових послуг»	30 вересня 2010 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів, молодих учених «Формування здорового способу життя та безпечної поведінки студентської молоді»	22 – 23 жовтня 2010 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія і практика»	15 – 16 листопада 2010 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку IT-індустрії»	18 – 19 листопада 2010 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики»	25 – 26 листопада 2010 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Економічний розвиток України в сучасному просторі і часі»	30 листопада – 1 грудня 2010 р.
Міжнародна науково-практична конференція «Антикризові аспекти регулювання економіки: фінанси, банки, податки»	2 – 4 грудня 2010 р.
Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми і перспективи економічного розвитку підприємства»	8 – 10 грудня 2010 р.

ДОДАТОК Д

Монографії вчених ХНЕУ 2000 – 2010 рр.

2000 рік

Современные проблемы предпринимательской деятельности / Е. Б. Бережной, Т. С. Воинова, Л. В. Дикань, Е. А. Калиниченко, В. М. Колесникова, Г. П. Коц, Т. Л. Слюнина, И. В. Пасечник, Н. П. Погореленко, О. Р. Яременко. – Х.: Гриф, 2000. – 379 с.

Колот І. П. Регіональна інвестиційна політика: проблеми і перспективи: [моногр.] / І. П. Колот, Н. М. Внукова, І. П. Косарева; за ред. Н. М. Внукової. – Х.: Модель Всесвіту, 2000. – 175 с.

Коршунов В. И. Механизм маркетинговых исследований рынка. – Х.: Основа, 2000. – 352 с.

2001 рік

Внукова Н. М. Економіка виробничих послуг: Монографія / Н. М. Внукова, Н. В. Кузьминчук. – Х.: Модель Всесвіту, 2001. – 127 с.

2002 рік

Проблеми розвитку інвестиційної діяльності: Монографія / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, О. П. Коюда; За заг. ред. В. М. Гриньової. – Х.: ХДЕУ, 2002. – 462 с.

Григорян Г. М. Собственность: история и современность: моногр. – Х.: ХГЭУ, 2002. – 187 с.

Тридід О. М. Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства: моногр. – Х.: ХДЕУ, 2002. – 363 с.

2003 рік

Афанасьев М. В. Економіка підприємства / М. В. Афанасьев, А. Б. Гончаров. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 409 с.

Афанасьев Н. В. Управление развитием предприятия: моногр. / Н. В. Афанасьев, В. Д. Рогожин, В. И. Рудыка. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2003. – 179 с.

Азаренкова Г. М. Сучасні комерційні банки: персонал, розвиток, організація: моногр. / Г. М. Азаренкова, Л. В. Дікань, Т. О. Новосельцева. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 131 с.

Бутник О. М. Економіко-математичне моделювання динамічних закономірностей розвитку економічних систем: моногр. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 223 с.

Економічні та соціальні аспекти управління інвестиційною діяльністю: моногр. / В. С. Пономаренко, В. М. Гриньова, Н. М. Лисиця, О. М. Ястремська. – Х.: ХДЕУ, 2003. – 179 с.

Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: моногр. / В. М. Гриньова, О. Є. Попов. – Х.: ХДЕУ, 2003. – 323 с.

Гриценко А. В. Радиоэкология регионов Украины: Харьковская область: моногр. / А. В. Гриценко, Г. Д. Коваленко. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2003. – 126 с.

Управління підприємством в умовах розвитку ринку: Наук. вид. / В. М. Гриньова, М. М. Новікова, О. М. Красносова, О. Ю. Проскура, М. М. Салун. – Х.: ХДЕУ, 2003. – 167 с.

Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління: моногр. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 304 с.

ДОДАТКИ

Проблемы развития современного общества: культура, инновации, высокие технологии и экология: Научное издание / В. Н. Гринева, П. Д. Дудко, А. Г. Крюк, В. С. Пономаренко, В. Г. Чистяк, В. Г. Шкурупий. – Х.: ХГЭУ, 2003. – 299 с.

Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління: моногр. / Т. С. Клебанова, О. М. Бондар, О. В. Раєвнева та ін. За ред. О. В. Мозенкова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 271 с.

Моделирование банкротства коммерческих банков / Н. А. Кизим, И. С. Благун, А. В. Зинченко, Чанг Хонг Вен. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2003. – 217 с.

Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: моногр. / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 141 с.

Пономаренко В. С. Рівень і якість життя населення України: моногр. / В. С. Пономаренко, М. О. Кизим, Ф. В. Узунов. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 224 с.

Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: моногр. / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 323 с.

Отенко И. П. Механизм управления потенциалом предприятия: моногр. / И. П. Отенко, Л. М. Малярец. – Х.: ХГЭУ, 2003. – 219 с.

Азаренкова Г. М. Сучасні комерційні банки: персонал, розвиток, організація: моногр. / Г. М. Азаренкова, Л. В. Дікань, Т. О. Новосельцева. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 131 с.

Найденев В. С. Инфляция и монетаризм. Уроки антикризисной политики / В. С. Найденев, А. Ю. Сменковский. – К.: БЦКФ, 2003. – 349 с.

Проблемы развития современного общества: культура, инновации, высокие технологии и экология: Научное издание / В. Н. Гринева, П. Д. Дудко, А. Г. Крюк, В. С. Пономаренко, В. Г. Чистяк, В. Г. Шкурупий. – Х.: ХГЭУ, 2003. – 299 с.

Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: моногр. / В. М. Гриньова, О. Є. Попов. – Х.: ХДЕУ, 2003. – 323 с.

Пономаренко В. С. Рівень і якість життя населення України: моногр. / В. С. Пономаренко, М. О. Кизим, Ф. В. Узунов. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 224 с.

Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року (стислий виклад). – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 203 с.

Свідерський В. П. Економічна ефективність технологічного забезпечення виготовлення корпусних деталей локальним деформуванням: Наук. вид. – Х.: ХДЕУ, 2003. – 195 с.

2004 рік

Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия: Науч. изд. / Ю. Б. Иванов, А. Н. Тищенко, Н. А. Дробитько, О. С. Абрамова. – Х.: ХНЕУ, 2004. – 255 с.

Орлов П. А. Обоснование цен на машины производственного назначения на основе учета их эффективности: Науч. изд. / П. А. Орлов, Н. И. Алдохина. – Х.: ХНЭУ, 2004. – 211 с.

Тимонин А. М. Маркетинговая стратегия промышленных альянсов: моногр. / А. М. Тимонин, Е. М. Бровка. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2004. – 157 с.

Нестационарные колебания многослойных пластин и оболочек и их оптимизация: Науч. изд. / А. Н. Шупиков, Я. П. Бузько, Н. В. Сметанкина; ХНЕУ. – Х.: ХНЕУ, 2004. – 251 с.

Кизим Н. А. Оценка и прогнозирование неплатежеспособности предприятия: моногр. / Н. А. Кизим, И. С. Благун, Ю. С. Копчак. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2004. – 143 с.

Гриньова В. М. Функціонально-вартісний аналіз в інноваційній діяльності підприємства: моногр. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 124 с.

Гриньов А. В. Організація та управління науково-дослідними і дослідно-конструкторськими розробками на підприємстві: моногр. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2004. – 187 с.

Журавльова І. В. Управління людським капіталом підприємства: Наук. вид. / І. В. Журавльова, А. В. Кудлай. – Х.: ХНЕУ, 2004. – 282 с.

Золотарев А. Н. Повышение продуктивности воспроизводственных процессов (на примере машиностроения): моногр. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2004. – 171 с.

Проблеми державного регулювання економічного розвитку підприємств та організацій: Наук. вид. / За заг. ред. Ю. Б. Іванова. – Х.: ХНЕУ, 2004. – 403 с.

Пономаренко В. С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование: моногр. / В. С. Пономаренко, Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2004. – 143 с.

Коробцова Н. В. Цивільно-правова охорона таємниць особистого життя людини: Наук. вид. – Х.: ХДЕУ, 2004. – 119 с.

Хаустова В. Е. Моделирование маркетинговой стратегии предприятия на рынках продукции производственно-технического назначения: моногр. / В. Е. Хаустова, Ю. А. Лидовский. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2004. – 175 с.

Назарова Г. В. Організаційні структури управління корпораціями: Наук. вид. – Х.: ХДЕУ, 2004. – 407 с.

Назарова Г. В. Організаційні структури управління корпораціями: моногр. / ХНЕУ. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2004. – 419 с.

Отенко И. П. Методологические основы управления потенциалом предприятия: Науч. изд. – Х.: ХНЭУ, 2004. – 215 с.

Рівень і якість життя населення: моногр. / Під заг. ред. Є. П. Кушнар'ова. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2004. – 271 с.

Современные компьютерные технологии в дистанционном обучении: Науч. изд. / Под ред. А. И. Пушкаря. – Х.: ХНЕУ, 2004. – 395 с.

Пономаренко В. С. Моделювання поведінки інвестора на фондовому ринку: моногр. / В. С. Пономаренко, О. В. Раєвцева, К. А. Стриженченко. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2004. – 260 с.

Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади: Наук. вид. – Х.: ХДЕУ, 2004. – 471 с.

2005 рік

Стратегічне управління організаційними перетвореннями на промислових підприємствах / В. С. Пономаренко, А. М. Золотар'ов, О. М. Ястремська, І. М. Волик, В. М. Луцьковський, С. Л. Кушнар, Л. І. Полуктова, Д. О. Ріпка, Н. В. Белікова. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 451 с.

Пономаренко В. С. Механізм прийняття управлінських рішень на підприємстві: процесний підхід: Наук. вид. / В. С. Пономаренко, С. В. Мінухін, О. М. Беседовський. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 238 с.

Пономаренко В. С. Цілічисельне програмування в економіці / В. С. Пономаренко, Д. Ю. Голубничий, В. Ф. Третяк. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 203 с.

Економічна україніка. Бібліографічний показник (1990 – 2004 рр.): Наук. вид. / Укл. Т. О. Сосновська, В. О. Ярошик; [Наук. ред. В. М. Гриньова, О. М. Щербача]. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 202 с.

Пушкар' А. И. Стратегическое управление развитием электронного бизнеса и информационных ресурсов предприятия (модели, стратегии, механизмы): Науч. изд. / А. И. Пушкар' А. И. Грабовский, Е. В. Пономаренко. – Х.: ХНЭУ, 2005. – 478 с.

Горошко Е. И. Функциональная асимметрия мозга, язык, пол: Аналитический обзор монография / Е. И. Горошко. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. – 279 с.

Тищенко А. Н. Экономическая результативность деятельности предприятий: [моногр.] / А. Н. Тищенко, Н. А. Кизим, Я. В. Догадайло. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. – 143 с.

ДОДАТКИ

Нариси з історії Харківського національного економічного університету (1930 – 2005 рр.): Монографія / Під заг. ред. В. С. Пономаренка; Д. Ю. Михайличенко, В.Є. Єрмаченко, О. А. Сахно. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 326 с.

Иваниенко В. В. Управление эффективностью использования ресурсов производства: Науч. изд. / В. В. Иваниенко. – Х.: ХНЭУ, 2005. – 367 с.

Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика: [моногр.] / А. Н. Тищенко, Н. А. Кизим, А. И. Кубах, Е. В. Давыскиба. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. – 175 с.

Кизим Н. А. Концентрация экономики и конкурентоспособность стран мира: Монография / Н. А. Кизим, В. М. Горбатов. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. – 214 с.

Горбатов В. М. Уровень и качество жизни населения Автономной Республики Крым: Монография / В. М. Горбатов, В. С. Пономаренко, Н. А. Кизим. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. – 239 с.

Отенко І. П. Управління конкурентними перевагами підприємства: Наук. видання / І. П. Отенко, Є. О. Полтавська; Відп. ред. Л. М. Седова. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 210 с.

Черненко В. А. Метажанр как феномен культуры: мистерия – литургия – опера – «мистерия» (Введение в опыт метафизики Духа): Науч. изд. / В. А. Черненко. – Х.: ХНЭУ, 2005. – 195 с.

Щербак В. Г. Управління персоналом підприємства: Наукове видання / В. Г. Щербак. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 218 с.

2006 рік

Інноваційні процеси в системі державного управління і місцевого самоврядування: Наук. вид. / [За заг. ред. М. В. Афанасьєва]. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 210 с.

Енциклопедія корпоративного управління: (у 3-х т.). Т. 1. А-3 / І. К. Бондар, В. І. Науменко, В. М. Лич та ін. – К.: Корпорація, 2006. – 400 с.

Методы и модели дистанционного обучения в подготовке экономистов: Науч. изд. / [Авт. кол.: А. И. Пушкар, А. Н. Барков, Е. Б. Бережная и др.]. – Х.: ХНЭУ, 2006. – 334 с.

Культура, философия, образование в стратегиях XXI века: Науч. изд. / Авт. кол.: О. Н. Кузь, В. А. Стрижко, П. В. Брунько и др. – Х.: ХНЭУ, 2006. – 259 с.

Внукова Н. М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики: моногр. / Н. М. Внукова, В. А. Смоляк. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 180 с.

Діагностика стану підприємства: теорія і практика: моногр. / [За заг. ред. А. Е. Воронкової]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 447 с.

Гриньова В. М. Проблеми управління трудовими ресурсами підприємства: Наук. вид. / В. М. Гриньова, О. М. Ястремська. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 191 с.

Гавкалова Н. Л. Формування та використання інтелектуального капіталу: Наук. вид. / Н. Л. Гавкалова, Н. С. Маркова. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 250 с.

Гриньова В. М. Соціально-економічні проблеми інноваційного розвитку підприємств: моногр. / В. М. Гриньова, О. В. Козирєва. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 187 с.

Управління трудовим потенціалом: Наукове видання / В. С. Пономаренко, В. М. Гриньова, М. М. Салун, М. М. Новікова, А. Г. Гольдфарб, І. А. Грузіна, О. М. Красносова, С. М. Самойленко, С. І. Струк. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 346 с.

Назарова Г. В. Формування та розвиток людського капіталу корпоративних підприємств: Наук. вид. / Г. В. Назарова, Н. Л. Гавкалова, Н. С. Маркова. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 238 с.

Проблеми податкового регулювання і планування податкових платежів: Наук. вид. / Авт. кол.: Ю. Б. Іванов, О. М. Тищенко, К. В. Давискіба, В. В. Карпова, Л. М. Карпов, І. А. Серова. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 238 с.

Доронина М. С. Управление мотивацией: науч. изд. / М. С. Доронина, Е. Г. Наумик, О. В. Соловьев. – Х.: ХНЭУ, 2006. – 238 с.

Пушкарь А. И. Стратегические группы предприятий: концепция, методология, управление: Науч. изд. / А. И. Пушкарь, Ю. Е. Жуков, А. А. Пилипенко. – Х., 2006. – 438 с.

Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства: Монографія / За заг. ред. Ю. Б. Іванова, О. М. Тищенко; Авт. кол.: Ю. Б. Іванов, О. М. Тищенко, Г. В. Назарова, Р. Х. Іванова, О. Ю. Іванова, Є. І. Коновалов, О. Є. Найденко, О. В. Ревенко, Т. Г. Філіпович, Т. М. Чечетова-Терашвілі. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 382 с.

Іванов Ю. Б. Налоговое планирование: принципы, методы, инструментарий: моногр. / Ю. Б. Иванов, В. В. Карпова, Л. Н. Карпов. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 270 с.

Конкурентоспроможність: проблеми науки і практики: монографія / Наук.-досл. центр індустр. проблем розвитку НАН України; Харківський національний економічний університет. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 246 с.

Кизим Н. А. Нейронные сети: теория и практика применения: моногр. / Н. А. Кизим, Е. Н. Ястремская, В. Ф. Сенчуков. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 234 с.

Малярець Л. М. Вимірювання ознак об'єктів в економіці: методологія та практика: Наук. вид. / Л. М. Малярець. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 380 с.

Малахова Н. Б. Естественные монополии: сущность и институциональные механизмы регулирования: Монография / Н. Б. Малахова. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 343 с.

Контролінг – від теорії до реалізації на практиці: моногр. / [Кол. авт.: В. В. Прохорова, Л. С. Мартюшева, Н. Ю. Петрусевич, Ю. В. Прохорова]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 198 с.

Мішина С. В. Організаційно-економічний механізм управління фінансовими ресурсами на підприємстві: Наукове видання / С. В. Мішина, О. Ю. Мішин. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 175 с.

Отенко И. П. Стратегическое управление потенциалом предприятия: Науч. изд. / И. П. Отенко. – Х.: ХНЭУ, 2006. – 254 с.

Корпоративное управление машиностроительным предприятием: проблемы, пути решения: моногр. / [Кол. авт. В. С. Пономаренко, Е. Н. Ястремская, В. М. Луцковский и др.]. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 230 с.

Інновації: проблеми науки і практики: моногр. / Наук.-досл. центр індустр. проблем розвитку НАН України; Харківський національний економічний університет. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 335 с.

Конкурентоспроможність: проблеми науки і практики: монографія / Наук.-досл. центр індустр. проблем розвитку НАН України; Харківський національний економічний університет. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 246 с.

Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: моногр. / О. В. Раєвнева. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 493 с.

Черемська О. С. Лексична та граматична інтерференція в сучасній українській літературній мові (на матеріалі преси Харківщини 50–80-х років ХХ століття): моногр. / О. С. Черемська. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 182 с.

Щербак В. Г. Створення та використання конкурентних переваг персоналу в сучасних технологіях управління підприємством: Наук. вид. / В. Г. Щербак. – Х.: ХНЕУ, 2006. – 162 с.

2007 рік

Гриньова В. М. Ринок праці: теоретико-методологічні засади та напрямки розвитку: Монографія / В. М. Гриньова, В. В. Самойленко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 167 с.

Ястремська О. М. Створення нової продукції: організаційно-економічний та маркетинговий аспекти: наукове вид. / О. М. Ястремська, Н. К. Гіковата, В. М. Гіковатий. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 230 с.

Гавкалова Н. Л. Соціально-економічний механізм ефективності менеджменту персоналу: методологія та концепція формування: наук. вид. / Н. Л. Гавкалова. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 398 с.

Гриньова В. М. Аналітичне забезпечення управління інвестиційною діяльністю підприємства: наук. вид. / В. М. Гриньова, Л. В. Гриневич. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 254 с.

Раєвнева О. В. Моделювання антикризового управління регіоном: наук. вид. / О. В. Раєвнева, Н. Ю. Голіяд. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 299 с.

ДОДАТКИ

Гриньова В. М. Проблеми мотивації праці персоналу підприємства: монографія / В. М. Гриньова, І. А. Грузіна. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 182 с.

Адаптивные модели в системе принятия решений: моногр. / [авт. кол.: Н. А. Кизим, Т. С. Клебанова, Л. С. Гурьянова [и др.]]. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2007. – 364 с.

Глазко В. И. «Опасное знание» в «Обществе риска» (век генетики и биотехнологии): моногр.: моногр. / В. И. Глазко, В. Ф. Чешко. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2007. – 542 с.

Кизим М. О. Збалансована система показників: моногр. / М. О. Кизим, А. А. Пилипенко, В. А. Зінченко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 191 с.

Іванов Ю. Б. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект: моногр. / Ю. Б. Іванов, О. Л. Єськов. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 326 с.

Формирование конкурентной позиции предприятия в условиях кризиса: моногр. / [авт. кол. А. Н. Тищенко, Ю. Б. Иванов, Н. А. Кизим и др.]. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2007. – 375 с.

Проблеми розвитку податкової політики та: моногр. / За заг. ред. проф. Ю. Б. Іванова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 446 с.

Налогообложение: проблемы науки и практики – 2007: моногр. / [В. С. Пономаренко, Ю. Б. Иванов, Н. А. Кизим [и др.]]. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2007. – 332 с.

Інновації: проблеми науки та практики: моногр. / [В. С. Пономаренко, Ю. Б. Іванов, М. О. Кизим [та ін.]]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 207 с.

Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки та практики: моногр. / [В. С. Пономаренко, М. О. Кизим, Ю. Б. Іванов [та ін.]]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 404 с.

Кизим М. О. Управління створенням і розвитком видатної корпорації: Монографія / М. О. Кизим, А. А. Пилипенко, І. В. Ялдин. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 207 с.

Механизмы и модели управления кризисными ситуациями / Под ред. Т. С. Клебановой. – Монография. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2007. – 195 с.

Калюжный А. Б. Обезвоживание дизельного топлива высокопористыми фторопластами: монография / А. Б. Калюжный, Б. Г. Калюжный, В. Я. Платков. – Х.: ХНЭУ, 2007. – 83 с.

Концептуальні засади управління підприємством як економічною системою: монографія / [авт. кол.: В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, С. К. Потьомкін [та ін.]]. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 414 с.

Кизим Н. А. Программно-целевой подход к государственному управлению социальной напряженностью в регионах страны: монография / Н. А. Кизим, В. В. Узунов. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2007. – 203 с.

Мілевський С. В. Моделі аналізу та управління конкурентоспроможністю промислових підприємств: наук. вид. / С. В. Мілевський, О. В. Мілов. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 155 с.

Пилипенко А. А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства: наук. вид. / А. А. Пилипенко. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 274 с.

Холодний Г. О. Лізинг в інвестиційному механізмі інноваційного розвитку підприємств: наук. вид. / Г. О. Холодний. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 195 с.

Шульга Н. М. Тенденції розвитку ринку праці та регулювання якості робочої сили: наук. вид. / Н. М. Шульга. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 147 с.

Шемаєва Л. Г. Управління стратегічною взаємодією підприємства із зовнішнім середовищем: наук. вид. / Л. Г. Шемаєва. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 279 с.

2008 рік

Архипенко Л. М. Етапи і ступені адаптації іншомовних лексичних запозичень в українській мові: (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX-початку XXI ст.): монографія / Л. М. Архипенко. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 167 с.

Руденко Р. Г. Харківщина в історичному часі та туристичному просторі України: препринт / Р. Г. Руденко, О. Г. Зима, О. О. Авраменко. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 23 с.

- Побудова системи управління якістю в діяльності органів виконавчої влади регіону: монографія / М. В. Афанасьєв, Л. Г. Шемаєва, Л. Й. Аведян [та ін.]. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 471 с.
- Менеджмент у системі органів державної влади та місцевого самоврядування / Л. Г. Шемаєва, Л. Ю. Гордієнко, Л. Й. Аведян, К. С. Безгін. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 387 с.
- Міжнародний бізнес: теорія і практика: монографія / Н. М. Лисиця, Я. О. Полякова, Л. В. Базалієва, Л. І. Піддубна, Ю. О. Семікоп. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 139 с.: іл.
- Збутова діяльність промислових підприємств: теорія та напрямки розвитку: монографія / П. А. Орлов, Г. О. Холодний, М. А. Борисенко [та ін.]. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 230 с.
- Внукова Н. М. Іпотечний ринок: теорія та практика: монографія / Н. М. Внукова, О. Є. Бажанов. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 191 с.
- Малярєвський Ю. Д. Перспективи управлінського обліку: організаційно-економічний механізм як основа ефективної операційної діяльності підприємства: монографія / Ю. Д. Малярєвський, С. В. Лабунська, Л. В. Безкоровайна. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 161 с.
- Гриньова В. М. Управління соціальним розвитком промислових підприємств: монографія / В. М. Гриньова, М. М. Новікова, М. В. Боровик. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 159 с.
- Современные компьютерные технологии в организации самостоятельного изучения информатики: монографія / В. П. Степанов, А. Н. Барков, В. П. Бурдаев [и др.]. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 303 с.
- Івашура А. А. Еколого-економічний світогляд і традиції природокористування в українській культурі: монографія / А. А. Івашура, О. П. Винник. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 91 с.
- Діагностика стану підприємства: теорія і практика: монографія / [за ред. А. Е. Воронкової]. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 516 с.
- Воронкова А. Е. Управлінські рішення у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства: організаційний аспект: монографія / А. Е. Воронкова, Н. Г. Калужна, В. І. Отенко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 511 с.
- Григорян Г. М. Историческая тенденция капитализма (политэкономический аспект): монографія / Г. М. Григорян. – Х.: ІД «ИНЖЭК», 2008. – 239 с.
- Система атестації наукових кадрів вищої кваліфікації: монографія / В. І. Сергієнко, І. Б. Жилієв, М. О. Кизим, О. М. Тищенко. – Х.: ІНЖЕК, 2008. – 231 с.
- Зима А. Г. Значение ЮНЕСКО как межправительственной специализированной организации ООН: препринт / А. Г. Зима. – Х.: ХНЭУ, 2008. – 47 с.
- Методы и модели планирования ресурсов в GRID-системах: монографія / [В. С. Пономаренко, С. В. Листровой, С. В. Минухин, С. В. Знахур]. – Х.: ІД «ИНЖЭК», 2008. – 407 с.
- Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики: монографія / [В. С. Пономаренко, Ю. Б. Іванов, М. О. Кизим [та ін.]]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 300 с.
- Отенко І. П. Аналіз та оцінка стратегічного потенціалу підприємства: наук. вид. / І. П. Отенко, Л. М. Малярєць, Г. А. Іващенко. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 347 с.
- Іванов Ю. Б. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток: монографія / Ю. Б. Іванов, П. А. Орлов, О. Ю. Іванова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 351 с.
- Колбіна Т. В. Формування міжкультурної комунікації майбутніх економістів: теоретико-методологічний аспект: монографія / Т. В. Колбіна. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 391 с.
- Конкурентная диагностика фирмы: концепция, содержание, методы: монографія / [Л. С. Шевченко, В. И. Торкатюк, Н. А. Кизим и др.]. – Х.: ІД «ИНЖЭК», 2008. – 239 с.
- Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2015 року: монографія / [авт. кол.: А. Б. Аваков, В. С. Пономаренко, В. М. Бабаєв, М. О. Кизим, О. М. Тищенко та ін.]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 347 с.
- Конкурентоспроможність: проблеми науки та практики: монографія; присвячена 90-річному ювілею НАН України / [під ред. В. С. Пономаренка, М. О. Кизима, О. М. Тищенка]. – Х.: ІНЖЕК, 2008. – 228 с.

ДОДАТКИ

- Інновації: проблеми науки та практики: монографія; присвячена 90-річному ювілею НАН України / [під ред. В. С. Пономаренка, М. О. Кизима, О. М. Тищенко]. – Х.: ІНЖЕК, 2008. – 225 с.: іл.
- Пономаренко В. С. Концептуальні основи економічної безпеки: монографія / В. С. Пономаренко, С. В. Кавун. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 255 с.
- Колодізев О. М. Прогнозування валютних курсів: макро- та мікроекономічні аспекти: монографія / О. М. Колодізев, С. С. Погасій, Є. Г. Федоров. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 351 с.
- Стратегія розвитку регіональних підприємств електроенергетики: аспекти формування: монографія / [авт. кол.: О. М. Тищенко, М. О. Кизим, Л. М. Шутенко [та ін.]]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 343 с.
- Кузнецов О. О. Захист інформації та економічна безпека підприємства: монографія / О. О. Кузнецов, С. П. Євсєєв, С. В. Кавун. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 359 с.
- Липов В. В. От архаики к постэкономике. Эволюция форм хозяйствования и развитие экономической теории: монографія / В. В. Липов. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2008. – 279 с.
- Формування та функціонування механізму корпоративного управління на промислових підприємствах: монографія / В. С. Пономаренко, О. М. Ястремська, В. М. Луцковский [та ін.]. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 446 с.
- Малярець Л. М. Збалансована система показників в оцінці діяльності підприємства: монографія / Л. М. Малярець, А. В. Штереверя. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 179 с.
- Методи та моделі розроблення комп'ютерних систем і мереж: монографія / В. С. Пономаренко, С. В. Мінухін, С. В. Кавун [та ін.]. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 315 с.
- Новікова М. М. Системне управління трудовим потенціалом підприємства: монографія / М. М. Новікова. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 211 с.
- Отенко І. П. Стратегічні пріоритети підприємства: монографія / І. П. Отенко. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 179 с.
- Педько А. Б. Собственность, контроль и конфликт интересов в акционерных обществах: монографія / А. Б. Педько. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2008. – 445 с.
- Chernyshov S. I. The Problem Modeling of Economic Dynamics in Differential Form: pre-print / S. I. Chernyshov, V. S. Ponomarenko, A. V. Voronin. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 43 с.
- Міжнародний бізнес: теорія і практика: монографія / Н. М. Лисиця, Я. О. Полякова, Л. В. Базалієва, Л. І. Піддубна, Ю. О. Семікоп. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 139 с.
- Пилипенко А. А. Стратегічна інтеграція підприємств: механізм управління та моделювання розвитку: монографія / А. А. Пилипенко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 403 с.
- Нанотехнологія та її інноваційний розвиток: монографія / В. С. Пономаренко, Ю. Ф. Назаров, В. П. Свідерський, І. М. Ібрагімов. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 278 с.

2009 рік

- Бєлікова Ю. В. Гендерні бізнес-ідентичності та реклама: монографія / Ю. В. Бєлікова. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 159 с.
- Управління якістю бізнес-процесів на підприємстві: монографія / Л. Г. Шемаєва, К. С. Безгін, К. Г. Наумік [та ін.]. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 239 с.
- Базалієва Л. В. Науково-теоретичні та методичні основи управління трансакційними витратами підприємства: монографія / Л. В. Базалієва. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 162 с.
- Холодний Г. О. Організаційно-економічний механізм реалізації товарної інноваційної політики: монографія / Г. О. Холодний, М. А. Борисенко. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 195 с.
- Концептуальні засади формування регіональної інноваційної системи: препринт / В. О. Коюда, Т. П. Близняк, В. В. Воліков [та ін.]. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 139 с.
- Бурдаєв В. П. Системи навчання з елементами штучного інтелекту: монографія / В. П. Бурдаєв. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 390 с.

- Управління розвитком ринків фінансових послуг: монографія: 80-річчю ХНЕУ присвячується / наук. ред. та кер. кол. авт.: Н. М. Внукова. – Х.: [АдВА], 2009. – 195 с.
- Великий Ю. М. Управління витратами підприємства: монографія / Ю. М. Великий, В. В. Прохорова, Н. В. Сабліна. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 188 с.
- Дікань Л. В. Фінансовий контроль: теорія та методологія: монографія / Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб, Н. В. Сінюгіна. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 91 с.
- Управління розвитком трудового потенціалу підприємства: монографія / В. М. Гриньова, М. М. Новікова, В. В. Самойленко [та ін.]. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 254 с.
- Зима О. Г. Дослідження конкурентоспроможності національних економік у галузі туризму згідно з методикою всесвітнього економічного форуму: препринт / О. Г. Зима, В. Є. Єрмаченко, Н. А. Дехтяр. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 59 с.
- Дороніна М. С. Методичні основи розвитку функцій керівника: монографія / М. С. Дороніна, О. О. Петряєв. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 186 с.
- Регулятивний потенціал податкової системи України: монографія / Ю. Б. Іванов, О. М. Тищенко, К. В. Давискіба [та ін.]. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 335 с.
- Дороніна М. С. Управління поведінкою персоналу. Гендерний аспект: [монографія]; 80-річчю ХНЕУ присвячується / М. С. Дороніна, В. І. Ковальова. – Х.: [АдВА], 2009. – 280 с.
- Сигнали і коди. Алгебраїчні методи синтезу: монографія / О. О. Кузнецов, С. П. Євсєєв, С. В. Кавун, О. Г. Король. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 383 с.
- Кизим Н. А. Проблемы проведения реструктуризации промышленных предприятий в Украине: монографія / Н. А. Кизим, В. В. Жихарцев. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2009. – 179 с.
- Зима А. Г. Лудомания, игромания, гемблинг: препринт / А. Г. Зима. – Х.: ХНЗУ, 2009. – 50 с.
- Кизим Н. А. Качество жизни населения и внешнеэкономическая деятельность предприятий: монография / Н. А. Кизим, В. А. Зинченко. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2009. – 182 с.
- Попов О. Є. Розподіл і реалізація корпоративного контролю при формуванні капіталу акціонерного товариства: монографія / О. Є. Попов, А. М. Котов, Т. Г. Зайцева. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 318 с.
- Зосимов А. М. Дисертаційні помилки: монографія / А. М. Зосимов, В. П. Голік. – [4-те вид., доп. і випр.]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 259 с.
- Ліберманівські читання: економічна спадщина та сучасні проблеми: монографія: в пам'ять засновника Харківської економічної школи О. Г. Лібермана / [під заг. ред. В. С. Пономаренка, М. О. Кизима, О. Г. Зими]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 295 с.
- Іванов Ю. Б. Системы налогообложения Украины и России: структура, проблемы, тенденции развития: монографія / Ю. Б. Іванов, І. А. Майбуrow. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2009. – 518 с.
- Іванов Ю. Б. Малий бізнес: управління податками: монографія / Ю. Б. Іванов, К. В. Петросянц. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 347 с.
- Інновації: проблеми науки та практики: монографія: [присвячується 80-річчю Харківського національного економічного університету] / [під заг. ред. В. С. Пономаренка, М. О. Кизима, Ю. Б. Іванова]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 192 с.
- Регулятивний потенціал податкової системи України: монографія / Ю. Б. Іванов, О. М. Тищенко, К. В. Давискіба [та ін.]. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 335 с.
- Современные проблемы моделирования социально-экономических систем: монографія / [под ред. В. С. Пономаренко, Н. А. Кизима, Т. С. Клебановой]. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2009. – 428 с.
- Кизим М. О. Наукові школи / М. О. Кизим, О. М. Тищенко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 74 с.
- Социально-экономическое развитие Украины и ее регионов: проблемы науки и практики: монография / [под ред. В. С. Пономаренко, Н. А. Кизима, Е. В. Раевневой]. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2009. – 462 с.

ДОДАТКИ

Кизим М. О. Оцінка якості цільових програм державної підтримки розвитку малого бізнесу: монографія / М. О. Кизим, І. Ю. Матюшенко, Н. І. Полтарак. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 327 с.

Конкурентоспроможність: проблеми науки та практики: монографія: [присвячується 80-річчю Харківського національного економічного університету] / [під ред. В. С. Пономаренка, М. О. Кизима, О. М. Тищенко]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 262 с.

Хаустова В. Є. Оцінка вартості бізнесу суб'єктів господарювання (на прикладі металургійної галузі України): монографія / В. Є. Хаустова, І. Г. Курочкіна. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 265 с.

Клебанова Т. С. Моделювання податкового навантаження підприємства в умовах трансформаційної економіки: монографія / Т. С. Клебанова, Г. С. Ястребова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 267 с.

Кавун С. В. Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади: монографія / С. В. Кавун. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 299 с.

Маляревський Ю. Д. Управління економічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності підприємства: обліково-аналітичні аспекти: монографія / Ю. Д. Маляревський, С. В. Лабунська, О. В. Прокопішина. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 159 с.

Малярець Л. М. Економіко-математичні аспекти діагностики конкурентоспроможності підприємства: монографія / Л. М. Малярець, Л. О. Норік. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 214 с.

Пonomаренко В. С. Аналіз даних у дослідженнях соціально-економічних систем: монографія / В. С. Пonomаренко, Л. М. Малярець. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 430 с.

Пonomаренко В. С. Механізм санаційного управління підприємством: засади формування та моделі реалізації: монографія / В. С. Пonomаренко, О. В. Раєвська, С. О. Степурина. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 303 с.

Маляревський Ю. Д. Управління економічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності підприємства: обліково-аналітичні аспекти: монографія / Ю. Д. Маляревський, С. В. Лабунська, О. В. Прокопішина. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 159 с.

Попов О. Є. Теоретико-методологічні та концептуальні засади формування організаційно-економічного механізму корпоративного управління: монографія / О. Є. Попов. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 357 с.

Руденко Р. Г. Драматична і трагічна історія голодомору 1932–1933 рр. в Україні: монографія / Р. Г. Руденко. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 91 с.

Ястремська О. М. Організаційне забезпечення якості трудової діяльності керівників промислових підприємств: монографія / О. М. Ястремська; К. В. Яковенко, В. В. Томах. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 327 с.

Щербак В. Г. Інноваційні аспекти управління трудового потенціалу: монографія / В. Г. Щербак. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 331 с.

Яценко В. Б. Інтеграція козацтва Слобідської України до соціальної структури Російської імперії: друга половина XVII – XVIII ст.: монографія / В. Б. Яценко. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 70 с.

2010 рік

Андрійченко Ж. О. Формування системи довіри та захисту прав споживачів фінансових послуг / С. А. Ачкасова, О. Є. Бажанов, Н. М. Внукова, А. О. Дубовик, І. Б. Медведєва, М. Ю. Гогосова, С. М. Рудак, В. А. Смоляк. – Х.: Адва™, 2010. – 188 с.

Бурдаєв В. П. Моделі баз знань. Наукове видання. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 320 с.

Гавкалова Н. Л. Соціально-економічні аспекти ефективності кадрового менеджменту: монографія / Т. В. Кайнова. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 241 с.

Гоков О. М. Збурення в низькотемпературній плазмі середньоширотної нижньої іоносфери, обумовлені природними джерелами: монографія / О. М. Гоков. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 175 с.

Гриньова В. М. Процес підготовки реструктуризації підприємств машинобудування: організація управління / М. М. Новікова. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 240 с.

- Гриньова В. М. Стимулювання праці в інноваційній діяльності підприємств машинобудування: монографія / В. М. Гриньова, А. А. Тараненко. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 163 с.
- Гриньова В. М. Управління розвитком трудового потенціалу підприємства / М. М. Новікова, В. В. Самійленко, В. Л. Смолюк, М. С. Бріль. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2009. – 256 с.
- Дікань Л. В. Система фінансового контролю в Україні: сучасний стан організації та перспективи розвитку / Н. М. Шульга, Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна, Т. В. Мултанівська, Т. С. Воїнова. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 96 с.
- Добкін М. М., Чернов С. І., Кернес Г. А., Сапронов Ю. А., Пономаренко В. С., Кизим М. О., Авершин С. В. Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 року: монографія. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2010. – 512 с.
- Дороніна М. С. Механізм мотивації управлінського персоналу / Л. О. Сасіна, В. М. Лугова, Г. М. Надьон. Х.: АдвА™, 2010. – 238 с.
- Журавльова І. В. Фінанси підприємств: теоретико методичне забезпечення формування та відтворення / О. М. Ястремська, Л. О. Меренкова, Т. Б. Кузенко, С. В. Добринь, Н. В. Сабліна, І. Л. Латишева, О. Ю. Литовченко, В. С. Хвостенко, А. Б. Коренева, О. В. Слущка. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 428 с.
- Зима А. Г. Особенности и развитие транспорта в туризме / И. И. Лисицина. – Х.: Изд. ХНЕУ, 2010. – 324 с.
- Зима А. Г. Событийный туризм: карнавалы, фестивали, праздники, выставки, парки: препринт / А. Г. Зима, О. Ю. Шейко. – Х.: Изд. ХНЕУ, 2010. – 159 с.
- Кизим М. О. Формування державної цільової програми підвищення конкурентоспроможності регіонів України: монографія / М. О. Кизим, Є. М. Крячко. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2010. – 291 с.
- Клебанова Т. С. Модели оценки, анализа и прогнозирования социально-экономических систем / Н. А. Кизим, И. С. Благуи, Л. С. Гурьянова, О. В. Панасенко, С. В. Прокопович, С. А. Степурина, А. С. Яструбова, Р. Н. Яценко, О. В. Никифорова, Л. А. Чаговец, Е. А. Сергиенко, О. В. Захарова, Т. Н. Трунова. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2010. – 280 с.
- Клебанова Т. С. Моделі функціонування та розвитку підприємств агропромислового комплексу: монографія / Т. С. Клебанова, І. В. Ніколаєв, С. О. Хайлук. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2010. – 227 с.
- Колодізєв О. М. Забезпечення стабільного функціонування банківського сектору Харківської області як передумова зростання економіки на основі визначення резервів фінансування її розвитку Монографія / Під заг. ред. О. М. Колодізєва. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 312 с.
- Кузь О. М. Репрезентації суб'єктності в постсучасності: монографія. – Х.: ФОП Лібуркіна Л. М.; ВД «ИНЖЕК», 2010. – 312 с.
- Лапта С. І. Розвиток теорії математичного моделювання: наукове видання / С. С. Лапта, О. І. Соловйова. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 332 с.
- Лепейко Т. І. Концептуальні засади менеджменту в інформаційній економіці / О. І. Пушкар, О. М. Миронова, С. К. Василик, Т. П. Близнюк, О. М. Красноносова, А. В. Котлик, Т. С. Шапошнікова, К. В. Кривобок, О. В. Нечипорук, О. В. Мазоренко, А. О. Малюкіна, Д. В. Найпак, М. О. Боярська, М. М. Мандзюк, А. С. Сорокіна. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 254 с.
- Лепейко Т. І. Управління персоналом підприємства в умовах невизначеності (поведінковий підхід): монографія / Т. І. Лепейко, О. М. Миронова. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 234 с.
- Малярець Л. М. Управління процесом росту власного капіталу підприємства / Пономаренко Н. М. Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 228 с.
- Малярець Л. М. Формалізація задач контролінгу логістичної діяльності підприємства / Л. М. Малярець, Г. Л. Матвієнко-Біляєва. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 228 с.
- Назарова Г. В. Управління соціально-трудовою сферою підприємства: монографія / С. Ю. Гончарова, Н. В. Водницька. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 324 с.
- Назарова Г. В. Керівництво акціонерним товариством: організаційний, регуляторний та мотиваційний аспекти: монографія / Г. В. Назарова, В. І. Лаптев. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 242 с.

ДОДАТКИ

Назарова Г. В. Управління розвитком діяльності промислових підприємств: монографія / Г. В. Назарова, О. В. Іванісов, О. Ф. Доровської. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 239 с.

Назарова Г. В. Управління соціально-трудовою сферою підприємства: монографія / Г. В. Назарова, С. Ю. Гончарова, Н. В. Водницька. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 323 с.

Наумік К. Г. Проблеми державного управління: теорія і практика діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування контрольованих прикордонних районів: монографія; присвячено 80-річчю Харківського національного економічного університету / К. Г. Наумік, Т. О. Коваль, І. В. Кукін. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 130 с.

Піддубна Л. І. Міжнародна конкурентоспроможність підприємства: теорія і механізм забезпечення. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. – 426с.

Полякова Г. А. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти / Г. В. Єльнікова, О. І. Заченко, В. І. Маслов та ін. Київ-Чернівці: Книги-XXI, 2010. – 460 с.

Пономаренко В. С. Лібермановські читання: економічна спадщина та сучасні проблеми: Монографія / Під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Пономаренка В. С., д-ра екон. наук, проф. Кизима М. О., канд. екон. наук, доц. Зимі О. Г. Х.: ФОП Лібуркіна Л. М.; ВД «ІНЖЕК», 2010. – 472 с.

Пономаренко В. С. Літопис Харківського національного економічного університету / Єрмаченко В. Є., Зима О. Г., Гончарова О. В., Пономаренко Є. В., Фарафонова Ю. В. Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 224 с.

Прикладная статистика: современные подходы и инструментальный анализа массовых явлений и процессов: монографія; к 80-летию Харьковского национального экономического университета / [под ред. Е. В. Раевневой, Н. А. Кизима]. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2010. – 289 с.

Прохорова В. В. Контролінг в управлінні витратами підприємств: [монографія] / В. В. Прохорова, Н. В. Сабліна. – Х.: УкрДАЗТ, 2010. – 263 с.

Прохорова Ю. В. Управління економічною безпекою підприємств: монографія / В. В. Прохорова, О. О. Кучеренко. – Х.: УкрДАЗТ, 2010. – 282 с.

Раевнева О. В. Формирование сценариев санации на основе применения концепции сбалансированной системы показателей и метода когнитивного моделирования / Прикладная статистика: современные подходы и инструментальный анализа массовых явлений и процессов / М. О. Кизим, М. М. Берест. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2010. – 292с.

Сабліна Н. В. Контролінг в управлінні витратами підприємств / В. В. Прохорова, Н. В. Сабліна. – Х.: УкрДАЗТ, 2010. – 256 с.

Салун М. М. Механізм соціально-економічної мотивації працівника: монографія / М. М. Салун, О. В. Майстренко. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 183 с.

Система фінансового контролю в Україні: сучасний стан організації та перспективи розвитку: монографія / Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна [та ін.]. – Х.: ХНЕУ, 2010. – 94 с.

Тищенко О. М. Бюджетування податків на підприємствах: монографія / О. М. Тищенко, М. О. Кизим, Н. В. Михасьова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. – 240 с.

Холодний Г. О. Розвиток управління маркетингом на підприємствах: монографія / Г. М. Шумська. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 272 с.

Чмутова І. М. Капітал підприємства: аналіз, оцінка, інструменти управління та роль банківської системи у його фінансуванні: монографія / О. В. Пересунько. – Х.: ФОП Павленко О. Г.; ВД «ІНЖЕК», 2010. – 480 с.

ДОДАТОК Е

Визначні результати фундаментальних досліджень у галузі природничих, суспільних і гуманітарних наук

1999 рік

1. **Розробка економіко-математичних моделей управління розвитком виробничо-економічних систем. Синтез комплексів моделей підтримки управлінських рішень у виробничо-економічних системах.** Науковий керівник Пушкар О. І. (1998 – 1999).
Розроблено теоретичні основи моделювання антикризового управління виробничо-економічними системами (ВЕС). Проведено аналіз типів кризових ситуацій та діагностику породжуючих її причин. Виділено зовнішні та внутрішні контури управління ВЕС. Визначено комплекс задач антикризового управління. Розроблено методику формування функціональних стратегій розвитку підприємства в умовах кризи. Розроблено класифікатор антикризових заходів розвитку підприємства. Сформульовано принципи моделювання розвитку ВЕС в умовах кризи та обумовлено доцільність використання СППР в антикризовому управлінні.
2. **Стратегія діяльності підприємства у ринковому середовищі. Стратегічна діяльність ВЕС. Обґрунтування умов ефективності взаємодії промислових підприємств з підприємствами природної монополії.** Науковий керівник Пономаренко В. С. (1998 – 1999).
Проведено аналіз макро- та мікроекономічного ринкового середовища діяльності ВЕС, розроблено економіко-математичні моделі аналізу мікроекономічного середовища за фінансово-економічним напрямком, методичні рекомендації визначення складу та стану стратегічних ресурсів ВЕС. Обстежено склад матеріальних та фінансових стратегічних ресурсів ВЕС, розроблено методичне забезпечення з управління ними. Науковою новизною є економіко-математичні моделі інвестиційної привабливості підприємств машинобудівної та харчової галузей, методика оцінки їх стану їх стратегічних ресурсів. Розробки пройшли апробацію на підприємствах машинобудівної галузі м. Харкова.
3. **Оцінка ефективності створення і діяльності сумісних підприємств.** Науковий керівник Орлов П. А. (1998 – 1999).
Об'єкт дослідження – СП з іноземними інвестиціями. Розроблено методи розрахунку економічної ефективності створення і діяльності СП на території України, як з точки зору іноземного засновника, так і з точки зору держави, новизна якої полягає в урахуванні вартісної оцінки супутніх економічних, соціальних та екологічних корисних результатів, економії на придбання ліцензії, високих темпів інфляції. Враховано не тільки економічні, але і супутні корисні екологічні та соціальні результати діяльності СП. Проаналізовано нормативи плати, які прийнято в Україні та за кордоном, і визначено їх порівняльно-невисокий рівень. Рекомендовано переглянути рівень і склад нормативів плати, а також при розрахунках народногосподарського економічного ефекту врахувати соціальні наслідки, які полягають у створенні нових робочих місць.

2000 рік

1. **Стратегічне управління підприємством у трансформаційний період.** Науковий керівник Пономаренко В. С. (2000 – 2002).

В результаті дослідження згенеровано концепцію розбудови системи стратегічного управління підприємством, яка базується на використанні ресурсно-стратегічного підходу. Розроблено методичне забезпечення здійснення моніторингу стану підприємства згідно з обраною стратегією розвитку. Її особливістю є виділення стратегічних баз спостережень та стратегічних сфер.

Розроблено концепцію стратегічного управління персоналом підприємства. Визначено основні фази обігу людського капіталу підприємства з високими технологіями. Обґрунтовано методологію вибору об'єктів інвестування персоналу, визначено складові організаційно-економічного механізму інвестування на підприємстві, його цілі, принципи функціонування в сучасних трансформаційних умовах. Розроблено систему показників з оцінки інвестиційної привабливості підприємства.

Обґрунтовано та сформовано методологічні засади та методичне забезпечення стратегічного управління підприємством у трансформаційний період за напрямками менеджменту інформаційних ресурсів та політики інформаційної взаємодії суб'єктів господарювання із зовнішнім оточенням. Наукові здобутки пройшли апробацію на промислових підприємствах Харківського регіону та у навчальному процесі ХДЕУ.

2. **Теоретичне обґрунтування державної амортизаційної політики.** Науковий керівник Орлов П. А. (2000 – 2002).

Нарахування амортизації з використанням прискореного методу призводить до серйозних негативних наслідків в роботі бюджетних установ. У НДР обґрунтовано підходи до проведення амортизаційної політики в бюджетних установах. Проведено дослідження системи нарахування зносу в бюджетних організаціях, аналіз чинного законодавства стосовно нарахування амортизації на промислових підприємствах. Доведено, що доцільним є розмежування податкового та бухгалтерського обліку амортизації. Проаналізовано систему класифікації основних фондів. Вивчено систему нарахування прискореної амортизації в промислово розвинутих країнах, що дозволило виявити найбільш ефективні і прийнятні відносно України методи нарахування амортизації та можливості адаптації закордонного досвіду до умов України.

Доведено необхідність використання фіскальної та економічної амортизації, обґрунтовано їх цілі. Увагу приділено теоретичному обґрунтуванню правил фіскальної та економічної амортизації, розробці норм фіскальної амортизації для промислових підприємств з метою посилення стимулювання інвестицій в оновленні виробництва. Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення проекту «Податкового кодексу України» та розроблено методiku оцінки ефективності використання прискореної амортизації для промислових підприємств.

3. **Моделі та механізми антикризового управління підприємством.** Науковий керівник Пушкар О. І. (2000–2002).

Спроектовано комплекс моделей підтримки рішень антикризового управління підприємством. Виділено та модельно описано зовнішні та внутрішні контури управління.

Розроблено методики формування антикризових стратегій та програм, механізми їх реалізації. Визначено особливості антикризового керування вітчизняними підприємствами, запропоновано методи оцінки синергетичного ефекту і перспективності напрямів техніко-технологічного розвитку виробництва, модель МТЗ випуску нової продукції. Описано параметри і структура системи антикризового менеджменту. Розглянуто стратегії санації та реструктуризації антикризового управління підприємством, виділено особливості управління розвитком підприємств з використанням інформаційних технологій та електронного бізнесу, пропонується моделі планування людських ресурсів та моделі аналізу й прогнозування стану зовнішнього середовища.

2001 рік

1. **Стратегічне управління розвитком фондового ринку України.** Науковий керівник Пономаренко В. С., Лепейко Т. І. (2001 – 2004)

Створено концептуальні засади стимулювання слабкорозвинутого одноманітного фондового ринку України в умовах трансформації економіки. Концепція передбачає не тільки роботу з традиційними фондовими інструментами, які вже відомі і широко практикуються на фондовому ринку України, такими як опціонні та ф'ючерсні контракти. Концепція включає виявлення стійких тенденцій розвитку фондового ринку за допомогою створення кількісних оцінок його учасників, якості цінних паперів, адаптаційних механізмів фінансового інвестування до наявних трансформаційних умов. Розроблено та обґрунтовано методики фундаментального та технічного аналізу кон'юнктури фондового ринку (ринку цінних паперів).

2. **Теоретичне обґрунтування корпоративного управління.** Науковий керівник Гриньова В. М. (2001 – 2004)

Обґрунтовано сутність корпоративного управління як процесу формування та реалізації вищими органами управління акціонерного товариства управлінських дій. Визначено структуру, концептуальні основи формування системи корпоративного управління. Обґрунтовано складові організаційно-економічного механізму корпоративного управління АТ. Розроблено методичні рекомендації щодо формування та розвитку корпоративної культури, створення та впровадження кодексів корпоративних відносин.

Досліджено інституціональну природу нормативно-правового регулювання корпоративних відносин. Проведено оцінку стану нормативно-правового забезпечення корпоративних відносин в акціонерних товариствах України. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення загальних та локальних норм регулювання діяльності АТ.

Теоретично обґрунтовано структуру організаційно-економічного механізму управління корпоративним розвитком. Розроблено методичні рекомендації щодо стратегічного планування корпоративного розвитку, методичні рекомендації щодо порівняльної оцінки інтересів учасників корпоративних відносин при формуванні стратегії корпоративного розвитку.

Обґрунтовано сутність, принципи і методи корпоративного управління розвитком акціонерного товариства. Розроблено методичні основи формування організаційно-економічного механізму корпоративного управління.

2002 рік

1. **Стандарт вищої освіти за спеціальністю 8.150 «Державна служба» напряму підготовки «Державне управління».** Науковий керівник Афанасьєв М. В.

Розроблено освітньо-професійну програму підготовки спеціаліста освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» та освітньо-кваліфікаційні характеристики магістра із спеціальності «Державна служба» направлення підготовки «державне управління». Розробка методичних матеріалів з діагностики якості вищої освіти спеціальності освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» із спеціальності «Державна служба».

2003 рік

1. **Розробка стандартів вищої освіти з урахуванням вимог ЄС (Напряму підготовки 8.150000 «Державне управління» спеціальності 8.150101 «Державна служба»).** Науковий керівник Афанасьєв М. В.

Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 8.150101 «Державна служба» напряму підготовки 8.150 «Державне управління», Державний стандарт містить: освітньо-кваліфікаційну характеристику підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»; освітньо-професійну програму підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»; засоби діагностики якості вищої освіти підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

2. **Стратегічне інвестування підприємств промисловості в умовах трансформації соціально-економічних відносин.** Науковий керівник Пономаренко В. С. (2003 – 2005).

Дістали подальший розвиток методологічні засади функціонування соціально-економічного інституту інвестиційної діяльності, що полягають у визначенні її цілей, функцій, принципів, завдань. Удосконалено класифікацію інвестицій з ознаками належності до внутрішнього і зовнішнього середовища об'єкта вкладання, доведено, що його результати є суспільним благом. Удосконалено методичні засади інвестування в персонал підприємств.

Розроблено концепцію формування стратегій інвестиційної діяльності підприємств, принципи її реалізації, доведено необхідність використання системи «об'єкт-проект-інвестор» в процесі інвестиційної діяльності. Розроблено науково-методологічний підхід до формування стратегій реального інвестування. Удосконалено методичне забезпечення щодо інвестиційної привабливості, готовності підприємств, економічної ефективності інвестиційних проектів. Удосконалено методичні засади інвестування в розвиток людського капіталу.

Розроблено методичні засади управління інвестиційними процесами на регіональному рівні з розвитку промислового комплексу, методологічні засади управління відтворенням інтелектуального капіталу на регіональному рівні, методичний підхід щодо визначення пріоритетних напрямів інвестування інтелектуального людського капіталу.

3. **Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства.** Науковий керівник Іванов Ю. Б. (2003 – 2005).

Теоретично обґрунтовано: взаємозв'язок конкурентної стратегії із загальною і функціональними стратегіями в ієрархічній системі стратегій підприємства; застосування

матричного підходу для формування потенційно припустимих функціональних стратегій. Запропоновано поглиблену класифікацію конкурентних переваг, сформульовано вимоги до конкурентних переваг в залежності від обраної конкурентної стратегії. Розроблено методику виявлення найбільш успішних і активних конкурентів для кожного типу конкурентної стратегії на підставі використання запропонованої матриці «темпи зростання частки ринку – тип конкурентної стратегії».

Обґрунтовано критерії, що визначають вибір і доцільність зміни конкурентної стратегії, спираючись на моніторинг ринкової позиції підприємства, з огляду на кон'юнктуру ринку і можливість адаптації внутрішнього середовища підприємства до змін у навколишньому середовищі. Обґрунтовано механізм реалізації конкурентної стратегії підприємств і методичні рекомендації з коригування конкурентної стратегії.

Уточнено визначення основних категорій теорії конкуренції, конкурентної переваги та конкурентної стратегії, досліджено механізм їх взаємозв'язків. Розроблено класифікацію факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на вибір та реалізацію конкурентних стратегій. Запропоновано методику комплексної оцінки об'єктів конкурентного середовища для оцінки конкурентоспроможності підприємства; методику моніторингу зовнішнього конкурентного оточення» удосконалену методику діагностики стану внутрішнього середовища та прогнозування суперечностей між внутрішнім середовищем підприємства та його стратегією; методику коригування стратегії. Досліджено механізми реалізації конкурентної стратегії.

4. **Адаптивні моделі стійкого функціонування соціально-економічних систем.** Науковий керівник Клебанова Т. С. (2003 – 2005)

Розроблено комплексну модель оцінки й аналізу соціально-економічного розвитку регіонів на основі методів таксономії. Запропоновано концептуальну схему взаємозв'язку механізмів оцінки, аналізу й прогнозування загроз економічної безпеки регіональних систем. Побудовано модель прогнозу рівня безпеки регіонів на основі адаптивної фільтрації. Сформульовано концепцію моделювання гнучкої стратегії пенсійного страхування. Наведено основні принципи побудови моніторингових систем соціально-економічного розвитку.

Обґрунтовано концептуальні основи побудови системи фінансового моніторингу, механізм фінансового моніторингу, механізм адаптивного фінансового керування, комплекс економіко-математичних методів, що є інструментарієм даного механізму. Проаналізовано поняття стійкості й чутливості структури системи, розроблено методичні підходи до її формування.

Запропоновано комплекс адаптивних моделей управління соціально-економічними системами, який дозволяє забезпечити виконання стратегічних цілей та задач систем, підвищення стійкості та ефективності їх функціонування в умовах впливу дестабілізуючих чинників ринкової трансформаційної економіки.

5. **Правове регулювання втручання контролюючих та правоохоронних органів у фінансово-господарську діяльність підприємств, установ та організацій.** Науковий керівник Понікаров В. Д. (2003 – 2005)

Розкрито основні фактори економічної безпеки України та визначено загальні принципи організації економічного контролю в ринковій економіці. Проаналізовано структуру

органів державного контролю фінансово-господарської діяльності підприємств, установ та організацій, визначено функції правоохоронних органів у здійсненні економічного контролю.

Запропоновано методика подальшої координації дій контролюючих та правоохоронних органів щодо комплексної перевірки суб'єктів господарювання, окреслено шляхи удосконалення методики контролю окремих ділянок господарської діяльності суб'єктів господарювання, наведено напрями застосування непрямих методів контролю.

Визначено напрями оптимізації функцій окремих контролюючих органів та підвищення ролі Рахункової палати Верховної Ради України в координації їх діяльності. Розроблено пропозиції щодо координації термінів проведення перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ та організацій, підвищення ролі правоохоронних органів у сфері економічного контролю, створення необхідної інформаційної бази для прийняття об'єктивних рішень з господарських справ.

2004 рік

1. **Розроблення механізму управління потенціалом підприємства.** Науковий керівник Пономаренко В. С. (2004 – 2005)

Сформовано єдиний теоретичний підхід до дослідження та управління потенціалом підприємства. Обґрунтовано принципи і положення системи управління потенціалом підприємства. Розроблено концептуальну модель потенціалу підприємства, яка визначає його структуру та властивості. Запропоновано систему показників, визначено етапи та систему економіко-математичних методів. Результати досліджень виявили закономірності в змінах потенціалу промислових підприємств, визначили закономірності в змінах потенціалу промислових підприємств, визначили типи потенціалів та детермінуючі фактори формування та розвитку потенціалу, що створює емпіричну базу для ефективного управління потенціалом.

На базі проведених досліджень стану та процесів змін потенціалу промислових підприємств Харківського регіону машинобудівного комплексу розроблено концептуальну модель стратегічного управління потенціалом підприємства. Основною функцією системи управління потенціалом підприємства є оцінювально-аналітична. Для реалізації цієї функції сформовано систему показників, параметрів, критеріїв та індикаторів потенціалу підприємства та процесів його змін, банк моделей та методів, а також технологію оцінки потенціалу підприємства.

2. **Теоретичні основи оцінки рівня якості життя населення регіонів України.** Науковий керівник Кизим М. О. (2004 – 2005)

Соціально-економічний розвиток країн світу, включаючи Україну, визначається досягнутим рівнем і якістю життя населення, що відповідає резолюції, прийнятій ООН. Однак слід констатувати, що в практиці управління соціально-економічним розвитком республік колишнього СРСР рівень і якість життя населення ще не стали головною метою. Звідси випливає необхідність використання оцінки рівня і якості життя населення як основи планування соціально-економічного розвитку як країни в цілому, так і окремих регіонів.

Підходи, які використовують експерти ООН при зіставленні між собою країн світу за рівнем і якістю життя населення, дуже узагальнюючі і не дозволяють виявити внутрішні фактори, що впливають на нього у тій чи іншій країні світу, включаючи Україну.

Методики оцінки рівня і якості життя населення, які офіційно застосовуються в Україні як на рівні країни в цілому, так і окремих її регіонів, не завжди об'єктивно характеризують дане соціально-економічне явище. Так, інтегральна оцінка індексу людського розвитку регіонів країни носить нестійкий характер.

У практиці оцінки і планування соціально-економічного розвитку країн світу і їх регіонів поняття «рівень» і «якість» життя населення отожднюються, що не дає можливість обґрунтовано та цілеспрямовано керувати цим явищем. Крім того не завжди обґрунтовано в систему показників оцінки рівня і якості життя населення включається той чи інший із них.

Проведено порівняльний аналіз рівня і якості життя населення України і окремих її регіонів. Визначено проблеми з їх досягнення в країні. Досліджено недоліки в діючих на практиці підходах до оцінки рівня і якості життя населення.

Розроблено концептуальний підхід до визначення узагальнювальні оцінки рівня і якості життя населення з використанням двовимірної матриці, що забезпечує синтез рівня і значимості компонентів.

Використання: органи державного управління при розробці стратегії та програм соціально-економічного розвитку регіонів.

2005 рік

1. Теоретичні засади забезпечення усталеного соціально-економічного розвитку промислових підприємств. Науковий керівник Гриньова В. М. (2005 – 2007)

Досліджено соціально-економічну природу процесу розвитку промислового підприємства. Систематизовано та узагальнено існуючі теоретичні підходи до визначення структури системи стратегічного управління стійким розвитком промислового підприємства. Розроблено організаційно-методичне забезпечення щодо управління розвитком промислових підприємств.

Розроблено методичні засади й алгоритм формування механізму забезпечення усталеного соціального розвитку підприємства. Запропоновано методичні основи формування мотиваційного механізму соціального розвитку підприємства.

Досліджено теоретичні основи організації, управління та планування комунікаційної діяльності підприємства. Обґрунтовано структуру управління комунікаційним процесом, удосконалено схему взаємодії підприємства й учасників його господарської діяльності. Розроблено організаційно-методичне забезпечення формування комунікаційної політики підприємства.

2. Теоретичні та методологічні засади розвитку управління поведінкою виробничої організації. Науковий керівник Дороніна М. С. (2005 – 2007)

Узагальнено теоретичні і методологічні підходи до формування механізмів дослідження предметної області спеціалізованого наукового напрямку «Управління організаційною

поведінкою», сформульовано проблеми цього дослідження і шляхи їх вирішення, проаналізовано поведінку підприємств Харківського регіону.

Проведено аналіз і узагальнено методологічні та теоретичні основи використання соціально-психологічних технологій у формуванні поведінки виробничої організації з орієнтацією на розвиток її інтелектуального капіталу.

Теоретичні передумови забезпечення формування комунікативної політики промислових підприємств. Розроблення науково-теоретичних основ дослідження закономірностей комунікаційних процесів у виробничій організації і розроблення на цій основі науково-практичних рекомендацій для створення програм їх формування і розвитку.

3. **Розробка механізму інноваційного управління підприємством на основі теорії трансформаційної вартості.** Науковий керівник Пономаренко В. С. (2005 – 2006)

Розроблено методику розрахунку доданої варності та інформаційної ємності інноваційного продукту. Математичне, технологічне та інформаційне забезпечення щодо визначення інформаційної ємності (інформаційних складових розрахунку доданої вартості) нового продукту на основі використання технологій інтелектуального аналізу даних OLAP технологій, Internet та клієнт-серверних технологій: математичні моделі розрахунку доданої вартості інноваційного продукту на основі статистичних методів та інтелектуального аналізу даних; схеми обробки інформації згідно стандартів IDEF3, DFD; логічна структура БД у форматі Oracl. Інструкції щодо встановлення й конфігурування WEB-сервера SQL-сервера для системи бізнес-інтелекту на підприємстві.

Розроблено методичне забезпечення щодо побудови архітектури та елементів інформаційної системи для визначення інноваційних властивостей продуктів і послуг та розрахунку їх доданої вартості. Реалізовано технологію розподіленого оброблення даних на основі сховищ даних та використання методів Data Mining на мові Java у вигляді серверних та клієнтських додатків.

2006 рік

1. **Стратегічне управління інтелектуальним капіталом підприємства в умовах інтеграції України у світову спільноту.** Науковий керівник Пономаренко В. С. (2006 – 2008)

Теоретично обґрунтовано і розроблено методологічні засади стратегічного управління інтелектуальним капіталом, що полягають у побудові концепції стратегічного управління інтелектуальним капіталом на підґрунті комплексного ресурсно-процесного підходу; досліджено концепцію інституту інтелектуальної власності як соціально-економічного інституту ринку; побудовано організаційно-економічний механізм стратегічного управління інтелектуальним капіталом.

Запропоновано використовувати збалансовану систему оцінки інтелектуального капіталу та його складових, яка ґрунтується на узагальнювальному показнику, системі часткових показників інтелектуального капіталу підприємства та критерії – його ринкової вартості. Новизна обґрунтованих і розроблених пропозицій полягає в об'єднанні суб'єктивних і об'єктивних характеристик розвитку та використання інтелектуального капіталу суб'єктів господарювання, відбиті у зведеному вигляді особливостей інтелектуального капіталу та однозначній оцінці відповідності фактичного рівня потенційному.

Крім того, розроблено методичні рекомендації щодо формування інвестиційних стратегій розвитку інтелектуального капіталу; факторний аналіз структури сукупного капіталу з урахуванням інтелектуальної складової; методичні основи оцінки ефективності інтелектуальної діяльності персоналу як елемент системи підвищення ефективності підприємства.

Теоретично обґрунтовано і розроблено методологічні засади стратегічного управління інтелектуальним капіталом, стратегічного моніторингу та стратегічного бенчмаркінгу інтелектуального капіталу. Розроблено методологічне забезпечення оцінки інтелектуального капіталу.

2. **Теоретичні основи ефективного використання регулюючої функції податків.** Науковий керівник Іванов Ю. Б. (2006–2008)

На основі вітчизняної та іноземної практики реалізації регулюючої функції оподаткування в розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності, додатковому регулюванні корпоративних відносин та соціальних процесів сформульовано рекомендації щодо підвищення ефективності податкового регулювання в цих сферах.

Обґрунтовано нові класифікаційні ознаки податкових пільг за елементами додатку; розроблено методичне забезпечення оцінки ефективності застосування податкових пільг та інших інструментів податкового регулювання з позиції держави та розроблено пропозиції щодо податкового стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності шляхом запровадження інноваційно-інвестиційного податкового кредиту та податкової знижки.

Розроблено класифікацію інструментів податкового регулювання та вдосконалено класифікацію податкових пільг. Обґрунтовано нові методичні підходи до оцінки ефективності та вибору доцільних інструментів податкового регулювання. Удосконалено принципи застосування та вимоги щодо використання податкових пільг та запропоновано науково-методичні рекомендації щодо законодавчого врегулювання. Розроблено науково-методичні та практичні рекомендації щодо підвищення ефективності реалізації регулюючої функції оподаткування.

Результати використано при підготовці Податкового кодексу, розділ III «Податок на прибуток підприємств», використовуються в начальному процесі ХНЕУ.

3. **Стратегічне управління сталим соціально-економічним розвитком промислових підприємств в умовах розбудови структурно-інноваційної підприємницької моделі України.** Науковий керівник Гриньова В. М. (2006 – 2008)

Обґрунтовано необхідність забезпечення сталості економічного розвитку промислових підприємств на основі ефективного використання трудового потенціалу. Наведено концепцію управління трудовим потенціалом підприємства в стратегічному аспекті. Сформовано систему стратегічних цілей управління трудовим потенціалом промислового підприємства.

Визначено та теоретично обґрунтовано сукупність основних елементів (складових) системи стратегічного управління трудовим потенціалом промислового підприємства. Розроблено організаційний механізм забезпечення сталості соціально-економічного розвитку промислового підприємства на основі імітаційного моделювання функціонування системи стратегічного управління трудовим потенціалом суб'єкта господарювання.

Розроблено імітаційну модель системи управління трудовим потенціалом, що складається з моделі формування цілей, моделі розвитку процесу і моделі прийняття управлінських рішень. Запропоновано технологію прийняття рішень в процесі системного управління формуванням, використанням і розвитком трудового потенціалу на основі їх оптимізації. Розроблено схему технологічного процесу прийняття та реалізації оптимальних управлінських рішень та критерії їх оптимізації.

4. **Теоретичні засади вибору стратегії соціально-економічного розвитку регіонів країни.** Науковий керівник Кизим М. О. (2006–2007)

Розроблено методичні рекомендації щодо соціально-економічного розвитку регіонів країни. На модельному рівні обґрунтовано вибір варіантів розвитку пріоритетних галузей економіки регіону. Побудовано модель сценаріїв соціально-економічних наслідків розвитку пріоритетних галузей економіки країни.

Визначено методологічні основи побудови системи часткових кількісних показників оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів країни; розроблено концептуальний підхід до визначення узагальненої оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів країни. Удосконалено методологію інтегральної кількісної оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів країни і комплексних оцінок рівня їх соціально-економічного розвитку.

5. **Мультимедійні технології електронних видань.** Науковий керівник Пушкар О. І. (2006 – 2007)

Розроблено технологію створення мультимедійного каталогу науково-технічних розробок та інвестиційних проектів ВНЗ України та інформаційну систему науково-технічних розробок, інвестиційних проектів, які дозволяють повною мірою використовувати науковий потенціал ВНЗ і НДЗ за рахунок застосування мультимедійного каталогу для передачі та розповсюдження інноваційної інформації.

Розроблено технологію створення електронних мультимедійних видань для забезпечення навчальних дисциплін на основі поєднання об'єктивно-орієнтованого та процесного підходів; технологію динамічної інтерактивної інтеграції програмних пакетів для створення мультимедійного електронного видання навчальної дисципліни; шаблон мультимедійного електронного видання навчальної дисципліни, розроблений на основі методології IDTFO, та методичні рекомендації щодо його використання.

2007 рік

1. **Оперативне управління підприємством на базі мобільних інформаційних технологій.** Науковий керівник Пономаренко В. С.

Розроблено методичний підхід для оперативного управління підприємством, що використовує корпоративну систему із застосуванням технологій бездротового зв'язку, включаючи архітектуру та технології передавання даних. Застосовано пристрої, які складають програмно-апаратну основу корпоративної системи, якими визначені кишенькові персональні комп'ютери та мобільні телефони. Розроблено технологію підключення на об'єкті управління масштабу підприємства, проведено розрахунок кількості користувачів для одного сегменту бездротової мережі, який встановлюється на

кожному із підрозділів підприємства (поверсі). Розроблено програмне забезпечення активації та встановлення з'єднання певного пристрою для передавання даних на базі Microsoft.Net. Розроблено програмне забезпечення для розрахунків показників фінансово-господарчої діяльності підприємства для мобільного пристрою, який використовує Windows Mobile 5.0, як первинні дані для цих розрахунків використовувалися зворотно-сальдові відомості у форматі «1С:Підприємство».

Розроблено архітектуру та технологію організації взаємодії користувачів (менеджерів) різних рівнів за допомогою бездротової мережі із застосуванням стандарту WiFi. Проведено аналіз ефективності використання бездротової мережі в умовах електромагнітних поміх. Отримано результати передачі інформаційних повідомлень та даних для різних форматів та розмірів. Отримано практичні рекомендації щодо застосування технології на підприємстві в умовах різних форм комунікаційного спілкування та передачі інформації. Побудовано модель відстежування стану бізнес-процесів підприємства на основі пакету «1С:Бухгалтерія». Розроблено програмні додатки для управління наскрізними бізнес-процесами на основі WEB-технологій.

2. Розроблення стратегічного забезпечення розвитку підприємства. Науковий керівник Пономаренко В. С.

Основними науково-технічними результатами досліджень є: науково-технічна та звітна документація про виконання роботи, передбаченої етапами. Розроблена модель стратегічного управління розвитком підприємства, яка є практичною базою для комплексних досліджень економічних процесів, вибору цілей розвитку підприємства, розробки тактичних і стратегічних заходів, контролю над їхньою реалізацією.

Практична цінність розробленої технології стратегічного управління розвитком підприємства полягає у формуванні оцінювально-аналітичної системи діяльності підприємства, що забезпечує аналітичний супровід всіх процесів його стратегічного розвитку. Розроблена модель та технологія стратегічного управління розвитком підприємства мають універсальний і комплексний характер, можуть використовуватись на різних рівнях управління економікою підприємства, регіону, галузі. Вони можуть служити підґрунтям для наукових розробок щодо створення теоретико-методологічної бази для вирішення проблеми розвитку підприємств в умовах трансформаційних змін економіки.

Розроблена методика діагностики стану підприємства, галузі і регіону, а також технологія вибору пріоритетів розвитку підприємства можуть бути використані для аналізу, оцінки та прогнозування стратегій розвитку суб'єктів господарювання із застосуванням економіко-математичних методів і моделей.

Практична цінність результатів: запропоновано методику моніторингу і контролю, аналітичний інструментарій та методи оцінки з ефективності діяльності, корпоративного управління та організаційних знань підприємств. Це є практичною базою для формування та контролю над реалізацією програм стратегічного розвитку підприємств промисловості, галузі та регіону.

Результати науково-технічної роботи: у діяльність ВАТ «Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут засобів технологічного устаткування «ВЕЛТ» впроваджено технологію оцінки якості корпоративного управління підприємством; у діяльність

Науково-виробничого об'єднання «ЩИТ» впроваджено методику оцінки взаємозв'язку організаційних знань та інноваційного розвитку підприємства; в діяльність ТОВ «Будівельник» упроваджено технологію формування організаційної структури підприємства. Результати науково-дослідної роботи впроваджено в навчальний процес ХНЕУ для викладання дисципліни «Економіко-математичне моделювання фінансового стану підприємства», а саме: методику кластерного аналізу – для групування підприємств за рівнем ефективності їх діяльності; методику факторного аналізу – для оцінки факторів ефективності управління підприємством.

3. **Розроблення інтелектуальної системи пошуку та оптимального розподілу ресурсів у GRID-мережах.** Науковий керівник Пономаренко В. С.

Проведено аналіз існуючих технологій та стандартів, які використовуються у GRID-мережах, який показав, що найбільш розповсюджені технічні та економічні моделі. Перші з них використовують ідеологію розподілених систем, що включають джерела та користувачів ресурсів; другі – брокерські системи, основною функцією яких є визначення попиту на різні ресурси, що є доступними у GRID-мережах. Проведено аналіз стандартів архітектур GRID-мереж, а саме – стандарту OGSA; показано, яким чином його можна використовувати у комунікаційних мережах, які працюють під управлінням стеку протоколів TCP/IP.

Доведено, що найбільш оптимальними є моделі, які використовують графи та потоки на них. Задачу оптимального розподілу обчислювальних та інформаційних ресурсів у розподіленій системі пропонується вирішити на основі вирішення завдання мінімального розфарбування (покриття), яка є NP-повною. Для її вирішення запропонований метод, заснований на евристичному алгоритмі, який в результаті проведення обчислювального експерименту показав більш оптимальні результати, ніж точні. Розроблена методика практичного впровадження результатів на значній кількості вузлів графа, за допомогою якого моделюється функціонування GRID-мережі.

Розроблено моделі щодо вдосконалення процесу планування обчислювальних ресурсів розподіленої мережі. Запропоновано підхід до оптимального планування ресурсів в реальному часі на основі вирішення завдання про мінімальне покриття в довільній графовій структурі. Побудовано ієрархічну систему планування ресурсів GRID-мережі, яка включає розподіл ресурсів рівня віртуальної організації, багатопроцесорного кластеру та окремого пристрою, для якого розроблено оптимальний алгоритм щодо побудови послідовності вирішення потоку завдань на основі моделі побудови мінімального гамільтонового циклу. Проведено статистичні дослідження розроблених алгоритмів, які підтверджують їх високу обчислювальну ефективність.

Результати роботи впроваджено на кафедрі спеціалізованих комп'ютерних систем Української державної академії залізничного транспорту, на кафедрі комп'ютерних систем та мереж Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ».

4. **Теоретичні основи державного стимулювання інноваційних процесів засобами податкової політики.** Науковий керівник Іванов Ю. Б.

Мета дослідження – узагальнення та розвиток теоретичних основ податкового регулювання інноваційних процесів та обґрунтування інструментарію податкової підтримки інновацій з урахуванням іноземного досвіду та специфічних факторів, притаманних економіці України.

Основні наукові результати: розглянуто місце та роль податкового регулювання як інструменту реалізації економічної політики держави у сфері інноваційного розвитку; обґрунтовано особливості фінансового забезпечення інноваційного процесу в залежності від стану життєвого циклу інновацій; досліджено форми участі держави на різних етапах життєвого циклу інновацій та обґрунтовано необхідність використання податкових пільг в залежності від стадії ЖЦІ та врахуванням інфляційних процесів; розглянуто підходи до використання інструментарію податкового регулювання та запропоновано враховувати при відборі інструментів податкового стимулювання, відповідних обраної моделі державного регулювання економіки та податкової політики; досліджено фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на доцільність та ефективність застосування інструментів податкового регулювання.

Вдосконалено класифікацію інструментів податкового регулювання з урахуванням їх ієрархічної підпорядкованості.

Практична цінність: Одержані результати створюють передумови побудови науково обґрунтованої системи податкової підтримки інноваційної діяльності та можуть бути використані в проєкті Податкового кодексу України, що сприятиме прискоренню інноваційного розвитку національної економіки, також використані Міністерством фінансів України в процесі удосконалення Концепції реформування податкової системи України, Верховною Радою України в законотворчій діяльності.

2008 рік

1. **Циклічність у розвитку соціально-економічних систем.** Науковий керівник Кизим М. О. (2008 – 2010)

Циклічні закономірності динаміки еволюції складних соціально-економічних систем, що розглядалися у роботах вітчизняних і закордонних вчених-економістів, визначають можливості й напрямки подолання структурних диспропорцій у промисловому комплексі України. Сучасна світова соціально-економічна криза значною мірою сповільнила поступальний процес соціально-економічного розвитку України. Однак, як і будь-яка криза, що властива циклічній динаміці економічних систем, сучасна криза може реалізувати свою конструктивну функцію, пов'язану з формуванням і розвитком нових виробничо-господарських структур, які випускають конкурентоспроможну високотехнологічну продукцію з високим рівнем доданої вартості. Це дозволить соціально-економічній системі України вийти із кризового стану й перейти у фазу економічного росту за рахунок подолання відтворювальних диспропорцій і реалізації структурно-інноваційної моделі: «розвиток на випередження». Тому моделювання циклічної динаміки соціально-економічного розвитку економіки України і її регіонів можна розглядати як діючий інструментарій прогнозування й розробки управлінських рішень подолання кризових явищ в економіці. Основні концепції теорії довгих хвиль Н. Д. Кондратьєва й результати подальшого розвитку цієї теорії в сучасних економічних дослідженнях можуть бути використані при формуванні теоретичних основ для прогнозування тенденцій розвитку економіки України й для наукового обґрунтування управлінських рішень, спрямованих на створення в країні умов і факторів зародження висхідної хвилі циклу соціально-економічного розвитку.

Процес наукового знання, в тому числі й у галузі економіки, характеризується різними моделями. У даній роботі ґрунтується доречність використання моделі процесу наукового знання Куна Т. (парадигми революцій). Як парадигму прийнято синергетичний підхід. Ця парадигма визначає всі соціально-економічні процеси як нелінійні. На великому обсязі статистичного матеріалу по країнах світу, включаючи Україну, доводиться гіпотеза про нелінійний циклічний характер розвитку економік. У подальшому на модельному рівні досліджуються ендогенні та екзогенні фактори, які впливають на нелінійний характер розвитку економік світу, включаючи Україну. При цьому як чинники розглядаються такі: зовнішньоекономічна відкритість економіки, низький рівень її диверсифікації, домінування невеликої кількості галузей в структурі економіки та нерівномірність економічного розвитку регіонів.

Результати впроваджено в роботу Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України.

2. **Стратегічне управління соціально-економічним розвитком інтегрованих структур бізнесу в умовах євроінтеграції.** Науковий керівник Ястремська О. М. (2008 – 2010)

На основі ідентифікації інтеграційних тенденцій світової й національної економік та розгляду існуючих теоретичних підходів до обґрунтування сутності поняття «інтегровані структури бізнесу» (ІСБ) визначено основні передумови й закономірності їх виникнення та розвитку. Досліджено стимули й причини ініціалізації інтеграційних процесів та визначено напрямки їх активізації. Через розширення системи класифікаційних ознак форм і видів інтеграційних процесів розроблено методичний підхід щодо обрання доцільної форми об'єднання підприємств у інтегровану структуру бізнесу.

На основі аналізу тенденцій розвитку економіки знань та визначення їх інноваційного й інтеграційного підґрунтя досліджено існуючі теоретичні підходи до обґрунтування сутності понять «розвиток», «організаційний розвиток», «соціально-економічний розвиток» та «розвиток інтегрованої структури бізнесу». Розкрито об'єктивний характер зміни змісту управління організаційним розвитком підприємства в умовах структурно-інноваційних змін економіки через виділення процесів накопичення, упорядкування й структурування інформації та організацію інформаційного позиціонування підприємства у міжнародному економічному просторі на підґрунті створення позитивного іміджу. Доведено потребу зміщення пріоритетів в дослідженні процесів розвитку інтегрованих структур з економічної на соціальну складову шляхом визначення важливості соціальної складової інноваційної сприятливості та введення понять індивідуальної й соціальної корисності результатів життєдіяльності ІСБ. Установлено напрямки зміни парадигми стратегічного управління соціально-економічним розвитком промислових інтегрованих структур бізнесу з урахуванням впливу слабоформалізованих чинників ринкового оточення і внутрішнього середовища.

Розроблено технологію рекурентної інституціоналізації відносин учасників інтеграційних процесів, засновану на формування динамічних мереж узгодження параметрів взаємодії, співвіднесенні можливостей, компетенцій і потреб акторів та оптимізації владного балансу. Обґрунтовано особливості інституціонального проектування правил, концепцій контролю й організаційних рутин, потрібних інтегрованій структурі бізнесу для подолання конфліктів локально оптимізованих систем, і забезпечення бажаного рівня соціальної інтеграції, реалізованої через механізми репутаційного примусу й процедури заміщення опортунізму кооперативними відносинами.

Обґрунтовано структуру та послідовність організації провадження організаційно-економічного механізму управління розвитком інтегрованих структур бізнесу, заснованого на архітектурному представленні інтегрованої цілісності, врахуванні колективної природи інтеграційних дій, 4D онтологічному моделюванні співпраці учасників господарських відносин та емерджентному узгодженні елементів через створення мультиагентської системи. Доведено гіпотезу поєднання регламентації взаємин окремих суб'єктів господарювання із можливістю зміцнення владних позицій через динамічне структурування учасників інтеграційного утворення, що моделюється, як точка динамічної рівноваги параметрів розширеної логістичної мережі. Розроблено онтологічний базис опису концептів, у структуру якого введено параметри інтеграційних обмежень, диференційовані залежно від виділених класів формованої онтології інтеграційної діяльності.

Запропоновано методичний підхід щодо розробки стратегії розвитку інтегрованої структури бізнесу і трансформації локального бачення учасників інтегрованої цілісності щодо спільно встановлених імперативів діяльності. Удосконалено технологію використання орієнтованих на коригування результатів інтеграційного розвитку схем портфельного аналізу, співвіднесених з опціонним підходом до відбиття стадії інтеграційно-деінтеграційного циклу. Обґрунтовано організаційне забезпечення стратегії розвитку інтегрованої структури бізнесу, підпорядковане розширеному розумінню бізнес-моделі суб'єкта господарювання, запропонованій технології їх об'єднання до консолідованої бізнес-моделі на підґрунті використання багаторівневої архітектури агентської взаємодії та врахування контексту розгляду інтегрованої цілісності. Розроблено інструментальне забезпечення організаційно-економічного механізму розвитку інтегрованої структури бізнесу через введення процедури нечіткого узгодження параметрів інтеграційної взаємодії, удосконалення протоколів переговорів та підпорядкування логістичного матчингу архітектурі простору інституціоналізації взаємодії. Отримав подальшого розвитку методичний підхід до регламентації динамічних стандартів функціонування суб'єктів господарювання, який відрізняється поєднанням потокового й агентського підходів та встановленням ієрархії сценаріїв інтеграційної взаємодії. Розроблено моделі взаємодії підприємств із суб'єктами зовнішнього середовища в процесі інвестування розвитку ІСБ. Розроблено методичний підхід до оцінювання іміджу підприємств, що входять до ІСБ.

3. **Концептуальні засади формування регіональної інноваційної системи.** Науковий керівник Тімонін О. М. (2008 – 2009)

Основними завданнями даної теми є: обґрунтування концепції з формування регіональної інноваційної системи (РІС) як складової національної інноваційної системи (НІС); розробка організаційно-методичних підходів формування РІС з урахуванням особливостей конкретного регіону; обґрунтування механізму функціонування РІС як складової НІС для забезпечення ефективності інноваційної діяльності на всіх рівнях (державна–регіон–галузь–підприємство). Теоретичні підходи концепції формування РІС базуються на впливі циклічності розвитку економіки на формування РІС та НІС; загальних положеннях формування НІС як складової глобальної інноваційної системи; світовому та вітчизняному досвіді формування НІС та їх особливостях конкретної держави; особливостях формування НІС в Україні на сучасному етапі розвитку економіки; аналізі

та дослідженні досвіду щодо формування інституту інтелектуальної власності як складової НІС та РІС; узагальненні підходів до концепції щодо формування НІС та РІС; обґрунтуванні теоретичних основ формування РІС як складової НІС; визначенні інноваційної структури РІС з урахуванням особливостей регіону та НІС.

Розроблено організаційно-методологічні підходи щодо формування, функціонування та подальшого розвитку РІС у складі НІС, які вміщують стратегію розвитку соціально-економічної системи (на основі стартових умов, переваг, недоліків та пріоритетів інноваційного розвитку) з урахуванням впливу циклічності розвитку економіки України; обґрунтовано концепцію формування РІС як складової НІС; розроблено організаційно-методичне забезпечення щодо формування інституту інтелектуальної власності (ІІВ) та трансформацію існуючих її складових. Це дозволить розробити механізм функціонування РІС у складі НІС та змодельовати сценарії інноваційного розвитку регіону (на прикладі Харківської області).

Наукове значення узагальнених теоретико-методологічних положень та рекомендацій й пропозицій полягає в обґрунтуванні теоретичних аспектів формування РІС для здійснення інноваційного шляху розвитку соціально-економічної системи України та її регіонів.

Практична цінність результатів полягає в тому, що вони удосконалюють концептуальні підходи до формування інноваційної системи конкретного регіону, визначення послідовності завдань з урахуванням інноваційного потенціалу, обґрунтування і вибору пріоритетних інноваційних напрямків розвитку регіону.

Проведено дослідження та зроблено аналіз інноваційної діяльності під впливом циклічності розвитку економіки, формування та функціонування існуючої інноваційної системи конкретного регіону, що дозволяє виявити основні переваги, недоліки й перепони їх діяльності.

Пропонується провести розбудову існуючої інноваційної інфраструктури регіону з урахуванням спадщини та його особливостей, з відповідним інституційним забезпеченням й інформаційно-пошуковою системою на основі функціонування ефективно діючого економіко-правового механізму (особливо створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності) взаємодій та взаємовідносин учасників інноваційного процесу.

Пропозиції за результатами роботи були враховані у рекомендаціях III Міжнародного форуму «Сучасна інноваційна політика: стан, проблеми та перспективи розвитку», що були розроблені для законодавчої та виконавчої гілок влади.

Результати впровадження знайшли практичне застосування у відповідних підрозділах виконавчої влади Харківського регіону в процесі вирішення завдань інноваційного розвитку регіону та соціально-економічної системи, а саме Головним управлінням зовнішньоекономічних зв'язків та європейської інтеграції Харківської облдержадміністрації, ТОВ «ВелКом ЛТД», і використовуються в навчальному процесі ХНЕУ при викладанні курсів «Стратегічний менеджмент» та «Інноваційний менеджмент».

2009 рік

1. **Фінансові послуги в забезпеченні становлення кластерних ініціатив транскордонного співробітництва.** Науковий керівник Внукова Н. М.

Сутність отриманих наукових результатів полягає в такому:

- розроблено базові основи концепції формування фінансового мегакластера євро-регіону із визначенням особливостей урахування перспектив розвитку інших євро-

регіонів України, практична реалізація яких сприятиме покращенню інвестиційного клімату та прискореного подолання негативних тенденцій у зовнішній торгівлі в умовах членства в СОТ;

- розроблено модель фінансового кластера Єврорегіону «Слобожанщина» як сучасної форми транскордонного співробітництва Харківської та Белгородської областей, що включає органи державної влади, саморегульовані організації й асоціації, та має в якості ядра – підприємства не фінансової сфери. У ньому обслуговуючу роль виконують фінансові організації, сприяючи територіальній концентрації та диверсифікації фінансових послуг. У майбутньому передбачається утворення фінансового мегакластеру, який, у свою чергу, буде виступати каталізатором утворення нових та реорганізації існуючих кластерних нефінансових формувань, а також регулювати вартість капіталу та обсяги виробництва продукції;
- сформовано трирівневу модель мережевого транскордонного фінансового кластера як основного механізму стимулювання локальних точок зростання економіки регіону через взаємодію банків та вищих навчальних закладів (перший рівень), організацій, які спеціалізуються на аудиторській та обліковій діяльності, а також Національного банку України (другий рівень), організацій з управління фінансовими активами і фінансових консалтингових компаній, до яких на завершальному етапі формування кластера мають приєднатися інвестиційні фонди (третій рівень).

2. **Формування мотиваційної стратегії управління персоналом підприємства.** Науковий керівник Гриньова В. М.

Мета проекту полягає у подальшому розвитку й обґрунтуванні теоретичних і методологічних засад формування мотиваційної стратегії управління персоналом підприємства.

Отримані результати:

- вдосконалено теоретичне підґрунтя мотиваційного управління персоналом підприємств з урахуванням структурно-інноваційних перетворень, що відбуваються в економіці України;
- уточнено сутність категорій «мотивація», «мотиваційний процес», «потреба», «мотив», «стимул», «стимулювання», «заробітна плата», «оцінка персоналу» на основі узагальнення теоретичних і практичних досліджень у сфері мотивації високопродуктивної праці персоналу;
- удосконалено класифікації категорій «мотивація», «потреба», «мотив», «стимул» на основі узагальнення існуючих мотиваційних теорій, теоретичних і практичних підходів з метою ефективного мотивування людей;
- отримали подальший розвиток методики виявлення факторів, що ведуть до послаблення мотивів до трудової діяльності і відповідного зниження продуктивності праці з урахуванням взаємозв'язків процесів, які відбуваються на ринку праці України.

Упровадження здобутків проекту буде здійснено в навчальний процес підготовки студентів вищих навчальних закладів України і Харківського національного економічного університету зокрема.

3. **Стратегія розвитку туристичної інфраструктури в умовах глобалізації.** Науковий керівник Єрмаченко В. Є.

На протязі 2009 року були отримані такі наукові результати:

- надано аналіз світової туристичної галузі в рамках макрорегіонів та провідних країн стосовно основних показників економіки туризму; подано систему протиріч сучасних процесів глобалізації та регіоналізації в розрізі проблем та перспектив становлення сфери міжнародного туризму;
- визначено позицію України на макрорегіональному (європейському) ринку туристичних послуг; класифіковано країни – потенційні зовнішньоторговельні партнери України - відповідно до структурних характеристик міжнародних і внутрішньо регіональних туристичних потоків;
- виявлені потенційні загрози економічній безпеці Україні, пов'язані із структурними диспропорціями у зовнішній торгівлі, особливо у торгівлі послугами;
- проведено огляд загальнодержавних та обласних (локальних) стратегій регіонального розвитку, виявлено їх ступінь та повноту виконання з урахуванням поточних змін у функціонуванні національного господарства на рівні окремої адміністративно-територіальної одиниці;
- проведено огляд інших нормативно-правових документів, що регулюють діяльність туристичних підприємств в Україні, окреслено можливі заходи з її удосконалення;
- виявлено головні чинники, що перешкоджають розбудові туристичної інфраструктури України; запропоновано модель взаємодії туристичної галузі з іншими галузями національної економіки;
- розглянуто основні підходи до побудови туристичної звітності, запропоновано шляхи удосконалення збору та обробки первинної інформації;
- розроблено концептуальний підхід до покращення міжнародного туристичного іміджу України;
- розроблено проект інформаційного туристичного центру (для м. Харкова та Харківської області).

Результати дослідження, що містять практичні рекомендації, частково впроваджено в роботу Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради.

4. **Розробка теоретичних основ та методик проектування електронного навчального простору на підґрунті інформаційних та мультимедійних технологій.** Науковий керівник Пушкар О. І.

Науково-дослідна робота виконується в межах держбюджетного фінансування, код 2201070, КЕКВ 1171, КФКВ 0150, за напрямом «Виконання зобов'язань України у сфері міжнародного науково-технічного співробітництва» в рамках наукового співробітництва між ХНЕУ та University of Applied Sciences Technikum Wien (Austria) за програмою KAENS було проведено такі наукові дослідження:

- проведено аналіз сучасних уявлень про електронний навчальний простір у контексті розвитку сучасних форм навчання;
- розроблено теоретичні основи проектування електронного навчального простору з використанням мультимедійних навчальних комплексів та віртуальних проектних команд;
- проведено обґрунтування використання перспективних інформаційних технологій в навчальному процесі закладів вищої освіти;

- розроблено методичні засади інтеграції інформаційних технологій до навчального процесу;
- запропоновано методики та моделі побудови навчального процесу з використанням ІТ-технологій.

Упровадження наукових результатів буде здійснено в навчальному процесі підготовки студентів Харківського національного економічного університету і вищих навчальних закладів України та Австрії.

5. Розроблення інформаційних технологій управління бізнес-процесами організації для розподілених корпоративних систем. Науковий керівник Пономаренко В. С.

Науково-дослідна робота виконується в межах держбюджетного фінансування, код 2201060, КЕКВ 1171, КФКВ 0150, за напрямом «Наукові та науково-технічні розробки за державним замовленням».

Розроблено основні моделі, що використовуються для управління бізнес-процесами організації (підприємства) при використанні процесного підходу. Описано основні стадії переходу до процесного управління підприємством, що дає змогу ефективно використовувати принципи процесного управління в сучасних умовах господарювання. Запропонована система показників бізнес-процесів. Система показників, побудована в рамках процесного управління, структурується за чотирма напрямками:

- показники результату діяльності окремих процесів і підприємства в цілому (досягнення запланованих результатів – за обсягом, якістю, номенклатурою й строками);
- показники ефективності діяльності окремих процесів і підприємства в цілому (відношення отриманих результатів до витрат часу, фінансових та інших ресурсів);
- показники продуктів, що вироблені процесами підприємства (результати бізнес-процесів);
- показники задоволеності клієнтів результатами роботи (кількість рекламаций на одиницю виробленої продукції).

Розроблено механізми управління наскрізними бізнес-процесами підприємства.

Економічна привабливість розробки для просування на ринок полягає в можливості впровадження на промислових підприємствах для підвищення рівня технологічності та оперативності управління та прийняття рішень.

2010 рік

1. Визначення пріоритетних напрямів наукового та інноваційного розвитку в Україні. Науковий керівник Кизим М. О.

Мета НДР – узагальнення й подальший розвиток теоретичного, методологічного й науково-методичного забезпечення процесів визначення, оцінки та формування системи пріоритетних напрямів наукового та інноваційного розвитку в Україні з урахуванням галузевих та регіональних особливостей. Розробка «Дорожньої карти» науки в Україні.

2. Розроблення методичного та організаційного забезпечення типового кластеру ВНЗ для GRID-систем. Науковий керівник Пономаренко В. С.

Мета НДР – підвищення ефективності експлуатації існуючих обчислювальних ресурсів ВНЗ за рахунок моніторингу вільних обчислювальних ресурсів та об'єднання їх у віртуальний обчислювальний кластер з можливістю здійснення розподіленої обробки даних на основі технологій MPI.

3. **Розробка теоретико-методичного забезпечення формування та впровадження інтегрованої системи «вища школа – бізнес-структура».** Науковий керівник Пономаренко В. С.

Мета НДР – розробка методологічного та методичного забезпечення формування інтегрованої системи «вища школа – бізнес-структура», яка дозволяє на підставі гармонізації інтересів освітніх закладів та підприємств й організацій сформувати у фахівців певні професійні та життєві компетенції, адекватні змінам ринкового середовища.

ДОДАТОК Ж

Конкурентоспроможні прикладні розробки та новітні технології за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки

1999 рік

1. **Питання вдосконалення внутрішнього аудиту та оцінки фінансового стану підприємства.** Науковий керівник Дікань Л. В.
Проведено аналіз та оцінку фінансового стану ВАТ «Харківський плитковий завод». Розроблено методичні рекомендації щодо вдосконалення системи бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту на підприємстві.
2. **Організаційно-економічні аспекти підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємства в умовах розвитку стратегії маркетингу.** Науковий керівник Коршунов В. І.
Досліджено теоретичні та методологічні проблеми підвищення ефективності інноваційної діяльності ДП «Завод ім. Малишева» в умовах ринку. Розроблено методичні рекомендації з питань використання маркетингової стратегії в управлінні інноваційною діяльністю підприємства.
3. **Удосконалення методів та заходів аналізу фінансово-господарської діяльності.** Науковий керівник Іванієнко В. В.
Для визначення підвищення фінансової стійкості АТЗТ «Харківський жировий комбінат» проведено аналіз його фінансово-господарської діяльності. Запропоновано методику комплексного аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, яка базується на міжнародних стандартах оцінки платоспроможності, ділової активності, фінансової стійкості.
4. **Удосконалення економічної діяльності підприємства.** Науковий керівник Разінкова В. П.
Проведено роботи щодо вдосконалення економічних відносин на ВАТ «ХТЗ». Розроблено інвестиційний проект, у якому запропоновано практичні рекомендації та реальні засоби поліпшення фінансового стану підприємства. Реалізація проекту дає можливість збільшити фінансову стійкість підприємства та підвищити його ефективність.
5. **Шляхи зростання управління фінансовим станом акціонерного підприємства в умовах інфляції.** Науковий керівник Яковлева Г. Е.
Наведено сукупність показників, за допомогою яких можливо оцінити фінансовий стан АТ ХПКО «Більшовик». Проведено дослідження методик фінансового аналізу. Розроблено підхід, заснований на використанні методів штучного інтелекту для оцінки фінансового стану.

2000 рік

1. **Стратегічний аналіз підприємства олійно-жирового підкомплексу.** Науковий керівник Кіржнер Л. О.
Розроблено методичні рекомендації щодо стратегічного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища АТЗТ «Харківський жировий комбінат» в умовах конкурентного середовища та невизначеності економічної ситуації.
2. **Розробка комплексу маркетингу для АТ «Укрелектромаш».** Науковий керівник Тімонін О. М.
Розроблено пропозиції з удосконалення системи маркетингу на підприємстві, а саме: формування стратегії ринку, ціноутворення, розподілу товару для поліпшення конкурентних позицій і фінансового стану підприємства.
3. **Аналіз фінансового стану підприємства та визначення його привабливості.** Науковий керівник Лепейко Т. І.
Проведено аналіз наявних підходів до визначення привабливості ВАТ «Турбоатом» з метою подальшого інвестування та розроблено методичку аналізу фінансового стану підприємства в умовах сучасної української економіки.
4. **Оцінка ефективності виробництва через валовий внутрішній продукт.** Науковий керівник Пушкар О. І.
Для Управління економіки Харківської облдержадміністрації розроблено методичку оцінки ефективності промислового виробництва за допомогою показника доданої вартості з метою створення бази для проведення заходів з економічного розвитку регіону.
5. **Розробка рекомендацій з удосконалення економічної діяльності на підприємстві.** Науковий керівник Разінкова В. П.
Розглянуто теоретичні питання з бухгалтерського обліку основних фондів ВАТ «ХТЗ» та порядку їх переоцінки. Наведено нові методи врахування амортизації основних засобів та надано рекомендації з їх практичного використання на сучасному етапі.
6. **Моніторинг змін податкового законодавства.** Науковий керівник Іванов Ю. Б.
Проведено аналіз та систематизацію змін податкового законодавства для обґрунтування стратегії і тактики господарської діяльності Новокраматорського машинобудівного заводу.
7. **Удосконалення внутрішньої економічної діяльності на підприємстві.** Науковий керівник Разінкова В. П.
Для розширення господарчої діяльності та застосування найбільш конкурентоспроможних форм організації виробництва впроваджено рекомендації щодо вдосконалення економічної діяльності ВАТ «Харківський тракторний завод».

2001 рік

1. **Фінансова стратегія розвитку.** Науковий керівник Гриньова В. М.
Проведено обстеження фінансового стану ДП «Харківське конструкторське бюро з двигунобудування». Розроблено методичні рекомендації з формування та реалізації фінансової стратегії розвитку підприємства.

2. **Удосконалення методів управління підприємством.** Науковий керівник Гриньова В. М.
Для підвищення ефективності виробництва розглянуто питання щодо вдосконалення організаційної структури і управління ДП «Харківський механічний завод «ФЕД». Надано рекомендації щодо поліпшення фінансового стану підприємства та активізації інвестиційної діяльності за рахунок власних коштів; механізм мотивації персоналу підприємства, що враховує динаміку економічних змін.
3. **Підвищення інвестиційної привабливості державного підприємства агропромислового комплексу для ефективного партнерського співробітництва (на базі Дослідного господарства «Пархомівське»).** Науковий керівник Єфремова Л. В.
Визначено фактори, які зумовили нестійке фінансове становище дослідного господарства. Розроблено програму співробітництва Дослідного господарства з підприємствами недержавної форми власності.
4. **Розробка маркетингової програми діяльності ВАТ «Швейна фабрика ім. Тінякова» на базі дослідження швейних виробів України.** Науковий керівник Єрмаченко В. Є.
Для підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства та його продукції розроблено та впроваджено комплекс системи ФОСС ТИС. Розроблено рекомендації програми удосконалення маркетингової діяльності підприємства.
5. **Розробка програми маркетингової діяльності ДП «ЮМЗ-Холдінг» в освоєнні зарубіжних цільових ринків.** Науковий керівник Піддубний І. О.
Проведено дослідження цільових ринків Росії, України та інших країн СНД з метою продажу продукції підприємства. Упроваджено комплексну систему дослідження та аналізу цільових ринків. Розроблено та впроваджено методику розрахунку економічного ефекту від експортної діяльності.
6. **Розробка стратегічної моделі розвитку ВАТ «Світло шахтаря».** Науковий керівник Тімонін О. М.
Проведено аналіз резервів розвитку підприємства як складової виробничої системи. Розглянуто питання оподаткування, фінансового обслуговування. Розроблено рекомендації щодо маркетингового та інноваційного розвитку ВАТ «Світло шахтаря».
7. **Розробка методичних рекомендацій визначення нормативів оборотних засобів ВАТ «Донецькокс».** Науковий керівник Гончаров А. Б.
Визначено оптимальний рівень запасів сировини, матеріалів та виготовлення продукції. Розроблено методичні рекомендації з нормування оборотних засобів та їх упровадження.
8. **Розробка рекомендацій з організації ремонтних робіт на коксохімічних підприємствах.** Науковий керівник Гончаров А. Б.
Запропоновано єдиний методичний підхід щодо організації та проведення ремонтних робіт, а також при плануванні, обліку та калькулюванні витрат на роботи та послуги, що виконуються ремонтними цехами ВАТ «Алчевськкокс».
9. **Механізм адаптації підприємств до сучасних умов господарювання.** Науковий керівник Дікань Л. В.
Узагальнено досвід щодо питань адаптації підприємств до сучасних умов господарювання. Досліджено вплив податкового середовища на фінансовий стан Колективного підприємства «Севєродонецький комбінат будівельних матеріалів і конструкцій». Розроблено методичні рекомендації щодо реалізації основних напрямів адаптації підприємств до умов ринку.

2002 рік

1. **Моніторинг змін податкового законодавства.** Науковий керівник Іванов Ю. Б.
Проведено аналіз та систематизація змін податкового законодавства для обґрунтування стратегії і тактики господарської діяльності Новокраматорського машинобудівного заводу.
2. **Розробка ефективної системи оплати праці на підприємстві.** Науковий керівник Єфремова Л. В.
Проведено аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства та системи оплати праці в різних підрозділах підприємства. Розроблено методику оплати праці на підприємстві.
3. **Управління інноваційно-інвестиційним процесом на підприємстві.** Науковий керівник Грачов В. І.
Проведено аналіз стану та ефективності управління інноваційно-інвестиційним процесом на підприємстві. Розроблено методику оцінки інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання та стратегію інноваційного розвитку підприємства, які направлені на розвиток ефективного управління інноваційно-інвестиційним процесом.
4. **Управління розвитком персоналу на підприємстві.** Науковий керівник Гриньова В. М.
Установлено основні моделі управління персоналом та запропоновано нову концепцію мотивації праці науково-дослідних підприємств. Проведено аналіз використання робочого часу на Казенному підприємстві «Харківське конструкторське бюро з двигунобудування» та надано оцінку мотивації та продуктивності праці, що дозволило оцінити ефективність системи управління на дослідженому підприємстві. Надано рекомендації щодо організації та управління персоналом, зокрема з питань мотивації кадрового планування.
5. **Економічна оцінка фінансових ризиків в економічній діяльності підприємства.** Науковий керівник Гриньова В. М.
Розглянуто сутність механізму проведення зовнішньоторговельної угоди та ризики, що виникають у економічній діяльності ДП «Харківський машинобудівний завод «ФЕД». Проведено аналіз закономірностей, що впливають на величину фінансового ризику економічної діяльності. Запропоновано методичні підходи до оцінки й розрахунку ефективності економічної діяльності та окремої угоди щодо експорту або імпорту товарів чи послуг. Розроблено критерії, що використовуються для кількісного вибору альтернатив в процесі формування зовнішньоторговельного контракту.
6. **Розробка заходів щодо укріплення фінансової стійкості підприємства.** Науковий керівник Петряєва З. Ф.
Проаналізовано фінансовий стан Колективного підприємства «Попаснянський скляний завод» та визначено тип його фінансової стійкості. Розроблено рекомендації щодо зміцнення фінансової стійкості підприємства.
7. **Розробка обґрунтування маркетингової стратегії підприємства в умовах висококонкурентного ринку.** Науковий керівник Піддубний І. О.
Розроблено пропозиції, які націлені на забезпечення вибору оптимальної маркетингової стратегії підприємства в умовах висококонкурентного ринку. Відправним пунктом для визначення максимального прибутку є взаємозв'язок обсягу виробництва, ціни та собівартості АТЗТ «Харківський жировий комбінат».

8. **Розробка концепції управління підприємством на принципах маркетингу.** Науковий керівник Єрмаченко В. Є.
Розглянуто зовнішні інформаційні потоки в управлінні підприємством, які здійснюються на основі концепції маркетингу. Запропоновано застосування функціонально-інформаційних моделей для організації внутрішніх інформаційних потоків в управлінні ВАТ «Турбогаз»; оптимізаційне моделювання витрат на переробку інформації у функціональних підрозділах.
9. **Механізм управління прибутком підприємства.** Науковий керівник Дікань Л. В.
Проведено дослідження механізму формування та розподілу прибутку на підприємстві, виконано аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на механізм управління прибутком. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення управління прибутком ВАТ «Завод «Потенціал».
10. **Розробка пропозицій з удосконалення економічної діяльності підприємства.** Науковий керівник Разінкова В. П.
Розглянуто стратегічні напрями інвестування інноваційної діяльності ВАТ «Харківський тракторний завод». Визначено логічну схему прийняття стратегічного інвестиційного рішення в інноваційній діяльності підприємства. Подано методику аналізу джерел інвестування. Розроблено стратегічний план розвитку підприємства, план інвестиційних заходів та обґрунтовано динаміку показників від реалізації інвестиційних заходів.
11. **Стратегія розвитку ВАТ «Турбоатом».** Науковий керівник Потьомкін С. К.
Сформульовано стратегію розвитку ВАТ «Турбоатом». Проведено аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Розроблено стратегію розвитку підприємства, зроблено оцінку стратегії розвитку.
12. **Розробка інноваційної стратегії ВАТ «Світло шахтаря».** Науковий керівник Тімонін О. М.
Зроблено аналіз господарських показників діяльності підприємства, проведено дослідження конкурентного середовища, виявлено кореляційний зв'язок між показниками господарської діяльності з метою визначення потенціалу ВАТ «Світло шахтаря» для реалізації інноваційної стратегії.
13. **Економічна оцінка працеворонної діяльності та атестація робочих місць.** Науковий керівник Губарєв О. М.
Для підвищення ефективності роботи з охорони праці на ПП «Інтерформ» розроблено та впроваджено методичні рекомендації щодо вдосконалення управління ризиками з охорони праці. Зроблено розрахунок параметрів з атестації робочих місць.
14. **Формування сталої конкурентної позиції підприємства.** Науковий керівник Іванов Ю. Б.
Виконано аналіз факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, їх впливу на конкурентну позицію підприємства; проведено обґрунтування методів оцінки конкурентної позиції ВАТ «Турбоатом», яка дозволить виявити ключові фактори підвищення його конкурентоспроможності.

15. **Розробка інструкцій з планування, обліку і калькулювання собівартості готової продукції та обліку витрат діяльності підприємства.** Науковий керівник Тютюнник П. С.
Впроваджено методику з планування, обліку і калькулюванню собівартості готової продукції та обліку витрат діяльності у роботу БАТ «Коннектор».
16. **Діагностичний аналіз систем стратегічного управління підприємством з метою проведення трансформації БАТ «Північний ГЗК».** Науковий керівник Гордієнко Л. Ю.
Розроблено концептуальну модель діагностичного аналізу системи стратегічного управління підприємством з метою проведення трансформації. Впроваджено рекомендації щодо імплементації концептуальної моделі на БАТ «Північний ГЗК».
17. **Удосконалення економічної діяльності підприємства.** Науковий керівник Разінкова В. П.
Розроблено методичні рекомендації щодо вдосконалення економічної діяльності БАТ «Харківський тракторний завод», які допоможуть поліпшити інноваційну маркетингову діяльність та підвищити його конкурентоспроможність.

2003 рік

1. **Розробка стратегії управління персоналом.** Науковий керівник Гриньова В. М.
Узагальнено вітчизняний та зарубіжний досвід до управління персоналом, зроблено аналіз стану трудового потенціалу. Розроблено методичні рекомендації з удосконалення управління персоналом на КП «Харківське конструкторське бюро з двигунобудування»
2. **Оцінка фінансового стану підприємства.** Науковий керівник Дікань Л. В.
Узагальнено концептуальні підходи щодо аналізу та оцінки фінансового стану Державного підприємства «Завод ім. Малишева». Досліджено спеціальну літературу вітчизняних і зарубіжних авторів з питань оцінки фінансового стану підприємства. Досліджено стан підприємства. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення оцінки фінансового стану підприємства.
3. **Планування діяльності БАТ «Світло шахтаря» в умовах реалізації інноваційної стратегії розвитку.** Науковий керівник Тімонін О.М.
Розроблено механізм стратегічного планування діяльності підприємства в рамках реалізації інноваційного напрямку розвитку. Механізм дозволяє врахувати фактори внутрішнього та зовнішнього середовища БАТ «Світло шахтаря».
4. **Розробка методики планування інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств.** Науковий керівник Афанасьєв М. В.
Проведено дослідження і аналіз існуючих методик планування інноваційно-інвестиційної діяльності «Гіпрококс». Розроблено нову методику планування інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства та методику управління інноваціями в процесі розвитку підприємства.

5. **Розробка пропозицій щодо вдосконалення управління витратами підприємства.** Науковий керівник Лабунська С. В.
Розроблено та впроваджено пропозиції щодо вдосконалення управління витратами підприємства в практику економічних служб Державного підприємства «Завод ім. Малишева».
6. **Використання логістичного підходу в управлінні фізичним розподілом продукції підприємства.** Науковий керівник Колодізева Т. О.
Дана оцінка системи управління розподілом готової продукції, що діє на Державному підприємстві «Завод ім. Малишева». Обґрунтовано основні напрямки підвищення ефективності збутової діяльності підприємства на підставі всебічного залучення прогресивних логістичних методів, моделей та алгоритмів. Розроблено методичні підходи до залучення логістики в збутову діяльність підприємства, що дозволить знизити витрати, удосконалити цінову політику, підвищити ефективність господарювання та конкурентоспроможність підприємства.
7. **Розробка пропозицій з удосконалення економічної діяльності на підприємстві.** Науковий керівник Разінкова В. П.
Розглянуто стратегічні напрямки інвестування інноваційної діяльності. Визначено логічну схему прийняття стратегічного інвестиційного рішення в інноваційній діяльності підприємства. Дана методика аналізу джерел інвестування. Розроблено стратегічний план розвитку підприємства, план інвестиційних заходів та обґрунтовано динаміку показників від реалізації інвестиційних заходів.

2004 рік

1. **Розробка методів управління кадровою політикою в умовах зміни структури продукції, що виготовляється.** Науковий керівник Гриньова В. М.
Методологічні рекомендації щодо формування концептуальної моделі управління кадровим потенціалом Казенного підприємства «Харківське конструкторське бюро з двигунобудування».
2. **Відтворення трудового потенціалу на підприємствах АПК.** Науковий керівник Гончарова С. Ю.
Викладено теоретичні і прикладні положення щодо використання трудового потенціалу, наведено розгорнутий аналіз трудового потенціалу. Значне місце відведено оцінці використання трудового потенціалу підприємства АПК, розроблено напрями підвищення мотивації праці в АПК.
3. **Управління ефективністю фінансово-господарської діяльності підприємства.** Науковий керівник Грачов В. І.
Розроблено методичне забезпечення: оцінки фінансового стану підприємства з урахуванням ризику його діяльності; оцінки ефективності залучення позикових коштів; визначення оптимальних параметрів діяльності ВАТ «Турбоатом». Запропоновано механізм управління ефективністю діяльності підприємства через поширення експорту продукції.

4.	Розробка методики оцінки ресурсозбереження підприємств нафтогазового комплексу. Науковий керівник Телишевська Л. І. Проведено аналіз сучасного стану оцінки ресурсозбереження АТЗТ «Грань» Розроблено методику оцінки ресурсозбереження підприємств нафтогазового комплексу.
5.	Розробка стратегії розвитку експертно-консалтингової фірми. Науковий керівник Литвиненко О. Д. Розроблено та впроваджено функціональні напрями з визначення діапазону послуг базових клієнтів, розміру та темпів зростання експертно-консалтингової фірми, взаємодії із конкретним середовищем.
6.	Організація управління трудовим потенціалом промислового підприємства в умовах удосконалення ринку праці. Науковий керівник Гриньова В. М. Проведено аналіз складових трудового потенціалу Державного підприємства «Харківський машинобудівний завод «ФЕД». Розроблено методичні рекомендації щодо формування організаційних структур управління трудовим потенціалом промислового підприємства.
7.	Стратегічне планування діяльності ВАТ «Світло шахтаря» в умовах економічної інтеграції. Науковий керівник Тімонін О. М. Проведено порівняльний аналіз можливостей об'єднання ВАТ «Світло шахтаря» у структури горизонтального та вертикального типу. Обґрунтовано економічну ефективність створення вертикально-інтегрованої структури для підприємства.
8.	Економічна оцінка працевохоронної діяльності та атестація робочих місць. Науковий керівник Губарєв О. М. Для підвищення ефективності роботи з охорони праці на ТОВ «Навко-Харків» розроблено та впроваджено методичні рекомендації щодо вдосконалення управління ризиками з охорони праці. Зроблено розрахунок параметрів з атестації робочих місць.

2005 рік

1.	Розробка та обґрунтування системи управління конкурентоспроможністю підприємства. Науковий керівник Піддубний І. О. З урахування поточного рівня конкурентоспроможності АТЗТ «Харківський жировий комбінат» та причин, що обумовлюють тенденції до його зниження, обґрунтовано нову модель системи управління конкурентоспроможністю як інтегрованої цілісності підсистем регулювання та управління, поєднаних модулем вибору.
2.	Проблеми єдності економічної та соціальної ефективності на підприємстві. Науковий керівник Сіроштан М. А. Досліджено проблеми соціального та економічного розвитку ВАТ «Турбоатом» у сучасних умовах. Розроблено методику оптимізації діяльності підприємства шляхом забезпечення єдності економічної та соціальної ефективності.

3. **Розвиток механізму управління підприємством.** Науковий керівник Дороніна М. С.
Подано результати дослідження концептуальних засад визначення та оцінки економічного та соціального механізму управління ТОВ «Скорпіон П-ЛТД» в умовах перехідної економіки. Викладено методичні підходи до аналізу фінансової стійкості підприємства, оцінки ризиків в управлінні оборотним капіталом та шляхів їх мінімізації. Виконано прогнозування поведінки колективу з використанням підходів соціоніки та визначено мотиваційний профіль колективу.
4. **Організація преміювання робітників підприємства.** Науковий керівник Гриньова В. М.
Проведено аналіз системи матеріального стимулювання. Розроблено методичні рекомендації щодо прийняття управлінських рішень з преміювання робітників Державного підприємства «Харківський машинобудівний завод «ФЕД».
5. **Вибір шляхів підвищення рівня ефективності діяльності підприємства та узгодження з напрямками розвитку персоналу.** Науковий керівник Гриньова В. М.
Обґрунтовано значення якості персоналу для розвитку промислового підприємства. Розроблено методичні рекомендації щодо підвищення рівня ефективності діяльності промислового підприємства та щодо оцінки ефективності підвищення кваліфікації працівників КП «Харківське конструкторське бюро з двигунобудування».
6. **Упорядкування правового поля підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки України.** Науковий керівник Понікаров В. Д.
Проведено аналіз правового поля щодо підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення господарських зв'язків в умовах трансформації агропромислового комплексу.
7. **Дослідження перспектив розвитку середнього бізнесу в Харківському регіоні в рамках формування соціально орієнтованої економіки.** Науковий керівник Гавкалова Н. Л.
Вивчено перспективні напрями розвитку середнього бізнесу в Україні, а також проведено оцінку стану середнього бізнесу. Визначено пріоритетні шляхи розвитку середнього бізнесу у Харківському регіоні. Розроблено рекомендації та пропозиції, які сприяють ефективній інвестиційній політиці в Україні та у Харківському регіоні.
8. **Розробка методичних рекомендацій з обліку та оцінки майна підприємства в умовах формування ринкової економіки.** Науковий керівник Хохлов М. П.
Проведено аналіз організаційно-правових та методологічних засад оцінки вартості майна та майнових прав в Україні. Розроблено методичні рекомендації з обліку та оцінки майна підприємства в умовах формування ринкової економіки.
9. **Управління ризиками інвестиційних проектів.** Науковий керівник Проноза П. В.
Проведено аналіз організації та політики діяльності ТОВ «Будексполуганськ». Дана оцінка фінансової тактики та стратегії розвитку підприємства.
10. **Формування фінансової стратегії підприємства.** Науковий керівник Мартюшева Л. С.
Проведено аналіз організації та політики діяльності АТЗТ «Енергоімпекс». Дана оцінка зовнішніх та внутрішніх чинників фінансових ризиків. Упроваджено механізм формування та реалізації фінансової стратегії підприємства.

11. **Система раннього інформування та управління кризовими ситуаціями (СІРІУС).** Науковий керівник Грачов В. І.
Для БАТ «Турбоатом» розроблено механізм системи раннього інформування та управління кризовими ситуаціями «СІРІУС», методику ранньої діагностики стану кризових ситуацій. Розроблено рекомендації з удосконалення управління кризовими ситуаціями в умовах дії загроз.
12. **Управління адаптацією підприємств в умовах економічної інтеграції.** Науковий керівник Тімонін О. М.
Досліджено стратегічні пріоритети та формування конкурентних переваг підприємств в умовах економічної інтеграції, управління технічним переозброєнням Акціонерного товариства «УПЕК» на основі концепції маркетингу.
13. **Удосконалення системи управління загальною стійкістю банку.** Науковий керівник Колодізєв О. М.
Проведено дослідження та аналіз впливу системи управління на розвиток БАТ «Мегабанк». Обґрунтовано антикризові заходи з формування оптимальної моделі управління загальною стійкістю банку. Розроблено методичні рекомендації щодо можливості удосконалення управління діяльністю комерційного банку, яка орієнтована на запобігання кризовим явищам.
14. **Удосконалення системи стратегічного управління стійким розвитком підприємства.** Науковий керівник Азаренков Г. Ф.
Розроблено методичні підходи до вдосконалення системи управління стійким розвитком ТОВ «Колос».
15. **Управління Фінансовим результатом.** Науковий керівник Дікань Л. В.
Проведено дослідження організаційно-економічних умов господарської діяльності ТОВ «Актайм». Розроблено методичні рекомендації щодо удосконалення управління фінансовим результатом підприємства.
16. **Податкові механізми регулювання мотиваційних і соціальних процесів на підприємстві.** Науковий керівник Іванов Ю. Б.
Проведено аналіз впливу податкового механізму на мотиваційні процеси підприємства. Розроблено методичні рекомендації щодо адаптування податкового механізму до мотиваційної політики ЗАТ «Новокраматорський машинобудівний завод»
17. **Розробка й обґрунтування системи організаційного та інформаційного забезпечення управління конкурентоспроможністю підприємства.** Науковий керівник Піддубний І.О.
Проведено аналіз поточного рівня конкурентоспроможності підприємства та вибір базової системи управління. Розроблено та спроектовано структурні та функціональні характеристики системи управління конкурентоспроможністю підприємства. Розроблено та обґрунтовано інформаційно-комунікативні характеристики системи управління конкурентоспроможністю БАТ «Харківський завод електротехнічного устаткування».
18. **Розробка облікової політики, графіку документообігу та положення про відділ бухгалтерського обліку і посадових інструкцій працівників бухгалтерій.** Науковий керівник Тютюнник П. С.
Розроблено облікову політику, графік документообігу та положення про відділ бухгалтерського обліку і посадові інструкції працівників бухгалтерій.

19. **Підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємства.** Науковий керівник Орлов П. А.
Підвищення ефективності формування джерел інвестування інноваційної діяльності підприємства, впровадження методики оцінки ефективності формування джерел фінансування інноваційної діяльності на ВАТ «Тепловозремонтний завод».
20. **Управління транспортними послугами в системі логістичного сервісу.** Науковий керівник Золотарьов А. М.
Проведено аналіз рівня розвитку логістичних функцій у процесі управління рухом матеріальних ресурсів. Розроблено методичні рекомендації щодо підвищення ефективності управління транспортними перевезеннями в системі логістичного сервісу.
21. **Вплив облікової політики на діяльність підприємства.** Науковий керівник Маляревський Ю. Д.
Проведено комплексний аналіз діючої облікової політики ТОВ «Харківський завод підйомно-транспортного устаткування». Розроблено та впроваджено рекомендації щодо змін в обліковій політиці підприємства та їх оцінка.
22. **Маркетингові дослідження ринку продукції виробничо-технічного призначення.** Науковий керівник Кизим М. О.
Проведено маркетингове дослідження ринку продукції. Розроблено та впроваджено програму освоєння нових ринків діяльності НПО ТОВ «Електротехсервіс».
23. **Діагностика поведінки організації.** Науковий керівник Мажник Н. А.
Проведено діагностику організації. Розроблено комплексну програму вдосконалення системи управління організаційною та командною поведінкою: виявлення особливостей та розробка методичних положень щодо формування нової системи управління.

2006 рік

1. **Розробка методики визначення прибутку (збитку) балансової вартості залишків матеріальних активів у незавершеному виробництві, напівфабрикатах та готовій продукції для умов ЗАТ «Єнакієвський коксохімпром».** Науковий керівник Іванов Ю. Б.
Теоретично обґрунтовано підходи до калькулювання собівартості, нормування запасів, обліку незавершеного виробництва, напівфабрикатів та готової продукції у коксохімії. Розроблено науково-методичні та практичні рекомендації щодо розрахунку суми приросту (збитку) матеріальних витрат у вартості незавершеного виробництва, напівфабрикатів та готової продукції.
2. **Організація взаємодії підприємства з суб'єктами зовнішнього оточення і внутрішнього середовища.** Науковий керівник Ястремська О. М.
Розроблено методичний підхід, що заснований на вимірюванні вартісної оцінки супутніх соціальних та екологічних ефектів від інноваційно-інвестиційної діяльності, яку здійснюють автори в процесі підписання контрактів та роботи з їх упровадження. Удосконалено концепцію інформаційної взаємодії промислових підприємств із зовнішнім

середовищем, що ґрунтується на використанні інструментів інтегрованих комунікацій та формуванні привабливого іміджу суб'єктів господарювання для активзації діяльності. Уточнено сукупність стратегій інтегрованих комунікацій, що включає стратегії PR-заходів, реклами й індивідуальної роботи з пріоритетною аудиторією, пропозиції з їх обґрунтованого вибору, використання яких дозволить підприємствам формувати активні потреби суб'єктів зовнішнього середовища щодо співпраці та узгоджувати їх з власними можливостями. Удосконалено перелік організаційно-культурних взаємовідносин ТОВ «Антей-регіон») з зовнішньою культурою контрактів і внутрішньою – спільних дій, впровадження яких сприятиме налагодженню ефективних взаємовідносин із суб'єктами оточуючого середовища та персоналом.

3. **Управління соціально трудовою сферою підприємства.** Науковий керівник Назарова Г. В.

Визначено основи формування системи управління приватним підприємством на засаді принципів адаптивності, гнучкості, динамічного перерозподілу функцій і повноважень, мобільності реагування та кон'юнктури ринку. Розроблено методику оцінки соціального розвитку ПФ «Лама», яка реалізується у відповідності з такими етапами: оцінка інтелектуального потенціалу персоналу підприємства, розвитку соціальної інфраструктури, соціального захисту працівників, організаційної культури та задоволеності потреб споживачів. Проведено оцінку загального рівня соціального розвитку підприємства за допомогою інтегрального показника. Упроваджено систему компенсацій з урахуванням особливостей окремого підприємства і потреб кожного працівника.

4. **Організація діяльності фондового ринку.** Науковий керівник Тридід О. М.

Розроблено методику аналізу обігу цінних паперів підприємства та положень щодо управління цінними паперами на підприємстві. Обґрунтовано співвідношення між різними складовими вартості ресурсів з урахуванням можливої зміни прибутку; проведено аналіз впливовості цінних паперів підприємства на його фінансову сталість з урахуванням синергетичного підходу; впроваджено методичні рекомендації та положення щодо обігу цінних паперів підприємства та управління цінними паперами на підприємстві. Впроваджено в практичну діяльність ВАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря» модель оцінки розміщення й обігу цінних паперів та інтегральний показник ефективності здійснення інвестиційної діяльності підприємства на фондовому ринку. Прийнято до застосування в роботі Харківського територіального управління Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку результати аналізу взаємозалежного розвитку фондового ринку і підприємств промисловості в Україні та запропоновані ознаки класифікації цінних паперів.

5. **Розробка та обґрунтування стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства.** Науковий керівник Піддубний І. О.

Розроблено та обґрунтовано концепцію інноваційного розвитку конкурентного потенціалу ВАТ «Стахановський вагонобудівний завод». Розроблено методико-практичний інструментарій оцінки ефективності стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства.

6. **Розробка угоди про співпрацю між кабінетом міністрів України та Харківською Обласною державною адміністрацією.** Науковий керівник Пономаренко В. С.
Для підвищення ефективності взаємодії між регіональними та центральними органами державної влади узагальнено закордонний досвід та проведено аналіз укладання угод між регіональними органами влади та центральним урядом. Визначено наслідки реалізації заходів щодо виконання Угоди між Кабінетом Міністрів та Харківською Обласною державною адміністрацією.
7. **Надання послуг з маркетингових досліджень партнерських відносин і розвитку партнерського механізму підприємницької діяльності.** Науковий керівник Наумік К. Г.
Проведено діагностику мотиваційної системи і партнерських відносин Торгової компанії «Барвінок» та розроблено комплексну програму удосконалення маркетингу партнерських відносин і мотиваційного механізму підприємницької діяльності.
8. **Обґрунтування основних стратегічних напрямів розвитку експортного потенціалу Харківської області на 2006 – 2007 рр.** Науковий керівник Пономаренко В. С.
Проведено аналіз сучасного стану та напрямів розвитку експортного потенціалу Харківської області, визначено стратегічні цілі та пріоритети розвитку експортного потенціалу Харківської області в умовах поглиблення й інтенсифікації міжнародної діяльності підприємств. Визначено напрями підтримки експортної діяльності промислових підприємств з боку органів державної регіональної влади.
9. **Стратегічне управління адаптивною системою підприємства – суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності – на засадах інтегрованої логістичної концепції.** Науковий керівник Сушко Л. М.
Розроблено методику стратегічного управління адаптивною системою підприємства – суб'єкта – зовнішньоекономічної діяльності на засадах інтегрованої логістичної концепції.
10. **Розробка методичного забезпечення інвестиційних проектів.** Науковий керівник Ястремська О. М.
Узагальнено теоретичні положення сучасної теорії інвестування щодо видів інвестицій та їх значення для практичної діяльності підприємств промисловості. Визначено чинники впливу на процеси розробки та впровадження інвестиційних проектів підприємствами галузі. На цій основі та з урахуванням особливостей сучасних умов господарювання розроблено методичне забезпечення визначення ефективності інвестиційних проектів за зовнішньою та внутрішньою складовими. Уточнено розрахунок рентабельності діяльності проектних організацій. Удосконалено методико-практичний інструментарій оцінки ризику інвестиційних проектів. Результати досліджень упроваджено в діяльність Державного інституту з проектування підприємств коксохімічної промисловості «Гіпрококс».
11. **Розробка концепції внутрішньо економічного контролю на ВАТ «Завод «Потенціал».** Науковий керівник Дікань Л. В.
Узагальнено теоретичні положення щодо визначення сутності та місця внутрішньоекономічного контролю в управлінні підприємством; розглянуто особливості організації

	<p>внутрішньоекономічного контролю на підприємстві; узагальнено досвід внутрішньоекономічного контролю діяльності підприємства; проведено оцінку системи внутрішньоекономічного контролю на ВАТ «Завод «Потенціал»; розроблено модель інформаційного забезпечення внутрішньоекономічного контролю на підприємстві; розроблено рекомендації щодо впровадження контролінгу на підприємстві.</p> <p>Результати дослідження використовуються на ВАТ «Потенціал» та в навчальному процесі при викладанні дисципліни «Внутрішньогосподарський контроль».</p>
12.	<p>Інтелектуалізація праці як напрям підвищення ефективності управління персоналом. Науковий керівник Гавкалова Н. Л.</p> <p>Розглянуто теоретико-методичні аспекти інтелектуалізації праці; визначено тенденції щодо управління знаннями на вітчизняних промислових підприємствах; розроблено рекомендації відносно інтелектуалізації праці в межах ефективного управління персоналом ТОВ «Колос».</p>

2007 рік

1.	<p>Удосконалення формування собівартості та калькулювання послуг з водовідведення. Удосконалення фінансового та управлінського обліку інших операційних, інвестиційних і фінансових витрат. Науковий керівник Тютюнник П. С.</p> <p>Удосконалено організацію обліку прямих витрат по місцям виникнення, центрам відповідальності, економічним елементам і статтям калькуляції. Удосконалено облік загальнопромислових витрат та калькулювання послуг з водовідведення. Розроблено методичні рекомендації по удосконаленню обліку адміністративних витрат, інших операційних витрат, витрат на збут, інвестиційних та фінансових витрат.</p>
2.	<p>Розвиток системи управлінського обліку з метою підвищення рівня економічної безпеки діяльності підприємства. Науковий керівник Маляревський Ю. В.</p> <p>Проведено комплексний аналіз діючої системи управлінського обліку на підприємстві. Розроблено та впроваджуються рекомендації відносно управління економічною безпекою діяльності ТОВ «Харківський завод підйомно-транспортного устаткування».</p>
3.	<p>Оцінка ефективності реалізації інноваційних проектів на підприємстві. Науковий керівник Гриньова В. М.</p> <p>Проведено аналіз стану підприємства, його економічних і фінансових показників, а також наукового аналізу реалізованих інноваційних проектів. Визначено напрями розвитку інновацій та їх обґрунтування. Розроблено та впроваджено в діяльність Державного підприємства «Харківський машинобудівний завод «ФЕД» методичні рекомендації щодо підвищення ефективності реалізації інновацій.</p>
4.	<p>Резерви розвитку соціального управління організацією. Науковий керівник Дорогіна М. С.</p> <p>Розроблено програму конкретного обстеження ТОВ «Українська тентовая компанія», визначено резерви розвитку соціального управління організацією та надано рекомендації щодо їх використання, а саме: розроблено методику аналізу стану соціального управління організацією; здійснено діагностику соціального управління організацією за визначеними параметрами; розроблено рекомендації щодо введення в дію резервів розвитку соціального управління організацією.</p>

5. **Розробка та обґрунтування цільової програми розвитку соціальної інфраструктури регіону.** Науковий керівник Піддубний І. О.
Проведено аналіз стану та тенденцій розвитку соціальної інфраструктури регіону. Розроблено концепцію формування гармонізованої моделі виробничо-соціального розвитку регіону та формується цільова програма розвитку соціальної інфраструктури регіону. Результати досліджень будуть впроваджені у діяльність ТОВ «Харківжитлобуд-проект».
6. **Дослідження напрямків інноваційного розвитку підприємства.** Науковий керівник Гриньова В. М.
Розроблено пропозиції та рекомендації щодо напрямів інноваційного розвитку підприємства, які сприяють вирішенню завдань освоєння нової продукції та реалізації нових підходів до організації таких процесів. Особливу зацікавленість викликають пропозиції щодо інновацій у соціальному та організаційному проектуванні управлінської структури підприємства та нового для Державного підприємства «Харківський машинобудівний завод «ФЕД» підходу до стимулювання праці учасників інноваційних проектів.
7. **Управління розвитком експертно-консалтингової фірми.** Науковий керівник Литвиненко О. Д.
Розроблено методичні рекомендації щодо управління роботою консультаційної фірми на основі проектного підходу, змістом якого є планування, організація, стимулювання і контроль окремих консультаційних проектів в умовах обмеженості наявних ресурсів і необхідності їх погодження у часі. Рекомендації впроваджено в діяльність ТОВ експертно-консалтингової фірми «Конгломерат».
8. **Удосконалення облікової політики підприємства.** Науковий керівник Лактіонов В. В.
З метою ефективного управління економічною безпекою шляхом внесення прогресивних змін до облікової політики ВАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло Шахтаря» проведено діагностику економічної безпеки підприємства, запропоновано підвищення ефективності управління за рахунок використання механізму управління економічною безпекою діяльності дослідженого підприємства, розроблено інформаційне забезпечення ефективного функціонування механізму управління економічною безпекою, сформовано рекомендації щодо вдосконалення системи обліку, аналізу і контролю.
9. **Формування системи оцінювання та мотивації персоналу підприємства.** Науковий керівник Назарова Г. В.
Розроблено мотиваційні механізми в управлінні персоналом підприємства. Сформовано систему показників оцінювання та мотивації персоналу підприємства обґрунтовано методи та способи проведення оцінки з урахуванням технології аудиту персоналу. Пропозиції та рекомендації впроваджено в діяльність Приватної фірми «Дінамо».
10. **Розробка рекомендацій з створення системи бюджетування на ЗАТ «Єнакіївський коксохімпром».** Науковий керівник Іванов Ю. Б.
Розроблено науково-методичні та практичні рекомендації щодо створення системи бюджетування підприємства з урахуванням специфіки коксохімічних виробництв (комплексного виробництва). Розглянуто питання організації управлінського обліку,

	удосконалення фінансової структури підприємства, коригування посадових інструкцій та положень за окремими підрозділами, складання локальних бюджетів підприємства. Результати дослідження використовуються в діяльності Українського державного науково-дослідного вугільно-хімічного інституту.
11.	<p>Формування ефективності менеджменту персоналу в організації. Науковий керівник Гавкалова Н. Л.</p> <p>Проведено оцінку стану персоналу організації, визначено складові, що впливають на ефективність менеджменту персоналу та їх обґрунтування. Розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності формування та розвитку на підприємстві інтелектуального капіталу, що необхідно для виявлення та реалізації конкурентних переваг на ринку, підвищення вартості суб'єкта господарювання, вдосконалення системи менеджменту персоналу. Реалізація запропонованих методичних та практичних рекомендацій дозволить підвищити ефективність менеджменту персоналу на ЗАТ «Інститут Харківський Промтранспроєкт» з покращенням соціально-економічних показників її діяльності.</p>
12.	<p>Модель формування адаптивних реакцій підприємства на збурення зовнішнього середовища. Науковий керівник Раєвська О. В.</p> <p>Розроблено модель формування адаптивних управлінських рішень, що дозволить підприємству своєчасно реагувати на впливи зовнішнього середовища. Виділено фактори, які найбільшою мірою впливають на діяльність підприємства і формування моделей взаємозв'язку факторів зовнішнього середовища і показників діяльності підприємства; поліпшено якість управління підприємством за рахунок використання моделі. Результати впроваджено на ВАТ «Точмаш».</p>
13.	<p>Розробка концепції контролінгу в управлінні фінансовими потоками страхових компаній. Науковий керівник Дікань Л. В.</p> <p>Вивчено концептуальні засади контролінгу; теоретично обґрунтовано та розроблено концепції контролінгу в фінансовому менеджменті, запропоновано модель фінансового контролінгу в страховій компанії для забезпечення ефективної та результативної її діяльності.</p> <p>Розроблено та пройшла апробацію модель фінансового контролінгу в страховій компанії та Акціонерному товаристві «Науково-технологічний інститут транскрипції, трансляції і реплікації». Результати дослідження використовуються в навчальному процесі при викладанні дисциплін «Фінанси», «Фінансовий менеджмент».</p>
14.	<p>Інформаційно-аналітичне забезпечення маркетингової діяльності підприємства. Науковий керівник Серова І. А.</p> <p>У ході дослідження проведено аналіз маркетингової діяльності ЗАТ «Зевс Кераміка»; запропоновано систему показників, що характеризують положення підприємства на ринку; розроблено практичні рекомендації щодо способу оцінки позицій підприємства на ринку та методичні рекомендації щодо інформаційно-аналітичного забезпечення маркетингової діяльності підприємства.</p>

15. **Інформаційно-аналітичне забезпечення екосистеми бізнесу.** Науковий керівник Серова І. А.

Розроблено та впроваджено в діяльність АТ «Науково-технологічний інститут транскрипції, трансляції і реплікації» методичні рекомендації щодо формування статистичної системи екологічних наслідків діяльності підприємств. Проведено дескриптивне та казуальне дослідження проблеми (констатація та опис ситуації, перевірка висунутих гіпотез, характеристика закономірностей розвитку та взаємозв'язків).
16. **Теоретичні та методологічні основи оцінки якості життя населення та конкурентоспроможності регіону.** Науковий керівник Пономаренко В. С.

Проведено дослідження теоретичних основ оцінки якості життя населення та конкурентоспроможності регіону. Розроблено стратегію розвитку машинобудівного комплексу регіону на основі формування інноваційно-виробничих кластерів.
17. **Розробка програми оптимального розподілу інвестиційних ресурсів підприємства.** Науковий керівник Грузд М. В.

Вивчено умови інвестиційної діяльності підприємства, оцінено поточний стан організації інвестиційного процесу, обґрунтовано методичний підхід до розробки програми оптимального розподілу інвестиційних ресурсів і зроблено практичні рекомендації щодо її впровадження. Рекомендації щодо оцінки впливу тривалості інвестиційного процесу впроваджено в діяльність АТЗТ «ТОМА». За допомогою використання методичних підходів відносно аналізу факторів формування економічної ефективності інвестицій виявлено конкретні шляхи підвищення ефективності інвестиційного процесу.
18. **Підвищення якості управління активами як складова інноваційного розвитку підприємства.** Науковий керівник Лабунська С. В.

Проведено аналіз діючої на підприємстві системи управління активами. Розроблено методичні рекомендації щодо розробки та оцінки інноваційного проекту розвитку підприємства; представлено інноваційну стратегію розвитку підприємства, систему управління інноваційним розвитком та джерела фінансування інноваційних процесів. Запропоновано проект інноваційного розвитку підприємства та представлено комплексну оцінку ефективності інноваційного проекту при різних ставках дисконтування та джерелах фінансування. Впроваджено в діяльність ВАТ «Нафтопромаш».
19. **Розробка методичного забезпечення управління економічним і соціальним розвитком промислових підприємств та наукових організацій.** Науковий керівник Ястремська О. М.

В ході досліджень були отримані такі результати: методико-практичний інструментарій з визначення переважних чинників впливу на процеси економічного та соціального розвитку промислових підприємств коксохімічної галузі та Державного інституту з проектування підприємств коксохімічної промисловості «Гіпрококс»; методичне забезпечення з визначення пріоритетних напрямків економічного розвитку (з урахуванням інноваційної спрямованості) промислових підприємств коксохімічної галузі та Державного інституту з проектування підприємств коксохімічної промисловості «Гіпрококс» (на основі аналізу результатів використання і тенденцій розвитку капіталу суб'єктів господарювання).

2008 рік

1. **Управління інноваційною діяльністю підприємства.** Науковий керівник Гриньова В. М.
Проведено аналіз сучасного стану інноваційної діяльності підприємства та його інноваційного потенціалу. Обґрунтовано показники інноваційного потенціалу та розроблено методологічні рекомендації щодо підвищення активності інноваційної діяльності Приватного підприємства «Науково-виробниче об'єднання «Спецмашчермет».
2. **Створення системи управління розвитком адміністративного персоналу промислового підприємства.** Науковий керівник Золотарьов С. К.
Розкрито сутність та значення управління адміністративним персоналом для забезпечення ефективної діяльності промислового підприємства, проведено оцінку існуючої на підприємстві системи управління розвитком адміністративного персоналу, підвищення наукового рівня управління розвитком адміністративного персоналу. Запропоновано методичні рекомендації щодо створення системи управління розвитком адміністративного персоналу та підвищення його мотивації на основі «гіпертекстової» методики. Упроваджено в діяльність ТОВ «Енергобудмеханізація».
3. **Розробка та обґрунтування науково-методичних засад комплексної оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю підприємства.** Науковий керівник Піддубний І. О.
Метод досліджень: теоретико-методичне обґрунтування методу комплексної оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю підприємства. Проведено аналіз теоретичних і науково-методичних підходів до оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю ВАТ «Стахановський машинобудівний завод» та розроблено методичний підхід до оцінки стану зовнішнього середовища в управлінні конкурентоспроможністю підприємства.
4. **Формування фінансової стратегії підприємства.** Науковий керівник Мартюшева Л. С.
У результаті досліджень зроблено аналіз організації та фінансової політики діяльності підприємства. Проведено оцінку зовнішніх і внутрішніх чинників фінансових ризиків. Обґрунтовано та розроблено модель формування стратегії фінансового розвитку підприємства. Розроблено методичний підхід до діагностування фінансової безпеки підприємства як складової стратегії його фінансового розвитку. Удосконалено методичний підхід до визначення кризоутворюючих чинників, використання якого дозволяє визначити фактори стримування фінансового розвитку ТОВ «Декоративні культури» та ступінь їх прояву.
5. **Створення ефективної системи розвитку торгової марки підприємства-виробника.** Науковий керівник Щербак В. Г.
Розроблено рекомендації щодо створення ефективної системи розвитку торгової марки Приватного підприємства «Арсенал-Опт», обрано найбільш ефективні елементи торговельної марки підприємства та розроблено марочні пропозиції. Розроблено систему управління торгової марки на підприємстві та виявлено особливості її розвитку та організації. Запропоновано науково-практичні рекомендації щодо впровадження методики оцінки брендингової діяльності підприємства.

6. **Розробка рекомендацій щодо впровадження бюджетного управління на промисловому підприємстві.** Науковий керівник Іванов Ю. Б.

В ході досліджень визначено основні етапи бюджетного управління. Розроблено науково-методичні та практичні рекомендації щодо створення системи бюджетування підприємства з урахуванням специфіки коксохімічних виробництв. Розроблено рекомендації організаційного характеру щодо створення та функціонування бюджетного управління на ЗАТ «Єнакіївський коксохімпром». Науково-дослідна робота виконувалась для Аудиторської фірми «Курсор-Аудит».

7. **Управління якістю продукції АПК з урахуванням особливостей менеджменту персоналу в умовах інтеграції та глобалізації.** Науковий керівник Гавкалова Н. Л.

Мета роботи – формування теоретико-методичних основ управління якістю продукції АПК. Забезпечення менеджменту персоналу як засобу управління якістю продукції. До очікуваних результатів відносяться: формування та реалізація механізму управління якістю продукції АПК в умовах інтеграції та глобалізації; використання інструментів менеджменту персоналу при здійсненні управління якістю продукції.

8. **Правове регулювання земельних питань.** Науковий керівник Сергієнко В. В.

Проведено комплексний економіко-юридичний аналіз та оцінку чинного законодавства щодо регулювання земельних питань з урахуванням особливостей правового регулювання питань щодо землі. Сформовано перелік напрямів альтернативних варіантів використання прав суб'єктами господарювання у галузі земельних відносин; визначено основні категорії ризиків, що можуть впливати на процедуру та результати діяльності, пов'язаної з реалізацією права на землю. Систематизовано юридичну відповідальність за порушення в галузі землекористування.

9. **Управління розвитком і навчанням персоналу організації.** Науковий керівник Полякова Г. А.

Здійснено діагностику потреб у розвитку та навчанні персоналу для Приватного підприємства «Агро Шат» за визначеними параметрами. Розроблено та вдосконалено методики діагностики: емоційного потенціалу педагогічних колективів вищого навчального закладу (ВНЗ), соціально-психологічного клімату у колективі ВНЗ, синдрому «професійного вигорання» у колективі ВНЗ. Запропоновано напрями вдосконалення системи управління поведінкою персоналу ВНЗ та тренінгові програми розвитку сприятливого соціально-психологічного клімату у ВНЗ. Визначено технологічні особливості рекрутингу педагогічних кадрів ВНЗ.

10. **Методичні підходи щодо оцінки гудвілу як складового елементу нематеріальних активів підприємства.** Науковий керівник Сердюков К. Г.

Актуальність наукового дослідження обумовлено необхідністю подальшого всебічного наукового аналізу методик оцінки гудвілу та його ролі в управлінні вартістю ЗАТ «Анклав 2006», що, по-перше, визначає вибір найбільш раціонального фінансового рішення при формуванні стратегії розвитку підприємства, а по-друге забезпечує розробку методичного інструментарію, який дозволяє з високим ступенем надійності управляти вартістю підприємства. На першому етапі розглянуто теоретичні основи управління гудвілом підприємства: його природа і місце в системі суспільного відтворення, класифікація гудвілу, а також концептуальні основи управління гудвілу в контексті управління підприємством.

11. **Формування обліково-аналітичної складової системи управління діяльністю підприємства на засадах економічної безпеки.** Науковий керівник Маляревський Ю. Д.
Метою роботи є діагностика економічної безпеки ТОВ «ХЗ ПТУ» та розробка основ формування системи управління на засадах економічної безпеки. Розроблено основи формування системи управління на засадах економічної безпеки, науково обґрунтовано методики комплексного оцінювання економічної безпеки і її впровадження на підприємстві. Розроблено методичні рекомендації щодо оптимізації документообігу з позицій економічної безпеки.
12. **Діагностика вдосконалення соціально-психологічного клімату організації.** Науковий керівник Дороніна М. С.
Проведено загальну діагностику соціально-психологічного клімату організації та діагностику рівня розвитку колективу. Визначено резерви розвитку колективу. Розроблено та впроваджено комплексну методику діагностики та вдосконалення соціально-психологічного клімату ТОВ «Підприємство громадського харчування «Слобожаночка».
13. **Розробка та обґрунтування науково-методичних засад управління промисловим підприємством за допомогою збалансованої системи показників.** Науковий керівник Малярєць Л. М.
Для розробки комплексної методики управління промисловим підприємством за допомогою збалансованої системи показників проведено аналіз методів управління на підприємстві. На основі узагальнення теоретичних і практичних розробок методів управління підприємством в сучасних умовах рекомендовано науково-методичні засади управління підприємством на основі збалансованої системи показників. Вони дозволяють оцінювати результати виробничо-господарської діяльності ЗАТ «Харківський завод транспортного устаткування», діагностувати та контролювати процес виконання стратегічних завдань у досягненні мети, збалансувати інтереси працівників підприємства з інтересами підприємства в цілому.
14. **Розробка механізму управління організаційними змінами на підприємстві.** Науковий керівник Отенко І. П.
Розроблено механізм управління організаційних змін підприємства за рахунок методичного організаційно-економічного забезпечення процесів управління організаційними змінами підприємства. Розроблено методику планування й організації та контролю над організаційними змінами підприємства. Проведено аналіз ефективності управління організаційними змінами на ПНВФ «Анкор-Теплоенерго».
15. **Формування системи ризик-менеджменту банку на етапі глобалізації фінансових відносин.** Науковий керівник Колодізєв О. М.
Для формування складових загальної системи ризик-менеджменту банку проаналізовано діяльність ВАТ «Мегабанк» з позицій ризиковості його операцій та розроблено методичні рекомендації щодо вдосконалення управління діяльністю банку, орієнтованої на мінімізацію банківських ризиків.
16. **Виявлення напрямків розвитку провідних галузей промисловості Харківської області в умовах прискорення євроінтеграційних процесів.** Науковий керівник Пономаренко В. С.
Виявлено тенденції та особливості розвитку провідних галузей промисловості Харківської області в умовах прискорення євроінтеграційних процесів та контексті існуючих

- міжгалузевих, міжрегіональних внутрішніх і зовнішніх економічних зв'язків. Визначено напрями розвитку провідних галузей промисловості Харківської області.
17. **Розробка організаційно-економічних механізмів ефективного управління персоналом підприємства.** Науковий керівник Назарова Г. В.
Удосконалено систему розвитку теоретичних і методичних положень, а також розроблено практичні рекомендації щодо організаційно-економічних механізмів ефективного управління персоналом ДП «Балаклійське лісове господарство». Досліджено теоретико-методичні засади побудови ефективної системи управління персоналом та розроблено технологію управління персоналом.
18. **Податковий менеджмент суб'єктів туристичної діяльності.** Науковий керівник Зима О. Г.
Розроблено рекомендації щодо оптимізації податкового планування суб'єктів туристичної діяльності. Для розробки рекомендацій щодо планування суб'єктів туристичної діяльності на основі альтернативної системи оподаткування проведено аналіз податкового обліку суб'єктів туристичної діяльності за загальною і спрощеною системами оподаткування.

2009 рік

1. **Оцінка інноваційного потенціалу підприємства.** Науковий керівник Гриньова В. М.
Проведено аналіз фінансового стану підприємства, визначено інноваційний потенціал підприємства, розроблено методичні рекомендації щодо управління інноваційною діяльністю на підприємстві; запропоновано шляхи інноваційного розвитку підприємства.
2. **Забезпечення фінансової стабільності економічних агентів на етапі структурних трансформацій.** Науковий керівник Колодізів О. М.
Результати проведеного узагальнення теоретичних положень і практичних засад забезпечення фінансової стабільності економічних агентів на етапі структурних трансформацій дозволяють виявляти передумови погіршення ситуації та розробляти ефективні антикризові стратегії, спрямовані не тільки на подолання кризи, а й на її попередження; визначити аналітичні показники діагностики кризи та розробляти інструментарій оцінювання; формувати механізм економічної безпеки банків як економічних агентів; здійснювати оперативне відстеження проблем у функціонуванні капіталу економічних агентів за допомогою інструментів контролінгу з метою їх локалізації; розробляти напрями забезпечення фінансової стабільності банку на основі рейтингу.
3. **Контроль та захист потенціалу промислового підприємства.** Науковий керівник Понікаров В. Д.
Метою роботи є розробка заходів забезпечення ефективного контролю та захисту потенціалу промислового підприємства. На даний момент проведено аналіз стану контролю та захисту потенціалу промислового підприємства й розпочато роботу над роз-

	робкою концепції моделі контролю та захисту в системі управління потенціалом промислового підприємства. Розроблені рекомендації планується впровадити в діяльність ТОВ «Інноваційно-консалтингова фірма «Сантана ЛТДК».
4.	<p>Розробка фінансової стратегії підприємця в умовах кризи. Науковий керівник Проноза П. В.</p> <p>Наукові результати науково-дослідної роботи полягають у такому: визначено сутність поняття та види стратегії підприємця; встановлено природу поняття та розроблено класифікацію фінансової стратегії підприємця; розкрито зміст процесу, загальні методи та механізми розробки та реалізації фінансової стратегії підприємця; виявлено організаційні основи діяльності фізичних осіб – суб'єктів малого підприємництва; надано характеристику та проведено SWOT-аналіз діяльності підприємця; розроблено та здійснено вибір фінансової стратегії підприємства в умовах кризи.</p>
5.	<p>Розробка та впровадження управлінського обліку. Науковий керівник Тютюнник П. С.</p> <p>Мета науково-дослідної роботи: теоретичне обґрунтування формування системи управлінського обліку та надання рекомендацій щодо впровадження такої системи обліку на Комунальному підприємстві каналізаційного господарства «Харківкомуночиствод».</p> <p>У 2009 році отримано такі результати: ознайомлення з діючою структурою підприємства та взаємовідносинами його структурних підрозділів; вивчення облікових процесів, у тому числі об'єктів управлінського обліку на підприємстві і його структурних підрозділах; визначено об'єкти управлінського обліку, проведено їх узагальнення та характеристика; визначено центри відповідальності для прийняття управлінських рішень на підприємстві (за центрами витрат, доходів, інвестицій та прибутку); розроблено методи формування інформації щодо об'єктів управлінського обліку.</p>
6.	<p>Організаційно-економічний механізм підвищення технологічної конкурентоспроможності підприємства. Науковий керівник Піддубний І. О.</p> <p>Проведено дослідження технологічної конкурентоспроможності підприємства, розроблено методи аналізу та оцінки міжнародної конкурентоспроможності із визначенням конкурентних позицій. Запропоновано механізм формування та підвищення впливу технологічної адаптивності на стан конкурентоспроможності підприємства.</p>
7.	<p>Формування системи управління персоналом на підприємстві. Науковий керівник Гавкалова Н. Л.</p> <p>Зроблено аналіз категорій «управління персоналом», «ефективність управління персоналом», «система управління персоналом» та визначено місце системи управління персоналом в забезпеченні ефективності процесу управління персоналом. Розроблено науково-практичні рекомендації щодо удосконалення управління персоналом на підприємстві засобом розробки методичного забезпечення управління компетенціями як складової системи управління персоналом та розробки профілю організаційної культури підприємства. Реалізація методичних та практичних рекомендацій дозволить підвищити ефективність системи управління персоналом в Приватній фірмі «Лама».</p>

2010 рік

1. **Механізм формування фінансової безпеки підприємства.** Науковий керівник Куценко Т. Б.
Сформовано механізм фінансової безпеки на основі моніторингу фінансових показників діяльності суб'єкта господарювання з подальшими пропозиціями щодо поліпшення рівня фінансової безпеки Комунального підприємства охорони здоров'я – Центральна районна аптека № 63.
2. **Економічна оцінка інноваційної діяльності на підприємстві.** Науковий керівник Сотніков В. І.
Досліджено теоретичні основи інноваційної діяльності ТОВ «Втор-ресурс». Розроблено рекомендації щодо визначення оптимальних термінів впровадження інноваційних проєктів на підприємстві.
3. **Реорганізація системи управління матеріальними ресурсами підприємства на засадах логістики.** Науковий керівник Огієнко С. О.
Розробляються механізми та інструменти оптимізації системи управління матеріальними ресурсами на підприємстві на засадах логістики.
4. **Управління витратами підприємства для визначення перспектив його розвитку.** Науковий керівник Маляревський Ю. Д.
Мета роботи – підвищення ефективності розробки альтернативних стратегій розвитку ТОВ «Харківський завод підйомнотранспортного устаткування» та вибору оптимальної на основі удосконалення інформаційного та методичного забезпечення управління витратами підприємства
5. **Формування механізму попередження функціонування економічних суб'єктів.** Науковий керівник Колодізєв О. М.
Узагальнено результати теоретичних досліджень щодо визначення національних аспектів і причин виникнення дестабілізуючих процесів в економіці та систематизовано фактори їх розвитку. Сформовано аналітичний інструментарій діагностування процесів дестабілізації функціонування економічних суб'єктів на основі розробки механізму попередження виникнення кризових явищ та зростання ризику функціонування ТОВ «Каліта-Фінанс».
6. **Фінансове забезпечення промислового підприємства в умовах невизначеності податкового середовища.** Науковий керівник Воїнова Т. С.
Проведено аналіз фінансового стану ЗАТ «Інтеркондиціонер» для визначення рівня забезпеченості підприємства обіговими коштами для сплати податків, розроблено інструментарій вивільнення додаткових коштів підприємства в умовах невизначеності податкового середовища.
7. **Дослідження факторів впливу на поведінку споживачів продукції підприємства ТОВ «ОПТА ЛТД».** Науковий керівник Іванова Р. Х.
Мета роботи – розробка методичних рекомендацій щодо визначення факторів впливу на споживчу поведінку.

8.	Управління маркетингом персоналу на підприємстві. Науковий керівник Тімонін О. М. Мета роботи – розробка інструментарію та механізму оптимізації управління маркетингом персоналу на ТОВ «Завод енергетичного машинобудування».
9.	Управління технологічною адаптацією в експортній діяльності підприємства. Науковий керівник Піддубний І. О. Мета роботи – розробка стратегії підвищення технологічної адаптивності ВАТ «Стахановський вагонобудівний завод». Підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємства.
10.	Методи статистичної обробки результатів спостереження. Науковий керівник Серова І. А. Мета роботи – розробка методичних рекомендацій щодо визначення ефективних оцінок результатів спостереження.

Наукове видання

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ:
ДОСВІД ПЕРЕТВОРЕНЬ,
2000 – 2010 РОКИ**

Монографія

Дизайн видання та комп'ютерна верстка – С. Г. Трофименко

Підписано до друку 15.12.2010 р. Формат 70 × 100/16. Папір крейдований.
Гарнітура OfficinaSans. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 34,5. Обл.-вид. арк. 44,8.
Наклад 1 000 прим. Зам. № ____.

Видавничий Дім «ІНЖЕК»

61001, м. Харків, пр. Гагаріна, 20. Тел. (057) 703-40-21, 703-40-01.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру України суб'єктів видавничої
діяльності ДК № 2265 від 18.08.2005 р.

Надруковано у типографії _____.
